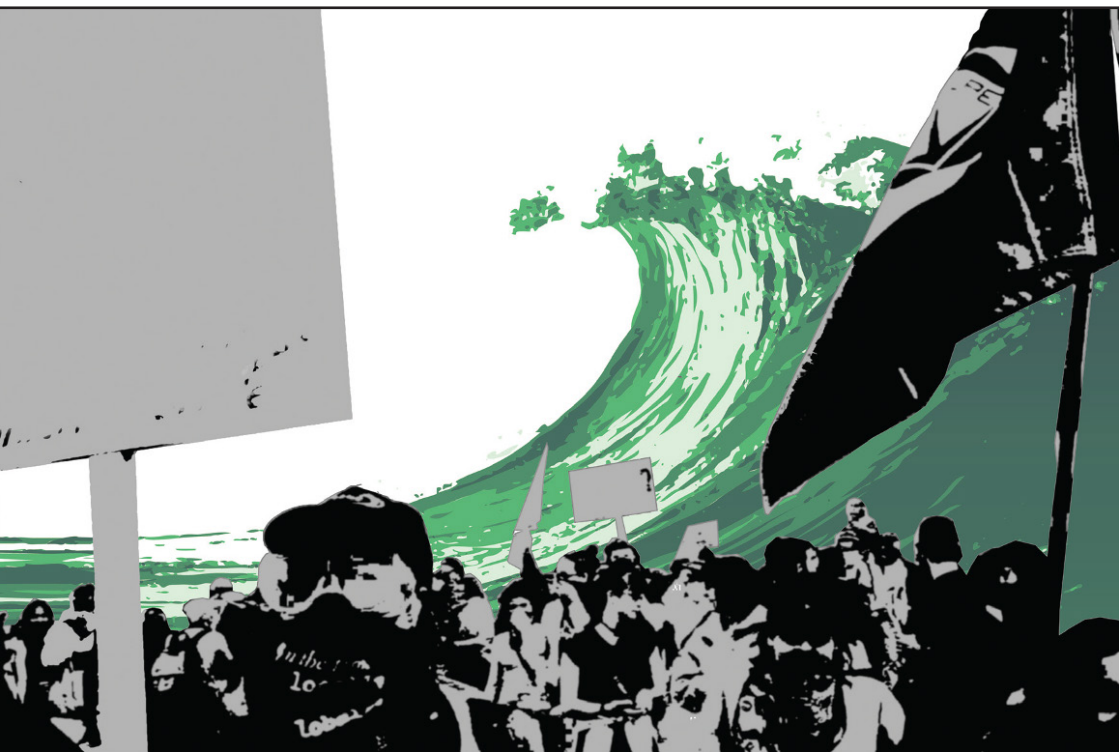

ESA KONTTINEN & JUKKA PELTOKOSKI

YMPÄRISTÖPROTESTIN NELJÄS AALTO

ELÄINOIKEUSLIIKE JA UUDEN POLVEN YMPÄRISTÖRADIKALISMI 1990-LUVULLA

[SoPhi]

YMPÄRISTÖPROTESTIN
NELJÄS AALTO

Esa Konttinen & Jukka Peltokoski

YMPÄRISTÖPROTESTIN NELJÄS AALTO

Eläinoikeusliike ja uuden polven
ympäristöradikalismi 1990-luvulla

SoPhi 85

Jyväskylän yliopisto

Toimitus:
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
PL 35 (MaB)
40014 Jyväskylän yliopisto

<http://www.minervakustannus.fi/sophi>

Kustantaja ja myynti:
Minerva Kustannus Oy
Kuokkalan kartano
Riihimäentie 3, 40520 Jyväskylä
Puh. (014) 3386 845, 3382 800, fax (014) 3386 812
kustannus@minervakustannus.fi

● Kirjoittajat

Kansi: Marko Nääsilä

Taitto: Kalevi Nurmela

ISBN 952-5478-21-1

Paino:
Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2004

SISÄLLYS

I KETTUTARHOILTA ETUSIVUILLE 7

II PROTESTIN KEHKEYTYMINEN 11

Mistä liike alkaa? 11 • Luvassa myrskyä 13 • ”Puuttui vain laukaiseva tekijä” 18 • Neljännen aallon ryhmiä 23

III PROTESTIAALTO KULTTUURISENA KONSTRUKTIONA 31

Tutkimusaineisto ja sen tulkitsemisen lähtökohdat 31 • Tietoja näytteestä 35 • Protestiaallot 36 • Aaltojen kehukset 39 • Uudet yhteiskunnalliset liikkeet 41 • Tee-se-itse -liike 43

IV NUORTEN URBAANI LIIKE 51

Mitä teoria sanoo liikkeiden toimijoista? 51 • Nuoret ja urbaanit 53 • Aktivismin oppilaitokset 58 • Humanisteja, yhteiskuntakriitikkoja ja ympäristötieteilijöitä 62

V OIKEUDENMUKAISUUTTA ELÄIMILLE – JA IHMISILLE! 65

Protestiaallon merkityskenttä 65 • Laaja-alaista aktiivisuutta 68 • Vaatimusten kirjo 70 • Eri alojen järjestöjen arvostus 72 • Millaista toimintaa karsastetaan? 76 • Modernin kauden tuhokoneistot 77 • Ajattele ja toimi globaalisti 85

VI AALLON HARJOJA JA SYVÄNTEITÄ 91

*Näkökulmia muodostelmiin 91 • Sielunmaiseman demografiaa 92
• Kulttuuristen teemojen kokeminen toiminta-alueittain 96*

VII HENKILÖKOHTAISEN POLITISOINTI: VEGETARISMI JA VEGANISMI 103

*Uusi luku kasvisyöntikulttuurissa 103 • Vegetaristien ja
vegaanien muotokuva 107 • Kasvisyönti ja veganismi
protestin radikalisoitumina 109 • Kasvisyöntielämäntavan
merkitysrakenteita 111 • Poliittikan henkilökohtaistuminen 115*

VIII VERKOSTOJEN KERTOMAA 121

*Mitä verkostot kertovat? 121 • Verkostokudelmia 125 •
Toimintaryhmien verkostoyhteyksiä 127 • Verkostoihientymien
sykettä 131 • Paikannusta kansalaisyhteiskuntaan 133*

IX YMPÄRISTÖLIIKKEEN RADIKALISOITUMINEN 137

*Ekoterroristien invaasio? 137 • Kansallinen protestikulttuuri 139
• Asenteiden jyrkkeneminen 141 • Nuoret radikaaleimpia 144 •
Radikalismien solmukohtia 147 • Miksi radikalisoituminen? 156 •
Perinteen kytköksiä 159*

X NELJÄS AALTO YHTEISKUNNASSA 167

*Protestin merkityskentän rakentuminen 167 • Neljäs aalto ja sen
edeltäjät 174 • Eläinoikeuskysymyksen nousun yhteiskunnallisia
syytä 180 • Protestiaalto prosessina 186 • Muodonmuutoksia,
erikoistumista ja hajautumista 192 • Aalloista aallokkoon? 196*

Luettelo taulukoista ja kuvioista 201

Liitteet 204

Kirjallisuus 216

I KETTUTARHOILTA ETUSIVUILLE

Eläinoikeusaktivistien uudet ilkeävaltaisudet yksityisiä henkilöitä kohtaan osoittavat taas kerran, että lähtö suoran laittoman toiminnan tielle johtaa helposti töhrimisestä ja ikkunoiden särkemisestä yhä pidäkkeettömämpään väkivallan kierteeseen. ”Kivi käteen, kävellen turkisliikkeelle, kivi ikkunasta läpi, juosten kulman taakse, kotiin syömään ja huomenna uudestaan ... Siitä se lähtee.” Näin tilittävät tuntojaan nuoret nimettömät aktivistit omassa lehdessään. Toiminta ei ole enää näin harrastelijamaista, kuten tällä viikolla useilla eri tahoilla tapahtuneet iskut kertovat. Eläinten vapautusrintamaksi itseään kutsuvalla joukolla on kansainvälisiä yhteyksiä. Isossa-Britanniassa eläinaktivistit ovat jopa uhaneet tappaa eläinkokeita tekeviä tutkijoita, jos pitkään syömälakossa ollut aktivistitoveri menehtyy. Suomessa ei sentään olla läheskään näin pitkällä. Eläinoikeuspuolustajien suuri enemmistö varmasti kammoksuu väkivaltaan turvautumista ja sanoutuu siitä irti. Tällaisilla liikkeillä on kuitenkin taipumus joutua äärimmäisyysainesten otteeseen. Virkavallan on siksi pidettävä niitä silmällä ja puututtava tiukasti kaikkiin laittomuuksiin. (Helsingin Sanomat 14.12.1998.)

Tutkimuksemme kohteena on yhteiskunnallinen protesti, jonka näkyvimmän osan muodosti Suomessa ensimmäistä kertaa päätään nostanut eläinoikeusliike. Protesti sai aikaan laajan julkisen kohun, jonka laukaisi välikohtaus keväällä 1995. Tuolloin muutama eläinaktivisti tunkeutui kahdelle pohjanmaalaiselle turkistarhalle ja päästi häkeistä ympäröivään luontoon satoja tarhaeläimiä. Media nimesi pian kiinni jääneet, nuoriksi naisiksi paljastuneet aktivistit kettutyttöiksi.

Tarhaiskujen nostattamaa keskustelua lukiessa voi havaita sabotaasien loukanneen valtakulttuuria kolmella tavalla. Omaisuuteen ja lailliseen elinkeinon kohdistuneet iskut rikkoivat maltillisen ja järjestäytyneen kansalaistoiminnan kansallista ihannetta. Ne tulkittiin pelottavaksi harha-askeleeksi suuntaan, joka on tuonut maailmaan verenvuodatusta ja epäjärjestystä. Kysyttiin, tekikö terrorismi tuloaan Suomeen. Samalla laillisen elinkeinon kyseenalaistaminen ja yksityisomaisuuden kimppuun käyminen ”eläinten oikeuksien” nimissä uhmasi yhteiskunnan virallisesti määrittelemää yksityisyyden ja omaisuuden suojaa. Kolmanneksi, protesti kyseenalaisti valtakulttuurisia käsityksiä siitä, että ihmisillä on oikeus käyttää luontoa ja eläimiä hyväkseen välineellisesti.

Kettutyttökohuun liittyi useita kliseemäisiä käsityksiä. Tarhojen seiiniin maalatut oudot kirjainyhdistelmät ALF ja EVR herättivät kysymyksen liikkeen kansainväli-

sestä kytkennästä ja alkuperästä. Joidenkin liikkettä ulkomailta käsin? Tämähän selittäisi myös piittaamattomuuden suomalaisen yhteiskunnan rajoista. Samaan yhteyteen sopi hyvin käsitys toimijoista epäitsenäisinä ja harhaanjohtettuina: iskujen nuoret tekijät, jotka vieläpä olivat naisia, toimivat ulkomaisten eläinaktivistien johtamina etäispäätteinä. Mielikuvaan yhdistyi niin ikään luontevasti näkemys aktivisteista yhteiskunnasta syrjäytyneinä. Silloin rikollinen toiminta tulisi ymmärrettäväksi epätoivoisten ihmisten järjettömänä ihmis- ja yhteiskuntavihanä. Tällaista tulkintaa esiintyi etenkin keskeisimmällä turkistarhauksen alueella, Pohjanmaalla (Konttinen 2003).

Etenkin aluksi tapahtumat näyttäytyivät myös laajalle yleisölle vihollis-skeeman näkökulmasta. Viholliskuvalle on leimallista, että siihen liitetään helposti huonoutta ilmentäviä määreitä. Niillä vahvistetaan oikeutusta voimakkaaseen, keinoja kaihtamattomaan vastahyökkäykseen. Yleinen oli myös mainittu näkemys siitä, että eläinaktivistit olisivat kiinnostuneita vain eläimistä. Lamavuosien kokemukset mielissä kysyttiin hämmentyneinä, miksei heitä kiinnosta ihmisten hätä. Miksi eläimet korotetaan ihmisten yläpuolelle? Mustavalkoiset reaktiot ovat tavallisia uhkaavilta näyttävissä tilanteissa. Päivälehdistö uutisoi tapahtumista tavalla, joka vahvisti tällaisia mielikuvia.

Myös aktivistit itse olivat syyäpäitä kokuun ja mustavalkoisten vastakkainasettelujen syntymiseen. Julkisen huomion saaminen oli varmasti yksi iskujen tarkoitus ja toiminnan luonteeseen liittyvät riskit oli tiedostettu. Tukeuduttiin strategiaan, jota yhteiskunnalliset liikkeet käyttävät hyväkseen: julkisuus on yhteiskunnallisten liikkeiden keskeinen taistelulenttä, konfliktien avaaminen keino politisoida asiakysymyksiä.

Kuva protestista ja aktivisteista on sittemmin monipuolistunut. Silti osa aluksi synnytettyistä kliseistä jäi elämään ja käsitys liikehinnan vaikuttimista on jäänyt loppujen lopuksikin varsin epämääräiseksi. Ilmiötä on vaikea ymmärtää niiden ajattelutapojen perustalta, joihin suomalainen valtajulkisuus on tottunut. Hämäräksi on jäänyt myös se, mitä kaikkea tuo radikalismi koski? Lehtiutiset ovat kertoneet mielenosoituksista turkisliikkeiden edustalla, iskuista koe-eläinlaboratorioihin, teuraskuljetuksiin ja moottoritiettyömälle, anarkistien mustavihreistä päivistä, kadunvaltausjuhlista sekä Shell- ja McDonald's-boikoteista. Onkin käynyt selväksi, että eläinoikeusiskut olivat osa laajempaa radikaalia ympäristöliikettä. Myöhemmin 1990-luvulla mobilisoituneita aktivisteja on osallistunut runsasta huomiota saaneisiin globalisaatiokriittisiin mielenosoituksiin Seattlessa, Prahassa, Göteborgissa, Genovassa... Onko tässäkin kaikki?

Tarkastelemme kirjassamme eläinoikeusliikehinnan julkisuuskeskustelusta muistettavaa 1990-luvun yhteiskunnallista liikehinnää. Aineistomme ja analyysimme koskee vain suomalaista protestointia. Teemme joitain viittauksia myös kansainväliseen liikehinnään ja huomioimme, että suuntautuminen yli kansallisen kulttuurisen ja poliittisen kentän oli yksi 1990-luvun suomalaisen aktivismin piirteistä. Etsimme vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Yhdistikö 1990-luvun aktivismin kirjavuutta mahdollisesti jokin yhteinen nimittäjä? Miten aktivistit mielsivät sen yhteiskunnallisen todellisuuden, jossa he elävät? Mistä

radikalismi syntyi, millaisiin maailmankatsomuksellisiin ja muihin tekijöihin se kytkeytyi? Voiko sen syntyä selittää mitenkään rationaalisesti? Oliko kysymyksessä laajempi ilmiö kuin kourallinen suoran toiminnan iskuihin syyllistyneitä nuoria? Oliko 1990-luvun militantti radikalismi pikemminkin liikehinnän ääri-ilmiö, sen sijaan että se olisi muodostanut liikehinnän keskiön, kuten median kautta opimme tietämään? Entä kuinka pysyvistä tai väliaikaisesta ilmiöstä oli kysymys? Koska olemme rajanneet aineistomme 1990-lukuun, tarkastelumme ei ulotu suoranaisesti 2000-luvun globaaliliikehinnän vaiheeseen, vaikka näillä liikevaiheilla epäilemättä onkin yhtäläisyyksiä.

Olemme tutkimuksessamme kiinnostuneita kokonaisvaltaisesti vuonna 1995 julkisuuteen ryöpsähtäneestä liikehinnästä. Siksi olemme valinneet lähtökohdaksemme lähestymistavan, jonka avainkäsitteenä on *protestiaalto*. Kutsumme tutkimuksemme kohteena olevaa ilmiötä ympäristöprotestin neljänneksi aalloksi (Kontinen 1999a, 33–37). Protestiaallon käsite tarjoaa yleisen avainkäsitteen, joka yhtäältä kytkee liikehinnän osailmiöitä yhteen ja toisaalta tekee protestin ymmärrettäväksi laajemmassa yhteiskunnallisessa viitekehyksessä. Käsite antaa mielestämme pätevän perspektiivin ilmiön kokonaisvaltaista tarkastelua varten olematta kuitenkaan kaiken kattavan laaja. Protestiaallon käsitteen yksi etu on se, ettei se sulje pois muuta teoreettista välineistöä, vaan sallii monien tarkentavien näkökulmien yhdistämisen.

Protestiaallon käsite ennakoi kritiikkiämme sitä yleistä käsitystä kohtaan, että ympäristöliikkeen neljännessä aallossa olisi kyse vain eläinoikeusliikehinnästä. Eläinoikeusliike oli liian kapea määrittely ilmiöstä. Eläinten oikeudet toki olivat, kuten meidänkin tutkimuksemme osoittaa, keskeinen yksittäinen kysymys protestiaallossa, mutta kuitenkin vain yksi kysymys muiden joukossa. Protestin ala ei rajoittunut edes ympäristökysymyksiin, vaan ulottui niiden yli moneen suuntaan.

Protestiaallon käsitteellä haluamme lisäksi asettaa tutkimuskohteemme pätevään historialliseen viitekehykseen. Ympäristöliikkeen juuret palaavat Suomessa viime vuosisadan puolen välin taakse ja liikkeellä on ollut toiminnallisesti kiihkeitä kausia aikaisemminkin. Myös eläinsuojeluliike, jonka eräänlainen radikalisoituma eläinoikeusliike on, on jo sadan vuoden ikäinen.

Modernin ympäristöliikehinnän historiassa – sotien jälkeisenä kautena – on Suomessa esiintynyt aikaisemmin kolme korkean aktiivisuuden kautta, ensimmäinen noin 1967–70, toinen 1979–82 ja kolmas vuodesta 1987 1990-luvulle (aalloista tarkemmin viimeisessä luvussa). Tästä nimitys neljäs aalto. Neljäs aalto edustaa tiettyä jatkuvuutta aiempiin korkean toiminnallisuuden kausiin nähden, mutta siinä on myös epäjatkuvuuksia ja uusia piirteitä. Eritellessämme neljättä aaltoa protestiaallon käsitteellä toivomme myös rikastuttavamme käsitteeseen liittyvää teoreettista keskustelua.

Lähtökohtanamme ovat toimijoiden itsensä antamat määrittelyt ja selonteot. Nämä tiedot on hankittu pääosin aktivisteille osoitetulla kyselylomakkeella. Käytämme laajalti hyväksemme myös liikeaktivistien luomia dokumentteja, erityisesti lehtikirjoituksia. Tulkintatyylimme luonnehtii pyrkimys suhteuttaa ilmiön eri

osia toisiinsa. Katsomme, että tutkimuskohteen eri puolet tulevat ymmärrettäväksi yhtäältä keskinäisyhteyksissään, toisaalta suhteuttamalla niitä laajempaan sosiaaliseen ympäristöön.

Kirjamme noudattaa tutkimuksen logiikkaa. Kuvailemme aluksi (luku II) ympäristöliikkeen uusimman protestiaallon syntyä. Palaamme 1990-luvun alkuun, etsimme liikeaallon varhaisia ituja, pohdimme aallon nopeaan nousuun liittyneitä tekijöitä ja esittelemme protestiaallon keskeisimmät ryhmät ja järjestöt. Seuraavaksi (luku III) kirjoitamme auki tutkimuskysymyksemme, kuvailemme empiiristä aineistoamme ja arvioimme sen pätevyyttä. Esittelemme myös tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat eli liiketutkimuksen ja protestiaallon teorian. Tästä seuraavat luvut aloittavat varsinaisen empiirisen analyysin. Analysoimme ensimmäiseksi (luku IV) toimijoiden sosiaalisia taustoja keskeisimpien demografisten ominaisuuksien (ikä, sukupuoli, koulutus ja asuinseutu) kannalta. Pohdimme myös aktivistiksi tuleminen vaikuttimia. Toimijoiden ”ulkoisten” piirteiden analysoimisen myötä siirrymme tutkimaan (luku V) protestoinnin sisältöä ja sen keskeisiä aatteellisia jäsennyksiä. Tarkoituksenamme on tällöin luoda toiminnallisuutta ja asenteita koskeviin huomioihin perustuva yleiskuva protestin merkitysmaailmasta tai ”sielunmaisemasta”. Yleiskuvan eri vivahteet, painotukset ja ristiriidat tarkentuvat seuraavissa luvuissa, joista ensimmäisessä (luku VI) tarkennamme protestin sielunmaiseman erittelyä suhteuttamalla yleiskuvaa protestiaallon osaryhmiin. Tämän jälkeen tarkastelemme erikseen vegetarismia ja veganismia eräinä liikehdinnän merkittävimpiä osailmiöinä (luku VII) sekä erittelemme protestiaaltoa erilaisia tihentymiä ja katkoksia sisältävänä verkostokenttänä, joka paikantuu osaksi laajempaa kansalaistoiminnan kenttää (luku VIII). Toiseksi viimeisessä luvussa (luku IX) tutkimme protestin toimintatapoja pohtimalla erityisesti suoran toiminnan merkitystä. Loppuluvussa (luku X) kokoamme tuloksia protestiaallon käsitteen sisälle sekä asetamme aallon laajempaan kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen viitekehykseen. Pohdimme seikkoja, jotka ovat vaikuttaneet aallon syntymiseen ja koetamme eritellä ympäristöliikkeen uusimman aallon merkityksiä suomalaisen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan viitekehyksessä.

Parhaat kiitoksemme käsikirjoitustamme kommentoineille kollegoille Risto Alapurolle, Kaj Ilmoselle, Timo Järvikoskelle Arto Lindholmille, Pertti Rammikolle, Miikka Salolle ja Juha Virkille. Kiitoksia myös käsikirjoituksen referee-lukijoille viimeistelyä auttaneista huomioista.

Tekijät

II PROTESTIN KEHKEYTYMINEN

Mistä liike alkaa?

Kysymys yhteiskunnallisen liikkeen synnystä on moniulotteinen ja suhteellinen. Kapeimmillaan kysymykseen voi vastata tunnistamalla silmiinpistäviä avaintapahtumia, jotka nostavat liikehännän julkisuuteen ja laajan yleisön tietoisuuteen. Julkisen tilan avaaminen onkin olennainen osa liikkeen politiikkaa. Samalla julkisuus on haaste liikkeelle itselleen. Julkisuuteen liittyvä debatti pakottaa aktivistit vastaamaan heihin kohdistuviin kysymyksiin ja kritiikkiin.

Nykyisessä medioituneessa yhteiskunnassa julkisuus tarkoittaa painottuneesti mediajulkisuutta. Tiedotusvälineiden valta julkisuuden määrittelyssä voi olla niin voimakasta, että tapahtumien kulku ikään kuin riistäytyy toimijoiden omasta hallinnasta. Aktivisti Salla Tuomivaara (1998, 37) kertookin ensimmäisten eläinoikeussabotaasin (29. toukokuuta 1995) synnyttämän mediakohun saaneen hänet heti ymmärtämään, että Oikeutta Eläimille -järjestö ei enää loisi kysymyksenasetteluilleen sellaista julkisuutta kuin se itse haluaisi, eikä uutisointi olisi välttämättä heistä itsestään kiinni: ”Oli syntynyt suurempi kohu kuin mihin järjestömme olisi ikinä suunnittelemlaan toiminnallaan pystynyt.”

Ei siis ole ihme, jos avaintapahtumat näyttäytyvät usein liikehännän alkuna sekä aktivistien että liikkeen ulkopuolisten silmissä. Julkiseksi tuleminen merkityksessä ne sitä toki ovatkin. Tätä vaihetta on kuitenkin poikkeuksetta edeltänyt hiljainen, suurelle yleisölle piiloon jäänyt liikkeen kehkeytymisen vaihe. Liikehännän muotoutuminen julkiseksi kamppailuksi on aina edeltävän, usein pitkällisen prosessin tulosta. Sellaiset avaintapahtumat kuin kevään 1995 turkistarhaiskut Pohjanmaalla tai forssalaisen Koijärven ympäristökonflikti keväällä 1979 olivat yhtä suuressa määrin edeltävän kehityksen tulosta kuin myöhemmän kehityksen alkua.

Liikekannalle edenneet tapahtumat ovat seuraustarajähdyksasteelle kypsyneistä jännitteistä. Tämän huomioiden liikkeen varsinaisena alkuna voidaan siis ehkä pitää ennemminkin sitä tilannetta, jossa joukko yksilöitä kokee vahvaa tyytymättömyyttä vallitsevaan asioiden tilaan ja jossa kokemus on kasvanut kyllin voimakkaaksi siten, että yksilöissä ja ryhmissä on kehittynyt sekä valmiuksia toimintaan että alustavaa toimintaa tilanteen muuttamiseksi. Vaikka yksilöiden panos voi olla liikkeen herättämisessä varsin suuri, täytyy myös lukuisten muiden jakaa samanlaisia kokemuksia, jotta mobilisoituminen olisi mahdollista. Suotuisissa olosuhteissa syntyy ryhmiä, jotka organisoituvat enemmän tai vähemmän

päämäärähakuisesti ja luovat keskusteluissaan yhteisiä käsityksiä, joiden varaan toiminnallisuutta rakennetaan. Syntyy itseään ruokkiva ”systeemi” tai jopa toisiinsa vain löyhästi liittyvien systeemien kokonaisuus, joka alkaa kerätä emotionaalisia, materiaalisia, käsitteellisiä ja sosiaalisia resursseja nostaakseen koetut ristiriidat avoimeksi konfliktiksi.

Italialainen liiketutkija Alberto Melucci (1996) on nimittänyt protestiaallon ”hiljaisen” kehkeytymisen aikaa *latenssivaiheeksi* erotuksena liikkeen *mobilisointivaiheesta*. Melucci tähdentää, että latenssivaihe ei tarkoita liikkeen toimimatomuutta, vaan toimintaa, joka on poissa julkisuudesta. Jälkikäteen latenssivaihe näyttäytyy julkista toimintaa valmistelevana vaiheena. Mobilisointivaihetta ei kuitenkaan tule pitää kauan sitten päätetyn suunnitelman rationaalisen toteuttamisena. Pikemminkin se on tulosta aktivistien päivittäisissä tilanteissa vahvistuneesta emotionaalisesta sitoutumisesta, strategisesta ajattelusta ja sosiaalisista verkostoista. Mobilisaation tulevia vaiheita ja ”tuloksia” ei ole mahdollista tunnistaa muutoin kuin kenties aavistuksina ja koettuina tarpeina.

Latenssivaihettakin voi pitää liikkeen ”ensimmäisenä syynä” vain suhteessa mobilisaatiovaiheeseen eli jälkikäteen tarkasteltuna ja tällöinkin vain suhteellisessa mielessä. Liikkeen latenssivaihetta on voinut edeltää aiempi mobilisaatiovaihe. Latenssivaihe on tällöin merkinnyt vain liikkeen hiljaiseloa. Esimerkiksi ympäristöliikkeen juuret palaavat vuosikymmenien taakse. Nykyisellä protestiaallolla on sosiaalisia, kulttuurisia ja materiaalisia yhteyksiä aikaisempiin mobilisaatioihin. Myös eläinoikeusliikkeen voi katsoa olevan osa pidempiaikaista elänsuojeluliikettä, jonka historia palaa viime vuosisadan alkuvuosiin. Uusimman mobilisaation mielenkiintoisia piirteitä onkin juuri elänsuojeluaatteen radikalisoituminen radikaalin ympäristöliikkeen puitteissa. Lisäksi uuden ympäristöprotestin lähtökohtia löytyy muista yhteiskunnallisista liikkeistä, kuten tulemme näkemään. Liikkeille ei siis ole löydettävissä yksiselitteistä alkua (tai loppua).

Kokonaan toiselle tasolle pohdinnan liikkeen synnystä vie kysymys siitä, mitkä yhteiskunnalliset tekijät synnyttävät liikkeen. Liikkeen syntyä ei voida selittää vain yksilöiden tai yksittäisten tapahtumien, liikkeen kohteena olevien asiakysymysten ja ongelmien tai liikekollektiivin näkökulmasta. On kiinnitettävä huomiota laajempiin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin ja kulttuurisiin merkityskenttiin. Toiminta on aina yksilöiden toimintaa, mutta kysymysten ja asiantilojen mieltäminen polttaviksi ongelmiksi on kaikkea muuta kuin vain yksilön sisäinen prosessi. Sitä ei voi selittää myöskään millään mekaanisella mallilla. Edes hyvin näkyvät ja kouriintuntuvat ympäristöongelmat eivät välttämättä muodostu edes niiden keskellä eläville sellaisiksi kysymyksiksi, joiden tiimoilta syntyisi organisoitua liikehdintää asiantilojen korjaamiseksi. Esimerkiksi laajat vesistöalueet sellutehtaiden ympärillä olivat Suomessa jo 1960-luvulla pahoin pilaantuneita: vaahtolautat uivat virran kuljettamina, vesi haisi, oli arvokalalle kelpaamatonta sekä monin paikoin uimakelvotonta. Protestit jäivät kuitenkin usein paikallisten kalastuskuntien tekemiksi voimattomiksi valituksiksi viranomaisille. Elettiin teollistumisen ideologian hegemoniakautta. Teollistuminen ja talouskasvu olivat kansallisessa merkityskentässä hyveitä, aineellisen elintason nostaminen tavoite

tavoite numero yksi. Vesien saastuttajalla, metsäteollisuudella, oli paljon todellista määrittelyvaltaa talouden ja politiikan kentillä. Teollisten valtakeskusten voimakautena, ”raha se on, mikä haisee” -ideologian kulta-aikana, ei vesien tilan todelliseen muutokseen kykenevää liikettä voinut kehkeytyä. Sellaisia ilmaantui vasta 1980-luvulla uudenlaisissa kulttuurissa olosuhteissa (Konttinen 1994).

Ongelmien kokeminen välittyi kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti. Ihmiset antavat ilmiöille merkityksiä oman elämäntilanteensa, yhteiskunnallisen asemansa sekä kulttuurisen ympäristönsä ehdollistamina. Otamme myöhemmin kantaa siihen, mistä suunnista selityksiä tulisi etsiä. Viimeisessä luvussa vertaamme tutkimamme protestin omalaatuisuutta ympäristöliikkeen aikaisempiin kiihkeän mobilisaation vaiheisiin.

Luvassa myrskyä

1990-luvun protestin keskeiset aktivistit ovat kertoneet liikehännän syntyyn liittyvistä muistoistaan monissa yhteyksissä. Kertomukset tarjoavat faktoja liikehännän alkuvaiheista ja tuovat esiin toimijoiden omia kokemuksia. Nämä kokemukset ja niiden puitteissa tehdyt tilanteenmäärittelyt ja strategiset ratkaisut ovat tässä tapauksessa avaintoimijoiden määrittelemiä liikehännän avainvaiheita. Samalla ne sisältävät viitteitä liikehännän syntyyn liittyneistä laajemmista sosiaalisista tekijöistä.

Neljännän aallon synnyttäneet puhurit kehkeytyivät jo vuosia ennen varsinaista mobilisointumista. Niitä on löydettävissä ensinnäkin vakiintuneiden yhteiskunnallisten liikkeiden piiristä, varsinkin ympäristö- ja eläinsuojelujärjestöistä. Olennaista uudelle aallolle olivat kuitenkin myös vakiintuneen liikehännän ulkopuolelta tulleet virtaukset. Nämä palaavat paljolti radikaaliin ala- ja vastakulttuuriin, mutta myös näiden verkostojen ulkopuolelle.

Radikaali eläinoikeusliike oli yksi uusimman ympäristöprotestin merkittävimmistä osista. Eläinoikeusliikkeen varhaisista vaikuttajista jopa useimmat olivat toimineet aikaisemmin eläinsuojelujärjestöissä. He kuitenkin kokivat vakiintuneet järjestöt tehottomiksi ja alkoivat ideoidaan eläinsuojelukysymyksen radikalisoimista ja ”palauttamista kadulle”. Oikeutta Eläimille -järjestöä perustamassa ollut Salla Tuomivaara (1998, 29–30) muistelee järjestön suunnittelukokousta seuraavasti:

[I]hmisiä puhututti ennen kaikkea se, mihin uutta järjestöä tarvittaisiin [...] Kaikki tuntuivat [...] olevan yhtä mieltä siitä, että eläinten asema ei ollut tarpeeksi esillä. Siitä ei puhuttu, kirjoitettu, eikä sitä mielletty julkisessa keskustelussa minkäänlaiseksi ongelmaksi. [...] Mielestämme Suomeen tarvittiin järjestö, joka toisi eläinten oikeudet ihmisten silmien eteen, kaduille ja julkiseen keskusteluun. Eläinten asema ei ollut päivänpolttava aihe: me halusimme tehdä siitä sellaisen. Puhuimme mielenosoituksista, infopöydistä, tempauksista, kaikkesta siitä

toiminnasta, johon vakiintuneilla järjestöillä ei tuntunut enää riittävän aikaa. Vanhoilla järjestöillä oli myös maineensa suojeltavanaan. Ne istuivat työryhmissä, lobbasivat eduskunnassa, tekivät yhteistyötä eläintuotannon edustajien kanssa eivätkä halunneet vaarantaa tätä asemaa radikaaleilla kannanotoilla tai repäisevillä tempauksilla.

Tuomivaaran mielestä vakiintuneet järjestöt hoitivat oman osansa ehkä sinänsä kiitettävästi. Ne toimivat myös samoin ajattelevien ihmisten kohtauspaikkoina, mutta eivät tarjonneet väylää uudelleenlaiselle kysymyksenasettelulle, joka kyseenalaistaisi ihmisten oikeuden eläinten hyväksikäyttöön sinänsä (mt., 32). Olemassa olevat järjestöt eivät riittäneet uuden toiminnallisuuden puitteiksi, vaan aktivistit alkoivat verkostoitua niiden ohi. Järjestöä perustamassa myös ollut Anna Särkisilta (1998, 12) muistelee asioita samoin äänenpainoin:

Huhtikuussa -95 kymmenkunta nuorta perustivat Oikeutta eläimille -järjestön kyllästyttyään olemassa olevien järjestöjen byrokraattisuuteen ja omiin pieniin mahdollisuuksiinsa toimia eläinten puolesta. Järjestön haluttiin palauttavan toiminta takaisin ruohonjuuritasolle. Kyllästyneitä oltiin myös sen hetkisten järjestöjen tavoitteisiin – ne olivat matkan varrella löystyneet huomattavasti.

Oikeutta Eläimille -järjestön perustaviin kokouksiin osallistui tuttuja, mutta myös toisilleen tuntemattomia ihmisiä, joista osa oli toiminut aikaisemmin eläinsuojelutai muissa järjestöissä, osa ei (Tuomivaara 1998, 27). Näin radikaalin eläinoikeusliikkeen syntyminen näyttää merkinneen ensinnäkin eläinsuojeluliikkeen radikalisoitumista. Lisäksi uuden eläinoikeusliikkeen lähtökohdat olivat radikaalissa ympäristöliikkeessä sekä anarkistisessa ja antifasistisessa liikehdinnässä.

Radikaalin eläinoikeusliikkeen historia Suomessa on hyvin nuori. Liikettä tutkineen Panu Luukan (1998, 48–56) mukaan ensimmäinen ryhmittymä, joka alkoi ajaa eläinoikeusteemaa, oli vuonna 1991 perustettu Suomen Punk-Anarko-yhdistys (SPAY), jolla oli toimintaa lähinnä Helsingissä ja Kuopiossa. SPAY korosti vahvaa ekologista ajattelua ja suoraa toimintaa. SPAY jäi varsin pieneksi ryhmäksi, mutta se toi ekologista ajattelua ja erityisesti eläinoikeusaatetta ”skeneen”.

SPAY oli osa 1990-luvun alkupuolen vilkasta anarkistista liikehdintää, joka oli ollut nosteessa punk-liikehdintään liittyen jo 1980-luvun alusta saakka. Aluksi punk oli varsin epäpoliittista, joskin sen pienlehdissä ja lyriikassa esitettiin jyrkkiäkin kannanottoja ”systemiä” vastaan. Vapauden ja oikeudenmukaisuuden nimissä huudetuille sanoille ei kuitenkaan löytynyt organisoitua toiminnallista sisältöä. 1980-luvun loppupuolella punk alkoi politisoitua ja joissain pienlehdissä (esim. Laama ja Lidiotti) alettiin kirjoittaa boikotoinnista. Samoihin aikoihin esiin alkoi nousta turkistarhauksen ja eläinkokeiden vastaisia sekä kasvissyöntiä puoltavia teemoja. Pienlehtien toimitukset seurasivat ulkomaisia poliittisia punk-lehtiä ja ottivat mallia niiden tyylistä. Erityisesti Saksassa ja Englannissa punkkarit olivat usein myös aktiivisia eläinsuojelijoita, radikaaleja ympäristöaktivisteja sekä anar-

kisti- ja antifasistijärjestöjen kannattajia. Nämä virtaukset alkoivat juurtua myös suomalaiseseen alakulttuuriin.

Liikkeessä aktiivisesti toimineen Antti Rautiaisen (2000) mukaan anarkisti-liikkeen hetki koitti sosialismin romahdettua. Anarkistiliike alkoi järjestäytyä ja vuonna 1989 perustettiin Suomen Anarkistiliitto (SAL). Samoihin aikoihin perustettiin anarkistivankeja tukeva Anarkistinen Musta Risti. Nämä ryhmät korostivat periaatejulistuksissaan suoraa päätöksentekoa, kapitalismin vastaisuutta ja ruohonjuuritason toimintaa ilman johtajia. SAL:n päätöksenteko perustui kaikille avoimiin yleiskokouksiin. SAL levittäytyi muutamassa vuodessa yli kymmenelle paikkakunnalle ja sen äänitorvi Kapinatyöläinen ilmestyi pienlehdille epätyypillisesti jopa neljä kertaa vuodessa, mikä kertoo osaltaan anarkistiaatteen kehittelylle ja esittelylle avautuneesta kulttuurisesta tilauksesta. Anarkistinen Musta Risti julkaisi lisäksi omaa tiedotuslehtistään.

Shell- ja McDonald's-boikotit rantautuivat Suomeen ja liikkeen piirissä alkoi esiintyä kritiikkiä vakiintuneita eläinsuojelu-, ympäristö- ja suvaitsevaisuusjärjestöjä kohtaan. Katsottiin, että ne eivät ymmärtäneet ajamiensa asioiden kietoutumista valtion ja talouden ylivaltaan. Lisäksi kritisoitiin vakiintuneiden järjestöjen toiminnan laimeutta. Omissa puheenvuoroissa korostettiin suoran toiminnan merkitystä. Kapinatyöläisessä oli myönteisiä mainintoja ekotaaseista ja Earth First! -tyylisestä suorasta toiminnasta. Positiivisena pidettiin myös Earth Firstin tapaista solumuotoista järjestäytymistä, jonka katsottiin tarjoavan vaihtoehdon muun muassa Greenpeacen ylhäältä johdetulle suoran toiminnan mallille. Puheet eivät kuitenkaan vielä juuri realisoituneet toiminnaksi. Muutamia tihutöitä turkisliikkeitä kohtaan tosin tehtiin, yksittäiset aktivistit jakelivat kaduilla eläinten oikeuksista kertovia lentolehtisiä ja liimailivat McDonald'sia kritisoivia tarroja. Kasvissyönnistä tuli yhä yleisempää.

Vuonna 1992 Anarkistiliiton rinnalle syntyi toinen merkittävä ruohonjuuritason järjestö, Antifa. Se kulki paljolti käsi kädessä SAL:n kanssa; niiden jäsenistö ja toimitilat olivat pitkälti samoja. Toisaalta Antifa veti mukaansa myös uusia ihmisiä. Lähinnä hippi- ja punkkarityyliä edustaneet antifasistit saivat rinnalleen muun muassa hiphoppareita ja parlamentaarisesti orientoituneita puolueaktiiveja. Toiminnallisesti kiihkeintä aikaa antifasisti- ja anarkistiliikkeet elivät vuonna 1993, jolloin SAL:n jäsenmäärä nousi 250:een ja sillä oli 11 paikallisosastoa. Antifa ei koskaan pitänyt valtakunnallista jäsenrekisteriä, joten sen jäsenmäärästä ei ole tarkkaa tietoa. Järjestöllä oli kuitenkin 13 paikallisosastoa ja jäsenistöä huomattavasti enemmän kuin SAL:lla. Antifa oli tuon ajan merkittävin ja laajapohjaisin ruohonjuuritason järjestö, jonka vuoden 1993 Kristalliyön muistopäivän mielenosoitukseen Helsingissä kokoontui yli 500 mielenosoittajaa.

Antifa ja SAL ajautuivat lopulta sisäisiin ristiriitoihin ja organisatorisiin vaikeuksiin, minkä jälkeen niiden jäsenistö ja toiminta kuihtuivat muutamassa vuodessa. Järjestöjen merkitys väheni myös siksi, että ympäristökäskymykset alkoivat tulla radikaaliliikkeen keskiöön. SAL:n osalta viimeinen hengenveto oli vuonna 1998 Jyväskylässä järjestetty Vallankumous-tapahtuma. Sittemmin anarkisti- ja antifasistiaktivistit ovat keskittäneet toimintansa erilaisiin pienempiin projekteihin

ja asiakeskeisiin ryhmiin (esim. boikottikampanjat, Oikeutta Eläimille, Aseista-kieltäytyjäliitto, Ruokaa, ei aseita).

Perinteistä eläinsuojeluliikettä radikaalimman eläinoikeusliikkeen tulemista ennakoivat SPAY:in lisäksi Vegaaniliiton perustaminen syksyllä 1993. Vegaaniliiton perustivat anarkisti- ja antifasistiryhmiä irrallaan olleet lähinnä eläinsuojelujärjestöissä vaikuttaneet vanhemman polven aktiivit. He katsoivat, että Suomesta puuttui eläinten oikeuksille perustuva kasvissyönnin- ja elämäntapajärjestö. Alusta saakka liittoon tuli kuitenkin mukaan myös nuorempia ja radikaalimpaa liikehdintää enteileviä ihmisiä. Lähelle Vegaaniliittoa syntyi epämuodollinen Vegan Resistance -ryhmä, jonka toiminta keskittyi veganismiin liittyvien paitojen ja muun materiaalin tuottamiseen. Ryhmällä oli kiinteä yhteys radikaaliin ala- ja vastakulttuuriin, joskin Vegaaniliitto pysyi loppujen lopuksi myös täysin omalaatuksena, monista lähtökohdista tulevien elämäntapa-aktivistien järjestönä.

Myös yleisen ympäristöliikkeen piirissä oli tyytymättömyyttä vallitsevaa tilannetta ja erityisesti vakiintuneita järjestöjä kohtaan. Sittemmin varsin keskeiseksi uuden liikehdinnän järjestöksi muodostuneen Maan ystävien syntyprosessiin vaikuttaneen Oras Tynkkysen (1996, 157) mukaan 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa oli syntynyt huomattava määrä pieniä vaihtoehtoyhdistyksiä. Näitä olivat esimerkiksi kehitysmaakaupat, Ympäristö ja kehitys sekä Energiapoliittinen yhdistys – vaihtoehto yhdenvoimalle (EVY), joista oli 1980-luvun lopulla tullut kuitenkin omilla piireissään puuhastelevia ”aktivistiklubeja”. Toisaalla oli vahvoja järjestöjä, kuten Greenpeace ja Kehitysyhteistyön Palvelukeskus (KEPA), mutta ne koettiin lähinnä pelkiksi toimistoiksi, jotka eivät motivoineet ihmisiä toimintaan.

Eri ryhmät puuhailivat tahollaan, mutta kansalaisyhteiskunnan jälki virallisessa politiikassa ja ihmisten tietoisuudessa jäi kovin heikoksi. [...] Olemassa olevat järjestöt eivät voimallistaneet ihmisiä eivätkä onnistuneet motivoimaan heitä lähtemään mukaan toimintaan. Useat niistä pyörivät käytännössä Helsingin toimiston palkollisten ammattimaailmanparantajien ympärillä, ja tukijoita lähestyttiin vain rahan anelemisen merkeissä. Huomattava osa budjetista kului suuren sihteeristön pyörittämiseen. Pallilleen sammaloituneet järjestöjohtajat istuivat valtion komiteoissa ja antoivat lausuntoja [...] Lisäksi useat yhdistykset olivat sängen lepsuja tyytynen kettujen kunnostamiseen ja sen semmoiseen puuhasteluun. Lyhyesti sanottuna monet järjestöt olivat byrokraattisia, hierarkkisia, heikkoja, etäisiä, tylsiä ja konservatiivisia. (Tynkkynen 1996, 157)

Uuden aallon keskeisen aatteellisen julkaisun Muutoksen kevään päätoimittajan Ville Lähteen (1996, 148) mukaan vuonna 1992 järjestetty yhdenvoiman vastainen kampanja Atomin kova maailma oli ensimmäisiä merkkejä uudesta vakiintuneiden ympäristöjärjestöjen ulkopuolella tapahtuneesta ympäristöliikehdinnästä. Kampanjaan osallistui satoja kansalaisaktiiveja, mutta se ei pystynyt synnyttämään pysyvää toiminnallisuutta.

Ympäristö ja kehitys -järjestö oli Tynkkysen (1996, 158) mukaan pyrkinyt synnyttämään 1980-luvun puolivälistä lähtien maahan uutta radikaalia ruohonjuu-

ritason kansalaistoimintaa ja onnistuikin järjestämään erilaisia kampanjoita, joihin osallistui arviolta 10 000 ihmistä eri puolilta Suomea. Tynkkysen mukaan Ympäristö ja kehitys oli kuitenkin muutaman kymmenen aktivistin muodostama klubi, jonka aikaansaama orastanut kansanliike näivettyi 1980-luvun lopussa. Vuonna 1989 järjestetyssä Kolmannen maailman yhteys -tapahtumassa intialaiset vieraat arvostelivat suomalaisia kyvyttömyydestä organisoida kansalaisliikettä. Kriitikki jäi itämään ja vuosina 1994–95 Ympäristö ja kehitys -järjestön aktivistirengas alkoi kerätä yhteen eri puolilla virinnyttä uutta toimintahalua. Järjestölle läheiset yhdistykset, kuten kehityskauppayhdistykset, Energiapolitiittinen yhdistys – vaihtoehto ydinvoimalle, Vihreä elämä ja Uusi tuuli olivat mukana uuden järjestön, Maan ystävien luomisessa. Vuonna 1996 perustetusta Maan ystävästä tuli lopulta Oikeutta Eläimille -järjestön rinnalle se taho, jonka alle merkittävä osa mobilisoituneesta radikaaliliikettä kanavoitui.

Maan ystävien syntyprosessin aikana kesällä 1995 syntyi Helsingissä Dodo – Tulevaisuuden elävä luonto -järjestö. Mainituista järjestöistä poiketen Dodo on ollut selvimmin etäällä radikaalin vastakulttuurin innoittamasta liikkeestä ja se on myöhemminkin pitänyt varsinkin eläinoikeusliikkeeseen selvää välimatkaa. Dodoa perustamassa ollut Aleksis Neuvonen (1996, 182) on erityisesti korostanut, että Dodon syntyaikoina muun muassa Kuusamon metsäkamppailujen ja turkiseläinten vapauttamisten aikaansaamalla julkisuuskohulla ei ollut innoittavaa vaikutusta Dodon syntyyn. Dodo on yksi esimerkki siitä, että protestiaalto kehkeytyi useista eri lähtökohdista, monella suunnalla yhtä aikaa, eikä syntynyt kokonaisuus muodostanut täysin homogeenista ja yhteistä merkityskenttää. Protestiaallon muodostumisella ei ollut yhtä keskusta, vaan ehkä pikemminkin useita tihentymiä, jotka olivat ajoittain hyvinkin löyhässä yhteydessä toisiinsa. Dodon syntyminen on hyvä osoitus eläinoikeusradikalismien yksipuolisuudesta neljännen aallon kokonaisuuden tarkastelussa. Mediajulkisuus on kiinnittänyt protestin niin tiukasti eläinoikeuskuihin, että Dodon kaltaisen järjestön liittäminen samaan ilmiökenttään vaikuttaa tässä valossa lähinnä absurdilta. Saamamme palautteen perusteella julkisuuskuva näyttää vaikuttaneen myös moniin Dodon aktivisteihin niin, että oman järjestön kuuluminen eläinoikeusliikkeen kanssa samaan ilmiökenttään halutaan kiistää kiivaastikin.

Dodon syntyä ovat kuitenkin siivittäneet samanlaiset piirteet, joita sisältyi myös muihin aallon rintamiin. Neuvosen (1996, 182) mukaan Dodo syntyi kokemuksesta, että

mikään vaikutusvaltainen, hyvin järjestäytynyt taho ei tuntunut etsivän kokonaisvaltaisia ratkaisuja ympäristökysymyksiin. [...] Laaja, ongelman lukuisia tasoja lähestyvä keskustelu loisti poissaolollaan. [...] Dodoa perustamassa olleista monet olivat jo vuosia itsekseen tai ystäväpiirissään pohjineet ympäristökysymyksiä kykenemättä kanavoimaan toiminnan tarvettaan minkään järjestön piiriin.

Dodonkin syntyyn näyttää vaikuttaneen tyytymättömyys vakiintuneita järjestöjä kohtaan. Toimintaa ohjasi tarve määritellä ympäristökysymykset uusiksi, entistä kokonaisvaltaisemmalla pohjalta.

Kuvatut kehityskulut uuden ympäristöliikkeen noususta viittaavat protestiaallon hiljaisen kehkeytymisen vaiheeseen. Aalto kehittyi usean rintaman samanaikaisena muotoutumisena tai kypsymisenä. Jotkut rintamat näyttävät olleen päällekkäisiä, toiset suhteellisen erillisiä. Tietyt piirteet kuitenkin yhdistivät toimijoiden kokemuksia. Tällaisia olivat tyytymättömyys vakiintuneiden ympäristöjärjestöjen toimintaan, erityisesti niiden ”lukkiutumiseen” ja ”lokeroitumiseen” omaan sektoriinsa sekä kokemus niiden tehottomuudesta. Nousevaa aaltoa luonnehti halu käsitellä ympäristökysymyksiä laajasti, yhdessä sosiaalisten kysymysten kanssa. Kokonaisvaltaisuuden lisäksi ympäristökysymykset haluttiin palauttaa kaduille ja julkiseen keskusteluun.

Monella rintamalla samanaikaisesti tapahtunut liikeaallon tuleminen ja suhteellisen yhtenevät määrittelyt on kiinnostava ilmiö, jota pohditaan tarkemmin jäljempänä. Samantyyppisen alttiuden vahvistuminen eri puolilla sekä yksilötasolla että ryhmässä viittaa johonkin tai joihinkin yhdistäviin tekijöihin toimijoiden taustalla. Se että määrittelyissä on keskeisiä samankaltaisuuksia jo siinä vaiheessa, jossa toimijat eivät vielä muodosta yhteisesti jaettua keskusteluvaruutta, liikkeen sisäistä julkisuuskenttää, eivätkä ole aina edes tietoisia toisistaan, viittaa siihen, että määrittelyjä tehdään yhteisessä kulttuurisessa tilassa, joka tuottaa samankaltaista määrittely- ja toimintaorientaatiota.

”Puuttui vain laukaiseva tekijä”

Protestiaallon kehkeytyessä radikalisoitumista tapahtui lähinnä olemassa olleiden ryhmien ja verkostojen sisällä, eikä se vielä avautunut julkisuuteen. Olennaista oli lisääntynyt tyytymättömyys vallitsevaan tilanteeseen ja intohimoinen uuden suunnan etsiminen. Lähteen (1996, 149) mukaan nousevalla liikehdinnällä ”ei ollut yhteistä ohjelmaa tai ideologiaa, pikemminkin kysymys oli aktiivisista ihmisistä, jotka tunkivat nenänsä kaikkialle”. Nousevan polven aktivisteja ajoi jonkinlainen ”sisäinen pakko”. ”Kaikessa hiljaisuudessa oli syntynyt yhteiskunnallisen vaikuttamisen ”maanalainen armeija”. [...] Pyrittiin irti sisäänlämpiävistä alakulttureista, joiden yhteiskunnallinen kiinnostus oli kuolemassa. Irtauduttiin myös keskiluokkaisuudesta eläinoikeusliikkeestä ja vihreästä liikkeestä.” (Mt.)

Suomalaista radikaalia vastakulttuuria tutkineen Hannu Toivasen (1997, 4) mukaan vuonna 1994 vaihtoehtopiirien keskuudessa alkoi olla jo sellaista tihentynyttä ilmapiiriä, että aktivistit kokivat, että jotain saattaisi tapahtua. Turkisliikkeiden sabotointi lisääntyi ja tapahtui vähittäistä siirtymistä vegetarismia jyrkempään veganismiin. Protestiaalto oli vuoden 1995 alkuun mennessä kehkeytynyt asteelle, josta voi Lähteen (1996, 149) tavoin sanoa: ”puuttui vain laukaiseva tekijä”. Merkityksiä ja valmiutta kollektiiviseen toimintaan oli kypsytelty kyllin pitkään

niin, että jokin ärsyke saattoi avata tien protestin manifestaatiolle ja mobilisointimiselle. Toivanen (1997, 92–93 ja 143) luonnehtii loppuvuotta 1994 merkitysten tihentymisen kaudeksi.

Laukaiseva tekijä tuli Pohjanmaan turkistarhasabotaasien muodossa touku-kuussa 1995. Sabotaasien tekijät jäivät kiinni ja mediapeli oli valmis. Iskujen tekijöiksi paljastui kolme nuorta naista, jotka ilmoittivat edustavansa Eläinten vapautusrintamaa (EVR)¹. He nimesivät tekonsa eläinten vapautusiskuksi ja ekotaaseiksi tarkoittaen ekologisten arvojen nimissä tehtyjä sabotaaseja. Kuu-lusteluissa ja haastattelussa aktivistit eivät katuneet tekojaan, vaan vetosivat eläinoikeusaatteeseen. Media nimesi ”sabotöörit” kettutyöiksi.

Jälkikäteen katsottuna merkit uusien radikaalien toimintatapojen tulemisesta olivat olleet ilmassa jo 1990-luvun alusta lähtien. Tästä kertoo esimerkiksi ni-mettömien eläinoikeusaktivistien tammikuussa 1995 julkaisema maanlaiselle toiminnalle omistettu Vastarinta-lehti. Aktivistit kirjoittivat siinä Eläinten vapau-tusrintamasta, ideoivat turkistarhaiskuja ja antoivat turvallisuusohjeita sabotaasien tekemiseen. Lehdessä myös listattiin Suomessa ja muualla maailmalla tapahtuneita eläinoikeusiskuja. Tämän ”toimintaraportin” mukaan Suomessa oli sabotoitu yk-

Eläinten vapautusrintaman nimissä julkaistiin heti ensimmäisten tarhaiskujen julkisuusko-hun mainingeissa muutama Eturintama ja Anonyymi-niminen tee-se-itse-periaatteel-la taitettu lehti. Lehdissä eläinten vapautusliikkeen filosofiaa ja toimintatapoja esiteltiin paljolti kansainvälisten esimerkkien valossa. Suomalaista liikehdintää mobilisoitiin iskulausein ja toimintaraporttein sekä julkaisemalla muun muassa turkistarhojen ja -liik-keiden osoitelistoja. Kuvassa kahden lehden etukannet (Eturintama 1/1995, Anonyymi 2/1996).

sittäisiä turkisliikkeitä ainakin jo vuodesta 1993 alkaen. Vuoden 1994 raportissa oli jo kymmenittäin iskuja Helsingissä, Turussa, Tampereella, Mikkelissä, Lahdessa ja Kuopiossa. Toimintamallia otettiin erityisesti militanteista ulkomaisista Green Anarchist ja Profane Existence -lehdistä. Suomen iskuista raportoitiin myös ulkomaisiin julkaisuihin. (Ks. Luukka 1998, 50.)

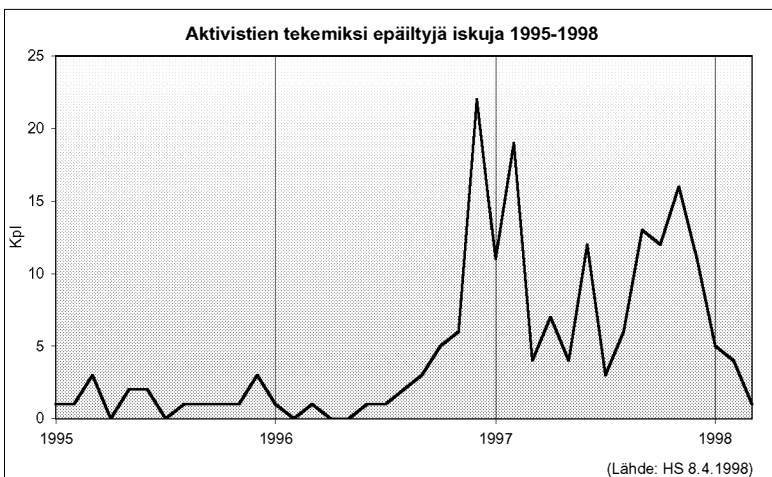
Pohjanmaan tarhaiskujen herättämä keskustelu ei ehtinyt tyyntyä, kun mediaan alkoi tulla tietoja uusista sabotaaseista. Voidaan myös sanoa, että Pohjanmaan tarhaiskujen läpäistyä uutiskynnyksen media kiinnostui jo jonkin aikaa tehdyistä sabotaaseista ja raportoi ahkerasti uusista. Eläinten vapautusrintaman toimijat pitivät myös itse huolta siitä, että heidän toimintansa sai julkisuutta. Loppukesästä 1995 maan alta ilmestyi toinen Eläinten vapautusrintaman lehti nimellä Eturintama ja seuraavana vuonna julkastiin jälleen kaksi uutta lehtiä nimellä Anonymi. Lehdissä oli taktiikka- ja turvallisuusohjeita, uutisia Eläinten vapautusrintaman toiminnasta ja turkistarhojen osoitteita. Anonyymit jäivät viimeisiksi maanalaisiksi julkaisuiksi muutamaa myöhemmin ilmestynyttä lentolehtistä lukuun ottamatta. Maanalaisen rintaman tapahtumista uutisoiminen siirtyi sittemmin avoimesti toimivalle Muutoksen kevät -lehdelle, Radikaalille uutistoimistolle ja EVR-tukiryhmälle. Malli sabotaasien raportoinnille otettiin brittiläisistä ALF-julkaisuista ja Green Anarchist -lehdestä. Muutoksen kevään päätoimittajaksi ryhtyneen Lähteen (1996, 148) mukaan ajatus lehden perustamisesta syntyi joulukuussa 1995 siitä kokemuksesta, että ”Suomesta puuttui kanava, jota kautta nouseva radikaali ympäristö- ja eläinoikeusliike voisi tulla esiin tuntojaan”. Lehden perustamisella oli liikehdintää kokoava tehtävä: keskustelu oli hajautunut ”lukemattomiin” pienlehtiin ja tehtäväksi tuli tarjota yhteinen foorumi liikehdinnän laajenemiselle.

Eläinoikeuskajujen vaikutuksia oli mahdotonta ennakoida etukäteen ja niiden synnyttämät reaktiot yllättivät myös tekijät sekä muut liikeaktivistit. Eläinten joukkomittainen päästäminen häkeistä sekä tapahtumia siivittäneet turkistarhauksen vastaiset mielenosoitukset ja muu protestointi synnyttivät julkisuudessa shokinomaisen vaikutuksen. Lailliseen elinkeinon kohdistuneet öiset iskut ja paikalle maalatut iskulauseet synnyttivät mielikuvan terrorismin saapumisesta maahan, joka oli sellaiselta tyystin säästynyt. Reaktiot olivat vastakkaisia verrattuna viitisentoista vuotta aikaisemmin tapahtuneisiin paikallisiin protestikamppailuihin, esimerkiksi Kojjärvi-liikeeseen, jolla oli laajojen ihmisjoukkojen tuki takanaan (ks. Järvikoski & Kylämäki 1981). Toisaalta iskut laukaisivat eläinoikeusaktivistien tyytymättömyyden julkiseksi protestiksi samalla tavalla kuin Kojjärvi-liike oli avannut portit paikallisten ympäristökamppailujen aallolle. Iskut mobilisoivat protestiaallon.

Iskujen avaama mediajulkisuus toi eläinoikeusliikkeen ja -kysymykset yleiseen tietoisuuteen. Suuri osa väestöstä reagoi hyvin kielteisesti iskuihin ja kiivaimpina mediakautena yleinen asennoituminen muuttui jopa selvästi turkistarhaukselle myönteiseen suuntaan (Luukka 1998, 78; Kontinen 1999b, 139–152). Samalla nuorten keskuudessa saattoi tapahtua kuitenkin päinvastaisia siirtymiä.² Naisten asenteet olivat jonkin verran miesten asenteita myöitämielisempiä iskuille. Selvää enemmistö nuoristakin kuitenkin tuomitsi iskut.

On huomattava, että uuden aallon kehittymisen aikana perustetut ryhmittymät ja järjestöt eivät syntyneet sabotaasin seurauksena, vaan niiden syntyminen ilmentää uuden aallon tulemistä samoin kuin iskutkin. Shellin ja McDonald'sin vastaiset boikottirintamat olivat alkaneet järjestäytyä jo ennen sabotaaseja. Vegaaniliitto oli perustettu jo kaksi vuotta ennen iskuja ja Oikeutta Eläimille -järjestökin ehti syntyä pari kuukautta ennen julkisuuskohua. Ajatus Maan ystävästä oli ollut vireillä jo vuosia ja järjestön perustamista oli valmisteltu konkreettisestikin vuodesta 1994 asti. Dodo perustettiin täysin eri taholla kuin eläinoikeusliike, ja sen perustajat suhtautuivat lähinnä varauksellisesti julkisuutta herättäneisiin tapahtumiin. Myös Maan ystävässä on toisinaan koettu taakaksi, että järjestö syntyi ekotaasin aiheuttaman julkisuuskohun aikana.

Sabotaaseilla oli niiden saamasta ristiriitaisesta vastaanotosta huolimatta suuri kulttuurinen merkitys uuden ympäristöprotestin nousussa (ja epäilemättä Suomessa laajemminkin). Sosiologisesta näkökulmasta katsoen tarhaiskut toimivat ”moraalisina shokkeina”, jotka herättivät huomiota ja pakottivat refleктоimaan omia arvoja ja uskomuksia (Jasper 1997, 106). Iskuihin suhtauduttiin pitkälti kielteisesti niin valtajulkisuudessa kuin ympäristöliikkeenkin piirissä, mutta ne laukaisivat julkisen keskustelun, joka valtasi mediassa ykköspaikan. Voidaan sanoa, että tämä keskustelu jopa jossain määrin muokkasi uuden aallon protestojista kollektiivisen subjektin. Näin kävi subjekti-käsitteen kahdessa merkityksessä: protestojista tuli yhteiskunnallinen puheenaihe ja sen myötä tunnistettuja yhteiskunnallisia toimijoita. Kollektiivisuudessa oli kyse siitä, että iskut tiheivät muotoutumassa olleen protestirintaman rivejä ja kiinnittivät julkisen mielenkiinnon liikehdintään nimenomaan suhteellisen yhtenäisenä kokonaisuutena eikä vain sarjana erillisiä tapahtumia ja toimijoita. Yhteiskunnallinen valtakeskustelu oli voittopuolisen negatiivista, mutta se synnytti silti julkisen tilan, jota hyödyntämällä aktivistit saattoivat synnyttää muutaman uuden ympäristöjärjestön ja -ryhmän lisäksi kansalaisliikkeen aallon.³

Eläinoikeusiskujen luoma huomiokeskittymä leimasi orastavaa liikealtoa tyypistäen siitä käydyn julkisen keskustelun poleemisella tavalla yhteen aiheeseen. Iskut loivat kuitenkin myös jännitteisen ilmapiirin, joka sähköisti jo kehkeytyneitä verkostoja ja kutsui orastavan liikkeen kannattajia keskusteluun ja toimintaan. Helsingin Sanomien (8.4.1998) selvityksen mukaan iskujen määrä alkoi kasvaa nopeasti kesällä 1996 ja jatkui runsaana vuoden 1998 puolelle. Suurin kuukausittainen määrä osui joulukuulle 1996, jolloin tapahtui 22 iskua. Niistä 19 tehtiin turkisliikkeisiin, kaksi McDonald'seihin ja viisi kohdistui lihankuljetusrekkoihin. Seuraava huippu osui marraskuuhun 1997 (16 iskua). Eläinoikeudellisesti motivoituneiden tuhoitoiden lisäksi tehtiin iskuja myös luontoarvojen ja ihmisoikeuksien nimissä, esimerkiksi tietömaita, McDonald'sia ja Shelliä kohtaan.

Aallon mobilisaatiota ei voi yksioikoisesti samaistaa iskuihin, saati selittää niillä. Ne liittyivät kuitenkin tendenssinomaisesti yhteen. Pohjanmaan tarhaiskut keväällä 1995 laukaisivat mobilisaation, mutta eivät heti johtaneet iskujen määrän nopeaan kasvuun. Vuodet 1996–1998 olivat kiihkeimmän mobilisaation aikaa niin laittomien iskujen kuin muunkin toiminnallisuuden suhteen. Sen jälkeen tapahtui vakiintumista. Mediajulkisuuskaan ei enää tarttunut tuhoitoihin samalla voimalla kuin edeltävinä vuosina. Iskuihin tyytymättömät aktivistit ja kannattajat kokivat oletettavasti tällöin ajan vasta koittaneen ”varsinaisten” asiakysymysten ajamiselle. Näin julkisuuskohun laantuminen ei heti leikannut mobilisaatiota, vaan se saattoi jatkua vielä intensiivisenä, mutta iskujen määrällä mitattuna rauhallisemmissa merkeissä.

Epäilemättä mukaan lähti paljon sellaisia, jotka tunsivat jonkinasteista sympatiaa iskuja kohtaan, mutta myös niitä, jotka pitivät niitä epämieluisina. Järjestötasolla kaikki muut paitsi Oikeutta Eläimille-järjestö sanoutuivat irti iskuista ja niiden kannattamisesta. Monet halusivat lähteä mukaan uuteen ”puheenaiheeseen”, mutta kuitenkin osoittaa sitoutuvansa toisenlaisiin toimintatapoihin. Näin esimerkiksi Dodo saattoi hyödyntää iskuja olemalla järjestö, joka ei kannata sabotaaseja, eikä harjoita mitään muutakaan laitonta toimintaa.

Protestiaalto institutionalisoitui joiltakin osin nopean mobilisaatiovaiheen jälkeen ja jossain määrin jo sen aikana.⁴ Järjestöistä Dodo, Vegaaniliitto ja Maan ystävät rekisteröityivät yhdistyksiksi. Oikeutta Eläimille on pitäytynyt järjestöistä selkeimmin verkostomaisessa organisaatiossa. Sillä ei ole muun muassa ollenkaan hallitusta, vaan yhteisistä asioista päätetään kaikille avoimissa vuosittaisissa jäsentapaamisissa. Myös boikottikampanjat ryhtyivät toimimaan verkostoina, vailla muodollista organisaatiota. Aatteellisella tasolla protestin kantavia teemoja olivat eläinoikeusteeman lisäksi liikenne-, ilmasto-, metsä- ja kehitysmaakysymykset sekä antifasistiset teemat ja globalisoituvan yhtiövallan kritiikki. Ongelmien ratkaisuehdotuksissa painotettiin usein elämäntapamuutoksia ja ruohonjuuritason toimintaa. Muutoksen kevät-lehdellä oli vakiintunut asema protestiaallon radikaaleimman osan aatteiden ja kampanjoiden esittelyssä. Näiden suhteellisen vakiintuneiden ryhmittymien ja kysymyksenasettelujen lisäksi protestikenttä myös eli koko ajan. 1990-luvun loppupuolelta saakka protestikentällä on vahvistunut varsinkin geenimuuntelu- ja globalisaatiokritiikki.

Vuosikymmenen lopulla radikaalin ympäristöliikkeen aalto oli selvästi saavuttanut lakipisteensä eikä mobilisaatio enää laajentunut. Vuoden 1999 Seattlen tapahtumat laukaisivat uudenlaisen globaaliliikkeen aallon, joka ”kumuloitui” Suomessa varsinkin aluksi 1990-luvulla luotujen järjestöjen ja verkostojen varaan sekä toisaalta 1990-luvun liikkeelle etäisempiin perinteisiin vasemmistöjärjestöihin. Vuosituhannen vaihtuessa globaaliliikettä synnytti uusia, omia järjestöjään ja verkostojaan, sekä mobilisoi uusia ihmisryhmiä.

Neljännän aallon ryhmiä

1990-luvun uudelle ympäristöliikkeelle oli tyypillistä kokonaan uusien osallisryhmien ilmaantuminen ja niiden suuri kirjo. Tämä ilmentää paitsi protestia uutena aaltona myös ruohonjuuritason toiminnan keskeisyyttä protestoinnissa. Tärkeimmät uudet järjestöt on syytä esitellä. Tiedot perustuvat vuosien 1998–99 tilanteeseen.

Vegaaniliitto

Vegaaniliiton perustivat Helsingissä vuonna 1993 muutamia lähinnä eläinsuojelujärjestö Animaliaassa toimineet henkilöt. Perustamisen pontimena oli näkemys siitä, ettei Suomessa ollut eläinoikeusnäköyksille perustuvaa kasvissyöntiyhdistystä. Yhdistyksen sääntöjen mukaan liiton lähtökohtana on ”vegaaniaatteen” ajatus siitä, ”että ihmisten ja eläinten kohtelussa tulisi noudattaa samoja oikeudenmukaisuusperiaatteita, ja että eläinten riisto on tästä syystä väärin”. Vegaaniliitto vastustaa eläinten teollista hyväksikäyttöä ja pyrkii kyseenalaistamaan vallitsevia kulutustottumuksia. Yhdistyksen tarkoituksena on edistää kasvissyöntiä sekä vegaanista elämäntapaa.

Liitto toimii lähinnä Helsingissä. Sillä ei ollut paikallisosastoja muualla Suomessa, mutta yhdyshenkilöitä liitolla oli 1990-luvun lopussa Jyväskylässä, Kemissä, Kuopiossa, Kuortaneella, Oulussa, Savonlinnassa, Tampereella ja Turussa. Vuonna 1998 liitossa oli 330 jäsentä.

Vegaaniliiton toiminta on käsittänyt pienimuotoisesta julkaisutoimintaa sekä luentotilaisuuksien, keskustelu- ja ruokapiirien järjestämisestä. Liitto julkaisee Vegaia-lehteä, mikä on olennainen osa jäsenistön elämäntavan tukemista. Vegaaniliitto ei hyväksy kansalaistottelemattomuuden ylittävää toimintaa (toimintatavoista ja niiden jaottelusta enemmän luvussa 9). Perustajajäsentensä, vanhemman jäsenkuntansa ja syntytietensä puolesta Vegaaniliitto ei kuulu ”puhtaasti” neljännän aalton, mutta aallon syntytietä lähtien monet aktivistikasvisyöjät ja -vegaanit liittyivät liittoon ja alkoivat toimia myös sen kautta. Vegaaniliitolla on ollut aallossa merkittävä rooli vegaaniseen elämäntapaan liittyvän informaation tuottamisessa ja levittämisessä.

Vegaaniliitto tekee yhteistyötä muiden järjestöjen ja organisaatioiden kanssa tapauskohtaisesti. Yhteistötä on ollut muun muassa Animalian ja Oikeutta Eläimille -järjestön kanssa. Kansainvälisiä yhteyksiä on The Vegan Society, International Vegetarian Union sekä European Vegetarian Union -järjestöjen kanssa.

Oikeutta Eläimille

Oikeutta Eläimille perustettiin Helsingissä huhtikuussa 1995. Perustajajäseniä tuli ainakin Vegan Resistancen, Animalian, Vegaaniliiton, Antifan ja Luonto-Liiton piiristä. Keskeisenä vaikuttimena järjestön perustamiselle oli kokemus siitä, että vakiintuneet eläinsuojelujärjestöt, erityisesti Animalia, olivat muuttuneet institutionalisoituneiksi asiantuntijajärjestöiksi, joiden toiminta rajoittui hallinnollisten tahojen lobbaamiseen, eivätkä enää kannustaneet kansalaistoimintaan. Eläinsuojelujärjestöt eivät myöskään vastanneet eläinsuojeluaatetta astetta radikaalimman, vastakulttuurin kentillä vahvistumassa olleen eläinoikeusaatteen haasteisiin. Oikeutta Eläimille perustettiin tarkoituksena palauttaa eläinkysymys kadulle sekä puolustaa eläinten oikeuksia peräänantamattomasti eläinten itseisarvoisuuden lähtökohdista. Järjestön esikuvana toimi maailman suurin eläinoikeusjärjestö, Yhdysvalloissa vuonna 1980 perustettu People for Ethical Treatment of Animals (PETA).

Oikeutta Eläimille ryhtyi vastustamaan kaikkea eläinten teollista hyödyntämistä ja se kritisoi eläinten hyväksikäyttöä ylipäätään. Keskeisimpiä kritiikin kohteita ovat alusta alkaen olleet tehoaalatus ja turkistarhaus. Järjestöllä oli kesällä 1998 noin 250 maksavaa henkilöjäsentä, lähinnä koululaisia ja opiskelijoita. Paikallisosastoja sillä oli 22 kaupungissa ja parilla maaseutupaikkakunnalla. Toimintaan osallistui myös ei-jäseniä eli järjestön jäsenmaksun maksaminen ei ollut ehto järjestössä toimimiselle. Näkyvin toiminta keskittyi suurimpiin kaupunkeihin.

Oikeutta Eläimille -järjestö ei organisoitunut keskusjärjestön tai -hallituksen ympärille, vaan se järjestyi paikallisryhmien verkostoksi. Verkosto kokoontui satunnaisesti valtakunnallisiin tapaamisiin, joissa päätettiin yhteisistä periaatteista, toiminnan painopisteistä ja teknisistä vastuista (tilinhoito, postitukset, jäsenkirjeet, www-sivujen päivitys ym.). Järjestön organisoituminen noudatti siis 1990-luvun alun anarkistisen ja antifasistisen liikehännän mallia. Vain Helsingin paikallisryhmä yritti rekisteröityä yhdistykseksi, mutta yritys tyrehtyi, sillä osasto ei epämuodollisuudessaan täyttänyt yhdistyslain vaatimuksia. Osastot sitoutuvat yhteisiin periaatteisiin ja toimivat itsenäisesti niiden puitteissa. Yhteisistä asioista tiedotettiin jäsenkirjeitse ja pari kertaa vuodessa julkaistun jäsenlehden välityksellä.

Oikeutta Eläimille toteuttaa periaatteitaan edistämällä kasvissyöntiä, valittamalla kuluttajia sekä painostamalla eläimiä hyväksikäyttäviä tahoja mielen-

osoituksin ja kansalaistottelemattomuustempauksin. Järjestö on alusta saakka ilmoittanut ymmärtävänsä eläinten vapautusiskuja ja myöhemmin se myös asettui tukemaan niitä avoimesti. Järjestö ei suunnittele tai suorita iskuja, mutta osalla jäsenistä on epäilemättä ollut yhteyksiä EVR-soluihin. Toisaalta järjestössä on alusta asti ollut myös ekotaaseihin kriittisesti suhtautuvia jäseniä.

Maan ystävät

Suomen Maan ystävät perustettiin Turussa kesäkuussa 1996. Aloite järjestön perustamisesta syntyi Ympäristö ja Kehitys -yhdistyksessä, jolla oli ollut yhteistyötä kansainvälisen *Friends of Earth* -järjestön kanssa. Kolmisensataa ihmistä keränneeseen perustamiskokoukseen tuli ihmisiä jo olemassa olevista ympäristö- ja rauhanjärjestöistä, kehitysmaakauppayhdistyksistä sekä nousevasta eläinoikeusliikkeestä. Maan ystävien tavoitteena oli luoda laaja, monia yksittäisiä ryhmiä yhdistävä, sisällöltään rikas ja organisaatioiltaan löyhä sateenvarjojärjestö. Lähtökohtana oli näkemys jonka mukaan Suomesta puuttuu toiminnallisesti aktiivinen organisaatio, jonka näkökulma ympäristöön on kokonaisvaltainen ja globaali ja joka ei sulje ulkopuolelleen sosiaalisia ja taloudellisia kysymyksenasetteluja. Maan ystävästä tuli kansainvälisten *Friends of Earth* ja *Friends of Earth – Europe* -järjestöjen jäsenjärjestö, joka osallistuu niiden kokouksiin ja kampanjoihin.

Maan ystäville oli kesällä 1999 toimintaryhmiä 17 paikkakunnalla. Toimintaa organisoidaan hallituksen, itsenäisten paikallisyhdistysten ja toimintaryhmien sekä projektien ja kampanjoiden kautta. Tutkimusajankohtana Maan ystävät pyörittivät seuraavan nimisiä kampanjoita: Alkuperäiskansat, Globalisaatio-ryhmät, Ilmastoprojekti, Liikennekampanja, Metsäryhmä, Vihreän vyöhykkeen liike, Ydinvoimaa vastaan, Yhteys maahan sekä Ympäristö- ja AY-väen työllisyysryhmä.

Maan ystävien sisäisessä kulttuurissa ja päätöksenteossa olemassa olivat kaksi kertaa vuodessa järjestetyt jäsenistölle ja muillekin kiinnostuneille avoimet Väentapaamiset. Maan ystävien organisaatio on näin yhdistelmä ruohojuuritason paikallistoimintaa, jäsenistöä yhteen kokoavia yleistapaamisia ja perinteisempää yhdistysmuotoista järjestäytymistä. Arkista tiedotusta ja keskustelua järjestön sisällä käytiin jäsenkirjeen ja sähköpostilistojen välityksellä. Alkuajankoina Maan ystävät julkaisi myös jäsenlehteä, mutta sittemmin tällaiset voimavarat on suunnattu yhdessä rauhanjärjestöjen kanssa julkaistavaan ilmaisjakelulehti Voimaan.

Kesällä 1998 Maan ystäväissä oli kahdeksansataa jäsentä, joista osa oli yhdistysjäseniä. Osa jäsenistä ei osallistunut aktiivisesti toimintaan, mutta samalla toimintaan osallistui, Oikeutta eläimille -järjestön tavoin, myös monia ei-jäseniä. Yhdistysjäseninä olivat ainakin Kehitysmaakauppa-yhdistys, Elämäntapaliitto, Rauhanliitto, Luontoliitto, Asestakieltäytyjäliitto ja Suomen

Rauhanpuolustajat. Potentiaalisista yhteistyötahoista Maan ystävät sulki pois puoluepoliittiset järjestöt.

Sääntöjensä mukaan Maan ystävät voi toteuttaa tarkoitustaan tiedottamalla, kouluttamalla, tutkimalla, julkaisemalla, laatimalla kannanottoja, ylläpitämällä aatteellisia yrityksiä sekä järjestämällä kampanjoita ja mielenosoituksia. Järjestö hyväksyy kansalaistotelemattomuuden ja sen aktiivit ovat myös organisoineet tällaista toimintaa. Maan ystävät sanoutui järjestönä irti omaisuudelle aiheutulle vahingonteosta, ekotaaseista. Osa järjestön jäsenistöstä koki jopa taakaksi sen, että järjestö perustettiin samoihin aikoihin, kun ekotaasitoiminta nostatti suuren julkisuuskohun. Samalla järjestössä oli kuitenkin myös henkilöitä, jotka hyväksyivät ja jopa puolsivat ekotaasien kaltaista suoraa toimintaa.

Dodo - tulevaisuuden elävä luonto

Dodo perustettiin Helsingissä kesäkuussa 1995. Mukana perustamisessa oli yliopisto-opiskelijoita ja luonnonsuojelijoita. Periaatejulistuksensa mukaan Dodo pyrki ”herättämään ja ylläpitämään keskustelua ympäristönsuojelusta ja esittämään siitä omia laaja-alaisia näkemyksiä. [...] Siinä kun perinteiset ympäristöjärjestöt keskittyvät tiedon välittämiseen, Dodo keskittyy tietoisuuden, kokonaisvaltaisen näkemyksen luomiseen ympäristöön ja luontoon.” Dodon syntyä luonnehti näkemys paikallaan junaavasta ympäristökeskustelusta, jossa vastapuolet eivät kohtaa eikä keskustelu muutu toiminnaksi. Dodo pyrki asettumaan keskustelun herättäjäksi tuomalla peliin näkemyksiä, jotka eivät erottelisi yksittäisiä ympäristökysymyksiä yleisistä yhteiskunnallisista prosesseista. Dodo julisti sitoutuvansa perinteisen luonnonsuojelun sijaan kulttuuriseen murrokseen. Dodon yleislinjaa luonnehti pyrkimys kamppailla ympäristökysymysten marginalisoitumista vastaan. Dodo vältti vastakkainasetteluja ja haki ympäristökysymyksille massojen luottamusta. Sen tyylinä oli ammattimaisuus ja julkisuusmyönteisyys.

Suoria vastakkainasetteluja karttanut tyyli teki Dodosta suurelta osin neljänestä aallosta erillisen toimijan. Myös järjestön liikemaailman mallin mukaisesti rakentunut organisaatio poikkesi muista 1990-luvulla syntyneistä ryhmittymistä. Dodon ytimen muodosti toimintalinjoista ja muista yleisistä asioista päättävä hallitus sekä hallituksen alaisuudessa toimivat jaostot. Jaostot hoitivat muun muassa järjestön mainontaa, pitivät yllä suhteita mediaan sekä huolehtivat pr:stä. Organisaatiosta tehtiin tietoisesti jossain määrin byrokraattinen, koska sen kautta katsottiin voitavan jakaa vastuuta tasaisesti. Dodo toimi pääasiassa Helsingissä. Pienimuotoista toimintaa virisi myös Tampereella, Turussa ja Jyväskylässä.

Järjestön toiminta koostui pääasiassa erilaisten keskustelutilaisuuksien ja -piirien järjestämisestä sekä luonnonsuojelukampanjoista. Keskustelutilaisuuksien ja -piirien teemoina olivat muun muassa kulttuuri, maailman tila, yhteiskunta ja talous, naiset ja ympäristö, ympäristöpsykologia, ympäristöfilo-

sofia ja tulevaisuudenskenaariot. Tuulisähköyritys Lumituuli Oy syntyi paljolti dodolaisten aktiivisuudesta. Lisäksi Dodo osallistui Madagaskarin sademetsien metsitysprojektiin yhdessä WWF:n kanssa sekä ilmastonmuutosta käsittelevien www-sivujen rakentamiseen (www.ilmast.org). Järjestö julkaisi lehteä nimeltä Drontti. Dodon toimintaan ei liity kansalaistottelemattomuutta ja se sanoutuu tiukasti irti ekotaaseista. Järjestö piti etäisyyttä neljännen aallon aktivismiin.

Dodolla oli kesällä 1998 noin 200 jäsentä. Jäsenistölle leimallista oli nuori ikä ja akateeminen koulutus. Dodolla oli (henkilö)suhteita Suomen Luonnon-suojeluliittoon, Luonto-Liittoon ja Maan ystäviin. Muita yhteistyötahoja olivat Helsingin yliopisto, muut korkeakoulut ja ympäristöministeriö.

Muita ryhmiä ja projekteja

Protestiaalto tuotti myös joukon pienempiä ympäristöryhmiä ja järjestöjen ulkopuolisia projekteja. *Ompelukerho* oli forssalainen naisten paikallinen toimintaryhmä, joka keskittyi myös muihin kuin ympäristökysymyksiin. Karttulan koe-eläinkasvattamon sulkemista vaatinut *Karttula-kampanja* kytkeytyi likeisesti Oikeutta eläimille -järjestöön, kuten myös Särkänniemen delfinaariota kritisoivat *Delfiinit kuuluvat maailman meriin*. *Shell- ja McDonald's -boikottikampanjat* toimivat osin itsenäisesti, osin Maan ystävät ja Oikeutta Eläimille -järjestöjen kautta. Jossain välissä pikaruokaloita ylipäätään vastaan yritettiin koota vastarintaa *Garbage-kampanjan* nimissä. *Street Party* ja *Reclaim the Streets* -nimikkeistä tunnettu kansainvälinen kadunvaltauskulttuuri kotiutui myös Suomeen, aluksi pitkälti Maan ystävien puitteissa, myöhemmin entistä enemmän itsenäisten verkostojen organisoimina. Kadunvaltausjuhlien politiikka liittyi ensin vahvasti liikennepolitiikkaan, sittemmin julkisista tiloista käytävään kamppailuun.

Anarkistisesti suuntautuneilla aktivisteilla oli omat paikallisryhmänsä ja verkostonsa. Anarkistit myös järjestivät vuosittaisia Tampereen *Mustavihreitä päiviä* (1998–2001) eli ekoanarkistisia viikonlopputapaamisia, joiden aikana järjestettiin mielenosoituksia, keskustelutilaisuuksia ja työryhmiä. Vuoden 2000 tapaamisessa syntyi geenimuuntelua kritisoiva verkosto *Verso*. *Green Eminence*, antimainoksia levittänyt ja Älä osta mitään -päivän Suomeen lanseerannut ryhmä, sai puolestaän alkunsa talvella 1998–1999. Perustava kokous oli Hämeenlinnan Vaihdeohjelmataapaamisissa, jossa polkaistiin käyntiin myös *Laajakulma*, vaihtoehtoisen tiedonvälityksen ja -tuotannon projekti. Sittemmin pitkälti kulma.net-verkkosivuihin ”kulminoitunut” projekti on keskittynyt tarjoamaan verkkopalveluja aktivistien käyttöön. Kulma.net:ssä on muun muassa *Toimintakalenterin* verkkosivut. Toimintakalenteri alkoi ilmestyä paperiversiona jo 1990-luvun alussa eli muutama vuosi ennen ympäristökysymysten nousua vastakulttuurisen liikehdinnän keskiöön. Toimintakalenteri välitti nimensä mukaisesti tietoa eri aktivistipiirien tapahtumien ajankohdista. Toimintakalenterin

lisäksi erilaisista tapahtumista tiedotettiin järjestöjen ja ryhmien sisäisillä ja yleisillä sähköpostilistoilla, jotka olivat tiedonvälityksen lisäksi myös tärkeitä keskustelufoorumeita. Internet ylipäätään oli keskeinen aktivistien hyödyntämä resurssi. Muista keskustelu- ja tiedonvälitysfoorumeista maininnan arvoisin on ”ympäristövallankumouksellinen” *Muutoksen kevät* -lehti, joka pyrki esittelemään laajasti radikaalin ympäristöliikkeen ja vastakulttuurin kampanjoita ja aatteita.

Viitteet

- 1 Eläinten vapautusrintama ja Animal Liberation Front eivät ole järjestöjä, vaan nimimerkkejä, joiden alla kuka tahansa voi tehdä eläinoikeussabotaaseja. Aktivistien antaman kuvan mukaan sabotaaseja tehdään muutaman hengen ryhmissä eivätkä ryhmät tunne toisiaan tai tee yhteistyötä. Eläinten vapautusrintaman rinnalla on toiminut alusta asti myös kolme muuta maanalaista rintamaa, Maan vapautusrintama (ELF eli Earth Liberation Front), Antifasistinen suora toiminta (AFA eli Antifasist Action) ja Anarkistinen suora toiminta (AST). Kahden jälkimmäisen nimissä on tosin tehty vain vähän sabotaaseja. Nimikkeiden kirjo ilmentää kuitenkin sitä, että maanalainenkaan toiminta ei rajoitu vain eläinoikeusliikkeen piiriin, vaan se kattaa myös muita ympäristö- ja yhteiskunnallisia kysymyksiä. Esimerkiksi ylikansalliset suuryhtiöt Shell, McDonald's ja Esso ovat olleet jatkuva sabotoinnin kohteita tietyimpien ohella. Suurimmat rahalliset menetykset ovat koituneet juuri tietyömaille (Kalliala 1999, 137).
- 2 Syksyllä 1996 tehdyn asennekartoituksen mukaan 15–19-vuotiaista nuorista 14 prosenttia oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteestä ”On hyväksyttävää tehdä iskuja turkistarhoille” (Nuorisobarometri 2/1998, 23). Vuonna 2001 tehdyn barometrin mukaan oli 23 prosenttia samanikäisistä sitä mieltä, että eläinoikeusaktivistit ovat oikeassa, vaikka rikkovatkin lakia (Saarela 2001, 45–46). Parikan (1998) vuonna 1997 tekemän koulunuorisolle suunnatun kyselytutkimuksen mukaan 20 prosenttia tytöistä ja 13 prosenttia pojista hyväksyi eläinten vapauttamiset. Lähes yksimielisen torjuvasti sen sijaan suhtauduttiin kirje- ja autopommien kaltaiseen väkivaltaiseen toimintaan.
- 3 Tätä ei pidä ymmärtää siten, että kaikki liikkeessä toimineista ja toimintaan mukaan tulleista aktivisteista olisivat suhtautuneet myönteisesti iskuihin. Jo toiminnassa olleiden keskuudessa iskut herättivät myös paljon kielteisiä tunteita. Voidaan kuitenkin arvioida, että kehkeytyvän ympäristöprotestin liikerintaman puolella syntynyt tilanne ensinnäkin haastoi ryhmiä järjestäytymiseen ja ryhmien keskinäiseen verkostoitumiseen. Iskut muodostivat puheenaiheen, johon kaikkien oli ”pakko” muodostaa henkilökohtainen kanta. Shokkien herättämät voimakkaat tunteet olivat polttoainetta toiminnalle ja merkitysten työstämiselle. ●lipa kanta iskuihin puolesta tai vastaan, niin kyseessä oli kuitenkin yhteinen keskustelunaihe, joka tihensi aktivistien välistä vuorovaikutusta ja merkitysten tuottamista. Randall Collins (2001) on tähdentänyt tuon kaltaisen tilanteen emotionaalista dynamiikkaa: julkinen konflikti luo ”huomiokeskittymän” ja siihen suuntautuvan emotionaalisen yhtenäisyyden toimijoiden (ja potentiaalisten toimijoiden) keskuudessa. Sen ei kuitenkaan tarvitse olla yksimielisyyden läpäisemä, vaan se voi pikemminkin olla aatteellinen taistelutanner, jonka jännitteisyydessä paljolti ratkaistaan liikehännän tuleva suunta. Tilanteelle on ominaista korkea emotionaalinen energia, jonka Collins (mt., 29) määrittelee solidaarisuuden tuntemuksen vahvistumiseksi, mikä liittyy

yksilöt vahvemmin ryhmän jäseniksi. Tällainen prosessi vahvistaa liikkeen kollektiivista identiteettiä.

- ⁴ Donatella della Porta ja Dieter Rucht (1995, 268) päättelivät, että saavutettuaan tietyn organisoitumisen tason liikehän on taipuvainen säilymään riippumatta ympäristössä tapahtuvista kenties epäsuotuisistakin muutoksista. Ympäristön reaktiot vahvistavat trendiä kohti liikkeen infrastruktuurin institutionalisoitumista. Tämä helpottaa kontakteja poliittisiin päättäjiin ja liittolaisiin ja johtaa tavallisesti maltillisempien kollektiivisen toiminnan muotojen omaksumiseen. della Porta ja Rucht viittaavat lähinnä muodolliseen institutionalisoitumiseen, joka ilmenee kansalaisliikkeissä esimerkiksi virallisten ja hierarkkisten järjestörakenteiden luomisena. Tämän lisäksi institutionalisoitumista tapahtuu myös epämuodollisesti siten, että jotkin käsitykset ja käytännöt saavuttavat yhteisön sisällä suhteellista pysyvyyttä ja kyseenalaistamatonta legitimitteettiä.

III PROTESTIAALTO KULTTUURISENA KONSTRUKTIONA

Tutkimusaineisto ja sen tulkitsemisen lähtökohdat

Tutkimuksen johtajuutena on näkemys kokonaisvaltaisen tarkastelutavan periaatteellisesta merkityksestä ilmiön ymmärtämiseksi. Osailmiöiden merkitys paljastuu niiden suhteissa ilmiön muihin puoliin sekä suhteissa yhteiskunnalliseen ympäristöön. Lähtökohdana pidämme sen selvittämistä, mikä on protestoimien mieli tai merkitys toimijoille itselleen. Millaisia eriytyneempiä merkityksiä toimijat itse antavat toiminnalleen? Millaisia kokonaisvaltaisia järjestelmiä tai ”ideapakkauksia” toimijat rakentavat? Miten niiden eri tasot ja puolet ovat toimijoiden näkökulmasta mielekkäissä suhteissa toisiinsa. Merkityspakkaukset saattavat toki sisältää myös keskinäisiä ja sisäisiä ristiriitoja.

Toiminnan subjektiivisten merkitysten analyysi on tutkimuksen lähtötaso. Lähдемme siis siitä, että poliittiset protestit ovat toimijoidensa sosiaalisia konstruktioita. Ne ovat rationaalisen merkityksentuottamisen tuloksia (Peterson 2001, 64). Järkiperäinen, rationaalinen merkityksellisyys näyttäytyy toimijoiden pyrkimyksessä rakentaa jäsentynyttä näkemystä miellettyjen epäkohtien syistä, toiminnan välttämättömyydestä ja vaikuttamisen tavoista. Subjektiivisiin merkityksiin liittyy kuitenkin aina myös ulottuvuuksia, jotka eivät artikuloitu toimijoiden itsensä merkityksenannoissa joko siksi, että toimijat eivät näe niitä olennaisiksi päämääriensä kannalta tai siksi, että niitä ei tiedosteta. Toimijat ovat asiantuntijoita toimintaansa koskevissa kysymyksissä, mutta subjektiivisesta näkökulmasta. Tutkimuksen tehtävänä on luoda jäsentynyt näkemys protestista suhteuttamalla aktivistien subjektiivisia näkemyksiä ja tosiasiatietoa toisiinsa sekä kulttuuriseen että yhteiskunnalliseen ympäristöön.

Kuten mainittu, teoreettisena lähtökohthanamme on protestiaallon käsite. Esittelemme ja erittelemme käsitettä myöhemmässä alaluvussa. Tässä jaksossa tarkastelemme empiiristä menetelmäämme pohtien sen mahdollisuuksia ja rajoituksia tutkimustehtävän kannalta. Olemme edellä tarkentaneet tutkimuksen tavoitteiksi protestiaallon aatteellisen kentän erittelyn, toimijoiden tärkeimpien demografisten

ominaispiirteiden selvittämisen, toimijoiden verkostorakenteiden tarkastelun sekä aktivistien suoraa toimintaa koskevien käsitysten analyysin.

Keskeisenä empiirisenä aineistona on *suomalaisen ympäristöaktivistien kyselylomakkeella kerätty aineisto*. Aktivisteille jaettiin talvella 1998–1999 (marras–huhtikuun) 410 kyselylomaketta eri ryhmien kokoontumisissa. Yhteensä 167 aktivistia eli 40,7 prosenttia palautti lomakkeen täytettynä joko paikan päällä tai myöhemmin postitse. Kyselyaineiston lisäksi hyödynnämme aktivistien itse tuottamia julkaisuja ja protestiaallosta tehtyjä aiempia tutkimuksia. Tarkastelemme aineistoa laajemmin liitteessä 1. Tässä annamme lukijalle pohjustuksen tulevaan erittelyyn.

Aineistotyypin tuo uuden näkökulman tutkittavaan ilmiöön; uusinta suomalaista protestialtoja koskevassa tutkimuksessa (tähän aineistoon perustuvia julkaisujamme lukuun ottamatta) ei ole ennen käytetty kyselyaineistoa. Erilaiset aineistot, metodiset ja teoreettiset otteet peilaavat ilmiötä kukin omasta näkökulmastaan. Ne voivat täydentää toisiaan ja saavat myös analyysi voimaa toisiltaan. Suhteutammekin omia tuloksiamme 1990-luvun liikehdinnästä aiemmin tehtyihin tutkimuksiin, joista monissa käytetään haastatteluaineistoja ja laadullista tutkimusotetta¹.

Kyselylomake on karkea väline kulttuuristen merkitysten selvittämiseen. Varsinkaan kertaluontoisella kyselyllä ei ole mahdollista selvittää merkitysten tuottamisen prosesseja eikä sitä merkitysten kudelmaa, jonka osia vastaukset ovat. Lomakekysely jättää helposti kohteena olevat toimijat kaukaisiksi myös siksi, että se ei kykene kertomaan autenttisella tavalla vastaajien tunteista. Kyselyaineisto yksin onkin puutteellinen keino tutkittavien aktivistien ja koko protestiaallon merkityks maailman erittelyyn.

Yhdistettynä muihin aineistoihin, kuten liikkeiden tuottamaan kirjalliseen materiaaliin, lehtikirjoituksiin ja aktivistien haastatteluihin, kyselyaineisto tarjoaa käyttökelpoista aineistoa myös merkitysten erittelyyn. Kyselyllä on myös etuja muihin tiedonhankintatapoihin nähden. Kysely voi antaa tietoa, jota olisi vaikea saada muilla tavoilla. Suuret tapausjoukot mahdollistavat ominaisuuksien (myös merkityksiä koskevien ominaisuuksien) jakautumisen, levinneisyyden sekä merkitysten ja rakenteellisten tekijöiden välillä vallitsevien yhteyksien selvittämisen. Kyselyllä on mahdollista saada taloudellisesti faktatietoa toimijoista, esimerkiksi heidän taustoistaan ja osallistumisestaan. Tällainen aineisto kertoo myös liikehdinnän ryhmistä, verkostorakenteista, toimintamuodoista jne., mikä on tärkeää objektiivista tietoa syklin kokonaisuuden ja siis myös sen kulttuurisen maiseman ymmärtämiseksi. Kyselyjä onkin käytetty myös kulttuuria tähdentävissä niin sanotusti konstruktionistisissa liiketutkimuksissa viime vuosina (Jasper 1997, 383; Melucci 1995, 55–63; Kontinen 1999b; suomalaisten ympäristöaktivistien tutkimuksessa kyselyä on aiemmin käyttänyt ainakin Timo Järvikoski ja Juha Kylämäki 1982 sekä Järvikoski ja Hamele Nykänen 1991).

Tavoitteenamme oli saada aktivisteista suhteellisen laaja ja kokonaisvaltainen näyte, joka mahdollistaisi protestijakson näkökulmasta tehdyn tarkastelun. Aineiston keruu toteutettiin marraskuun 1998 ja huhtikuun 1999 välisenä aikana. Keruujajankohta edustaa siten, nykytilanteesta käsin nähtynä, 1990-luvun liikehdinnän kypsiä kautta. Liikehdintä oli ohittanut julkisuuteen murtautumisen vaiheen sekä

sille ominaisen ”liikeparadigman” ja yleiskehityksen (tai kehysten) luomisen kauden (kehyksistä lisää myöhemmin). Uuden aallon liikekulttuurin keskeiset aatteelliset jäsenyydet olivat jo kehkeytyneet ja saavuttaneet suhteellisen vakiintuneen muodon. Myös sosiaaliset verkostot ja niiden keskinäiset suhteet olivat vakiintuneet verrattuna aallon alkuaikojen kiihkeään ryhmämuodostukseen ja nopeasti eläviin ryhmäsuhteisiin. Aallon sisällä käydään toki jatkuvaa kulttuurista ja sosiaalista uudelleen määrittelyä, mutta tämä tapahtui aineistomme keruuajana suhteellisen vakiintuneessa tilanteessa verrattuna liikehännän alkuvuosiin. Protestiaallon prosessiluonteeseen liittyen teemme viittauksia myös aineistonkeruuta ennen ja sen jälkeen tapahtuneisiin protestoinnin muutoksiin.

Aineisto on kerätty uuden ympäristöliikehännän ryhmien kokoontumisissa ja tilaisuuksissa. Siten näytteen aktivistit ovat kokousten ja tilaisuuksien osallistujia. Ryhmien valinta perustui tutkijoiden liikehännästä ja ryhmistä keräämään ennakotietoon. Se taas muodostui liikehännäryhmien julkaisujen seurannasta sekä tietämyksestä, jonka toinen tutkija oli hankkinut omakohtaisen osallistumisensa kautta joidenkin ryhmien aktivistina. Tiedonhankintastrategia suunniteltiin myös sitä silmällä pitäen, ettei uusin liikeaalto ollut rakenteeltaan muodollisen hierarkkinen, vaan sille olivat ominaisia lukuisat autonomiset ryhmät ja projektit. Niiden sisällä ja välillä esiintyvät suhteet ovat paljolti verkostomaisia ja muotoutuvat aktivistien osallistumisen myötä.

Aktivistin määritelmämme on laaja. Se vaihtelee kokoontumisen satunnaisesta osallistujasta lukuisissa ryhmässä toimiviin moniosallistujiin. Järjestöjen ja ryhmien toimintaan osallistumattomat paperijäsenet ovat rajautuneet ulkopuolelle, mutta toimintaan osallistuvat ei-jäsenet ovat mukana. Tutkimuksemme kertoo, että monet uuden aallon toimijoista ottavat osaa toimintaan, vaikkeivat muodollisesti olisikaan järjestön tai ryhmän jäseniä. Olennaista aktivistin määritelmällemme on siis jonkinasteinen osallistuminen ryhmän toimintaan.

Tutkittavien ryhmien kokoontumisten valinnan peruskriteerinä oli se, että ryhmä edustaa ympäristöliikehännän uusinta aaltoa. Protestisykliä tarkastellaan siis ympäristötoimijoiden näkökulmasta. Tämä ei kuitenkaan merkitse käytännössä tarkastelun kapea-alaista rajoittumista vain ympäristötoimintaan, koska uusimman ympäristöprotestin ”paradigma”, sen kokoava kehys, on hyvin kokonaisvaltainen, useita yhteiskunnallisen elämän alueita sisältävä. Tuota moninaisuutta tarkastellaan kuitenkin ympäristötoimijoiden kautta. Tämä on otollinen näkökulma, koska tiedämme, että ympäristökysymyksillä oli keskeinen asema koko liikeaallossa. Ympäristötoimijoihin luetaan tässä myös eläinsuojelu- ja eläinoikeustoiminta.

Toisena ryhmien kokoontumisten valintakriteerinä oli ainakin suhteellisen hyvän edustavuuden tavoittaminen. Tällöin kaksi järjestöä muodostaa itse oikeutetun kohderyhmän: Maan ystävät ja Oikeutta Eläimille -järjestöt. Maan ystävät oli ympäristöliikehännän yleisjärjestö ja Oikeutta Eläimille keskittyi nimensä mukaisesti eläinoikeuskysymyksiin. Käytännössä molemmat kokosivat alleen myös pienempien ryhmien toimijoita, joten järjestöjen kokoontumisissa oli mahdollista tavoittaa myös protestiaallon muiden ryhmien osallistujia. Suurempia ryhmiä edustavat tutkimuksessa lisäksi Vegaaniliitto ja Dodo.

Edustavuutta tavoiteltiin jakamalla lomaketta suoraan myös protestiaallon pienempien ryhmien ja erilaisten toimintaprojektien kokoontumisissa. Tällä tavoiteltiin muun muassa alueellista edustavuutta. Niinpä ryhmiä etsittiin myös pienemmistä kaupungeista ja maaseutupaikkakunnilta. Pienempiä ryhmiä edustavat esimerkiksi oululainen eläinoikeusryhmä Karhukopla, vihreä antimainosprojekti Green Eminence, kertakäyttökulttuuria ja erityisesti McDonalds'ia arvosteleva Garbage-kampanja, Shell-boikottikampanja, forssalaisten naisten ympäristötoimintaryhmä Ompelukerho ja vaihtoehtomediaprojekti Laajakulma. Lähes täydellinen luettelo mukana olevista protestiaallon ryhmistä ja järjestöistä on esitetty liitteessä 1.

Tässä yhteydessä on huomautettava vaikeasti määritettävissä olevasta kysymyksestä koskien protestiaallon rajoja: mistä aalto alkaa ja mihin se loppuu? Aallon ja ei-aallon raja ei ole dikotominen, vaan pikemminkin liudentuva. Aallon kuvaamiseen soveltuisi parhaiten kolmiulotteinen pintakuutio, joka toisi esiin aallon sisäiset kohoumat ja kuoppakohdat sekä useisiin suuntiin levittäytyvän toiminnallisuuden. Raja-alueiden jotkut ryhmät voidaan kenties lukea mukaan protestiaaltoon joidenkin piirteidensä ja joidenkin edustajiensa perusteella, kun taas toiset piirteet ja jäsenet viittaavat aallon ulkopuoleiseen alueeseen. Rajanveto jää lopulta jossain määrin sopimuksenvaraiseksi. Tässäkin mielessä protestiaalto on ”kulttuurinen konstruktio”. Raja-alueiden ryhmien sisällyttämistä tarkasteluun puoltaa vertailun näkökulma: raja-alueiden piirteiden tunnistaminen voi olla kiinnostavaa alueen sisempien ilmiöiden herkemman erittelyn nimissä. Aineistossamme merkittävän rajaryhmä on Dodo.

Aineistomme edustavuutta voidaan pitää huomattavan hyvänä *ryhmänäkökulmasta* katsoen. Aallon suurimmat ja tärkeimmät ryhmät olivat tutkimusvaiheessa helposti identifioitavissa ja mukaan saatiin myös pienempien ryhmien edustajia. Mikään kohdejärjestö ei kieltäytynyt järjestönä osallistumasta tutkimukseen, vaan päätös jätettiin aktivistille itselleen. Vain Dodon piirissä tutkimusta kohtaan esiintyi sellaista kritiikkiä, että sillä oli ilmeisesti vaikutusta myös järjestön jäsenten osallistumishalukkuuteen, joka jäikin suhteellisen pieneksi. Laittomia suoran toiminnan sabotaaseja harrastavat ryhmät jäivät kokoontumisten kohderyhminä tämän tutkimuksen ulkopuolelle, koska yhteyden saaminen niihin oli ymmärrettävistä syistä mahdotonta. Vaikka tällaiset tahot eivät ole mukana tutkimuksessa ryhminä, heitä saattaa olla ja luultavasti onkin mukana laillisten ryhmien kokoontumisten osallistujina.

Kadon mahdollista systemaattisuutta aktivistitasolla on vaikea arvioida. Palautusprosentin jääminen 41:een merkitsee huomattavaa katoa. Sen suuruuteen ovat kuitenkin vaikuttaneet kentälle lähetetyt kymmenet ylimääräiset lomakkeet. Vastausprosentti nousee selvästi edelleen, kun otetaan huomioon myöhemmin tutkimuksessa ilmenevä empiirinen tulos: mukana on paljon moniosallistujia, jotka osallistuvat usean järjestön toimintaan ja tilaisuuksiin. Jos lomake on jo täytetty muussa tilaisuudessa, on se jätetty toisessa tilaisuudessa täyttämättä.

Aineistomme ei siis ole tilastollisessa merkityksessä edustava otos neljännen aallon aktivisteista. Puhummekin näytteestä, joka kuitenkin mielestämme kykenee tuomaan suhteellisen pätevästi esiin protestin tunnusomaisia puolia ja piirteitä.

Tietoja näytteestä

Lomakkeita jaettiin vain uutta protestia edustaneissa ryhmissä ja kokoontumisissa. Vastaukset toivat esiin useita muita ryhmiä ja järjestöjä, joilla oli tärkeä sija aktivistien toiminnassa. Protestin järjestöllinen toiminta-avaruus on esitetty taulukossa 1, joka ilmoittaa näytteen aktivistien merkittävimmät järjestöt toimintaansa osallistuvien määrän mukaan.

Taulukko 1. Missä järjestöissä aktivistit toimivat? Protestin 15 keskeisintä järjestöä osallistumisen ilmaisevana

	On jäsen tai toimii muuten N	Osuus näytteestä %
Maan ystävät	98	59
Oikeutta Eläimille	79	47
Kehitysmaakauppayhdistys	33	20
Amnesty International	31	19
Luonto-Liitto	28	17
Suomen Anarkistiliitto (SAL)	24	14
Aseistakieltäytyjäliitto	23	14
Vegaaniliitto	23	14
Dodo	21	13
Animalia	18	11
Anarkofeministiliitto Peppi	15	9
Suomen Rauhanpuolustajat	15	9
Solidarisuus	12	7
Suomen Luonnonsuojeluliitto	12	7
Naisten alakulttuuriyhdistys	10	6

Huom! Taulukon tietoja ei pidä tulkita niin, että järjestöt järjestöinä (sen päätöksenteoelimen määrittämänä) kuuluisivat protestiaaltoon. Taulukko ilmoittaa, missä protestin alaan kuuluvissa järjestöissä aktivistit toimivat.

Taulukko 1 kuvaa aktivistien osallistumiskenttää aallon puitteissa. Tuon kentän rajat eivät ole selkeitä, ja onkin tiettyssä merkityksessä sopimuksenvaraista, mitkä järjestöt jätetään ulkopuolelle. Tässä ulkopuolelle on jätetty esimerkiksi kulttuu-

ri-, ammattiyhdistys- ja opiskelijajärjestöt. Mikään niistä ei sijoitu tärkeimpien yhdistysten joukkoon. Järjestöistä Maan ystävät, Oikeutta eläimille ja Suomen anarkistiliitto kuuluivat protestiaallon ytimeen. Muut kiinnittyivät siihen enemmän tai vähemmän kiinteästi aktivistinsa osallistumisen kautta. Rajatapauksena on Dodo, jonka erikoisasemaan viittaamme myöhemmin useasti.

Oikeanpuoleiset korkeat prosenttiosuudet ilmaisevat aallolle tyypillistä moniosallistumista. Maan ystävät ja Oikeutta eläimille -järjestöt ovat selkeästi yleisjärjestöjä, joiden toimintaan monen pienemmän ryhmän aktivistit osallistuivat.

Protestiaallon keskeinen tunnusmerkki on siis protestitoiminnan kasautuminen. Edeltävään ja seuraavaan ajanjaksoon nähden protesti tapahtumia esiintyy huomattavasti enemmän, usein jopa moninkertaisesti. Protestointi laajenee myös useisiin asiasisältöihin, joiden ympärille kasautuu aktivistien sosiaalisia verkostoja. Eri asiakysymyksiä edustavat aktivistit ja ryhmät liittyvät voimistuvaan protestiin toivoen näin voivansa edistää omia vaatimuksiaan tehokkaammin yhteisessä rintamassa kuin erillisinä toimijoina. Myös monet varsinaisen protestin ulkopuolelle jäävät yksilöt herkistyvät vääryyksiksi kokemilleen asiatioille.

Protesti synnytti kokonaisen joukon uusia ryhmiä ja järjestöjä, vaikka toimintapotentiaalia kehittyi myös jo kauan sitten perustetuissa järjestöissä. Aikaisemmat järjestöt toimivat siis nousevan polven aktivistien verkostoitumisen paikkoina. Olettavasti ne tarjosivat ajoittain myös erilaisia resursseja (kokouksia, materiaalin kopiointimahdollisuuksia, kansalaistoiminnan tietotaitoja) uudelle liikeaallolle kykenemättä kuitenkaan kanavoimaan itsensä kautta uutta toiminnallisuutta.

Protestiaallot

Tarkastelimme edellä protestin kehkeytymistä liikehinnän latenssi- ja mobilisaatiovaiheiden näkökulmasta. Nyt syvennämme teoreettisesti protestiaallon näkökulmaamme ja perustelemme näin tulevaa tarkastelua.

Näkökulmamme perustuu käsitykseen, jonka mukaan sykliset nousut ja laskut ovat ominaisia yhteiskunnalliselle liikehinnalle: esiintyy sekä korkean aktiivisuuden kausia että hiljaisemmän toiminnan jaksoja. Aallon näkökulmasta varsinaista julkista mobilisaatiota edeltävä kausi voidaan ymmärtää protestin kehkeytymisen tai kypsymisen kaudeksi, kuten edellä kuvattiin. Protestimielialan kasaannuttua saattaa yksittäisestä protestiaktiosta tai muusta tekijästä muodostua avaintapahtuma, joka johtaa laajempaan mobilisaatioon. Julkisuushakuiset aktiot saavat aikaan huomiokeskittymän, joka haastaa ja jopa pakottaa liikeryhmiä aktivoitumaan entisestään. Julkinen huomio tuo myös lisää aktivisteja toimintaan ja liike laajenee, mikäli sen esiin nostamat kysymyksenasettelut ja protestointi koetaan tavalla tai toisella läheisiksi myös muissa ihmisryhmissä.

Protestijakson käsite yleistyi yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa 1970-luvulla, erityisesti Charles Tillyn ja A. Pizzornon vaikutuksesta (Tarrow 1988a, 433). Käsitteen pohjana oli jo aikaisemmin esitettyä empiriistä aineistoa siitä, että kansalaisliikehinnästä ilmenee historiallisina klustereina (ks. Snow & Benford 1992,

133). Evidenssi yhteiskunnallisen liikehännän esiintymisestä tihentymäkausien ja rauhallisempien jaksojen vuorotteluna on vahvaa myös Suomessa (Siisiäinen 1990; Järvikoski 1991; Rannikko 1994; Konttinen 1996, 1998 ja 1999a).

Se, mistä liikehännän syklinen esiintyminen johtuu, on luonnollisesti askaruttanut tutkijoita. Avaimeksi ilmiöön on tarjottu esimerkiksi poliittisen kentän tilaa, poliittista mahdollisuusrakennetta. Näkemyksen merkittävimmän kehittelijän Sidney Tarrow'n (1988a, 1988b, 1994 ja 1998) mukaan suotuisten olosuhteiden vallitessa myös heikot ryhmät voivat yhtyä muiden avaamiin mahdollisuuksiin ja organisoitua vahvoja osapuolia vastaan. Ilmeisimpiä mahdollisuusrakenteen osatekijöitä Tarrow (1998) nimeää viisi: (1) lisääntyneet osallistumismahdollisuudet, (2) hallitsemisen järjestelmän poliittinen epävarmuus ja neuvottomuus (2) poliittisten ryhmittymien vakaus vs. epävakaus, (3) vaikutusvaltaisten liittolaisten ilmaantuminen tai niiden puuttuminen, (4) eliittien sisäiset ja väliset repeämät sekä (5) hallituksen poliittinen toimintakykyisyys/-kyvyttömyys. Suotuisten poliittisen kentän tilaan ja rakenteeseen liittyvien mahdollisuuksien vallitessa ristiriidat voivat kehittyä antagonismeiksi, tulla yleistetyiksi ja levitä laajojen yhteiskuntaryhmien ominaisuuksiksi. Tarrow tosin huomauttaa, muun muassa Charles Tillyyn viitaten, että myös ryhmä itse voi vahvistaa itseään, esimerkiksi laajentamalla kollektiivisen toiminnan keinovalikoimaansa. Tärkeää on myös se, että tarjolla on sopivia symboleja ja yhteisöjä. Myöhemmin Tarrow (1998, 199) on tähdentänyt eräitä kulttuurin аспектеjä liiketutkimuksessa. Laajempi kulttuurinen lähestymistapa jää kuitenkin vähälle huomiolle Tarrow'n omilla kehittelyillä.

Kaj Ilmonen (1998, 17 ja 30; ks. myös Rannikko 1994, 18–19; Suhonen 1989, 89–91) on lisännyt poliittisen mahdollisuusrakenteen ulottuvuuksiin julkisuuden (Tarrow itsekin tuo myöhemmässä tuotannossaan esiin muun muassa median lisääntyneen merkityksen – 1998, 207). Pidämme tätä tärkeänä huomiona. Erityisesti uusien yhteiskunnallisten liikkeiden (käsitteestä lisää jäljempänä) kohdalla protestiaallot syntyvät ratkaisevasti julkisuuden, vieläpä mediajulkisuuden, kautta. Protestiaallon laukaiseva tapahtuma voi olla hyvinkin sattumanvarainen, esimerkiksi dramaattinen onnettomuus tai yksittäinen kampanja. Olennaista on, että tapahtuma saa runsaasti huomiota. Tarhaiskut vuonna 1995 tuottivat selvästi tällaista julkisuutta. Vaikka julkisuus oli monin tavoin kielteistä liikehännän kannalta, se kuitenkin laukaisi ympäristökysymysten ympärille muotoutuneen protestiaallon. Julkisuus vaikuttaa myös liikkeen mahdolliseen siirtymiseen latenssivaiheeseen: julkisen keskustelun ja huomion vähennyttyä liikkeen toiminnallinen aktiivisuus yleensä vähenee.

Emme kuitenkaan sovelta tutkimuksessamme poliittisen mahdollisuusrakenteen käsitettä julkisuuteen liittyvää huomiota laajemmin. Käsite jättää liian vähälle huomiolle subjektiviteetin näkökulman protestien synnyssä: protestointia voi syntyä myös tilanteissa, joissa ”objektiiviset” mahdollisuudet eivät ole voimassa, mutta protestojien subjektiviteetti antaa protestille edellytykset. Poliittisen mahdollisuusrakenteen perinne korostaa protestointia onnistumisen mahdollisuuksien laskelmoituna tapahtumana, mutta ihmiset eivät vain laskelmoi mahdollisuuksiaan, vaan antavat paljon monitahoisemmin merkityksiä toiminnalleen sekä

objektiivisille olosuhteille – tämän suuntaista kritiikkiä ovat esittäneet myös Ron Eyerman ja Andrew Jamison (1998, 162). Russell J. Dalton (1995, 298 ja 317) esittää, että liikkeiden *identiteetillä* on mahdollisuusrakenteita suurempi vaikutus niiden toimintaan, osittain siksi, että *identiteetit* luovat omia mahdollisuusrakenteita ja resursseja. James Jasperin (1997, 33–42) mukaan protestisyklit saavat voimaansa paljolti yhteiskunnassa vallitsevista kulttuurisista tekijöistä ja jännitteistä, jotka yksilötasolla ilmenevät tyytymättömyyden tunteina, emotionaalisina inspiraatioina, kohonneina odotuksina sekä myös toimijoiden taitoina ja tietoina. Jasper asettaakin kulttuurin tietyssä merkityksessä etusijalle poliittisen kentän objektiivisiin tiloihin ja prosesseihin nähden: objektiivisilla tiloilla on vaikutusta vain ihmisten niille antamien merkitysten kautta, ja tällaiset merkityksenannot saattavat vaihdella suuresti.

Poliittisten mahdollisuusrakenteiden merkitys mobilisaatiolle vaihtelee suuresti tapauskohtaisesti. 1990-luvun taitteen vallankumoukset Itä-Euroopan entisissä kommunistisissa maissa ja tutkimamme protesti ovat kovin erilaisia tapahtumasarjoja poliittisen mahdollisuusrakenteen käsitteen kannalta.

Jasper (1997, 40–41) vaatii, että protestointia on tarkasteltava kulttuurisena konstruktiona. On esimerkiksi analysoitava, mitkä asiat kulloisissakin olosuhteissa nähdään resursseiksi tai mahdollisuuksiksi. Kulttuuri tarkoittaa Jasperille muiden kanssa jaettua ymmärrystä (*shared understandings*), jolla on *kognitiivinen, moraalinen ja emotionaalinen* ulottuvuutensa (käsitteet-arvot-tunteet). Jasper korostaa protestoinnin emotionaalista ja moraalista ulottuvuutta ja tähdentää kaikkien kolmen kytkeytyvän toisiinsa. Jasperille kulttuuria ovat myös sellaiset konkreettiset objektiivoumat, kuten organisaatiot ja jopa fyysiset objektit.

Kulttuurinen lähestymistapa ei ole ristiriidassa objektiivisten rakenteiden huomioimisen kanssa. Rakenteiden vaikutuksia on kuitenkin tulkittava toimijoiden merkityksenantojen kautta. Merkityksenannot voivat olla enemmän tai vähemmän tietoisia tulkintoja sosiaalisesta todellisuudesta, mutta myös *diffuusimpaa* suuntautuneisuutta, joita rakenteelliset tilat ja kulttuuriset *suhdanteet yhdessä* tuottavat. Tämän tutkimuksen lähtökohtana ovat toimijoiden omat selonteot toiminnastaan. Näitä suhteutetaan yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa ympäristössä tapahtuneisiin laajoihin muutoksiin, kuten postmaterialististen arvojen tulemiseen, urbanisoitumiseen, individualisoitumiseen ja jälkiteollistumiseen. Analyysi ei saa liioin unohtaa juuri yhteiskunnan historiallisten erityispiirteiden erittelyä. Protestialloilla on lisäksi oma sisäinen *dynamiikkansa*. Niiden linkaari jakautuu karkeasti latenssi-, mobilisaatio- sekä vakiintumis- ja hiipumisvaiheisiin. Tätä tarkastelemme tutkimuksen loppuluvussa, jossa myös tarkennamme tutkimusajankohdan erityislaatu tuossa prosessikulussa.

Ilmiökenttä on siis sangen laaja, ja on selvää, että sen eri puolet eivät voi tulla perusteellisesti eritellyksi yhdessä tutkimuksessa. Näemme silti ongelmakentän kokonaisvaltaisen hahmotustavan periaatteellisesti olennaiseksi ja uskomme analyyssimme avaavan perustellun ja valaisevan näkökulman 1990-luvun suomalaisen ympäristöradikalismiin.

Aaltojen kehykset

Yhteiskunnallisen liikehännän yksi välttämätön edellytys on suhteellisen jäsen-tyneen ”teorian” kehittäminen protestille sekä riittävän konsensuksen saavuttaminen tuolle opille. On löydettävä yksimielisyys toiminnan tarpeellisuudesta, keskeisistä protestikysymyksistä sekä protestoinnin tavoista. David A Snow’n ja Robert D. Benfordin (1988, 198; myös Eyerman & Jamison 1991, 45–49) mukaan liikehännässä onkin kysymys merkitysten tuottamisesta ja työstämisestä, ”merkitystyöstä”. Merkityksistä käydään myös kamppailua, jota voidaan kutsua merkitysten politiikaksi.

Liikkeen opin tuottamisen ymmärtämiseksi on luotu moniakin teoreettisia työkaluja. On hyödynnetty muun muassa kehyksen ja kehystämisen käsitteitä. Erving Goffmanin (1974) teoretisoinnin tuotetta oleva käsite viittaa havaintoja organisoivaan viitekehykseen, merkitysjärjestelmään, jonka avulla ihmiset jäsentävät ja tulkitsevat sosiaalista todellisuutta. Kollektiivisen toiminnan kehykset auttavat toimijoita sovittamaan tapahtumia ja kokemuksia toisiinsa heidän itsensä kannalta mielekkäiksi kokonaisuuksiksi tai ”pakkauksiksi” (Gamson 1988).

Liikehännässä muodostettavilla kehyksillä on diagnostinen, prognostinen ja motivointitehtävä (Snow & Benford 1988, 199–201 ja 1992, 136–137). Diagnostinen tehtävä viittaa ongelman tunnistamiseen, prognostinen ongelman ratkaisun johtavien menettelytapojen määrittelyyn, motivointitehtävä joukkojen kutsumiseen mukaan toimintaan. Liikkeen laajentuminen riippuu siis paljolti siitä, kuinka hyvin nämä kolme tehtäväaluetta hoidetaan.

Kehyksen käsitteen käyttöalue ei rajoitu vain yksittäisiin liikkeisiin, vaan se soveltuu myös liikeaaltojen kulttuurin tulkitsemiseen. Snow’n ja Benfordin (1992, 136 ja 142) käsite kokoava kehys (master frame) tähtää liikehännän merkitysavaruuden kokonaisvaltaiseen tarkasteluun. Kokoavalla kehyksellä on samoja tehtäviä kuin liikespesifillä kehyksellä mutta nimensä mukaisesti laajemmassa mittakaavassa. Se on liikespesifiin kehykseen nähden kuin tieteen paradigma suhteessa hienojakoisempiin teorioihin. Kokoavat kehykset tarjoavat laajan tulkinallisen kehikon, jonka puitteissa yksittäiset liikkeet ilmaisevat vaatimuksiaan. Esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan kehys määrittelee epätasa-arvon yhteiskunnan rakenteellisten syrjäytämekanismien tulokseksi, eikä tulkitse epätasa-arvoa yksilöiden eroavuuksien näkökulmasta.

Snow’n ja Benfordin tarkastelu keskittyy kaiken kaikkiaan vahvasti siihen, kuinka kehyksiä käytetään strategisesti kollektiivista toimintaa mobilisoitaessa (Johnston & Klandermans 1995, 8). Kehysten muodostamisen taustalla oleviin makrotason ilmiöihin he eivät juuri kajoa, vaikka viittaavatkin hyväksyvästi Tarrow’n poliittisen mahdollisuusrakenteen käsitteeseen, jota he katsovat täydentävänsä kehyksen käsitteellään (Snow ja Benford 1988). Polkua kehitellen on luontevaa ajatella, että työstetyillä kehyksillä on perustansa koetuissa, tunnetuissa ja tunnistetuissa epäkohdissa tai ristiriidoissa. Käsitteelliseen muotoon työstetty kehys ei ole ”alkuperäinen” toimintaan ajava voima, vaan koettujen ristiriitojen ja tarpeiden perustalta artikuloitu käsitteellistys.

Jasper (1997, 186) katsoo, että ”jälkikansalaisuusliikkeiden” – termi lähestyy ns. uusien liikkeiden käsitettä – osalta ”alkuperäiset tuntemukset” nousevat olemassa olevista moraalisisistä viitekehyksistä. Kysymyksessä on moraalisis-emotionaalinen tila, jossa toimintaan ryhtyminen näyttää toimijoille itselleen moraalisisena velvollisuutena ja pakottavana tuntemuksena. Tällainen ”on pakko toimia” -eetos näkyi selkeästi ympäristöprotestin neljännen aallon varhaisten aktivistien omilla kertomuksissa edellä.

Ristiriitaiset ja velvoittavat tuntemukset johtavat tarpeeseen jäsentää todellisuutta uudelleen käsitteellisellä tasolla. Aluksi epämääräisistä ja intuitiivisesti koetuista tuntemuksista ryhdytään muokkaamaan jäsenyntyitä näkemyksiä. Kokemusta suhteutetaan yhteiskunnalliseen ympäristöön; syitä etsitään, kehitellään ja työstetään enemmän tai vähemmän johdonmukaisesti sekä omakohtaisesti että keskusteluissa muiden samoin kokevien kanssa. Myöhemmässä vaiheessa liikkeeseen mukaan tulevat kohtaavat nämä varhaisten aktivistien muokkaamat käsitteelliset rakennelmat annettuina ja joutuvat määrittelemään suhteensa niihin. He voivat hyväksyä ne sellaisinaan, mutta he voivat myös muokata niitä edelleen omista lähtökohdistaan käsin. Ajoittain omat kokemukset ja annetut konstruoinnit ovat niin suuressa ristiriidassa, että tulokkaat eivät löydä paikkaansa vakiintuneesta ryhmästä, vaan alkavat verkostoitua niiden ohi. Tällainenkin prosessi oli nähtävissä neljännen aallon syntyä kuvanneista kertomuksista.

Spesifien ja kokoavien kehysten muodostaminen on ratkaisevan tärkeää protestiaallon synnylle, mutta Snow ja Benford (1988, 205–214) huomioivat, että liikkeen mobilisaatiopotentiaalia määrittävät myös monet sille ulkopuoliset seikat. Saadakseen lisää kannattajia liikeaktivistien luomien kehysten on resonoitava (sovittava joiltain osin yhteen, vastattava tarpeisiin) liikkeen ulkopuolisten potentiaalisten osallistujien kehysten sisällön ja rakenteen kanssa. Ihmisryhmien omaksumat kehykset vaihtelevat esimerkiksi sen suhteen, miten hierarkkisesti niiden sisäiset elementit rakentuvat, millainen on keskeisten käsitteiden ala suhteessa muihin käsitteisiin ja miten käsitteelliset elementit (ideational elements) kytkeytyvät toisiinsa. Tieteellinen teoria on esimerkki elementtien tiukasta keskinäisestä riippuvuudesta, mutta on myös käsitejärjestelmiä, joissa eri elämänaalueilla vallitsevat omat erilliset käsitteensä.

Mitä laajemman kannatuksen liike pyrkii saamaan, sitä laajemmin sen kehystysten on sovittava yhteen ympäröivän yhteiskunnan ja kulttuurin eri ryhmien kehystysten kanssa. Liike voi vastata ja ilmentää laajalti väestön keskuudessa koettuja tarpeita. Toiset liikkeet taas nimenomaan haastavat valtakulttuurin tavanomaisia katsomustapoja. Liikkeen politikoiminen on usein taitoa liikkua näiden kahden tason välillä. Klaus Eder (1996, 167–171) on painottanut, että liikkeet pyrkivät tyypillisesti esiintymään valtakulttuurin vasta-asiantuntijoina, vaihtoehtoisten näkökulmien avaajina. Kehystykset ovat siis potentiaalisten jäsenien rekrytoimisen lisäksi kamppailua ”äänioikeudesta” ja omien äänenpainojen edistymisestä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ederin mukaan kehystykset voidaan ajatella syötteiksi (input), joita toimijat lataavat julkiseen keskusteluun tarkoituksenaan vaikuttaa yhteiskunnan yleisimpiin kehystyksiin.

Jää kuitenkin edelleen epäselväksi, millaiset tekijät saavat aikaan joissain toimijoissa uusien merkitysten työstämiseen ja toimintaan pakottavaa tyytymättömyyttä ja aavistuksia paremmasta tulevaisuudesta. Kehysten näkökulma avaa ikkunan liikehännän strategiseen kommunikaatioon, muttei kiinnitä huomiota tuota kommunikaatiota alustavien subjektiivisten kokemusten syntyyn.

Uudet yhteiskunnalliset liikkeet

Tutkimuksemme kannalta on hedelmällistä lähteä liikkeelle usein tehdystä eronteosta niin sanottujen vanhojen ja uusien yhteiskunnallisten liikkeiden välillä. Vanhoilla liikkeillä viitataan tällöin esimerkiksi työväenliikkeeseen. Uusien liikkeiden paraatiesimerkkejä ovat puolestaan feministinen naisliike, rauhanliike ja ympäristöliike. Vanhojen liikkeiden tunnuspiirteiksi on luettu muodollinen ja hierarkkinen, usein yhdistysmuotoinen, organisoituminen sekä pyrkimys ajaa yhden yhteiskunnallisen ryhmän materiaalien hyödykkeiden tuotantoon ja jakautumisen liittyviä intressejä. Uudet liikkeet nähdään puolestaan epämuodollisina ja verkostomaisina ja niiden tavoitteiden katsotaan liittyvän kulttuurisiin teemoihin, kommunikaatioon ja elämän laatuun liittyviin kysymyksiin. Uusien liikkeiden tyypillisimpiä osallistujia ovat opiskelijat ja yhteiskunnan julkisella hyvinvointisektorilla työskentelevät koulutetut professionaalit. Uuden yhteiskunnallisen liikehännän katsotaan yleensä vahvistuneen länsimaissa 1960-luvulta lähtien (Plotke 1995, 114).

Tyypittely uusiin ja vanhoihin liikkeisiin on herättänyt paljon keskustelua ja kritiikkiä, eikä sitä varmasti voikaan pitää kuin korkeintaan ideaalityypittelynä. Muun muassa Tarrow (1988b) suhtautuu erotteluun epäilevästi huomauttaen, että 1960- ja 1970-lukujen protestoinnille ominaisia teemoja ja protestiryhmien hajautettua organisoitumista on tarkasteltava ennen kaikkea protestisyklin näkökulmasta. Liikehännän uudet ominaisuudet ovat Tarrow'n mukaan enemmänkin protestisyklin varhaisen vaiheen kuin yksittäisten liikkeiden tai toimijoiden ominaisuuksia. Hän katsoo, ettei uusille liikkeille ominaista poliittisuutta ole tavattu vain noissa liikkeissä, vaan myös vanhoissa liikkeissä, erityisesti vanhoissa uskonnollisissa liikkeissä. Ilmonen (1998) on esittänyt samanlaisia huomioita. Hänen mukaansa esimerkiksi työväenliike oli alkuaikoina epämuodollisesti järjestäytyneet ja sen ohjelmaan kuului intressien ajamisen lisäksi myös kulttuurisia teemoja, työläisidentiteetin muokkaamiseen liittyen (ks. myös Brand 1990; Eder 1993, 101–109).

Emme kuitenkaan hylkää kokonaan erontekoa, emme etenkään uusien liikkeiden teoriaperinteessä luotuja käsitteellisiä lähestymistapoja. Nähdäksemme monet uusien liikkeiden teoretisointien tähdentämät piirteet ovat hyödyllisiä tutkimuskohteemme tulkitsemisen kannalta – ottamatta tiukkaa kantaa ilmiön erilaisuuteen suhteessa vanhojen liikkeiden kehitysvaiheisiin. Samalla arvelemme kuitenkin myös, että niin sanotut uudet piirteet ovat tosiasiallisesti korostuneet liikehännässä

ja poliittisella kentällä ylipäättään viime aikoina (myös Plotke 1995, 122–123), vaikka kovin jyrkkää katkosta vanhaan liikekenttään ei olisikaan tapahtunut. Uusista liikkeistä puhuttaessa on korostettu muun muassa seuraavia seikkoja.

Jasper (1997) erottelee kansalaisuusliikkeet ja jälkikansalaisuusliikkeistä (postcitizenship movements). Kansalaisuusliikkeissä on hänen mukaansa kysymys alistetun kansalaisryhmän kamppailusta poliittisten oikeuksien saamiseksi. Työväenliike ja mustien kansalaisoikeusliike ovat esimerkkejä tästä. Jälkikansalaisuusliikkeiden kiinnostuksen kohteena on sen sijaan jokin ei-ryhmäkohtainen kulttuurinen teema tai poliittisen yhdenvertaisuuden ulkopuolinen ”yleisen hyvän” näkökulma. Vaihtoehtoisen elämäntavan liikkeet ja ympäristöliike ovat esimerkkejä tällaisista liikkeistä. Feministisessä liikkeessä kulttuurinen teema yhdistyy ryhmäkohtaisten etujen ajamiseen. Jälkikansalaisuusliikkeen käsite viittaa siihen, että nämä liikkeet ovat nousseet myöhemmin kuin varsinaiset kansalaisuusliikkeet. Jasperin tyypittely kiinnittää huomiota siihen, että nykyiset liikkeet eivät rajoitu intressien ajamiseen valtiokoneiston sisällä, vaan suuntautuvat laajempiin kulttuuriin muutoksiin. Toisaalta voidaan huomauttaa, etteivät kansalaisuusliikkeetkään nousseet vain objektiivisten mahdollisuuksien ilmaantuessa, vaan ne edellyttivät esimerkiksi riittävää itsearvostusta ja keskinäistä solidaarisuutta, toisin sanoen yhteistä kulttuuria.

Karl-Werner Brand (1990, 25–26) nimeää uusien liikkeiden ominaispiirteet seuraavasti: (1) uudet liikkeet eivät koske jaon ja poliittisen tai taloudellisen vallan kysymyksiä, vaan ne tähdentävät elämäntapaa ja elämänlaatua moderneissa teollisissa yhteiskunnissa; (2) liikkeiden kannattajat rekrytoituvat entistä enemmän uudesta koulutetusta keskiluokasta; (3) liikkeet eivät kehitele uutta johdonmukaista aatteellista oppia, vaan ne tähdentävät ”oikeutta erityisyyteen” postmaterialististen arvojen ja moniarvoisen kulttuurin puitteissa; (4) liikkeet tähdentävät autonomisia ja hajautettuja organisoitumismalleja; (5) ne ovat tuottaneet uudenlaisia epätavanomaisen poliittisen osallistumisen muotoja. Dieter Rucht (1994, 155) on lisännyt osuvasti, että uusissa liikkeissä uutta eivät ole niinkään yksittäiset piirteet, vaan piirteiden kokonaisuusyndrooma.

Uusien liikkeiden näkökulmassa korostuu siis jo mainitsemamme kulttuurinen lähestymistapa. Alberto Meluccin (1996, 68–86) mukaan identiteetin käsite onkin avain näiden liikkeiden erityislaadun ja yhteiskunnallisen merkityksen ymmärtämiseen (ks. myös della Porta & Diani 1999, 83–109; Foweraker 1997, 65). Uusien ryhmien toimijoiden identiteetti sisältää myös poliittisen toiminnan tason (myös välineellisen politiikan merkityksessä), mutta Melucci (1996, 188) korostaa, että identiteettimuodostuksessa on aina myös sellaisia elementtejä, jotka eivät käänny jäännöksettä poliittisiksi kamppailuiksi. Aktivistien ryhmät eivät ole pelkästään poliittisen vaikuttamisen instrumentteja, vaan tärkeällä tavalla myös toimijoiden oman subjektiviteetin rakentamisen ja toteuttamisen paikkoja. David Plotken (1995, 116–117 ja 126) mukaan uusien liikkeiden identiteetit ylittävätkin perinteisiä luokkajakoja ja niihin sisältyy pyrkimys yksilöllisen ja yhteisöllisen autonomian vahvistamiseen: uudet liikkeet ovat yksilöllistäviä olematta egoistisia.

Ederin (1996, 143) sanoin, *uudet yhteiskunnalliset liikkeet* (new social movements) ovat myös uusia kulttuurisia liikkeitä (new cultural movement).

Muun muassa Jürgen Habermas (1981), Karl-Werner Brand (1990), Dieter Rucht (1994, 154–155), Jean Cohen ja Andrew Arato (1992) ovat korostaneet uusien yhteiskunnallisten liikkeiden suhtautuvan epäillen tai ambivalentisti *yhteiskunnan modernisoitumisprosesseihin*. Heidän mukaansa uusien liikkeiden arvostelun kohteena on modernin teollisen yhteiskunnan toimintalogiikka, kuten jatkuva talouskasvu, toiminnallinen erikoistuminen ja modernin kauden edustuksellinen poliittinen järjestelmä. *Uudet liikkeet* hyökkäävät modernin kauden välineellistä järkeä ja sen mukaisia käytäntöjä vastaan korostaen sosiaalisen elämän kommunikatiivisia, arvorationaalisia ja esteettisiä puolia. *Uudet liikkeet* edustavat vastamodernisaatiota ja niiden kasvualusta on vanhoja liikkeitä vahvemmin erilaisissa *vastakulttuurisissa* virtauksissa. *Uudet liikkeet* eivät kuitenkaan muodosta selkeää yhteistä rintamaa, vaan niille on tyypillistä asettautuminen erilaisiin ambivalentteihin väliasemiin. Ne eivät sijoitu sosiaaliin marginaaleihin, mutteivät myöskään poliittis-sosiaaliseen keskiöön.

Miten ympäristöliikettä liittyy yksilöllisten ja erityislaatuisten subjektiviteettien luomiseen? Eikö ympäristöliike ennemminkin luo rajoituksia itsetoteutukselle ja itsehallinnalle korostaessaan ympäristön asettamia velvoitteita? Klaus Eder on avannut tähän teemaan mielenkiintoisen periaatteellisen näkökulman. Eder (1996, 172) huomioi ensinnäkin, että ympäristöstä on tullut yhä tärkeämpi yhteiskunnallisten kamppailujen alue kylmän sodan asetelman purkauduttua. Perinteisen vasemmisto-oikeisto-vastakkainasettelun menetettyä merkitystään ympäristökysymyksistä on tullut yksi keskeisistä yhteiskunnallisen kritiikin välineistä. Eder (1996, 91–93; 1990, 40 ja 73) korostaa lisäksi, että ekologinen kritiikki sisältää aina myös näkemyksiä toivottavasta ihmisten välisestä järjestyksestä. Eder kiinnittää huomiota erityisesti kysymykseen eläinten tappamisesta. Hänen mukaansa eläinten tappamista kritisoivat liikkeet kritisoivat kaikkia sosiaalisia suhteita, joissa ”toiset” uhrataan vahvempien etujen nimissä (myös Twigg 1983, 18). Tappamisen kieltämisellä pyritään kyseenalaistamaan hierarkkisen vallankäytön oikeutus. Tällaiselta periaatteelliselta pohjalta voidaan siis väittää, että ympäristökysymykset yhdistyvät laajasti sosiaalisten valtarakenteiden kritiikkiin. Luontosuhde on liikkeiden aatemaailmassa ikään kuin ihmisten välisten suhteiden kolikon toinen puoli. Nyky-yhteiskunnassa yleinenkin yhteiskuntakritiikki kanavoituu usein ympäristökysymysten välityksellä.

Tee-se-itse -liike

Protestisyklin ja uusien liikkeiden teoretisoinnin näkökulmasta voidaan kommentoida joitain uusimman protestiaallon nousun syistä esitettyjä käsityksiä. Esimerkiksi Helven (1996) ja Parikan (1998) tapa tulkita postmodernisaatiota sosiaalisten siteiden löystymisenä ja irrallisuuden tai kodittomuuden kokemuksen

lisääntymisenä näyttäytyvät luonteeltaan kovin yleisinä. Ne kykenivät selittämään uuden liikehännän suuntaa lähinnä negaation mielessä.

Helven aineistona olivat lehtikirjoitukset ja hän pyrki suhteuttamaan tuloksiaan aikaisempiin nuorten maailmankatsomusta ja maailmankuvaa koskeviin tutkimuksiinsa. Myös meidän tutkimuksemme osoittaa protestin ydinmerkitysten jäsenytvän maailmankatsomuksellisessa viitekehyksessä. Helve päätteli postmodernin teorian mukaisesti, että nuorten ajatusmaailman takaa löytyy ideologinen kodittomuus. Nuoret ovat luopuneet niin kristillis-humanistisesta kuin vakiintuneesta poliittisesta arvomaailmasta. Itä-Euroopan vallankumoukset merkitsivät tyrmäysiskua sosialismille aatteena. ”Suurten kertomusten” tilalle ovat tulleet vahvistuneen individualismin mukaisesti pienimuotoiset projektit ja vaihtoehtotoiminta. Helven mukaan nuorten toiminta tulee ymmärrettäväksi osana elämänhallintaan liittyviä pyrkimyksiä. Nuoret löytävät merkityksen ja tarkoituksen elämäänsä ympäristönsuojelusta.

Parikan kyselytutkimuksen aineisto muodostuu 394:sta peruskouluissa, lukioissa ja ammattioppilaitoksissa opiskelevista nuorista eri puolilta Suomea. Parikka pyrki selvittämään, onko eläinoikeusaktivistien iskuissa kysymys muutamien yksittäisten nuorten teoista, jotka radikaalin luonteensa vuoksi ovat nousseet laajan keskustelun kohteeksi, vai onko näiden tekojen taustalla nuorten laajempi kannatus ja maailmankuvien muutos? Parikan kohteena ei siis ollut protestiliike, vaan koulunuorison asenteet, joita hän vertasi liikehännän tähdentämiin kysymyksiin ja militantteihin toimintatapoihin. Parikan tutkimus osoitti, että eläinsuojelulle myönteiset asenteet olivat 1990-luvun lopussa melko yleisiä nuorten ja erityisesti tyttöjen keskuudessa. Puolet tytöistä oli vuonna 1997 sitä mieltä, että turkistarhaus pitäisi lopettaa, pojista tätä mieltä oli alle viidesnes. Eläinkokeiden lopettamisen kannalla oli hieman pienempi osa nuorista, mutta sukupuolten keskinäinen suhde oli hyvin samankaltainen kuin turkistarhauksen kohdalla. Parikka (1998, 97) päätyi käsitykseen, jonka mukaan laittoman eläinsuojelun (ekotaasien eli ekologisten arvojen nimissä tehtyjen sabotaasien) kannatus on melko vähäistä. Tulokset kuitenkin kertovat, että 20 prosenttia tytöistä ja 13 prosenttia pojista hyväksyi eläinten vapauttamisen. Tulos on suhteutettava laajemman kansanosan keskuudessa tehtyihin kyselyihin. Ilta-Sanomien joulukuussa 1998 teettämän gallupin mukaan kuusi prosenttia suomalaisista hyväksyi eläinaktivistien suoran toiminnan (Konttinen 1999b, 142). Selvä enemmistö koulunuorisostakin tuomitsi iskut, mutta osuudet ovat joka tapauksessa huomattavasti korkeampia kuin väestössä keskimäärin. Samoin kuin Helve, Parikkakin päätteli kiinnostuksen eläinoikeusaatteesen nousevan postmodernin tilanteen ideologisesta tyhjiöstä.

Pidämme päteväenä arviona, että sosialismin romahtaminen tuotti ideologisen tyhjiön ja oli kova isku vasemmistolaisesti ajatteleville. Esiteollisten ja teollisten suhteiden höltyminen on myös tosiasia, joka muodostaa protestoinnille yhden puitteiston, erityisesti urbaaneissa ympäristöissä. Huomiot jäävät kuitenkin lopulta kovin yleisiksi eivätkä riitä selittämään uusien valintojen suuntaa ja niiden antagonistista luonnetta. Koditon nuorisohan voi periaatteessa hakea paikkaansa

mistä vain, ja tarjolla on varmasti paljon emotionaalisesti ”nautinnollisempiakin” kohteita kuin herkästi negatiivista julkisuutta niittävä aktivismi.

Erään kiinnostavan selitysyriksen on tehnyt Mari Kalliala (1999, 132–138 ja 147), joka kehitteli kodittomuus-argumenttia konkreettisempaan suuntaan. Kallialan (1999) tutkimus perustui suomalaisesta vaihtoehtoliikkeenäkökulmasta vuosilta 1990–1996 kerättyyn empiiriseen aineistoon, jota hän lähestyi Colin Campbellin kulttisen miljöön käsitteen näkökulmasta². Yksittäiset kultit vaihtuvat, mutta kulttinen miljöö on pysyvämpi ilmiö, joka synnyttää jatkuvasti uusia kultteja ja imee itseensä katoavien kulttien jäännökset (mt., 130–131). Tärkeä yhdistävä tekijä on miljöön asema poikkeavana ja erilaisena suhteessa valtakulttuuriin.

Kalliala näyttää hyväksyvän nousevien ryhmien omia tulkintoja sanoessaan vakiintuneiden ympäristöryhmien (kuten Greenpeacen) erikoistuneen ympäristökysymyksiin ja jättäneen maailman demokratian parantamisen muiden tehtäväksi. Kun Vihreä Liittokin lähti puoluepolitiikan tielle, jäi kansalaisyhteiskuntaan kodittomien toimintahaluisten joukko. Kalliala lainaa Salla Tuomivaaran arviota: ”Suomen ainoa eläinsuojelujärjestö ei enää tarjoajuurikaan toimintamahdollisuuksia nuorille, vaan suuntautuu lähinnä EU- ja eduskuntatason vaikuttamiseen tehden tietenkin sinänsä hyvin arvokasta työtä.” Johtopäätöksensä Kalliala sanoo, että kun 1970-luvulla protesti kanavoitui radikaalin vasemmistolaisuuden kautta, niin 1980-luvulla vasemmistolaisuus menetti uskottavuutensa, ja ympäristökysymyksissä aktivoituneet itsenäistyivät lopulta omaksi puolueekseen

Tällöin radikaaleimmat laajempaa yhteiskunnallista muutosta ja uusia toimintatapoja demokratiaan ajaneet piirit jäivät poliittisesti kodittomiksi. Samalla, kun ympäristökysymykset nousiivat politiikan päiväjärjestykseen yleistyen kaikkien puolueiden ohjelmiin, mahdollisuus vaikuttaa ruohonjuuritasolla omakohtaisesti jäi ammattimaisesti johdettujen organisaatioiden valikoituneelle iskujoukolle. Ne toimivat mahdollisimman tehokkaasti vain ja ainoastaan luonnon, ei enää laajempien yhteiskunnallisten tavoitteiden puolesta. (Kalliala 1999, 147)

Kodittomuus-argumentointi osuu oikeaan siinä että toimintaa syntyy silloin kun olemassa olevat organisaatiot ja järjestöt eivät huolehdi halutusta toiminnasta eivätkä tarjoa tyyssijaa halutun kaltaiselle arvorationaaliseen pohdittelulle. Argumentti pätee siten melkein päätäntään kaikkeen uudenlaiseen, vallitsevan poliittisen kentän ohittavaan poliittiseen toimintaan. Siksi se on yhtä aikaa totta, mutta selittää vain heikosti uuden poliittisuuden, toimijoiden luonnetta, heidän subjektiviteettiaan toimintaa tuottavana voimana.

Kuten todettua, tässä työssä olemme päättäneet lähteä liikkeelle aktivistien omista näkemyksistä. Tällaiset näkemykset eivät kuitenkaan ole tutkimuksen kannalta koko totuus. Aktivistien selonteot ovat subjektiivisia ja tähtäävät aina osin myös toiminnan oikeuttamiseen. Esimerkiksi Tuomivaaran edellinen kommentti siitä, että maan ainoa eläinsuojelujärjestö ei enää juurikaan tarjonnut toimintamahdollisuuksia, vaikka ehkä kuvaakin Animalian sisäistä kehitystä, jättää huomiotta saman kuin Kallialakin. Uuden aallon aktivistit, Tuomivaara muiden muassa,

edustivat muutosta ja kokonaan uutta ajattelutapaa ja toimintatyyliä. Toimintaan johtaneen subjektiviteetin kehitys ja vahvistuminen ovat tekijöitä, jotka jäävät kaipaamaan vankempaa erittelyä.

Toivasen (1997, 5–6) erittely radikaalin mielen kehityksestä antaa asiaan lisävalaistusta. Toivasen lähtökohtana on havainto siitä, että tee-se-itse eli *do it yourself*-periaate (DIY) on uuden liikeaallon keskeinen ominaisuus (ks. myös Lindholm 1998, 22). Radikaali vaihtoehtoliikettä ammensi kulttuurisia merkityksiään paljolti alakulttuurin piirissä eläneestä DIY-periaatteesta, jonka pohjalta erilaiset ryhmittymät katsoivat ruohonjuuritason itseorganisoitumisen olevan keino haastaa virallisen yhteiskunnan hierarkiat. Toivasen mukaan DIY kulkeutui neljänteen aaltoon radikaalista alakulttuurista eli lähinnä punk-piireistä, joissa DIY:stä oli tullut poliittinen periaate.

Ei tarvitse olla riippuvaisia rikkaista liikemiehistä ja tuottaa heille voittoa järjestäessämme itsellemme hauskaa – me voimme tehdä sen itse pyrkimällä tekemään hauskaa. Me punkit järjestämme keikkoja, järjestämme miekkareita ja käymme niissä, julkaisemme levyjä, kirjoja ja fanzineja, perustamme postimyyntidistribuoitua tuotteillemme, pyöritämme levykauppoja, levitämme kirjallisuutta, rohkaisemme boikotteihin ja osallistumme poliittisiin aktioihin. (O’Hara 1995, sit. Toivanen 1997, 7).

DIY:n voi tulkita vastarintaa ja toiminnan liikkeellepanevaksi kehykseksi, jonka kautta asioita arvioidaan. Samalla DIY tarkoittaa tuotettuja artefakteja ja toimintaa itseään, kenttää, jossa DIY-pohjaisia merkityksiä vaihdetaan sekä laajimmillaan sitä elämäntavan kokonaisuutta, jossa näitä kulttuurisia merkityksiä tuotetaan ja ylläpidetään. Poliittisessa mielessä DIY on ala- ja vastakulttuuristen toimijoiden tapo ottaa (poliittinen) aloite omiin käsiin etäisiltä ja hierarkkisilta instituutioilta.

DIY ei rajoitu vain punkkiin eikä kaikki punk edusta DIY-periaatetta. Olennaista Toivasen (1997, 9) mukaan kuitenkin on, että DIY on ollut osa punk-kulttuuria sen alusta lähtien. Pienet, ehkä vain muutamien levyjen julkaisevat levy-yhtiöt sekä *zinet* eli omakustannuspienlehdet, ovat toimineet punkin alkua ajoista saakka. 1990-luvun puolessa välissä *do it yourself*-periaate elpyi niin kaupallisena menestystarinaa kuin sen rajuna vastakohtana, radikaalina vastakulttuurinakin. DIY on näin osa vastakulttuurista kenttää, joka on kaiken aikaa liikkeessä ja jossa vastustetaan normalisoitumisprosesseja, kaupallistumista, vakiintumista ja etääntymistä (mt., 15).

Palatkaamme poliittisen tyhjiön selitysteemaan. Mikäli *do it yourself*-periaate todellakin oli eräs aktivisteja innoittanut varhainen teema, ja mikäli heitä ylipääntään innoittivat omaehtoisuuden periaatteet ja muodollisuuksien vastustaminen, vaikuttaa uuden polven aktivismin kulttuurinen juopa erityisesti puolueisiin alusta saakka varsin leveältä. Kysymyksessä on kaksi erilaista kulttuuria, joita erottaa myös sukupolvikuilu. Kysymys ei ole yksittäisistä poliittisista tavoitteista tai keinoista, vaan eroavista kokonaisvaltaisimmista kehyksistä, joiden välityksellä tavoitteita ja keinoja arvioidaan. Miten nouseva protesti olisi voinut tyytyä vakiin-

tuneen puoluekentän puitteissa mahdollisiin arvokeskusteluihin, kun moraalisesti herkkä do it yourself -mentaliteetti ei tyytynyt sen näkökulmasta toiminnallisesti väsyneen kansalaisjärjestökenttään raameihin?

Ei voida toki väittää, että alakulttuurista noussut DIY selittäisi kaiken. Huomio sen keskeisyydestä liikehdinnässä vie kuitenkin kohti johtopäätöstä, että protestiaallon synnyssä oli ainakin yhtä paljon kysymys uuden subjektiviteetin synnystä kuin vakiintuneen puoluekentän tilasta; edellistä ei voi vain yksinkertaisesti palauttaa jälkimmäiseen.

Uuden subjektiviteetin tuleminen laajimman tulkinnallisen viitekehyksen tarjoaa näkemys modernin ja myöhäismodernin välisestä kulttuurisesta murroksesta. Niin sanotuissa uusissa liikkeissä onkin ehkä perustaltaan kysymys tyytymättömyydestä moderneihin instituutioihin tai, täsmällisemmin ilmaistuna, instituutioiden moderniteuteen. Liikkeet viestittävät ehkä ennen kaikkea siitä, että puoluepolitiikka sekä modernin kauden hallinnolliset, taloudelliset ynnä muut rakenteet ovat riittämättömiä vastaamaan myöhäismodernin kauden ristiriitoihin ja kulttuuriselta perustalta nouseviin uudenlaisiin tarpeisiin. Moderni yhteiskuntajärjestys on yhä kiinni taloudellisen kasvun ja teollistumisen teeseissä; näistä modernin kauden tavoitteista monet uudet yhteiskunnalliset liikkeet sanoutuvat irti ollen tässä merkityksessä modernin kriitikkoja tai pakolaisia. Myös modernia edustava vasemmisto menettää tässä yhteydessä kiinnostavuutensa.

Tämänsuuntainen laajempi kulttuurinen siirtymä näyttää Suomessa toteutuneen 1970-luvun lopun vaihtoehtoliikehdinnässä (Konttinen 1996, 1998 ja 1999a). 1960–1970-lukujen vaihteen vasemmistolainen radikalismi edusti vielä pääosin modernia. Sen ajan vallankumouksellisuuden valtavirta hyväksyi modernin kauden tavoitteet sekä turvautui olennaisesti modernia edustaneisiin yhteiskunnallisiin tulkintoihin ja järjestäytymisen muotoihin. 1960-luvun hipp- ja underground-liikkeiden modernin kieltäminen ja osaltaan myös nouseva ympäristöprotesti olivat liikekentän ensimmäinen yritys irrottautua modernista. Se katkesi 1970-luvulle siirryttäessä liikkeiden muuttuessa entistä vahvemmin valtio-orientoituneiksi ja niiden integroitua puoluejärjestelmään – moderni otti vielä työvoiton. Mutta muutos oli jo käynnissä yhteiskunnan marginaaleissa ja vihdoin 1970-luvun jälkimmäisen puoliskon pehmeä aalto sekä sen liikkeet muuttivat tilanteen: itse moderni joutui nyt kritiikin kohteeksi.

Tästä näkökulmasta voidaan tulkita, että uusimman protestiaallon kehkeytymisessä ei olisi kysymys 1990-luvun poliittisen kentän erityislaadusta, sen luutuneisuuden tai byrokratisoitumisen tilasta ja siltä perustalta muodostuneesta arvotyhjiöstä, vaan pidemmästä jatkumosta valta- ja vastamodernien virtausten välillä sekä niihin liittyvästä modernin yhteiskunnan perusteita ja tavoitteita koskevista eroavista tulkinnoista. Tässä tulkintaviitekehyksessä ei neljännen aallon kohdalla ole kyse vain kodittomuudesta, vaan *aktiivisesta* vanhan kritiikistä, siitä irrottautumisesta ja uuden rakentamisesta. Kysymys ei siis ehkä olekaan vieraantumisen, vaan päinvastoin aktiivisesta pyrkimyksestä ehkäistä vieraantumista. Toisin sanoen, koetut ja aktiivisesti jäsennetyt ristiriidat olisivat syy sekä irrottautumiseen olemassa olevista instituutioista ja niiden edustamasta ajattelusta että

uuden etsintään. Tilannetta voi verrata 1970-luvun lopun protestiin, joka huolimatta vakiintuneista poliittisista puolueista synnytti vihreän liikkeen.

Uudet liikkeet modernin aikakauden kritiikkinä on sekin tietysti hyvin yleisen tason selitysyritys ja jää sellaisenaan riittämättömäksi moniulotteisen empiriisen ilmiön edessä. Yhteiskunnan erityispiirteitä, sen tendenssejä ja jännitteitä pitää tarkastella konkreettisesti, jotta voidaan antaa tulkinta esimerkiksi suomalaisen radikaalin eläinoikeusliikkeen nousulle. Miksi se nousi Suomessa juuri tietynä aikana tiettyssä sosiaalisessa ympäristössä? Millaisia kansallisen tason ristiriitoja ja tendenssejä sen takaa löytyy? Miten nämä kansalliset tendenssit nivoutuvat kansainvälisiin virtauksiin? Näitä kysymyksiä pohdimme tutkimuksen päätösjaksossa.

Nämä laajat-alaiset tarkastelut on tarkoitettu johdannoksi alkavaan empiris-pohjaiseen tarkasteluun. Esitetyt teoreettiset näkökohdat toimivat sen kysymysasettelujen yleisinä alustoina. Kukin tarkasteltava asiakokonaisuus tarvitsee lisäksi omaa tarkentavaa teoriajohdattelua.

Aloitamme empiris-pohjaisen tarkastelun tutkimalla keitä neljännen aallon toimijat ovat.

Viitteet

- ¹ Laajaa kohua aiheuttanut radikalismi herätti pian kiinnostusta myös akateemisessa maailmassa. Helena Helve (1996) pohti uuden liikehännän luonnetta artikkelissaan ”Ystävämme kettu ja uusi maailmankuva”. Anu Parikka (1998) selvitti, miten suomalaiset nuoret suhtautuvat erilaisiin eläinoikeuskysymyksiin, kuten eläinkokeisiin, turkistarhaukseen, häkkikanaloihin ja muuhun tehomatalouden eläinten käyttöön. Mari Kallialan (1999) tutkimuksessa eriteltiin uusinta protestiaaltoa verkostokenttänä kulttisen miljööän käsitteeseen tukeutuen. Myös gradun tekijät lähtivät liikkeelle: Hannu Toivanen (1997) tutki vaihtoehtoliikehääntää do it yourself -periaatteen politisoitumisen näkökulmasta. Panu Luukka (1998) avasi yleiskatsauksen eläinoikeusliikkeeseen haastatteleamalla 33 liikkeen aktivistia. Arto Lindholm (1998) loi kokonaiskuvaa radikaaliin ympäristöliikkeeseen tutkimalla ympäristöliikkeen organisoitumista, aktivistien aatemaailmaa ja toimintatapoja sekä nykyliikehännän aiemmilta radikalismien aalloilta saamaa perintöä. Pia Lundbom (1998) tutki eläinoikeusliikettä erilaisten muun muassa sukupolvi-liikkeen käsitteen avulla. Jukka Peltokoski (1999) tarkasteli veganismia eläinoikeusliikkeen viitekehityksessä. Miikka Pyykkönen (2000) tulkitsi radikaalia vastakulttuuria (”skeneä”) representaatiokamppailujen näkökulmasta. Nuoren polven tutkijoiden (Luukkaa lukuunottamatta) tuloksia on julkaistu artikkelikokoelmassa ”Liike-elämää” (Juppi, Peltokoski & Pyykkönen 2003).
- ² Kallialan aineisto on kerätty pääasiassa erilaisista julkisista lähteistä, kuten sanoma- ja aikakauslehdistä, järjestöjen ja kampanjoien itsensä tuottamista lehdistä, esitteistä, ilmoituksista, yhdistysrekisteristä ja poliisin rekisteristä. Aineistoon on tullut näin kaikkiaan 396 aktivistia. Kallialan aineiston rajoittavana piirteensä on se, että aineistona ovat vain liikehännän näkyvät ilmiöt ja tulkinnat kohdistuvat siten lähinnä (media)huomiota herättäneisiin seikkoihin. Aineistoon on sisällytetty ensinnäkin toimijat, jotka ovat ottaneet virallisen vastuun tapahtumista ja niiden organisoinnista tai jotka ovat esiintyneet

julkisuudessa tapahtumien puolestapuhujina tai niiden osallistujina. Tapahtumia ovat mielenosoitukset, kansalaistottelemattomuustempaukset ja muut julkiset esiintymiset. Luottamusasema järjestössä tai kampanjassa on tulkittu myös aktiiviseksi osallistumiseksi (pelkkä jäsenyys sinänsä ei ole ollut riittävä kriteeri aktiiville osallistumiselle). Toiseksi, aineistoon on sisällytetty ne muutamat aktivistit, jotka ovat jääneet kiinni poliittisen tavoitteen vuoksi tekemästään sabotaasista

IV NUORTEN URBAANI LIIKE

Mitä teoria sanoo liikkeiden toimijoista?

Toiminnalle annettavia merkityksiä ja niiden muodostamia kokonaisuuksia voidaan ymmärtää osaltaan tutkimalla toimijoiden ominaispiirteitä ja taustoja. Lähtökohtana on tällöin ajatus, että ihmiset muodostavat käsityksiä, arvoja ja tunteita elämänhistoriansa pohjalta. Samankaltaiset elämänhistoriat ja -tilanteet ovat taipuvaisia tuottamaan samankaltaista suuntautuneisuutta yhteiskuntaan. Kyseinen herkkyys voi kehittyä samaistumiseen muihin tärkeissä suhteissa samat käsitykset ja arvot jakaviin henkilöihin. Ihmisten elämänhistoria ja elämäntilanteet edellyttävät identiteetin rakentamista, joskaan eivät mekaanisella tai yksinkertaisen kausaalilla tavalla.

Tässä voidaan viitata esimerkiksi Pierre Bourdieun teoretointeihin ihmisten habituksesta eli käsitysten ja arvojen sekä käytännöllisten, ruumiiseen kirjoitettujen toimintavalmiuksien ja rutiinien kokonaisuudesta. Bourdieu tähdentää, että habitus ei ole kohtalo; se on ihmisen toimintaa määrittävä, mutta kuitenkin avoin systeemi, joka on altis sekä yhteiskunnallisia rakenteita vahvistaville että niitä luovasti uudistaville kokemuksille. Habitus rakentuu ihmisten elämänhistoriasta, mutta toimiessaan ihminen soveltaa habitustaan ”käytännöllisen järjen” mukaisesti tilannekohtaisesti. (Bourdieu 1984, 7; Bourdieu & Wacquant 1995, 165; myös Laine & Peltonen 2003, 55–63.)

Millaiset tekijät elämänhistoriassa sitten ovat merkittäviä tutkittavan poliittisen herkkyyden muodostumisen kannalta? Eri maissa tehty tutkimus on esittänyt melko yhdenmukaisia tuloksia niin sanottujen uusien yhteiskunnallisten liikkeiden toimijoista. Samalla kun on käynyt selville, että liikkeisiin kuuluu monenlaisen taustan omaavia ihmisiä, on osoitettu, että herkimmin toimintaan osallistuvat opiskelijat, niin sanottuihin uusiin keskiluokkiin lukeutuvat koulutetut henkilöt, nuoret vanhempia ikäluokkia useammin ja usein myös naiset miehiä useammin. Ammatillisesti yliedustettuina ovat julkisen sektorin palvelualojen professionaalit, kuten hoitotyön, sosiaali-, opetus- ja tutkimusalojen ammattilaiset. Myös sellaisten ammattilaisten, kuten toimittajien ja taiteilijoiden edustus on vahvaa (esim. Cotgrove & Duff 1980; Lowe & Goyder 1983; Eder 1993; Melucci 1996; Kontinen 1999b). Yleistendenssit eivät kuitenkaan merkitse, ettei myös muunlaisia toimijataustoja esiintyisi, kuten esimerkiksi Leena Suopajarven (2001) tutkimus Vuotoksen tekoaltaan kamppailusta sekä Markus Laineen ja Lasse Peltosen (2003)

tutkimus Tampereen ympäristökamppailuista mielenkiintoisesti osoittavat. Liikkeet ja konfliktit ovat erilaisia, toiminnan motiivit vaihtelevat ja myös toimijat poikkeavat taustoiltaan toisistaan.

Tutkijat ovat käyneet runsaasti teoreettista keskustelua siitä, millaiset tekijät herkistävät ihmisiä osallistumaan uusien liikkeiden toimintaan: mitkä erityiset ominaisuudet tai rakenteelliset piirteet ovat julkisen sektorin koulutetun palveluluokan sekä opiskelijoiden vahvan edustuksen takana (tarkemmin, ks. Konttinen 1999b, 162–200). Laajinta tarkastelukulmaa edustaa Ronald Inglehart (1990) yleistä länsimaista arvosiirtymää koskevilla empiirisohjaisilla tarkasteluillaan. Inglehartin ydinteesi kuuluu, että läntisissä yhteiskunnissa on vuosikymmenien ajan ollut käynnissä hidlas, katkoksellinenkin, mutta pitkässä katsannossa johdonmukainen siirtymä materialistisista arvoista (toimeentulo, fyysinen hyvinvointi, fyysinen turvallisuus) kohti postmaterialistisia arvoja (elämän laatukysymykset, itsensä toteuttaminen). Muutoksen pääasiallinen ryhmä on Inglehartin mukaan koulutettu keskiluokka, jonka materiaaliset elinolosuhteet ovat suhteellisen turvatut. Muutos myös näyttää toteutuvan sukupolvittain niin, että aina nuoremmissa sukupolvissa on edeltäjiä enemmän postmaterialististen arvojen kannattajia. Inglehart katsoo, että kun materiaaliset tarpeet tulevat tyydytetyiksi, ihmisten mielenkiinto voi kohdistua itsensä toteuttamiseen ja elämän laatua koskeviin kysymyksiin.

Cotgrove ja Duff (1980) ovat kehittäneet Inglehartin teesejä esittäen, että suhteellinen etäisyys kapitalismin ydinprosesseihin selittää julkisen sektorin koulutetun keskiluokan yliedustusta. Chris Rootes (1995, 229) on puolestaan kommentoinut, että julkisten palveluajon professioihin ja korkeaan koulutukseen liittyvät arvot yhdessä ovat tärkeitä selittäviä tekijöitä. Klaus Eder (1993, 66–69, 73–74, 93, 132 ja 143) on tähdentänyt luokka-aseman merkitystä liittyneen kulttuurihistorialliseen perintöön. Ederin mukaan maailman ja yhteiskunnan kulttuurinen kokeminen on noussut avainasemaan. Eder katsoo, että erityisesti uudet keskiluokat ovat emotionaalisesti sidoksissa niin sanottuun puhtauden ideaan ja sen mukaisiin käsityksiin hyvästä elämästä, jossa ekologisilla arvoilla on olennainen osa. Hänen mukaansa uusien liikkeiden poliittinen ja moraalinen kehys yhdistyy mainittujen professionaalisten alojen edustajien työn luonteenpiirteisiin. Sosiaalityöntekijät, terveydenhoitoalan ammattilaiset, opettajat jne. ovat tekemisissä yhteiskunnan huono-osaisten kanssa olematta kuitenkaan itse heitä. Heidän keskuudessaan voi empatian vaikutuksesta syntyä alttiutta puhtauden perspektiivin mukaiseen kollektiiviseen ympäristötoimintaan.

Suomen Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistysten aktivisteja koskevassa tutkimuksessa (Konttinen 1999b, 153–202) kävi selkeästi ilmi julkisen sektorin palveluajon professionaalien vahva edustus. Tarkastelun johtopäätös oli, että koulutus- ja ammattiala sekä niihin sisältyvä moraalinen eetos ovat tärkeitä vapaaehtoiseen ympäristötoimintaan herkistäviä tekijöitä. Julkisen palvelusektorin ammattilaisilla on myös professionaalisen kulttuurin ja identiteetin antamaa tietoisuutta ja käytännöllisiä taitoja julkisuuskamppailujen käymiselle. Toinen merkittävä tekijä on työhön liittyvä autonomia ja sen suoma mahdollisuus osallistua toimintaan, joka merkitsee ristiriitaista suhdetta virallisen yhteiskunnan instituutioihin ja kenties

myös sitä edustaviin aatteellisiin sisältöihin. Vastaavasti modernin yhteiskunnan talouden ydintoimintoihin tiukasti kytkeytyvät työt ja ammattiasemat eivät luo samanlaista herkkyyttä ympäristöliikkeiden toiminnalle eivätkä ”salli” helposti poikkeamista ruodusta. Kysymys on kuitenkin yhteydessä aina kulloiseenkin yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Mainitut demografiset taustatekijät tulevat täyte-tyiksi esimerkiksi opiskelijoilla, opettajilla, taiteilijoilla ja tutkijoilla. Esimerkiksi opettajien eetos leimaavat yleisen hyvän ideaalit jopa velvollisuutena. Opettajan työasema on yleensä hyvin autonominen sallien yleisen hyvän ideaalien toteuttamisen vapaaehtoisessa kansalaistoiminnassa. Opettajia onkin runsaasti mukana ympäristöjärjestöissä niin meillä (Konttinen 1999b, 174) kuin muualla.

Missä määrin mainitut uusien liikkeiden piirteet täsmäävät neljänteen aaltoon?

Nuoret ja urbaanit

Ympäristöprotestin neljännen aallon leimallinen piirre ja samalla tärkeä avain liikehdinnän merkitysmaailmaan on, että aktivistit olivat varsin nuoria. Talvella 1998–99 lähes kolme neljäsosaa (71 prosenttia) aineistomme aktivisteista oli alle 25-vuotiaita, vain kolme prosenttia yli 40-vuotiaita.

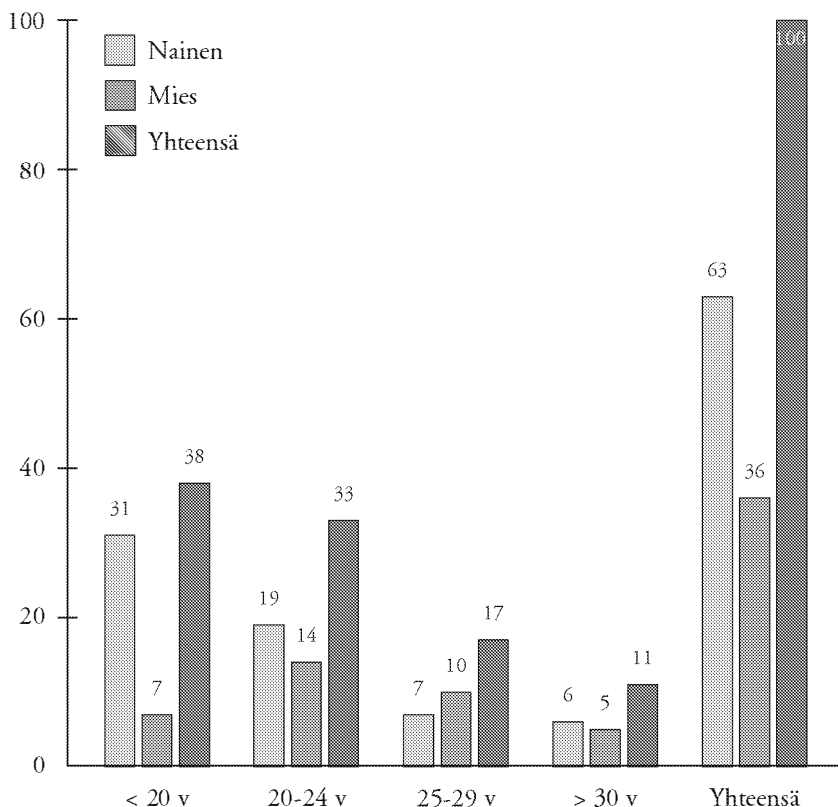
Enemmistö tutkimukseen osallistuneista oli naisia, 1,7-kertainen määrä miehiin verrattuna. Näytteen naiset olivat yleisesti miehiä selvästi nuorempia. Naisista peräti puolet oli alle 20-vuotiaita. Vain kymmenesosa näytteestä oli yli 30-vuotiaita.

Sekä näytteen ikä- että sukupuolijakautuma vastaavat hyvin sitä aktivistin muutokuvaa, jonka Luukka (1998, 128–129) piirtää haastateltaviensa ja havaintojensa pohjalta.¹

Toimijoiden nuoruudelle voi antaa protestiaallon merkitysmaailmaan kytkeytyvän tulkinnan: nuoruus voi viitata kulttuuriseen murrokseen. Lähinnä nuoret voivat tuoda julkiselle agendalle kokonaan uusia kulttuurisisältöjä ja vaatimuksia. Heidän ajatteluaan eivät sido, samalla tapaa kuin vanhempia ikäpolvia, kulttuuristen hidasteiden ja suodattimien lailla jo omaksutut ”totuudet”. Itsenäiseen aikuisuuteen siirtymisen vaiheessa heillä on päinvastoin tehtävänä omien arvosisältöjen ja maailmankuvan luominen. Erottautuminen vallinneista käsityksistä sekä radikaali ja ehdoton tyyli jonkin uuden tuottamiseksi nousee yhtäältä murroskulttuurista ja toisaalta sukupolviliikkeen dynamiikasta (sukupolviliikehdinnästä ks. Lundbom 1998).

Nuoret ovat usein ennenkin olleet kehkeytyvän protestin ydinryhmä (Järvikoski & Kylämäki 1982, 178; Järvikoski 1995). Ulkoparlamentaariset aktiot muodostuvat nuorille vaihtoehdoksi jo siksikin, että heillä ei ole asemia institutionaalisissa poliittisissa elimissä, kuten puolueissa. Nuorten protesti myös ilmentää usein kokonaisvaltaisia hyvän elämän ideaaleja ja suuntautuu niitä uhkaavia tekijöitä vastaan (Järvikoski 1995, 82). Ympäristökysymykset ja kulutusyhteiskunnan kritiikki ovat tyyppillisesti tällaisia kysymyksiä. Luvussa V havaitsemme, että kokonaisvaltainen

Kuvio 1. Aktivistien sukupuoli ja ikä talvella 1998/99 (%)

Luokkien prosenttiosuudet on laskettu näytteen kokonaismäärästä. (N = 166)

ja maailmankatsomuksellisesti-moraalinen suuntautuminen oli hyvin tunnusomaista neljännen aallon merkitysmaisemalle. Tuo orientaatio vastaa aktivistien ikäkaudelle ominaisiin kysymyksenasetteluihin.

Naisten mieltä yleisempi osallistuminen aallon toimintaan on monitahoinen kysymys, jonka laajaan erittelyyn emme tässä ryhdy. Voimme kuitenkin viitata sukupuolten laajaan työnjakoon, jossa niin sanotut pehmeät arvot ovat kulttuurisesti lähempänä naisia, sekä naisten emansipaatioon, joka on viime vuosikymmenien aikana merkinnyt myös (nuorten) naisten vahvempaa osallistumista radikaaliin toimintaan. Näyttää siltä, että naisten kiinnostus herää mieltä nuorempina, mihin tämänkin tutkimuksen aineisto viittaa. Tendenssi liittyyne yleisellä tasolla sukupuolten kulttuurieroihin: naisten on ehkä helpompi omaksua varhain neljännen aallon merkitysisältöjä, koska ne vastaavat feminiinistä kulttuuriperintöä (elämän

suojelu, hoiva-arvot) yhdistyen myös emansipoituneeseen toiminnallisuuteen. Miesten on sen sijaan otettava kriittistä etäisyyttä valtakulttuuriseen maskuliinisuuteen, mikä edellyttää tiettyä itsenäisyyttä.

Jo ikäjakauman perusteella on selvää, että suuri osa aktivisteista on kiinnostunut ympäristökysymyksistä nuorina. Kuitenkin myös ikäryhmässä 20–24 vuotta melkein neljä kymmenestä ilmoitti kiinnostuneensa vakavasti ympäristökysymyksistä yli viisi vuotta aikaisemmin. Vanhimmassa ikäryhmässä noin viidennesellä vahva kiinnostus oli herännyt vasta uusimman aallon synnyn ja nousun kaudella.

Ympäristöorientaation syntyminen varhaisessa nuoruusiässä voi viitata perhetaustan huomattavaan merkitykseen. Vanhemmilla ja kodilla on monenlaista epäsuoraa ja suoraa vaikutusta lasten arvomaailmaan ja yhteiskunnalliseen suuntautumiseen. Ensinnäkin joidenkin vanhempien oma toiminta yhteiskunnallisissa liikkeissä on voinut välittyä arvona lapsille. Aineistossamme suhteellisen moni (32 prosenttia) nuorista ilmoittikin vanhempansa osallistuneen tai osallistuvan edelleen johonkin yhteiskunnalliseen liikkeeseen².

Tiedusteltaessa avoimella kysymyksellä vanhempien liikkeisiin osallistumisen tarkempaa suuntautumista, jakautuivat vastaukset monille alueille, joista kuitenkin kaksi nousi ylitse muiden: rauhan- ja ihmisoikeusjärjestöt sekä ympäristöjärjestöt. Nämä toiminnan sisällöt olivat keskeisessä asemassa myös neljännessä aallossa. Hypoteesi vanhempien yhteiskunnallisen toiminnan esikuvallisesta merkityksestä lapsilleen näyttää siis saavan väljässä merkityksessä tukea aineistostamme. Kiinnostavaa on, tietäen opiskelijaliikkeen voimakkuuden 1960- ja 1970-luvuilla, että vain kolme aktivistia sanoi vanhempiensa osallistuneen kyseisten liikkeiden toimintaan ja vain kaksi poliittisen puolueen toimintaan.

Aktivistien yhteiskunnallista suuntautumista määrittäviä perhetaustaan liittyviä tekijöitä voi etsiä muun muassa vanhempien koulutustasosta. Perheen korkea koulutustausta voi tuottaa sen kaltaista suuntautuneisuutta (kuten postmaterialististen arvojen keskeisyys), joka edellä sanotun mukaisesti vahvistaa herkkyyttä osallistumiseen uusien liikkeiden toimintaan. Aktivistien perheiden koulutustasot ovat moninaisia. Kuitenkin korkean asteen koulutus korostuu. Korkea-asteen koulutuksen hankkineiden vanhempien osuus ylittää jopa noin nelinkertaisesti, vastaavan ikäluokan osuuden (liite 2). Kodin koulutustaustalla näyttää siten olevan selvä yhteys liikehintaan osallistumiseen. Yksinkertaisimmillaan yhteys voi liittyä siihen, että lapset seuraavat usein korkeasti koulutettujen vanhempiensa koulutusuraa ja kulkeutuvat ympäristöihin (korkeakoulu ja suuret kaupungit), jotka ovat otollisia yhteiskunnallisille liikkeille. Näemme myöhemmin, että merkittävä osa aktivisteista on yliopisto-opiskelijoita. On ilmeistä, että vanhempien koulutus vaikuttaa yleisellä tasolla kodin arvomaailmaan ja tätä kautta lasten suuntautumiseen. Inglehartin selitystavan mukainen tulkinta kuuluisi, että korkeasti koulutettujen perheissä materiaaliset hyvinvointikysymykset ovat yleensä suhteellisen paremmin ratkaistuja kuin matala-asteen koulutustaustan omaavissa perheissä, jolloin lasten mielenkiintoa voi kohdistua uusiin liikkeisiin liittyviin postmaterialistisiin arvoihin. Korkea koulutus vaikuttanee jo sinänsäkin postmaterialististen arvojen suosimiseen.

Vanhempien koulutusalat jakautuvat laajasti eikä joukosta nouse mitään erityisen tyypillistä aluetta. Koulutusalat noudattavat tyypillisiä sukupuolten mukaisia jakoja. Äitien koulutusaloista tavallisia ovat esimerkiksi hoitoalan ja opettajan-koulutus, kun taas isillä tekniikan opinnot ovat tavallisia. Sama näyttää koskevan vanhempien työnantajatyyppejä ja työasemaa: puolet äideistä ja kolmannes isistä toimii julkisella sektorilla, isistä vajaa kolmannes ja äideistä vajaa neljännes yksityisen sektorin piirissä. Julkinen sektori on joka tapauksessa vahvasti edustettuna aktivistien perheiden jokapäiväisessä elämässä.

Nuoruuden ja perheiden korkean koulutustaustan ohella neljännen aallon osallistujia luonnehtii *urbaanisuus*. Enemmistö aktivisteista asui suuressa kaupungissa ja 82 prosenttia vahvasti kaupunkimaisessa ympäristössä. Aktivistimiehet olivat erityisen urbaaneja.

Taulukko 2. Aktivistien asuinympäristö sukupuolen mukaan

Sukupuoli	Nykyinen asuinympäristö					
	Suuri kaupunki	Keskisuuri kaupunki	Pienehkö kaupunki	Kaupunki-mäinen kunta	Maaseutukunta	
	%	%	%	%	%	%
Nainen (<i>N</i> = 103)	49	30	16	3	3	100
Mies (<i>N</i> = 61)	72	16	3	5	3	100
Kaikki (<i>N</i> = 164)	57	25	11	4	3	100

Suuri kaupunki = yli 100 000 asukasta, keskisuuri kaupunki = 30 000–100 000 as.,
pienehkö kaupunki = 10 000–30 000 as.

Urbaanisuus on todellista, näyte ei ole systemaattisesti vino. Tutkimuksessa etsittiin erityisesti maaseuturyhmiä, joita kuitenkin tavoitettiin vain vähän. Se, ettei tällaista toimintaa esiintynyt merkittävästi maaseutuympäristöissä, ei todista, etteikö myös siellä voisi esiintyä yksittäisten ihmisten kiinnostusta liikehdinnän asiasisältöihin ja ehkä myös pienimuotoista toimintaa.

Toimijoiden urbaanista voi tarkastella useasta näkökulmasta. Se ilmentää ensinnäkin ympäristöliikehdinnän yleistä trendiä. Tunnetusti esimerkiksi Vihreän liiton kannatus kulkee käsi kädessä urbaanisuuden kanssa. Vaikka vakiintuneella luonnonsuojeluliikkeellä, Suomen Luonnonsuojeluliitolla on runsaasti paikallisyhdistyksiä myös maaseudulla, toimivat kaupunkilaisyhdistykset aktiivisimmin (Kontinen 1999b, 58). Osittain tämä selittyy potentiaalisesta toimijakunnasta, joka

kaupungissa on laajempi paitsi suurempien väestömäärien, myös väestörakenteen vuoksi (opiskelijat, toimihenkilöt).

Ympäristöliikkeen urbaanisuus on yleinen trendi, joskaan ei poissulkeva sääntö. Kysymystä on tutkimuksemme osalta syytä tarkastella monipuolisemmin. Urbanisuuden merkitystä voidaan eritellä tutkimalla aktivistien kasvuympäristöä. Näin voidaan ehkä saada viitteitä siitä, kuinka tärkeä tekijä primaarin sosiaalistumisvaiheen (lapsuuden ja varhaisnuoruuden) ympäristö on osallistumisen näkökulmasta, ja millainen merkitys on myöhemmällä kulttuuriympäristöllä.

Taulukko 3. Aktivistien kasvuympäristö sukupuolen mukaan

Sukupuoli	Pääasiallinen kasvuympäristö					
	Suuri kaupunki	Keskisuuri kaupunki	Pienehkö kaupunki	Kaupunki-mainen kunta	Maaseutu-kunta	
	%	%	%	%	%	%
Nainen (<i>N</i> = 103)	23	24	18	6	29	100
Mies (<i>N</i> = 59)	44	31	9	7	10	100
Kaikki (<i>N</i> = 162)	31	27	14	6	22	100

Enemmistö aktivisteista on viettänyt myös lapsuutensa ja varhaisnuoruutensa urbaanissa ympäristössä. Aktivistinaisista melkein kolmannes on viettänyt lapsuutensa maaseudulla. Myös suhteellisen moni eläinoikeusaktivisteista on vartunut maaseudulla (eläinoikeusaktivisteista 19 prosenttia, muista 27 prosenttia).¹ Primaarisosiaalistumisen ympäristöllä ei näytä olevan ratkaisevaa merkitystä tutkimamme ilmiöön.²

Jos asenne-erot maaseutu- ja kaupunkinuorison välillä eivät olleet ratkaisevan suuria, niin itse liikehdintä oli varsin selkeästi urbaani ilmiö. Neljännen aallon toimintaryhmiä ei juuri esiintynyt maaseudulla.

Kaupunkimaisuuden asteen voidaan arvioida vaikuttavan yhteiskunnallisen liikehdinnän toimintamahdollisuuksiin monin tavoin. Kaupungin koon kasvaessa lisääntyy todennäköisyys esimerkiksi sille, että asuinympäristön toimeentulon lähteet moninaistuvat. Kun kymmenen tai kahdenkymmenen tuhannen asukkaan kaupunkimainen yhdyskunta maaseudulla voi edelleenkin rakentua vahvasti yhden teollisuudenalan tai elinkeinon ympärille, yli sadan tuhannen asukkaan kaupunki ei enää ole vastaavalla tavalla monoliittinen. Toimeentulon lähteiden moninaistuuksessa on mahdollista ottaa kriittistä etäisyyttä joihinkin tiettyihin elinkei-

noelämän alueisiin. Yleensä urbaanisuus myös korreloi positiivisesti palvelualojen suhteellisen osuuden kasvun kanssa. Elinkeinorakenteeseen ja kokoon liittyvistä syistä urbaanissa ympäristössä sosiaalisen yhdenmukaisuuden paine löystyy ja antaa tilaa muun muassa moninaisten vastakulttuuristen ryhmien perustamiselle ja toiminnalle.

Kaupunkiympäristössä luonnollisesti myös potentiaalisten toimijoiden määrä on maaseutupaikkakuntia suurempi; tarvittava kriittinen massa löytyy helpommin. Protestiryhmittymillä on jo pitkään ollut toimintaa kaupungeissa, joten siirtyminen kaupunkiympäristöön esimerkiksi opiskelemaan tuo potentiaalisen aktivistin toimintaryhmien äärelle. Aktivistin ura lähtee useimmiten liikkeelle jo olemassa olevien ryhmien kautta.

Uraan ympäristön suotuisuutta liikehinnalle voidaan selittää lisäksi kulttuurisesta näkökulmasta. Maaseutukulttuuri kietoutuu vahvasti yksityisomistuksen ja eläinten hyötykäytön arvojen ympärille. Eläimet ovat edelleen maaseudulla monelle toimeentulon perusta, ja vain vähän aikaa on kulunut siitä, kun eläinten välineellinen hyötykäyttö oli aivan keskeinen toimeentulon lähde. Lisäksi esimerkiksi metsästys on yleinen harrastus. Onkin ymmärrettävää, että tällaisiin arkielämän keskeisiin rakenteisiin kajoava ympäristö- ja eläinoikeusliike saa voimakkainta kritiikkiä juuri maaseudun väestöltä.

Parikan (1998, 74) tutkimuksessa maanviljelijäperheiden lapset suhtautuivat kaikista myönteisimmin turkistarhaukseen. Mielenkiintoista on sen sijaan, että he suhtautuivat kaikkein kriittisimmin eläinten hyötykäytön urbaaniin muotoon, eläinkokeisiin. Turkistarhaus liittyy agraariin elämänmalliin läheisesti toimeentulon kautta, kun taas eläinkokeet ovat tuolle merkitysmaailmalle vieras elementti. Myös Suomen Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistysten aktivisteja koskevassa tutkimuksessa (Konttinen 1999b, 140–141) turkistarhaukseen muita myönteisemmin suhtautuivat ne aktivistit, joiden toimintaympäristössä turkistarhausta harjoitetaan laajimmin. Vakiintuneen ympäristöliikkeen toimijat näyttävät suhtautuvan empaattisesti niihin toimeentuloon kytkeytyviin merkitysmaailmoihin, joiden keskellä he elävät.

Aktivismiin oppilaitokset

Aktivistien motiivit ja niiden taustat herättivät paljon keskustelua protestoinnin mobilisaatiovaiheessa vuonna 1995 turkistarhauksen siivittämänä. Erityisesti iskujen tekijöiden ympärillä käynnistyi kiivas ja viholliskuvien täyttämä keskustelu, joka osin väritti koko aktivismista maalatun julkisen kuvan. Vihollismäärittelyt olivat seurausta voimakkaan uhan kokemuksesta, joka liittyi erityisesti turkistarhauksen yllätyksellisyyteen ja käsittämättömyyteen suomalaisessa kulttuurissa sekä edellä mainitun toimeentuloon liittyvän ahdistuksen valossa. Iskut kohdistuivat yhtäältä perinteisesti oikeutetuksi, toisaalta jo muutenkin ulkoisten voimien uhkaamaksi koettua yhteiskunnallista järjestystä vastaan. Turkistarhaushan on

laillista ja useimpien suomalaisten mielestä hyväksyttävää toimintaa. Hyökkäys sitä vastaan tulkittiin monesti hyökkäykseksi maalaiselinkeinoja sinänsä kohtaan (Konttinen 2003).

Vielä tärkeämpi moraalisen järjestyksen elementti, jota loukattiin, koski protestin tapaa. Suomalaiskansallinen mielenosoitusperinne on viime vuosisadalta lähtien (Alapuro 1997) tähdenäntänyt rauhanomaisuutta ja kurinalaisuutta (ks. tarkemmin luku IX). Nyt tätä perinnettä loukattiin karkeasti omaisuuden koskemattomuuden osalta, ja hyökkäys tulkittiin väkivaltaiseksi eleeksi ihmisiäkin kohtaan, tunkeuduttiinhan iskuissa kodin ja elinkeinon piiriin. Sabotöörinen paljastuttua nuoriksi naisiksi ja aktivistien nuoren iän ylipäättään tultua julkiseen puheeseen, *common sense* -tulkinta kuului: aktivistit eivät toimi itsenäisesti, vaan he ovat harhaanjohtettuja ja ulkopuolisten johtajien ohjailemia kaupunkilaiskakoeroita. Tulkintaa tuki turkistarhoille maalattu ALF-kirjainyhdistelmä, joka viittasi englantilaiseen militanttiin ja ekotaase ja harjoittavaan Animal Liberation Front -eläinoikeusrintamaan.

Toisen yleistyneen tulkinnan mukaan aktivistien täytyi olla tavalla tai toisella turhautuneita, koska he ryhtyivät järjettömältä ja epätoivoiselta näyttäneeseen toimintaan. Aktivistien määrittely normaaliyhteiskunnasta syrjäytyneiksi ja vieraantuneiksi tuli yleiseksi. Ehkäpä he eivät ole tottuneet tekemään oikeaa työtä, eivät tiedä mitä elannon ansaitseminen omalla työllä on.³ Joissain yhteyksissä tulkinnat saivat poliittisen salaliittoteorian piirteitä. Näin tapahtui etenkin Orimattilan ampumisvälikohtauksen jälkeen joulukuussa 1997 (Konttinen 2003). Maaseutuväestön keskuudessa esiintyi näkemyksiä siitä, että iskujen taustalta löytyy mahdollisesti laajempia poliittisia voimia, samoja jotka ovat vieneet Suomen EU:iin. Tapahtumat tulkittiin näin suuriksi uhiksi koettujen kehityskulkujen viitekehyksessä.

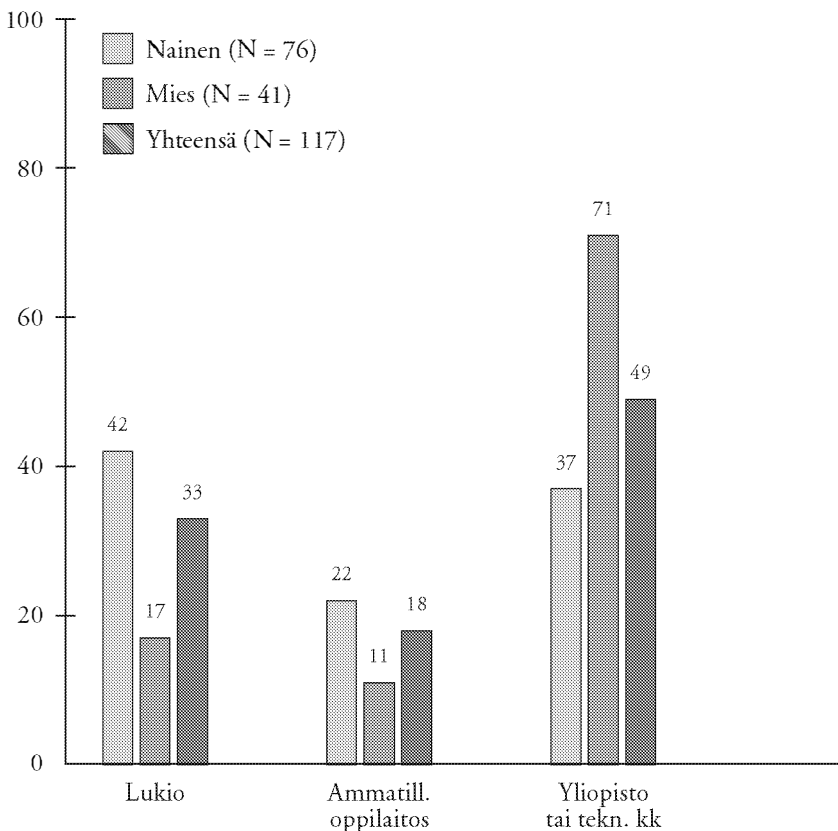
Taulukko 4. Aktivistien ammattiasema sukupuolen mukaan

Sukupuoli	Ammattiasema					
	Opiskelija, koululainen %	Palkka- työssä %	Yrittäjä %	Työtön %	Eläkkeellä %	
Nainen (N = 105)	81	11	1	6	1	100
Mies (N = 59)	66	17	7	10	0	100
Kaikki (N = 164)	76	13	3	7	1	100

Aineistomme antaa mahdollisuuden aktivistien taustan erittelyyn juuri niiltä osin kun kysymys koskee turhautumisteoremaa. Aineisto on näiltä osin luotettavaa. Osoittautuu, että palkkatyössä aktivisteista oli pieni vähemmistö. Kolme neljäsosaa kävi sen sijaan koulua tai opiskeli. Naisten keskimääräinen nuori ikä ilmenee suurempana koulunkäyntiosuutena.

Turhautumisteesi yhteiskunnasta syrjäytyneiden merkityksessä ei saa tukea aineistosta. Työttömiä aktivisteista on keskimääräistä vähemmän (tutkimusajankohtana työttömyysaste oli 10–11 prosenttia). Työssä käyvistä kolmannes (35 prosenttia) toimi julkisella sektorilla, neljännes (27 prosenttia) yksityisellä, viidennes (19 prosenttia) kolmannella sektorilla ja samoin viidennes (19 prosenttia) yrittäjänä. Julkinen sektori ja kansalaisjärjestöjen kentät olivat siis melko vahvasti edustettuina. Koska näytteestä ei voida poimia erikseen EVR- tai ELF-toimintaan osallistuneita, ei tuloksesta voida vetää suoria johtopäätöksiä siitä, millainen

Kuvio 2. Opiskelevien aktivistien opiskelulaitokset sukupuolen mukaan (%)

tausta varsinaisilla sabotaasien tekijöillä on. Tulos osoittaa, etteivät rakennetut stereotypiat päde ainakaan protestiaallon tasolla. Hyvin luultavasti ne eivät päde ”sabotöörienkään” kohdalla.

Näytteen aktivistit ja epäilemättä liikehdintäaallon toimijat yleisemminkin olivat ennen kaikkea lukiossa tai yliopistossa opiskelevia koululaisia ja opiskelijoita. Ikäjakautuman perusteella on luonnollista, että miehiä selvästi nuoremmista aktivistinaisista melkein puolet oli lukiolaisia, kun opiskelevista miehistä suuri osa oli yliopisto-opiskelijoita. Korkea-asteen tutkinnon oli suorittanut kymmenes näytteen aktivisteista.

Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeli melko pieni osa ympäristöliikkeen toimijoista. Asia on kiinnostava muun muassa siinä valossa, että Parikan (1998, 59–60 ja 70) tutkimuksessa eläinkokeisiin ja turkistarhaukseen suhtautuivat eri koululaisryhmistä kielteisimmän juuri ammattikoululaistytöt. Jos näin on, on selvää, että asenteellinen valmius ei siirry suoraviivaisesti toiminnaksi. Taulukko 5 ilmaisee osallistumisvalmiuden sijaintipaikat koulutuksen alueella.

Taulukko 5. Opiskelevien aktivistien koulutusala

Koulutusala	Prosenttia opiskelevista
Lukio	41
Humanistinen	12
Esteettinen koulutus	–
Opettajankoulutus	–
Kauppa tai toimistoala	1
Oikeustieteet ja yhteiskuntatieteet	14
Tekniikka	5
Luonnontieteellinen koulutus	8
Luonto- ja ympäristöalan koulutus	14
Hoitoalan koulutus	4
Maa- ja metsätalous	2
Muu	1
	<hr/>
	100
<i>(N = 117)</i>	

Aktivistien taustoja koskevan tarkastelun tärkeisimpiä tuloksia on havainto, että aktivistit opiskelivat korostuneesti yleissivistävillä ja tieteellisillä koulutusaloilla. Lukion, humanististen, yhteiskuntatieteellisten ja oikeustieteellisten sekä luonnontieteellisten alojen yhteenlaskettu osuus on kolme neljäsosaa (75 prosenttia). Mukaan näytteeseen ei tullut sen sijaan esteettisillä koulutusaloilla opiskelevia. Seikka on kiinnostava, sillä taideaineiden opiskelijoita on usein osallistunut yhteiskunnallisiin liikkeisiin. Myös ainoa merkittävä ammatillinen koulutusala on luonto- ja ympäristöalan koulutus.⁴

Humanisteja, yhteiskuntakriitikkoja ja ympäristötieteilijöitä

Tulokset aktivistien koulutus- ja ammatillisesta taustasta ovat tulkittavissa johdonmukaisesti. Neljännen aallon toimijoiden taustojen, erityisesti ammatti- ja koulustaustan erittely antaa selviä viitteitä siitä, että protestissa ei ollut kysymys syrjäytyneiden nuorten jäsentymättömästä katkeruudesta tai turhautumisesta. Päinvastoin, kysymys oli moraalisesti ja yhteiskunnallisesti ajattelevan nuorison protestista, joka nousi liikkeeksi urbaaneissa sosiokulttuurisissa ympäristöissä. Tulos vastaa hyvin uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimusperinteen esittämiä näkökantoja liikkeiden toimijoiden tavanomaisista taustoista. Aktivistien edustamien koulutusalojen tärkeimpinä yleisinä tunnuspiirteinä voidaan pitää eivälineellistä ja yhteiskunnallis-humanistista suuntautumista. Aktivistikulttuurin erittely (luku V) osoittaaakin globaalien yhteiskunnallisten ja moraalisten teemojen keskeisyyden protestissa ympäristökysymysten rinnalla. Välineellisen suuntautumistavan kritiikkiä voidaan pitää aktivistien itseymmärrystä ja identiteettiä luonnehtivana peruspiirteinä, toisin sanoen samanlaisena protestoinnin kulttuurista kehystä jäsentävänä merkityksenä kuin tee-se-itse -periaate.

Yhteiskunnallisten ja humanististen koulutusalojen yhteyttä protestointiin voi tulkita kahtalaiseksi. Yhtäältä ympäristöalalle sekä yleissivistäville ja yhteiskunnallisille oppialoille hakeutuu ihmisiä, jotka ennakkoon orientoituvat niiden mukaisesti. Toisaalta tällaisten oppialojen opetus ja sosiaalinen ympäristö tukevat eivälineellistä suuntautumista tarjoten ammatillisemmin ja mahdollisesti myös kaupallisemmin suuntautuneita oppilaitoksia suotuisamman paikan elämää ja yhteiskuntaa koskevien merkitysten kriittiselle työstämiselle. Ympäristötieteilijöiden painottuminen on protestin ekologisuuden vuoksi ymmärrettävää. Myös lukiolaisten osuus korostuu aineistossa, mikä selittyy aktivistien nuorella iällä.

Opiskelijoiden osuus protestoinnissa ei ole yllättävää. Opiskelijat ovat tyypillisesti yhteiskunnallisten liikkeiden aktiivisia toimijoita. Mielenkiintoista kyllä, nykyinen liikehdintä ei opiskelijapainottuneisuudestaan huolimatta ole leimallisesti opiskelijaliike, toisin kuin esimerkiksi 1960- ja 1970-lukujen liikehdintä. Opiskelijaidentiteetti ei nyt jäsennä protestia, eivätkä yliopistot ja muut oppilaitokset ole protestointia synnyttäviä paikkoja samassa mielessä kuin aiempien vuosikymmen-

ten opiskelijaliikkeen kohdalla oli. Näin on siitä huolimatta, että varsin suuri osa 1990-luvunkin protestojista oli tosiasiaa opiskelijoita ja koululaisia.

Opiskelijat ovat usein uusien kulttuuristen virtausten tuntosarvia ja samalla niiden tuottajia. Opiskeleminen, varsinkin yleissivistävien aineiden, antaa myös kulttuurisia valmiuksia yhteiskunnan normien kyseenalaistamiselle. Vanhempien ikäluokkien suuntautumiseen vaikuttavat suuremmissa määrin aikaisemmin omaksutut kulttuuriset sisällöt ja yleensä myös ammatillisesti jäsentynyt yhteiskunnallinen asema, jonka kautta uudet merkitykset suhteellistuvat. Neljännessä aallossa voi havaita moniakin vanhemmille ikäpolville vieraita teemoja. Näitä ovat esimerkiksi eläinten oikeudet ja suomalaiskansallista protestoinnin mallia (niin rauhaomaisuuden kuin valtiosuuntautuneisuuden mielessä) rikkova suora toiminta sekä veganismi.

Nuorten valmiutta haastaa valtakulttuurisia itsestäänselvyyksiä voi ymmärtää ensinnäkin heidän elämäntilanteensa kautta: nuorena muokataan omaa identiteettiä siihen liittyvine käsityksineen ja arvoineen, mikä herkistää samalla yleisemminkin yhteiskunnan suunnan arviointiin ja uudelleen ajatteluun. Kulttuurisen konstruktionismien lähestymistapa suuntaa huomion myös herkkyyttä tuottaviin yhteiskunnallisiin tekijöihin. Suomalaisessa yhteiskunnassa ehkä toteutui 1990-luvun ensi puoliskolla sellaisia ilmiöitä, jotka herkistivät nuoria moraaliseen protestointiin. Palaamme tähän kysymykseen tutkimuksemme loppujaksossa. Nyt siirrymme erittelemään yksityiskohtaisemmin protestin asiakysymyksiä ja niiden taustalla olevia ajattelutapoja.

Viitteet

- ¹ Havainto on sopusoinnussa Parikan (1998, 61 ja 71–72) sen huomion kanssa, että merkittäviä yleisiä eroja ei esiinny kuntien kokoluokissa asennoitumisessa eläinkokeisiin ja turkistarhaukseen. Erot ovat suuremmat koulutyyppien mukaisesti eriteltyinä.
- ² Erään tutkimuksen (Mikkola 1997, 129) mukaan lapsuusajan viettäminen maaseudulla, samoin kuin sukupuoli, olisi yhteydessä ympäristömyönteiseen asennoitumiseen. Taulukko 3 viittaa näiden kahden tekijän yhteisvaikutukseen.
- ³ Tällaiseen common sense -tulkintaan eivät osallistuneet vain niin sanotut maallikot, vaan myös kysymystä käsitelleet viranomaiset. Esimerkiksi suojelupoliisin ylikomisarion näkemykset *Musta Laatikko* -tv-ohjelmassa 16.9.1997 edustivat turhautumiskokemukseen perustuvaa tulkintaa. Ylikomisario viittasi muun muassa mahdolliseen korkeaan työttömyysasteeseen aktivistien parissa.
- ⁴ Työ- ja koulutustaustaa koskevat tulokset ovat yhdenmukaisia Luukan (1998, 130), mutta ristiriidassa Anu Parikan (1998) tuloksiin nähden. Parikan (mt., 74–75) mukaan hyvin koulussa menestyneet nuoret, joilla on myös muita nuoria enemmän tietoa eläinsuojeluun liittyvistä asioista, sallivat erilaiset eläinten käyttötavat muita nuoria useammin. Esimerkiksi turkistarhauksen jatkamisen sallivat useimmiten koulussa hyvin menestyneet oppilaat. Myös eläinkokeisiin suhtautuivat kielteisimmin ne, joilla oli niistä vähiten tietoa. Kielteisimmin suhtautuivat tyttövaltaisten ammattikoulujen, sallivimmin poikavaltaisten ammattioppilaitosten oppilaat. Parikan tutkimuskohteena

eivät kuitenkaan olleet liike-elämäänsä osallistuvia, vaan koulunuoriso yleisesti. Tässä tutkimuksessa ei puolestaan tiedusteltu koulumenestystä eikä vertailuasetelma ole siten yhdenmukainen. Yleisesti kuitenkin koulussa hyvin menestyneet jatkavat lukioon ja yliopistoon, joten tuloksissa on tiettyä ”jännitettä”.

V OIKEUDENMUKAISUUTTA ELÄIMILLE – JA IHMISILLE!¹

Protestiaallon merkityskenttä

Kollektiivisen toiminnan subjektiivinen ydin muodostuu niistä merkityksistä, joita toimijat toiminnalleen antavat. Tällaiset merkitykset selittävät toimintaa toimijoiden itsensä näkökulmasta; ne ovat protestin subjektiivisia syitä. Tarkastelemme tässä luvussa protestin sisäistä merkityksimaailmaa.

Voimme lähteä liikkeelle otaksumasta, että neljännen aallon tapauksessa osallistuminen ja sen perustana olevat merkitykset ovat sillä tapaa kokonaisvaltaisia ja perustavanlaatuisia toimijoille itselleen, että ne liittyvät hyvin läheisesti toimijoiden henkilökohtaiseen maailmankuvaan ja maailmankatsomukseen. Toimijoiden demografisten piirteiden analyysimme tukee tätä lähtökohtaa: aktivistien ydinryhmät elivät elämänvaihetta, jota luonnehti tyypillisesti oman identiteetin työstäminen. Liikehđintäryhmien julkaisemien lehtien selaaminen viittaa niin ikään siihen, että liikehđintäaallon uskomusjärjestelmä liittyy läheisesti siihen, mitä toimijat pitävät tärkeänä elämässään.

Edellä esitelty Snow'n ja Benfordin *kokoavan kehyyksen* (master frame) käsite tarkentaa hyödyllisellä tavalla tarkastelun aluetta. Kehykset ovat protestoinnissa ja protestointia varten työstettyjä liikehđinnan uskomuksia kokoavia ja jäsentäviä välineitä. Kokoava kehys viittaa protestisyklin yksittäisiä liikkeitä ja ryhmiä yhdistävään ”oppiin” toiminnan tarpeellisuudesta. Sen suhde yksittäiseen liikkeeseen ja sen kehyyseen on kuin tieteellisen paradigman suhde tuon paradigman tieteelliseen sovellukseen. Kokoavan kehyyksen voikin katsoa jäsentävän merkityksiä protestisyklin tasolla. Protestisyklissä on kyse useista eri suunnista nousevien ryhmien yhtäaikaisesta mobilisaatiosta. Protestoijat työstävät tällöin kokoavaa kehystä kootakseen liikehđintää sekä sen sisältämiä poliittisia ja moraalisia uskomuksia. Kehysten ensimmäisenä tehtävänä onkin riittävän yksimielisyyden saavuttaminen toiminnan tarpeellisuudesta, se on siis muun ohella mobilisoitumista koskevan konsensuksen luomista (Klandermans 1988). Toisena tehtävänä on potentiaalisten kannattajien rekrytoiminen. Kokoavalla kehyyksellä voi olla tässä innovatiivinen tehtävä, millä Snow & Benford (1992, 143) viittaavat sen kykyyn yhdistää uudella tavalla potentiaalisia toimijoita. Johnstonin ja Klandermansin (1995, 7–8)

huomio kehysten muokkaamisen performatiivisesta luonteesta viittaa puolestaan kehystämiseen uusia kulttuurisia merkityksiä luovana toimintana.

Kehysten näkökulma korostaa kaiken kaikkiaan toimijoiden strategista toimintaa vaatimusten edistämisen näkökulmasta. Kehyksiä muokataan tarkoitushakuisesti tiettyjä tehtäviä varten. Tämä on myös teorian heikkous tutkimustehtävämme kannalta. Kehyksen teoretisointeihin ei sisälly vahvaa otetta yhtäältä protestojien kokemuksiin ja kokonaisvaltaisiin ”elämänmerkityksiin” ja toisaalta niitä jäsentävään laajaan vastakulttuuriseen virtaukseen päin, vaikka juuri tällaisesta näyttäisi olevan olennaisesti kysymys neljännen aallon vahvasti moraalisesti suuntautuneesta ja toimijoiden oman identiteetin muodostukseen kietoutuneesta modernisaatio-kriittisessä protestoinnissa. Jää siis tarve kehittää käsitteellistä herkkyyttä myös vähemmän strategisesti suuntautuneen merkitystuotannon ymmärtämiseksi.

William Gamson (1992) luo Snow'ta ja Benfordia hyödyntäen omaa käsitteistöään liikehännän merkityksimaailman ymmärtämiseksi. Liikkeiden poliittisen kulttuurin analyysi edellyttää Gamsonin mukaan vähintään kahta yleistyksen tasoa. Näistä ensimmäinen on kulttuuristen teemojen taso, joka viittaa sellaisiin kehyksiin ja symboleihin, jotka ovat spesifien kysymysten takana ja koskevat läheisesti toimijoiden maailmankatsomuksia. Ne ovat eräänlaisia maailmaa ja yhteiskuntaa koskevia metamerkityksiä, joita käyttäen rakennetaan konkreettisempia merkityksiä. Teemat on hyödyllistä ajatella idea-elementtien pakkauksiksi (packages of idea-elements). Pakkaus sisältää ydinelementit (core elements), siitä rakentuvan usein reflektioimattomana itsestänselvyytenä esiintyvän alusviitekehysten (underlying core framework) sekä tiivistävät symbolit, jotka esittävät pakkauksen ikään kuin iskusanoina. Teknologinen edistys käy kulttuurisen teeman esimerkistä. Se on ollut vahva länsimainen arvo ja esimerkiksi tehokkuuden käsite on viitannut paljolti sen ulottuvuuksiin. Sellaiset keksijät kuin Benjamin Franklin ja Thomas Alva Edison ovat teknologisen kulttuurin sankareita ja samalla tiivistäviä symboleja. Teknologinen edistys on esiintynyt monille itsestään selvän totuuden kaltaisena uskomuksena, bourdieulaistain *doxana*, jota ei aseteta tietoisesti reflektoinnin kohteeksi. Se on tarjonnut monille maailmankuvan yhden peruskiven.

Kulttuurinen teema antaa ohjeet siihen, miten ongelmia tulee poliittisesti tarkastella. Teknologisen edistyksen teema antaa avaimet esimerkiksi ydinteknologiaa koskeville tulkinnoille, jotka tässä kehyksessä muodostuvat optimistisiksi ja edistykseelliseksi teknologiseksi edistysaskeleiksi. Teemalla on kuitenkin myös vastateemansa, jotka kyseenalaistavat sen. Teknologisen edistyksen tapauksessa vastateemaa ilmentävät esimerkiksi sellaiset kulttuurituotteet kuin Huxleyn Uusi uljas maailma ja Chaplinin Nykyaika, jotka esittävät teknologisen kehityksen kyseenalaistaen ja jopa naurunalaistaen.

Yhteiskunnallisten protestien merkityksenannot rakentuvat kulttuurisia teemoja koskevien tulkintojen varaan ja liikehännän asiakysymykset saavat merkityksiään niiden perustalta. Asiakysymykset, siis poliittisesti muotoillut vaatimukset, muodostavat tiiviimmän tai löyhemmän kokonaisuuden, pakkauksen. Kuten kulttuurisilla teemoilla, myös asiapakkauksilla on ydinkehityksensä (core frame) sekä tiivistävät symbolinsa, jotka esittävät iskusananomaisesti kehystä kokonaisuutena tai sen keskeisiä puolia.

Ollakseen kestäviä ja uskottavia, pakkausten on tarjottava mahdollisuus liittää niiden yhteyteen uusia tapahtumia, jotka siis saavat tulkinnan pakkauksen ydinelementtien yhteydessä. Pakkaukset, jotka resonoivat (ovat sopuinnussa, yhdensuuntaisia, vastaavat tärkeään tarpeeseen) laajempien kulttuuristen teemojen kanssa hyvin, ovat muita tehokkaampia siinä mielessä, että niillä on laajempaa vetovoimaa. Asiapakkaukset ovat eräällä tavoin kulttuuristen teemojen sovelluksia ja teoreettisesti siis lähellä kokoavan ja spesifin kehysten käsitteitä. Erona on lähinnä painotus asiapakkauksia jäsentävien kulttuuristen teemojen kytkeytymisestä perustaviin ja herkästi tiedostamattomiin kulttuurisiin virtauksiin niiden strategisen tuottamisen sijaan.

Tutkimuksen tämän osan tehtäväksi voidaan nyt nimetä ympäristöprotestin neljännen aallon kokoavaan kehukseen liittyvien kulttuuristen teemojen ja asiapakkausten erittely.

Uusien liikkeiden teoretisointeihin nojaten mielenkiinto kohdistetaan tässä tutkimuksessa modernisaatioon liittyviin kulttuurisiin teemoihin. Kyselylomakkeella suoritetun tiedonhankinnan luonteeseen liittyen oli välttämätöntä luoda ennakkokäsitys siitä, millaisiin asioihin tiedonhankintaa olisi järkevää suunnata. Etnografisemmalla ja laadullisemmalla lähestymistavalla olisi ollut mahdollista jättää pelikenttä avoimemmaksi. Toisaalta kyselylomakkeellakin oli puolensa protestoinnin kokonaisvaltaisen tarkastelun näkökulmasta ja sen käytettävyyttä oli mahdollista tukea muilla aineistoilla.

Tarvittavat hypoteesit kulttuuristen teemojen erittelylle saadaan teoriaosuudessa esitellystä uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuserinteestä. Tällainen tutkimus on alleviivannut liikkeiden kriittistä asennetta yhteiskunnan modernisaatioprosesseihin. Uudet liikkeet ilmentävät kritiikkiä kaupallistumisen, teollistumisen, poliittisen ja hallinnollisen keskittymisen sekä byrokratisoitumisen kaltaisia modernin tendenssejä, kuten myös edustuksellisen demokratian yksipuolista asemaa kohtaan. Keskeisenä kulttuurisena teemana (muodostaen ytimen, jota Gamson tarkoittaa käsitteellään *underlying core framework*) modernia koskeva sivilisaatiokritiikki arvioi modernin yhteiskunnan monien ydintendenssien vaikutukset kielteisiksi. Toisena keskeisenä teemana on subjektiviteetin rakentaminen, mikä viittaa yksilöiden itsehallintaan ja "autenttisuuteen" liittyviin kysymyksiin. Modernin kritiikin yhteydessä subjektiviteetin teema tarkoittaa instrumentaaliseen rationaliteettiin ja edustukselliseen politiikkaan nähden kokonaisvaltaisempaa, vahvasti arvorationaalista ja henkilökohtaisuuteen liittyvää suuntautuneisuutta.

Rajaamme tarkastelun protestiaallon kulttuuristen teemojen ja asiapakkausten ydinnerkitysten erittelyyn seuraavalla tavalla. Erittelemme, (1) mitkä asia- ja arvoisällöt ovat uusimman aallon ympäristöaktivistien toiminnan ja yhteiskunnallisen kiinnostuksen kohteena ja (2) miten uusi ympäristöradikalismi suhtautuu modernin yhteiskunnan keskeisiin ominaispiirteisiin. Kysymyksen ensimmäinen osa kartoittaa toimijoiden kiinnostuksen sisällöllistä alaa. Kohteena on Gamsonin tarkoittama asiapakkaus. Jälkimmäisen osan suhteen tarkastelemme, missä määrin uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuserinteen näkökulma istuu tutkimamme ilmiöön. Tavoittelemme yleiskuvaa ja tutkimme protestiaalto

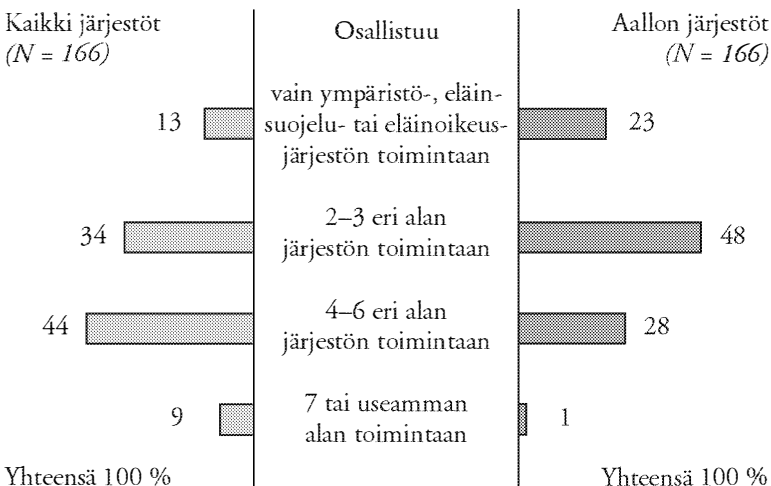
kokonaisuutena erittelemättä tuloksia systemaattisesti esimerkiksi protestiaallon osaryhmien tai toimijoiden tunnuspiirteiden mukaan. Eriytyneempää erittelyä teemme myöhemmissä luvuissa.

Aloitamme tarkastelun toiminnallisen aktiivisuuden ja laaja-alaisuuden erittelyllä. Sijoitamme niiden erittelyn tähän yhteyteen, koska ne kuvaavat välittömästi toiminnan merkityksellisyyttä toimijoille. Mitä aktiivisempaa toiminta on ja mitä laajempi sen kirjo, sitä keskeisempi sija toiminnalla mitä ilmeisemmin on aktivistien yhteiskunnallisessa ja henkilökohtaisessa elämässä.

Laaja-alaista aktiivisuutta

Protestijakson yleinen tunnusomainen piirre on toiminnallisuuden kasautuminen sekä ajallisesti että tilallisesti. Protestisyklissä esiintyy runsaasti liikeaktiiviteettia, toiminnan tihtymää. Sykleille on myös ominaista liikeaktiiviteetin suuntautuminen moniin eri asiakysymyksiin: monista suunnista mobilisoituvat virtaukset yhdistyvät aalloksi, jossa sekä asiakysymykset että aktivistit liikkuvat vakiintuneiden ryhmärajojen yli. Tällainen on tyypillistä varsinkin protestin mobilisaatiovaiheessa, jota luonnehtii paitsi toimijoiden korkea emotionaalinen virittyneisyys, myös

Kuvio 3. Osallistumisen kirjo (%)

Kaikki järjestöt -ilmaisu viittaa kansalaisyhteiskunnan vapaaehtoistoimintaan yleisesti, ja sisältää esim. ay-toimintaan, kulttuuri- tai opiskelijajärjestön toimintaan osallistumisen. Aallon järjestöt ks. taulukko 1.

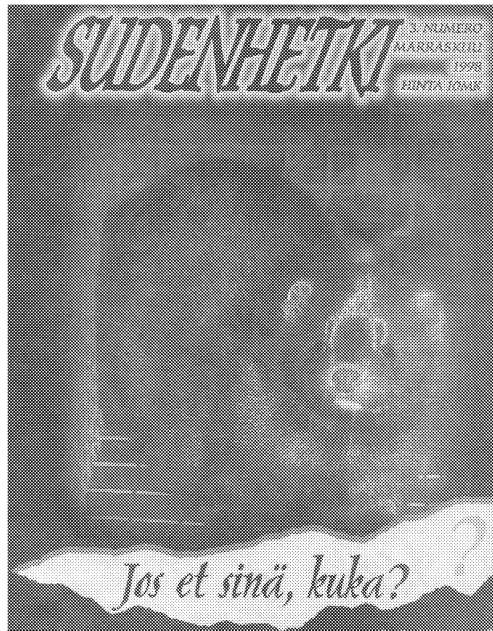
konsensuksen etsintä eri ryhmien välillä. Kyse on osin uutuudenviihdyksestä: nouseva mobilisaatio uusine ryhmineen ja kysymyksenasetteluineen innostaa kokeilemaan. Erityisen ominaista laaja-alaisuus on nuorten vastakulttuuriselle liikkeelle. Identiteettiään kokonaisvaltaisesti työstävä nuoriso kyseenalaistaa valittavia arvoja periaatteellisella tasolla. Myös nuorten elämäntilanne mahdollistaa laaja-alaisen osallistumisen siinä missä vanhemmat osallistujat ovat sidottumampia työ- ja perhe-elämään.

Neljännän aallon aktivisteissa oli paljon todellisia moniosallistujia. Toiminnallisuus oli korkeaa ja ulottui laajalle. Protestijakson asiapakkaus oli laaja yksittäisten toimijoidenkin kautta tarkasteltuna. Seuraavat tiedot kuvaavat tilannetta talvella 1998–1999, jolloin liikehdintäaallon mobilisoitumisvaihe oli jo kehittynyt pitkälle.

Yli puolet näytteen aktivisteista osallistui vähintään neljän eri alueen järjestön, ryhmän tai yhdistyksen toimintaan. Aktivisteista suuri valtaosa osallistui useamman asia-alueen ryhmien toimintaan protestiaallon sisällä (oikeanpuoleinen pylväsdiagrammi). Todellinen osallistumisaktiiviteetti oli vieläkin korkeampi, sillä laskelma ei sisällä osallistumista saman asia-alueen useampien ryhmien ja yhdistysten toimintaan.²

Eläinaktivistien symboliikassa toistuivat niin kärsimään joutuneet viattomat eläimet kuin taisteluun nousseet eläinmilitantit. Ritsalla ampuvan ketun kuva on Oikeutta eläimille -lehdessä (marraskuu 2002). Tarhaeläimen kuva on Sudenhetki-lehden (3/1998) etukannesta. Kysymys ”Jos et sinä, kuka?” kuvastaa hyvin eläinaktivismin henkilökohtaisesti velvoittavaa eetosta.

Vaatimusten kirjo

Kiinnostuksen asiasisällöt ilmenevät sekä toimijoiden aktuaalisessa osallistumisessa että potentiaalista osallistumista ilmentävässä halussa toimia eri ryhmissä ja järjestöissä.³ Asiapakkauksen ydinelementit saadaan selville tarkastelemalla sellaisten toiminta-alueiden järjestöjä, joissa aktivistit sanovat toimivansa erityisen aktiivisesti. Tämä alue on tutkimuksessamme suodattanut ympäristötoiminnan kautta, koska kaikki vastanneet ovat ympäristöryhmien järjestämien tilaisuuksien osallistujia. Tämä voi antaa aavistuksen vinon kuvan 1990-luvun protestiaallosta, mikäli se ymmärretään hyvin laajasti. Radikaali ympäristötoiminta oli joka tapauksessa 1990-luvun protestoinnin ydinalue ja varsinkin nuorten keskeinen mobilisaatiokanava.

Taulukko 6. Neljännen aallon aktivistien järjestötoiminnan alueet

Järjestö	Jäsen tai toimii muutoin (N = 167) %	Toimii alueen järjestössä erityisen aktiivisesti (N= 121) %
Muu ympäristöjärjestö ⁴	84	51
Eläinoikeusjärjestö	60	41
Ihmisoikeus- tai rauhanjärjestö	43	6
Kehitysmääjärjestö	31	4
Opiskelija- ja koululaisjärjestö	25	–
Harrastusyhdistys	25	–
Anarkistijärjestö	22	11
Eläinsuojelujärjestö	18	4
Poliittinen järjestö (ei puoluepol.)	14	–
Kulttuurijärjestö	13	11
Ammattiyhdistys	11	–
Puolue	10	–
Naisliike	9	4

Taulukon kolmentoista järjestösektorin jälkeen seuraavina ovat hyväntekeväisyysjärjestöt (6 prosenttia näytteestä), asukasyhdistykset (4) ja uskonnolliset järjestöt (4).

Neljännen aallon ympäristöliike samaistettiin julkisuudessa usein eläinoikeusliikkeeseen. Myös tämän tutkimuksen mukaan *eläinten oikeudet* olivat liikehännän keskeinen yksittäinen mielenkiinnon kohde, sen tärkeä ydinelementti. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista toimi eläinoikeusjärjestössä. Lähes puolet (46 prosenttia) sanoi toimivansa Oikeutta Eläimille -järjestössä. 41 prosenttia ilmoitti toimivansa erityisen aktiivisesti juuri eläinoikeusjärjestössä.

Kuitenkin vieläkin suurempi osa kuului *muuhun ympäristöjärjestöön* kuin erikoistuneeseen eläinoikeus- tai eläinsuojelujärjestöön. Vastanneista puolet (51

prosenttia) ilmoitti toimivansa erityisen aktiivisesti muussa ympäristöjärjestössä kuin eläinoikeus- tai eläinsuojelujärjestössä. Tähän lukuun sisältyy monia eläinoikeusliikkeessään aktiivisesti toimivia ryhmiä, sillä vastaaja saattoi ilmoittaa useamman erityisen aktiivisen toiminnan kohteen. Toisin sanoen eläinoikeusliike oli aallon toimijoiden keskeisin erityisalue, mutta toimijat olivat sitä jonkin verran vahvemmin suuntautuneet ympäristökysymyksiin yleisesti. Asiapakkauksen ytimeen viittaavia merkintöjä saivat vähäisemmässä määrin anarkisti-järjestöt, ihmis-oikeus- ja rauhanjärjestöt, kehitysmaajärjestöt, eläinsuojelujärjestöt sekä naisliike. Erityisesti anarkisti- ja naisryhmien osallistujat ulottivat mielenkiintonsa moneen muuhun toiminta-alueeseen. Sellaiset aktivistien suosimat järjestöt kuin opiskelija- ja koululaisjärjestöt, harrastusyhdistykset, poliittiset, kulttuuri- ja ammattijärjestöt eivät sen sijaan kuuluineet protestiaallon avaintoiminta-alueisiin.

Ympäristöjärjestöjen sijoittuminen listan kärkeen on itsestään selvyyttä, suunnattiinhan tutkimus juuri näille ryhmille. Mielenkiintoista taulukossa on se, että lähes puolet ympäristöaktivisteista ilmoitti toimivansa myös ihmisoikeus- ja rauhanjärjestössä, kolmasosa kehitysmaajärjestössä ja viidesosa anarkisti-järjestössä. Myös eläinsuojelujärjestöt ja muut poliittiset järjestöt kuuluivat ympäristöaktivistien osallistumisen alaan. Lisäksi osa aktivisteista osallistui melko usein jonkin kulttuurijärjestön ja naisliikkeen toimintaan.⁵

Luukan (1998, 64–65) mukaan useimmat aktivistit olivat aloittaneet aktivistuuransa jonkin yhden tärkeäksi kokemansa ongelman tai teeman ympärillä, mutta olivat pian laajentaneet vanhempien aktivistien vaikuttamana toiminta-alaa, koska ”kaikki liittyy enemmän tai vähemmän kaikkeen”. Poikkeuksen muodosti osa punkkareista, joiden poliittiseen alakulttuuriin sisältyi jo lähtökohtaisesti vahva poliittinen monitoiminnallisuus. Luukan huomio tukee edellä esittämäämme näkemystä, jonka mukaan kiinnostuksen kohde on alkuvaiheessa usein jokin yksittäinen moraalinen tasolla koettu epäkohta. Sen työstäminen mielessä johdattaa kokonaisvaltaisempiin sekä yhteiskunnallisempiin (rakenteiden mielessä) hahmotuksiin. Muiden aktivistien kautta mukaan tulee myös rinnakkaisia teemoja ja asioita, jotka kehityksen työstäminen osoittaa merkittäviksi. Tässä tapauksessa tavallinen kehityskulku on voinut olla esimerkiksi sellainen, että eläinten häädänalainen asema ja siihen kytkeytyvä oikeudenmukaisuuden näkökanta on tuonut tarkasteluun laajemmän oikeudenmukaisuuden tematiikan ja suuntautunut johdonmukaisesti myös ihmisten ja yhteiskunnan alueelle. Ihmisoikeudet ja kolmannen maailman alistettujen ihmisten häädänalainen asema sopivat hyvin eläviä olentoja kohtaan empaattisesti suuntautuvaan oikeudenmukaisuuden teemaan. Aktivisteilla on luonnollisesti erilaisia osallistumishistorioita. Mielenkiintoista oli, että Luukan (1998, 64) haastattelemista 33 aktivistista vain yksi kertoi tulleensa mukaan vaihtoehtomiljööseen alun perin eläinten oikeuksien takia. Aktivistit määrittelivät itsensä ensisijaisesti luonto- tai ympäristöaktivisteiksi eivätkä eläinoikeusaktivisteiksi. Voidaan päätellä, että eläinoikeusliike kehittyi aallon mobilisoituessa kyllin vetovoimaiseksi vetääkseen toimijoita mukaan muista vaihtoehtoryhmistä ja ympäristökysymyksille herkistyneistä nuorisopiireistä.

Taulukon 6 tiedot eivät tuo esiin liikeharrituksen yhtä hyvin keskeistä puolta, nimittäin kasvissyöntikulttuurin keskeisyyttä. Aineistossamme lähes puolet aktivisteista määritteli itsensä vegaaneiksi ja lisäksi lähes kolmannes vegetaristeiksi. Kasvissyönti kytkeytyi tiukasti aallon asiapakkauksen ytimeen; eläinperustaisesta ravinnosta sekä veganismin tapauksessa mahdollisimman pitkälle kaikesta eläinten hyväksikäytölle perustuvista tuotteista ja palveluista luovuttiin kritiikkinä eläinten kärsimyksiä kohtaan. Veganismi ja vegetarismi olivat niin olennaisia protestikehyksen osa-alueita, että tarkastelemme kysymystä erikseen luvussa VII.

Kaiken kaikkiaan neljännen aallon ympäristöaktivisteja luonnehti halu toimia laajalla rintamalla.⁶ Syklin ytimeen kuuluva asiapakkaus ei kohdistunut yksittäisiin ongelmiin tai tapauksiin, kuten esimerkiksi konkreettisiin paikallisiin ympäristöongelmiin, vaan yleisempiin asiiasäiltöihin. Ne ovat itsessään suuria maailmankatsomuksellisia kysymyksiä. Protestiaallon asiakysymykset ilmentävät vahvaa moraalista eetosta ja motivoitumisperustaa. Moraalinen näkökanta oli liikekulttuuria jäsentävä suuntautumisperiaate.

Eri alojen järjestöjen arvostus

Liikeharrinta-aallon asia- ja merkitysmaailman rakentumista voidaan tutkia yksityiskohtaisemmin eri järjestöjen arvostusten kautta. Aktivisteille esitettiin lista 24 järjestöstä, joiden ajateltiin tavalla tai toisella kuuluvan aktivistien mielenkiinnon piiriin. Listaan sisältyy 1990-luvun uuden liikeaallon järjestöjä ja ryhmittymiä, vakiintuneita kansallisia ja kansainvälisiä ympäristöjärjestöjä sekä ihmisoikeusrauhan-, ja kehitysmaajärjestöjä. Aktivisteja pyydettiin sijoittamaan järjestöt viisiluokkaiseen arvostusskaalaan.⁷ Tulokset ilmentävät järjestöjen edustamien toiminta-alueiden ja/tai itse järjestöjen nauttimaan arvostusta.

Järjestöjen arvostukset ilmaisevat protestisyklin merkitysvaruutta hieman toisella tavalla kuin potentiaalinen tai aktuaalinen osallistuminen. Kun toimintaa ja toimintahalukkuutta koskeva kysymys suuntaa huomion asiapakkauksen ytimeen (onhan mahdollista osallistua vain rajalliseen määrään toimintaan), niin eri alojen järjestöjen arvostuksen mittaaminen mahdollistaa merkitysvaruuden kartoituksen laajempaa mitta-asteikkoa käyttäen. Arvostusmäärittelyssä otetaan kantaa myös järjestölle tyypillisen toiminnan hyväksyttävyyteen ja tehokkuuteen. Järjestön arvostus voi kytkeytyä myös esimerkiksi järjestön toiminnassa mukana olevien keskeisten henkilöiden arvostukseen. Jokin epäonnistunut kampanja tai vastaava voi pudottaa arvostusta. Tällaisten yksittäisten tekijöiden vaikutus tuloksiin jää seuraavassa avoimeksi.

Lähes kaikkien tarkasteltavien järjestöjen keskiarvopisteet ylittävät neutraalia keskiarvopistemäärän 3 (taulukko 7, jossa maksimikeskiarvopistemäärä on viisi, minimi yksi). Suurin osa järjestöistä oli siten ainakin jossain määrin arvostettu. Vihollisjärjestöjä ei mukana ole. 16 järjestöä yltää yli 3,5:n keskiarvoon, joka voidaan nimetä melko suuren arvostuksen rajaksi. Varsin suurta arvostusta nautti

neljä järjestöä, jos mittarajana pidetään keskiarvoa 4,2. Ryhmiteltäessä järjestöt 0,3 pisteen keskiarvomuutoksen perusteella saadaan seuraavat arvostusryppäät.

Taulukko 7. Eräiden järjestöjen nauttima arvostus (maksimipistemäärä 5)

Järjestö	Keskiarvo	Hajonta
1. Amnesty International	4.4	0.75
2. Maan ystävät	4.4	0.84
3. Kehitysumaayhdistykset	4.3	0.77
4. Aseistakieltäytyjäliitto	4.2	0.89
5. Luonto-Liitto	4.1	0.82
6. Greenpeace	4.0	0.94
7. Kans.väl. vapaaehtoistyö	4.0	0.86
8. Vegaaniliitto	4.0	1.01
9. Ympäristö ja kehitys	3.8	0.91
10. Suomen Rauhanpuolustajat	3.8	0.91
11. Antifa	3.8	0.96
12. Solidaarisuus	3.8	0.86
13. Sadankomitea	3.7	0.80
14. Suomen luonnonsuojeluliitto	3.7	0.88
15. Dodo	3.7	0.85
16. Oikeutta Eläimille	3.7	0.85
17. Anarko.fem. Peppi	3.6	1.18
18. WWF	3.4	1.13
19. Suomen eläinsuojeluliitto	3.3	1.19
20. Suomen Anarkistiliitto	3.3	1.19
21. Animalia	3.2	1.15
22. Vihreä liitto	3.0	1.17
23. Sosialistiliitto	2.5	1.03
24. SDNL	2.4	1.06

Ympäristöjärjestö Maan ystävät ja *ihmisoikeusjärjestö* Amnesty International nauttivat varauksetonta ja laaja-alaista arvostusta uuden aallon ympäristöaktivistien keskuudessa. Lähes samaan keskiarvoon yltävät *solidaarisuusjärjestöinä* toimivat kehitysumaayhdistykset ja *antimilitaristinen rauhanjärjestö* Aseistakieltäytyjäliitto. Yhden ympäristöjärjestön rinnalle nousee siis kolme järjestöä, jotka liittyvät ihmisoikeuksiin, autoritaaristen instituutioiden vastaisuuteen, rauhan kysymyksiin

ja solidaarisuuteen kolmannen maailman ihmisiä kohtaan. Näiden järjestöjen arvostus oli korkeaa laajalti aktivistien keskuudessa (hajonta on pientä). Tämäkin todistaa, että neljännen aallon mobilisaatiovaiheen asiapakkauksen keskeisimmän ytimen muodostivat ympäristökysymykset yleisesti, eläinoikeuskysymykset sekä ihmisoikeuskysymykset.

Maan ystävien arvostus heijastaa osaltaan sitä, että kyselyyn vastanneista suuri osa toimi kyseisessä järjestössä. Maan ystävät oli aineistonkeruun aikana vakiinnuttanut asemansa uuden ympäristöprotestin yleisjärjestönä, joka yhdisti eri ryhmiä ja teemoja. Periaatejulistuksensa mukaan Maan ystävät on sisällöllisesti laaja-alainen ja muodollisesti löyhä sateenvarjojärjestö. Yhdistys järjesti teemojen yhdistymiseen tähtääviä tilaisuuksia (Luukka 1998, 93–94) ja pyrki saavuttamaan nuorten lisäksi myös vanhempien ympäristöaktivistien luottamuksen. Järjestöllä oli toimintaryhmiä useilla paikkakunnilla. Sosiologisesta näkökulmasta katsoen Maan ystävät toteutti kehysten yhteensovittamisen ja kokoavan kehiksen muodostamisen strategiaa. Järjestö pyrki rakentamaan eri kysymyksistä kokonaiskuvaa ja eri toimintaryhmistä suurta perhettä.

Vanhoista ympäristöjärjestöistä Greenpeace ja Luonto-Liitto sijoittuvat toiseksi suurinta arvostusta osoittavaan luokkaan. Molemmilla oli vetoa neljännen aallon aktivistien keskuudessa ehkä siksi, että niillä on jossain määrin nuorisosiidonainen imago ja ne kumpikin ovat turvautuneet ajoittain räväkkäänkin suoraan toimintaan. Muista uutta aaltoa vanhemmista järjestöistä Ympäristö ja kehitys sekä Suomen luonnonsuojeluliitto sijoittuvat kolmanteen arvostusluokkaan Oikeutta Eläimille -järjestön ja DoDon⁸ kanssa. Samaan ryhmään sijoittuvat myös Sadankomitea ja Suomen rauhanpuolustajat. Myös eräille maltillisille vakiintuneille järjestöille riitti siis arvostusta. Näyttäisi siltä, että Suomen luonnonsuojeluliittoa ei koettu uuden aallon ympäristöliikkeen piirissä oman kentän ja siis sisäisen kilpailun alaiseksi järjestöksi. SLL oli ehkä pikemminkin uuden ympäristöaktiivismin edustajille heidän itsensä edustamien ympäristöryhmien kenttää täydentävä järjestö, jonka toimintaa arvostettiin melko suuresti (keskiarvopistemäärä 3.7) määrin. SLL:n paikallistason aktivistit edustavatkin toista sukupolvea (Kontinen 1999b, 168–172) uusimman aallon toimijoihin verrattuna.

Muun muassa WWF, Suomen eläinsuojeluliitto ja Animalia sijoittuvat vertailussa neljänteen ryhmään. Kiinnostavaa tässä on se, että myös maltillisten eläinsuojelujärjestöjen arvostus ylittää, tosin niukasti, neutraalia arvostusta osoittavan pistemäärän kolme. Syntyihän radikaali eläinoikeusliike osin kritiikistä näitä maltillisia järjestöjä kohtaan. Tuloksen voi tulkita niin, että järjestöjen tavoitteita ja ehkä jopa toimintatapoja pidettiin sinänsä hyvinä, vaikkakin riittämättöminä. Oma toiminta suunnattiin radikaalimmalle alueelle. Järjestöjä koskeville arvostusjakaumille on tosin ominaista suuri hajonta, mikä viittaa arvostusten huomattaviin eroihin aallon sisäisesti.

Taulukon jälkipäähän sijoittuu muutamia järjestöjä, joita kohtaan osoitettua varauksellisuutta on syytä tarkastella erikseen. Vaikka viides vastanneista toimi anarkistiliikkeen piirissä, niin Suomen Anarkistiliitto sijoittuu ryhmittelyssä melko hänille. Myöskään Anarkofeministiliitto Peppi ei nouse juuri korkeammalle.

Oikeutta Eläimille -järjestö ei niin ikään nauti varauksetonta arvostusta, vaikka vastaajista useat toimivat sen piirissä. Oletettavasti nämä kaikki kärsivät toimintatyyliä koskevista kentän sisäisistä ristiriidoista sekä (media)julkisuuden protestointiin lyömästä leimasta, johon vastaajat ovat mahdollisesti ottaneet etäisyyttä. Oikeutta eläimille -järjestöön otettu etäisyys kertonee samalla EVR-toimintaan kohdistetusta kritiikistä. Anarkistien rintamat olivat 1990-luvun lopulla käytännössä hajaantuneet muiden järjestöjen sisälle, joten rintamaa koonneiden järjestöjen alhainen arvostus voi liittyä järjestöjen kuolentumisen vaiheeseen.

Listan viimeisiä järjestöjä yhdistää puoluepoliittinen värityneisyys. Kommunistisen nuorisoliiton sisäisten ristiriitojen myötä perustettu puoluepoliittisesti sitoutumaton Sosialistiliitto sijoittuu listan loppuun SDNL:n kanssa (nykyinen Vasemmistonuoret). Mielenkiintoisesti myöskään Vihreä liitto ei saa suurta arvostusta. Jäljempänä näemme, että kaikenlaisen puoluepoliittisuuden arvostelu oli vahvaa ympäristöliikkeen uusimmassa aallossa. Vastausten hajonta kasvaa jälkipään järjestöjen kohdalla. Tämä viittaa siihen, että ne olivat erikoistuneita toiminnaltaan tai jäsenistöltään. Niillä oli oma kannattajakuntansa, mutta monen muun ryhmän keskuudessa niihin otetaan herkästi etäisyyttä.

Arvostusten jakauma heijastelee uuden ympäristöliikkeen ryhmittymien keskinäistä tilannetta. Ympäristöprotestin neljäs aalto muodosti oman sisäisen, joskin moneen suuntaan kurkottavan kenttensä. Sukupolviilikkeelle tunnusomaisesti se otti todellisuuden ”maailmankatsomuksellisesti-teoreettisen” työstämisen kohteeksi tuottaen uusia merkityksiä urbaanin jälkiteollisen yhteiskunnan pluralismia ja yksilöllisyyttä tähdentävässä tilassa. Tämän seurauksena ympäristöliikkeen kenttä koostui useista enemmän tai vähemmän eri näkemyksiä edustavista ryhmistä. Samalla kun yhteiset teemat ja tietty laaja maailmankatsomuksellinen kehys – anti-autoritaarisuus, huoli ympäristöstä ja eläinten oikeuksista, rauhan kysymykset ja ihmisoikeudet – yhdisti eri ryhmittymiä, käytiin kentällä jatkuvaa keskustelua ja kamppailuakin merkitysten määrittelystä (vrt. Toivanen 1997, 82).

Feministiset ja antimilitaristiset näkemykset kohtasivat Muutoksen kevään (14/1999) sivuilla. ”Tuukka” tehtiä 1990-luvulla hyllymetreittäin sarjakuvia ja muuta taidetta liikehdinnän pienjulkaisuihin.

Millaista toimintaa karsastetaan?

Kiinnostuksen kohteita tutkittiin myös negatiiviselta puolelta. Avoimella kysymyksellä tiedusteltiin, millaiseen toimintaan aktivistit suhtautuvat varauksellisesti. Vastauksista muodostuu 212 yksittäistä kommenttia, jotka voi luokitella seitsemään alakohtaan taulukon 8 mukaisesti.

Taulukko 8. Varauksellisen suhtautumisen kohteet

Toiminnan sisältö	Prosenttia vastanneista
Puoluepoliittinen	41
Uskonnollinen	38
Eläinten vapautusrintaman (EVR) tyylinen suora toiminta	34
Fasistinen, rasistinen, militaristinen, äärioikeistolainen	22
Hierarkkinen	13
Oikeistolainen	8
Kompromissihakuinen	8
<i>N = 119</i>	

Neljännän aallon ympäristöaktivistit tuovat voimakkaimmin esille varauksellisen suhtautumisensa *puoluepoliittista toimintaa* kohtaan. Kritiikki vahvistaa järjestöjen arvostusta koskevia tuloksia (Vihreän Liiton ja SDNL:n suhteellisen alhainen arvostus) sekä esitettyjä käsityksiä uusien yhteiskunnallisten liikkeiden luonteesta. Tällainen suuntautuminen näyttää olevan yleistä ympäristöryhmille niin meillä (Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistysten aktivistien osalta, Kontinen 1999b, 117) kuin muuallakin (Dalton 1995, 315–319). Varauksellisuus saattoi olla jopa vahva normi. Maan ystävien periaatejulistus saneli suoraan, ettei yhteistyökumppaneita etsitä poliittisista puoluejärjestöistä. Syyt voivat olla kahdenlaisia. Ensinnäkin, sitoutumattomuudella haetaan laajaa kannatuspohjaa. Yhteistyö jonkun puolueen kanssa saattaisi etäännyttää muiden puolueiden kannattajia. Toinen syy on varmasti aktivistien karsastus puolueiden toimintatapaa ja maailmankatso- musta kohtaan. Jäljempänä näemme, että juuri tällainen suuntautuminen ilmensi neljännän aallon kulttuuristen teemojen ydintä protestiaallon ollessa huipullaan. Puolueet nähtiin osaksi modernin yhteiskunnan välineellisen ja markkinatalouden rationaliteetin perustalta toimivia instituutioita.

Uskonnolliseen tai uskonnollisten järjestöjen harjoittamaan toimintaan suhtautui lähes yhtä varauksellisesti kuin puoluepolitiikkaan. Tulos on yhdenmukainen Luukan (1998, 133) eläinaktivisteista tekemän huomion kanssa: vain kaksi hänen haastattelemistaan täysi-ikäisestä 26 aktivistista kuului kirkkoon. Uskonnonvastaisuuden voi tulkita monellakin tapaa. Mahdollisesti se ilmentää kielteistä suhtautumista uskonnollisten järjestöjen hierarkkisia valtarakenteita kohtaan. Hierarkkiset järjestäytymisen mallit olivat aktivistien kritiikin kohteena ylipäätään. Kritiikki saattaa kohdistua siten kirkkoon instituutiona. Se voi myös olla kritiikkiä sitä luomisopin näkemystä vastaan, että ihminen on muita luontokappaleita korkeampi olento, luonnon herra (Jasper & Poulsen 1995, 506). Kritiikki kohdistuu luultavasti ennen kaikkea kristinuskoon, sillä ympäristöliikkeen piirissä on tunnetusti jonkin verran kiinnostusta erilaisia uususkonnollisia ja itämaisia virtauksia kohtaan.

Media on antanut ymmärtää, että neljännen aallon ympäristöliikettä kiteytyi turkistarhasabotaasin kaltaiseen toimintaan ja että tällaisen toiminnan kannatus oli uusia aktivisteja luonnehtiva tekijä. Aineistossamme kuitenkin huomattava osa vastaajista tuo aktiivisesti esiin varauksellisen suhtautumisensa Eläinten ja Maan vapautusrintaman nimissä tehtyihin suoran toiminnan muotoihin. Tulos ei tue Lindholmin (1998, 24) ympäristöaktivistien haastatteluihin perustuvaa näkemystä, jonka mukaan militantit iskut hyväksyttiin ”jokseenkin varauksettomasti”. Tutkimuksessamme kolmannes otti etäisyyttä sabotaaseihin.

Useat kommentit ilmentävät kovien arvojen vastaisuutta. Aineistossa niihin otetaan etäisyyttä kritisoidulla fasismilla ja militarismilla. Arvostelun kohteena ovat niin ikään byrokraattiset ja hierarkkiset toimintamallit sekä kompromissihakuisuus. Tältä osin tulokset vastaavat hyvin Lindholmin (1998, 22–23) huomioita aktivisteista. Kritiikki suunnattiin perinteisimpiin ja vakiintuneisiin ympäristöjärjestöihin sekä institutionalisoituneeseen yhteiskuntaan ylipäätään. Institutionalisoituneiden järjestöjen katsottiin antavan liian herkästi periksi reaalipoliittisten tavoitteiden edessä. Uusi aalto määritteli itsensä radikaalin vastarinnan kautta.

Varauksellisuuden sisällöt ilmentävät neljännen aallon yleisiä kulttuurisia teemoja. Syvennämme tarkastelua niiden suuntaan.

Modernin kauden tuhkoneistot

Lähtökohtanamme on uusien liikkeiden tutkimusperinteessä usein esitetty näkemys siitä, että uusia liikkeitä luonnehtii perustavalla tavalla kriittinen suhtautuminen modernin kauden rakenteisiin, instituutioihin ja arvoasettamuksiin.

Karl-Werner Brand (1990) on esimerkiksi osoittanut, että 1970-luvulla vahvistuneiden yhteiskunnallisten liikkeiden kritiikin laatu poikkesi 1960-luvun lopun ja 1970-luvun taitteen radikalismien valtavirrasta. Tuolloinen protestin valtavirta luotti yhteiskunnan modernisaation perustendensseihin, kuten vahvaan valtioon, moderniin puoluelaitokseen, tekniseen kehitykseen ja teollistumiseen, ja suuntasi

arvostelun kärjen modernisaation lieveilmiöihin, kuten järjestelmän tuottamaan epätasa-arvoon sekä länsimaiden ja kehitysmaiden välisiin imperialistisiin riisuhteisiin. 1970-luvulla vahvistuivat kuitenkin yhteiskunnallisen kritiikin muodot, jotka suhtautuivat epäilevästi modernisaatioon itseensä. Modernisaatio tulkittiin (itse)tuhoiseksi prosessiksi ja sen katsottiin perustuvan ihmisiä alistaville rakenteille. Brand nimittää tällaista kritiikkiä antimodernistiseksi sivilisaatiokritiikiksi.

Tarkoittamiamme edistyspessimistisiä tendenssejä voi havaita etenkin 1970-luvun jälkipuoliskolla nousseessa suomalaisessa liikehdinnässä (Järvikoski 1991; Konttinen 1996 ja 1998). Vaihtoehtoliikettä, ympäristöprotestin toinen aalto, uusi feministinen naisliike ja sivistysliopistoliiike edustivat kärkeästä teknokratian vastaisuutta. Tuon kauden ympäristöliike kritisoi talouskasvua (nollakasvuteesi) ja ns. kovaa teknologiaa, kuten ydinvoimaa. Liikeaalto nosti etusijalle yksilön autonomian ja subjektiviteetin (autenttisuuden merkityksessä) sekä sovelsi omaan organisoitumiseensa pienryhmäkeskeisiä ja johtajakulttia vieroksuvia periaatteita. Perusorientaationsa mukaisesti liikkeet tähdensivät *laatuja* oman kiinnostuksensa alueella: paikallisen elinympäristön laatua, naiseuden erityislaatua, tieteellisen koulutuksen palautumattomuutta hallinnolliseen suunnitteluun jne.

Nopeakin tutustuminen 1990-luvun protestiaaltoon vakuuttaa modernien instituutioiden ja toimintamekanismien kritiikin olleen tunnusomaista myös tälle aallolle. Antiautoritaarisuus sekä byrokratian, puoluelaitoksen, talouden rakenteiden ja toimintatavan kritiikki tulevat voimakkaasti esiin ryhmien viestinnässä ja kannanotoissa. Saimme selviä viitteitä niistä myös edeltävässä tarkastelussamme. Toisinaan aktivistit viittaavat niihin metaforalla ”koneisto”. Tämä on selvästi sukua 1960-luvun underground-kulttuurin ja 1980-luvun punkkarien käyttämälle ”systeemin” käsitteelle. Underground-kulttuurissa systeemi viittasi virallisen yhteiskunnan kulttuurisiin ominaispiirteisiin, sen sovinnaisiin arvoihin. Punk-kulttuuri haistatti systeemille ja kritisoi näin erityisesti viranomaisia ja muita auktoriteetteja. Koneisto-metaforasta voikin lukea olennaisia 1990-luvun vastakulttuurin merkityksenantoja.

Modernin kauden ydinajatuksiin kuuluu luonnon valloittamisen idea. ”Villää luontoa” vallataan ja kesytetään ihmisten käyttöön; luontoa valjastetaan palvelemaan inhimillistä hyvinvointia. Industrialismin kulta-aikana hyvinvointi merkitsi yksiselitteisesti taloudellista vaurautta, jokapäiväisiä hyödykkeitä ja niiden sekä palveluiden summana elintaso. Myös ympäristöliike tarkasteli aikaisemmin ympäristön pilaantumista ennen kaikkea ihmisten hyvinvoinnille kehkeytyvien uhkien näkökulmasta (Konttinen 1999a).

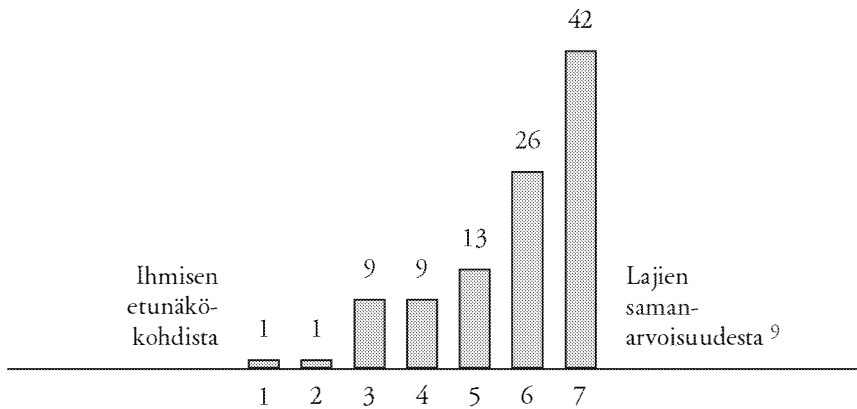
Luontoa ja ympäristöä kokonaisuuden näkökulmasta tarkastelevat kehukset vahvistuivat 1980-luvulla. Ympäristöliike ja -tutkijat nostivat huomion kohteeksi globaalit ympäristöuhat, haposateet, ilmastokysymyksen, metsien vähenemisen, biodiversiteetin ja muut laajat teemat. Uuden kokonaisvaltaisen kehuksen keskeiseksi käsitteeksi nousi *ekosysteemi* ja sen elinkelpoisuus. Ihmistä ja hänen luontoa muuttavaa toimintaansa tulkittiin ekosysteemin näkökulmasta.

Kysymys on siis paljolti ulottuvuudesta ihmiskeskeisyys-luontokeskeisyys (antroposentrismi-ekosentrismi). Ihmiskeskeisyys tarkoittaa näkemystä, jonka

mukaan ihminen on mitta, josta käsin suhde luontoon, ympäristöön ja sosiaaliseen todellisuuteen määräytyy. Luontokeskeisyys viittaa käsitykseen, jonka mukaan kaiken toiminnan lähtökohtana tulee olla luonnon ja ympäristön kokonaisvaltainen hyvinvointi. Luontokeskeisessä ajattelussa ihminen on osa luontoa samassa merkityksessä kuin muutkin luonnon oliot.

Ympäristöprotestin neljännen aallon toimijat edustivat näkemyksissään vahvaa ekosentrismiä. Lajien välinen tasa-arvo asetettiin selkeästi ihmisten etunäkökohtien edelle. Kaksi kolmasosa vastaajista valitsi seitsenluokkaisessa asteikossa lajien tasa-arvoisuuteen viittaavat ääriluokat 6 tai 7 ja vastaavasti vain kaksi prosenttia ihmisen etunäkökohtia edustavat ääriluokat.

Kuvio 4. Yhteiskunnan kehittämisen pitäisi lähteä... (% vastaajista)

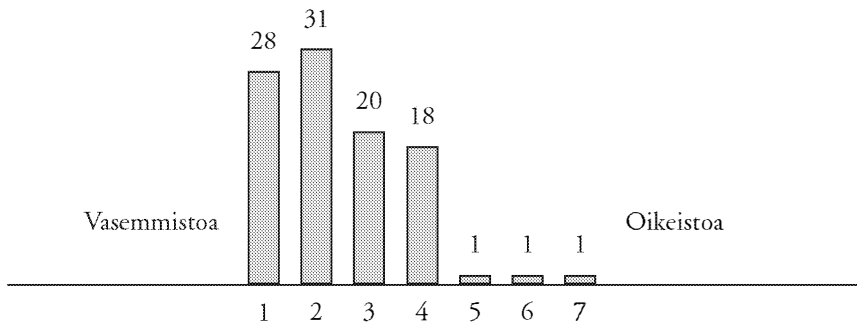

Neljännen aallon piirissä vaikuttavia luontokeskeisiä oppeja ovat ekosysteemin ajattelu sekä eläinoikeusfilosofia. Ekosysteemisessä ajattelussa korostuu eliöryhmien paikka suhteessa kokonaisuuteen ja ryhmien väliset vuorovaikutussuhteet. Ihminen palautuu osaksi luonnon kokonaisuutta. Tällainen kokonaisvaltaisuus ja systemiseen kiertoon perustuva katsantokanta tulee läpi muun muassa metsiensuojelussa ja ilmastokysymyksissä. Eläinoikeusajattelussa ihmiskeskeisyys purkautuu suhteessa toisten lajien tuntoisuuteen ja tietoisuuteen. Eläinoikeusfilosofit Peter Singer ja Tom Regan ovat varmasti viitatuimpia eläinoikeusfilosofoja liikehdinnän piirissä. Singerin (1991) lähtökohtana on ajatus siitä, että kaikilla tuntevilla olennoilla on yhtäläinen pyrkimys välttää kipua, ja kivun tuottaminen on siten yhtä väärin mille tahansa tuntevilla olennoille. Regan (1983) katsoo puolestaan, että eläimet ovat tietoisia subjekteja ja eläimillä on luovuttamaton oikeus omaan elämäänsä. Kokonaisvaltaisuutta korostava ekosysteemin ajattelu ja elollisia olentoja yksilöllistävä eläinoikeusajattelu ovat toisinaan ristiriidassa keskenään, samoin kuin eläinoikeusaktivistit ja luonnonsuojelijat. Neljännessä aallossa kumpikin ajatteluun näkyi ekosentrisminä, jossa korostui moraalinen luonnoneliöiden

yhdenvertaisuuden näkökanta. Huomattakoon myös, että syväekologisella ajattelulla oli selvästi vaikutusta neljänteen aaltoon sen mobilisoitumisen vaiheessa.

On selvää, että ympäristöradikalismi on poliittista toimintaa. Antipatia puoluepolitiikkaa kohtaan antaisi odottaa kuitenkin välinpitämättömyyttä vasemmisto-oikeisto-akselilla. Näin ei kuitenkaan ole. Aktivistit ottavat mieluummin kantaa kyseisellä ulottuvuudella. Noin 60 prosenttia tutkittavista sijoitti itsensä vasemmistolaisuutta ilmentävään ääripäähän (kaksi äärimmäistä vaihtoehtoa). Oikeistolaisiksi itsensä mielsi sangen pieni osa vastaajista.

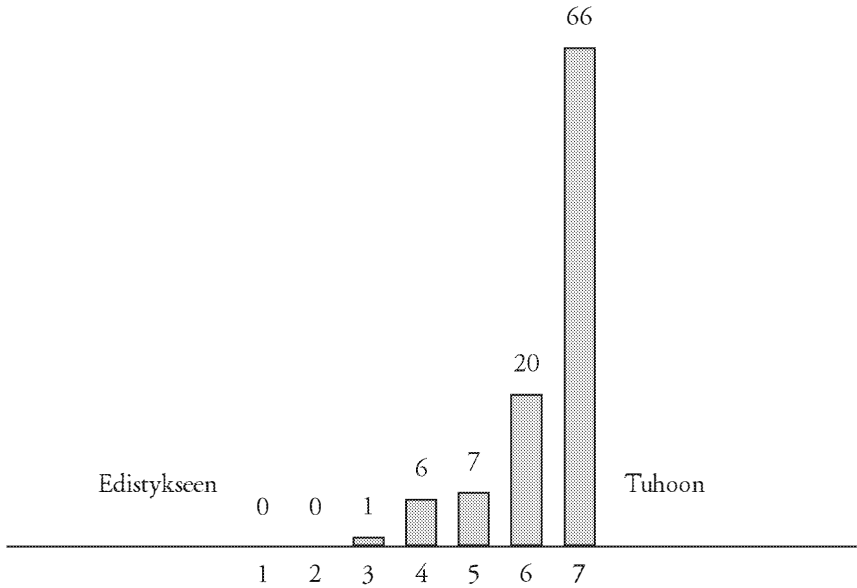
Kuvio 5. Yhteiskunnallinen ajatteluni edustaa... (% vastaajista)

Nelisenkymmentä prosenttia aktivisteista sijoitti itsensä vasemmisto-oikeistokaalan keskivaiheille (vaihtoehdot 3, 4 ja 5), joskin vasemmiston puoli painottuu näissäkin kannanotoissa. Karkea mittari ei ilmaise näiden kannanmäärittysten tarkempaa sisältöä. Herää kysymys, voisiko keskivaiheille sijoittuvat merkinnät tulkita jonkinlaiseksi keskustalaiseksi näkökannaksi. Viitaten muun muassa liikehinnan urbaaniuteen, emme usko tähän. On todennäköisempää, että osa ilmaisi näin välinpitämättömyyttään tai tyytymättömyyttään perinteistä poliittista jaotellua ja puoluepolitiikkaa kohtaan. He ehkä myös katsoivat ympäristökysymysten menevän ”epäpoliittisuudessaan” kyseisen erottelun yli. Kysymyksestä annettu palaute tukee tällaista tulkintaa. Osa ilmoitti, että he eivät tunnista itseään vasemmisto-oikeisto-erottelussa, vaan pyrkivät ylittämään jaon. Kuten edeltä havaittiin, aallosta nousi ylipäättään puoluepolitiikkaan suuntautuvaa kritiikkiä.

Päällimmäiseksi tulokseksi jää vastausten painottuminen ulottuvuuden vasemmalle puolelle. Puoluepolitiikkaa kohtaan suunnatun kritiikin huomioiden on vasemmistolaisuuttakin tulkittava laajassa merkityksessä. Näyttäisi siltä, että ympäristöaktivistit ilmaisevat sen kautta arvojaan, jotka liittyvät ihmisten väliseen solidaarisuuteen ja kapitalistisen koneiston vastaisuuteen. Kuvaa vasemmistolaisuudesta voidaan tarkentaa katsomalla, miten aktivistit suhtautuvat modernin yhteiskunnan keskeiseen pilariin eli kilpailutalouteen (kuvio 6).

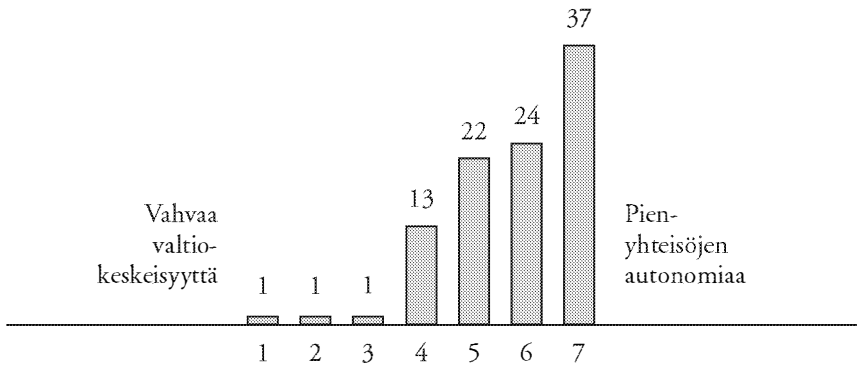
Kuvio 6. Voiton maksimoimiseen pyrkivä talouselämä johtaa... (% vastaajista)

Neljäs aalto antaa verraten yksimielisen tuomion talouselämän voittoperiaatteelle. Peräti kaksi kolmannesta valitsee ääri vaihtoehdon, vaikka mittarin ääripäästä käytetään voimakasta ilmaisua. Vasemmistolaisuuden voi näin tulkita olevan paljolti sitä, että aktivistit tuomitsevat kapitalistisen talouselämän keskeisen toimintaperiaatteen. Kannanoton voi tulkita sisältävän myös kritiikkiä jatkuvaa talouskasvua kohtaan.

Neljännän aallon aktivistit arvostelivat voimakkaasti kaupan vapauttamista ja globalisaation eriarvoistavia tendenssejä. Globalisaatio syö heidän mukaansa valtaa kansalaisilta, kansallisilta parlamenteilta ja kolmansilta mailta rikastuttaen vain ylikansallisia yrityksiä pyörittävää globaalia eliittiä. Taistelu alkuperäiskansojen oikeuksista ja vapaakaupan (WTO) kritiikki motivoituivat tässä viitekehyksessä. Neljäs aalto ennakoikin selvästi 2000-luvun puolella puhjennutta globalisaatio-liikehdintää, maailmanlaajuista protestiaaltoa, johon myös suomalaiset aktivistit ovat osallistuneet. Kritiikin kohteista myös geenimanipulaatio kytkettiin talouden globalisaatioon (ks. esim. Muutoksen kevät 14/1999). Vain ylikansallisten yritysten nähtiin hyötyvän geenimanipulaatiosta. Tätä kuvaa vasten tulkittuna aktivistien vasemmistolaisuus ilmentää sen perinteistä vaatimusta siitä, että valta on palautettava pääomien määräyksestä kansanvallaksi. Tämä tulee esiin myös kysyttäessä aktivistien suhtautumista yhteiskuntakehitykseen.

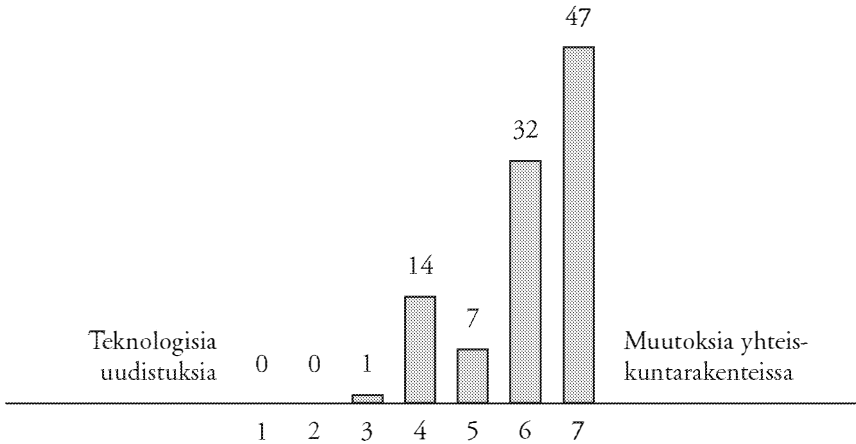
Kuvio 7. Kannatan yhteiskuntakehityksessä... (% vastaajista)

Kannanmääritykset vahvan valtiokeskeisyyden ja pienyhteisöllisyyden välillä kohdentuvat vahvasti pienyhteisöllisyyteen päin. Pienyhteisöjen merkitys limiting ilmeisesti myös elämäntapaa koskevaan ideaaliin, jota toteutetaan omassa järjestöelämässä. Aktivistit välttivät hierarkkisia organisaatioita ja hakeutuivat suoraan vuorovaikutusta, autenttisuutta ja omaa subjektiiviteettia tukeviin ryhmiin. Linkolalaismallinen keskitetty autoritaarisuus ei saanut tukea. Tulosta voitaneen tulkita negaation kautta, valtionvastaisuutena. Pienyhteisöllisyyden korostaminen traditionaalisessa hengessä ei sovi kuvaan urbaanista ja entistä enemmän globaaleja ulottuvuuksia saaneesta liike-elämästä. Osa vastaajista valitsi jonkinlaista kompromissia ilmentävän kannan (keskimmäiset vaihtoehdot). Heille yhteisöllisyys ja valtio eivät merkinneet toisensa poissulkevia vaihtoehtoja, vaan myös valtion ohjaavaa roolia peräänkuulutettiin.

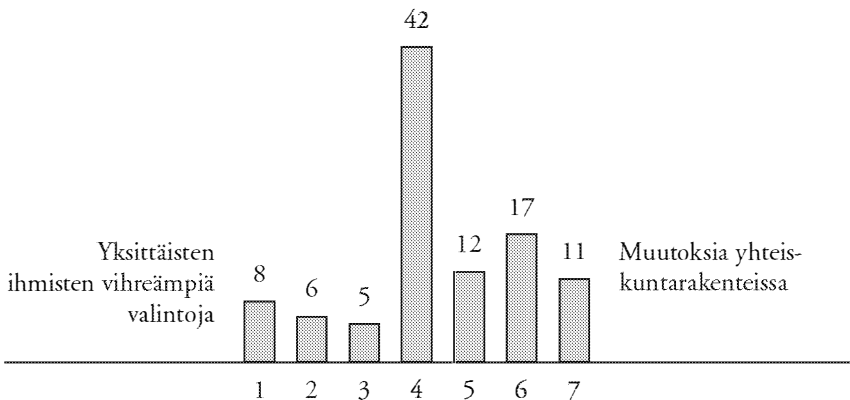
Valtionvastaisuuden voi tulkita ilmentävän vahvaa antiautoritaarisuutta sekä keskitettyjen hierarkioiden vastaisuutta. Tämä näkyi myös Aseistakieltäytyjäliiton nauttimassa korkeassa arvostuksessa aktivistien keskuudessa (taulukko 7, s. 73). Neljännen aallon toimijoille armeija oli autoritaarinen vallankäyttöinstrumentti, joka toimi muodollisten ja hierarkkisten organisaatioiden toimintaperiaatteiden mukaisesti. Virallista yhteiskuntaa kohtaan koettiin epäluottamusta ja yhteiskunnan toimintatapoja haluttiin muuttaa rakenteellisella tasolla. Tämä ilmenee kuvioista 8, jossa vastinpariksi asetetaan teknologiset uudistukset ja rakenteelliset muutokset.

Kuvio 8. Ympäristöongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan ennen muuta... (% vastaajista)

Kannanmääritykset vaihtelevat varovaisen ”teknologiatarpeen” ja jyrkän rakennekriittisyyden välillä. Teknologian itseisarvoiseen kykyyn ratkaista maailman ympäristöongelmia ei luoteta, vaan ongelmien katsotaan olevan ensisijaisesti yhteiskunnan rakenteellisissa toimintatavoissa. Tällainen painotus tuli läpi myös geenimanipulaatiosta käytyssä keskustelussa (ks. Muutoksen kevät 14/1999). Yritykset ovat markkinoineet geenimanipulaatiota muun muassa ratkaisuna maailman nälkäongelmiin. Aktivistit kuitenkin katsoivat, että kolmansien maiden ongelmat

Kuvio 9. Ympäristön tilaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan ennen kaikkea... (% vastaajista)

eivät poistu teknologialla, koska ongelmat ovat globaalien rakenteiden seurausta. Teknologia politisoitiin asettamalla se yhteiskuntarakenteiden ja valtasuhteiden viitekehykseen.

Kun rakenteelliset muutokset ja ihmisen käyttäytyminen ympäristöongelmien ratkaisussa asetetaan vastakkain, kannanmääritykset hajoavat voimakkaasti ja tulos osoittaa tiettyä ambivalenssia (kuvio 9).

Runsas neljäsnes vastaajista edusti vahvaa rakennejattelua (vaihtoehdot 6 ja 7), kun puolet pienempi osuus tähdensi ihmisten henkilökohtaista käyttäytymistä. Vastausten keskittymisen keskelle voi tulkita siten, että vaaditaan sekä yksilöllisiä valintoja että rakenteellisia muutoksia. Yllä näimme, että rakennejattelu sai voimakasta kannatusta tietyillä ulottuvuuksilla, mutta se ei suinkaan suuntautunut vahvan valtion kannatukseksi siitä huolimatta, että valtion voisi ajatella olevan tehokas instrumentti rakenteellisten muutosten toteuttajana. Tämän voi tulkita kannaksi, jonka mukaan valtioon ei luoteta, vaan rakennemuutokset on toteutettava ennemminkin ulkoparlamentarisella ja rakenteisiin ulottuvalla suoralla toiminnalla. Rakenteellisten ratkaisujen korostus viittaa myös siihen, että edellä painotettua pienyhteisöllisyyttä ei pidä tulkita yksinkertaisesti ”pieni on kaunista”-periaatteeksi vaan valtionvastaisuudeksi. Samoin valtionvastaisuutta ei tule tulkita rakennejattelun väheksymiseksi.

Asenneulottuvuuksista tehty faktorianalyysi tuo esiin voimakkaan riippuvuuden kaikkien muiden paitsi yksilön valintoihin/rakenteellisiin muutoksiin liittyvän ulottuvuuden välillä. Faktorin osalle tulee kokonaisvarianssista 41 prosenttia faktoripistemäärien vaihdellessa varsin merkitsevällä tasolla 641:stä 820:een. Faktoria voidaan nimittää neljännen aallon yhteiskuntanäkemykseksi¹⁰. Sille on ominaista luontokeskeinen suuntautuminen, ei-puoluepoliittinen vasemmistolaisuus, yhteisöllisyyden korostus, keskitetyn valtion kritiikki, kapitalistisen voittotalouden tuomio ja rakenteellisten muutosten tarpeellisuuden korostus.

Esitimme edellä, että uuden aallon yhteiskuntanäkemystä sekä vaatimusta yksilöllisiin valintoihin ja rakenteellisiin muutoksiin voidaan koota ”koneisto”-metaforalla. Ympäristöaktivistit kamppailivat vallitsevaa yhteiskuntakoneistoa vastaan. ”Koneistoon” sisältyy tässä monia eri merkitystasoja. Se viittaa teknologiaan ja ekosentristien kauhukuvaan siitä, että ihmiset pyrkivät kääntämään maan jäännöksettä teknologiseksi resurssiksi. ”Koneisto” viittaa suoraan aallon eläinaktivistien käyttämään retoriikkaan. He kritisoivat muun muassa tehomaataloutta iskulauseella ”Eläin ei ole kone!”. Toisaalta ”koneisto” kiinnittää ”systemin” tavoin huomion viralliseen yhteiskuntaan ja sen autoritaarisiiin piirteisiin. Kärkevää modernia edustava yhteiskunta ei käännä aktivistien mukaan vain maata ja eläimiä vaan myös ihmiset koneiksi. Nimimerkki Ippo Mursu ilmaisi tämän ekoanarkistisessa julkaisussa Villi Pohjola (1/1998, 10–11) seuraavasti:

Ihmiset, luonto ja eläimet on asetettu *koneina* palvelemaan taloutta, sen sijaan, että talous olisi ihmiskunnan yleisen hyvinvoinnin väline, kone, joka tuottaa hyvinvointia. Talous on hyvä renki, mutta huono isäntä. Talous on nyt hallituksemme eikä yleisellä hyvinvoinnilla ole mitään arvoa, muuten kuin juhlapu-

heissa. [...] Nyt talous halutaan avoimesti tuottamaan enemmän voittoa niille, joilla on jo rahaa, rikkaille, suuromistajille, porvareille. [Kursiv. meidän.]

Teksti kritisoi kapitalistisia herruussuhteita, mutta paljastaa myös yhden ”koneistoon” sisältyvän merkityksen. Lainauksessa viitataan pelkoon siitä, että moderni yhteiskunta on menossa kohti ekokatastrofia hallinnasta irronneen koneen lailla. Talouskoneistosta on tullut isäntä. Populaarikulttuurin luoma kuva luojansa käsistä karanneesta Frankensteinin hirviöstä yhdistyy korkean teknologian aikakaudella weberiläiseen antiutopiaan siitä, että yhteiskunta on muuttumassa rautahäkiksi, joka määrää rikkottomalla logiikallaan ihmisten valintoja.

Aktivistien mukaan talouden globalisaation myötä valta on siirtynyt kansalaisten ja kansallisen parlamentin ulottumattomiin omia lyhytnäköisiä etuja ja jatkuvaa taloudellista voittoa tavoittelevien yhtiöiden haltuun. Pahimmillaan häkin avaimet eivät ole edes eliittien hallussa, vaan globaalit rakenteet uusintavat itse itseään. Tässä lienee avain siihen, miksi neljännen aallon edustivat toisaalta vahvaa rakennearjattelua, mutta korostavat myös yksilöllisiä valintoja. Ajatus heijastelee näkemystä siitä, että ainoa mahdollisuus ”koneiston” logiikan murtamiseksi ovat yksilölliset valinnat yhdessä yhteisöllisyyden muotojen kehittämisen kanssa. Aktivistien kirjoitukset korostivat usein sitä, että kehityksen suunta on muutettava ennen kaikkea ruohonjuuritason toiminnan kautta. Aktivistit Jaana Airaksinen kirjoitti (Muutoksen kevät 3/1996, 17):

Maailmantalouden ja etenkin ruuan maailmankaupan nykyisen kaltainen ylikansallistuminen on pysäytettävä. WTO on saatava kuriin. [...] Ruoka on ihmisoikeus. Tarvitsemme hajautetun ja demokraattisen ruoan tuotantosysteemin yhtiöiden siirtomaatalouden sijaan. Tähän tarvitaan globaalia vastuuntuntoa ja viisaita valintoja. Voimme purkaa nykyisiä ylikansallisia rakenteita yhdessä Etelän kansanliikkeiden kanssa ja samanaikaisesti vahvistaa ja tukea paikallistuotannon elpymistä vaikka valitsemalla mitä ja miten kulutamme. Eläköön mahdollisuus itse tuottaa ensin ruokansa ja vasta sitten ne maapähkinät! Eläköön maailmankauppojen reilu kauppa! Eläköön ruokapiirit ja tuottajien torit ja ylipäätään lyhyemmät matkat tuottajien ja kuluttajien välillä! Eläköön myös globalisaation ja WTO:n vastaiset kampanjat ja ylikansallisten yhtiöiden boikotit, jotta vaihtoehdoille saadaan vihdoin elintilaa!

Ajattele ja toimi globaalisti

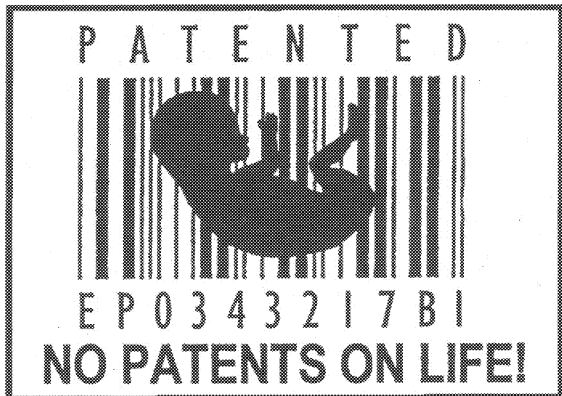
Neljännen aallon ympäristöaktivistit eivät muodostaneet homogeenista samanmielisten toimijoiden ryhmää. Jälkitekollinen yhteiskunta on tuottanut lukuisia toimintaryhmiä omine ideologisine painotuksineen. Silti protestin kulttuurista voidaan hahmottaa tietty suhteellisen yhtenäinen yleiskehys asiapakkauksineen ja kulttuurisine teemoineen. Asiakysymykset saivat tulkintansa teemojen määrit-

telemässä alusviitekehyksessä, kuten Gamson esittää. Tuolle alusviitekehykselle oli keskeistä modernin yhteiskunnan toimintatavan kritiikki. Epäluottamus moderniin instituutioihin tuotti kokonaisvaltaisen huolen ympäristöstä, eläimistä ja ihmiskunnasta – ja päinvastoin. Modernilla yhteiskunnalla tarkoitetaan tällöin jatkuvalla talouskasvulle omistautunutta markkinakeskeistä yhteiskuntaa, jota keskeiset instituutiot, kuten valtio ja moderni puoluelaitos tukevat.

Kuten Koirjärvi-liikkeen aikaisessa protestoinnissa, myös 1990-luvulla protestoinnissa oli selviä puolustuksellisia piirteitä. Voi tuntua omituiselta viitata puolustuksellisuudella liikehdintään, joka tuotti runsaasti offensiivista toimintaa. Puolustuksellisuus on kuitenkin ymmärrettävä puolustautumisena ”koneistoa” vastaan. Nimimerkki ©kim toteaa (Villi Pohjola 2/1998, 14), että aktivistien päämääränä tulee olla rakentava toiminta, vaikkakin ”[i]lkävä kyllä maailmamme on melko paha ja tällä hetkellä (johtuen mm. maailmanlaajuisesta taluskriisistä nimeltään globalisaatio ja ekologisesta katastrofista) toimintamme on usein pääosin vastarintaa ja ’riistäjien’ toimiin vastaamista.” Siinä missä 1960-luvun hipit pyrkivät astumaan pois suoritusyhteiskunnan junasta omalle psykedeelisellemme asemalleen ja underground-aktivistit ottivat junaan etäisyyttä ironian ja nihilismin keinoin, oli neljännen aallon puolustuksellisessa orientaatioissa ehkä ennemminkin kyse junassa pysymisestä, mutta häädystä sen pysäyttämiseksi, hidastamiseksi tai uudelleen suuntaamiseksi.

Neljännen aallon protestointi värittyi vahvan moraalisesti. Oikeuksien ja velvollisuuksien teemat olivat olennaisesti esillä. Ihmisoikeudet olivat lähes yhtä keskeisessä asemassa kuin eläinten oikeudet ja muut ympäristökysymykset. Oikeuksien vastapainona vaadittiin vastuullisuutta eläimiä, muuta luontoa ja kolmannen maailman ihmisiä kohtaan. Moraalisen lähestymisen mukaisesti olennaista tässä näyttää koko ajan olleen ongelmien ja ratkaisujen hahmottaminen henkilökohtaisen toiminnan ja subjektiviteetin kautta. Muun muassa kasvissyönnön ja veganismin olivat tapoja vastata ”toisten” kärsimyksiin ja häädänalaiseen asemaan omakohtaisella tasolla.

Geenimuuntelun kritiikki yleistyi 1990-luvun lopulla. Liikehdinnän poliittiseen tyyliin istuen eettinen eläinsuojelullinen asenne yhdistyi kritiikissä markkinoiden ja yhtiövallan vastaisuuteen. Kuvaa Vegaaniliiton jäsenlehdessä Vegainista (Syksy 1997).

Sellaiset perinteisesti vaihtoehtoliikkeitään kuuluneet asiakokonaisuudet kuin kehitysmaakysymykset ja rauhanaate eivät aineistomme mukaan menettäneet merkitystään. Vanhat teemat säilyttivät paikkansa, mutta niiden rinnalle tuli esimerkiksi eläinten oikeuksiin ja anarkismiin liittyviä kysymyksenasetteluja.

Ihmisoikeuksien teemat kiteytyivät kolmannen maailman kysymysten ohessa esimerkiksi aseistakieltäytyjien kannatuksena ja fasismiin vastaisena kamppailuna. Fasismiin vastaisuus ilmensi tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden ideoita ja yhdistyksen liikkeen antiautoritaarisuuteen, jonka lähtökohtana oli yksilön moraalinen itsehallinto. Toivanen (1997, 78–79) on korostanut 1990-liikehännän antifasistista luonnetta. Hän on jopa katsonut nuorten keskuudessa virinneen antifasistisen liikkeen luoneen merkittävän vastavoiman rasistiselle skinhead-liikkeelle. Samalla Toivanen arvelee, että maltillisen Antifa-järjestön nopea maanlaajuinen verkostoituminen ehkäisi militantimpien fasismiin vastaisen ryhmien synnyn.

Aallon yleiskehityksen merkityksenannot olivat verraten kokonaisvaltaisia. Kysymyksenasettelu kurkotti yli kansallisten rajojen ja valtiollisten intressien; huolenaiheet jäsenyivät globaalissa viitekehityksessä. Muutoksen kevään ohjelmanjulistuksessa (1/1996, 2) kirjoitettiin: ”Suomessa on syntymässä uuden polven ympäristöliike, jonka iskusanaja ovat peräänantamattomuus ja laajapohjaisuus. Kaikki kunnia liikkeen edeltäjille, mutta enää ei taistella vain yksittäisestä metsästä tai järvestä. Kohteena ovat monikansalliset yritykset, kokonaiset tuotannonalat ja maamme politiikan linjanvedot.” Aktivistit Mia Muhonen (Muutoksen kevät 2/1996, 20) konkretisoi kysymyksenasettelua edelleen:

Maailmankauppa ja sen rakenteet ovat yhteydessä lukemattomin eri tavoin päivittäiseen elämäämme. [...] Jos tahdomme taistella epädemokraattisuutta, sortoa ja vallan keskittymistä vastaan oikeudenmukaisemman, vapaamman ja ekologisemman maailman puolesta meidän täytyy hahmottaa asiat kokonaisvaltaisesti. Emme voi kapeakatseisesti taistella vain muutamaa ylikansallista yhtiötä/ihmisoikeusloukkauksia/eläinten hyväksikäyttöä vastaan, vaan taistelun täytyy kohdistua vallitsevien rakenteiden muuttamiseen. Täytyy ymmärtää, että samat tekijät ovat yleensä suurten ongelmien taustalla, eikä esim. ympäristö- ja ihmisoikeuskysymyksiä voi erottaa toisistaan.

Samalla kun aallon merkityksenannot olivat verraten moraalisesti ja omakohtaisesti värittyneitä ne kuitenkin myös työstettiin osaksi laaja-alaisempaa yhteiskunnallista kritiikkiä (Lundbom 1998, 10–14; ks. myös Peltokoski 1999, 103 ja 107–108). Ville Lähde (Muutoksen kevät 8/1998, 14) määritteli, että eläinliikkeessä

[e]i ole kysymys yhden asian liikkeestä, yhdestä ongelmasta, joka pyritään ratkaisemaan irrallaan muista. [...] Laajempi eläinasiainliike ei eristä eläinasiain muusta yhteiskunnasta. [...] Uusien yhteiskunnallisten muutoslikkeiden lähtökohtana ovat teollistumisen ymmärtäminen ja kritiikki, välineellistävän ja hallitsevan asenteen kyseenalaistaminen.

Liikeaallon yleiskehyyksen voikin katsoa pyrkineen ylittämään perinteisesti yhteensopimattomiksi katsotut ihmiskeskeiset ja luontokeskeiset näkökulmat. Se yhdisteli tai ainakin saattoi liikkeeseen yhtä aikaa ekosentrisiä ja antiautoritaarisia yhteiskuntakriittisiä näkemyksiä. Uusinta ympäristöprotestia onkin nimitetty *radikaaliekologiaksi* (Lindholm 1998, 56). Eläinten osuus tässä voi liittyä erityisesti siihen, että eläimet ovat välittävässä suhteessa yhteiskunnan ja luonnon välillä (Peltokoski 1999, 103). Tietoisina ja tuntoisina olentoina eläimet ovat ”inhimillisiä” ja ne on mahdollista ottaa mukaan ihmiskeskeiseen oikeusajatteluun. Toisaalta eläimillä on omat lajityypilliset tarpeensa ja ne ovat osa luontoa, joten ne kuuluvat myös ekosysteemin asenteen piiriin.

Protestiaallon kehys tähdensi konkreettista toimintaa tässä ja nyt. Jasperin (1997, 221) teesi, jonka mukaan protestoimissa osallistujille on keskeistä mahdollisuus artikuloida perustavia moraalisia arvoja toiminnaksi, sopii hyvin tähän yhteyteen. Protestointi ei ole vain jonkin tavoittelemista, vaan myös jonkin välitöntä ilmaisemista. Konkreettisen toiminnan painotus ilmeni selkeästi myös protestoinnin tee-se-itse -kulttuurissa. Omatoimisuus merkitsi protestoijille pyrkimystä palauttaa koneiston riistämä aloite omiin käsiin. Ulkoparlamentaariset suoran toiminnan muodot mielenosoituksista ekotaaseihin motivoituivat tässä viitekehyksessä. Muutoksen keväässä määriteltiin, että suora toiminta ”tarkoittaa vallan palauttamista itselle, maailman ottamista uudelleen haltuun” (Muutoksen kevät 10/1998, 2). Tällainen anarkistisuus oli samalla kamppailua oman identiteetin puolesta, itsemäärityksen puolesta järjestelmän haltuunottoa vastaan (vrt. Pyykkönen 2000 ja 2003). Kysymys oli oman subjektin luomisesta (vrt. kodittomuusteesin kritiikki edellä).

Ympäristöprotestin neljännen aallon sielunmaisemaa luonnehti huolenaiheiden sisällöllinen moninaisuus ja suuntautumisen kokonaisvaltaisuus, oikeuksien ja oikeudenmukaisuuden teemojen työntyminen ajattelun keskiöön, oikeudenmukaisuuden vaatimuksen ulottaminen sekä ihmis- että eläinmaailmaan, ihmisen radikaali pudottaminen tasa-arvoiseksi luontokappaleeksi muiden joukkoon, huolenaiheiden yhteiskunnallis-teoreettinen työstäminen modernin kritiikkinä sekä vahva yhteiskunnallinen suuntautuminen ylipäättään, toimijoiden oman identiteetin löytäminen puolustautumisessa yhteiskuntakoneistoa vastaan, yhteisöllisyyden korostus sekä henkilökohtaisen vastuun ja tee-se-itse -periaatteen radikalisointi pyrkimyksenä vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin suoran toiminnan avulla.

Kaikkia mainittuja piirteitä voidaan löytää aiemmistakin protestijakoista, mutta monet niistä ilmenevät neljännessä aallossa entistä kärjistetyimmässä muodossa. Keskeisimmin uusinta ympäristöprotestia erottaa aikaisemmista se, että protesti otti etäisyyttä valtiosidonnaisuuteen sekä ilmensi globaalin ja lokaalin sekä henkilökohtaisen yhtäaikaaisuutta. Ulkoparlamentaarinen suora toiminta sabotaaaseista kansalaistottelemattomuuteen ja kulutusboikotteihin tuli suorastaan toimintatapojen keskiöön. Neljännen aallon huolenaiheet määrittyivät ennemminkin globalisoituvan maailmanjärjestelmän viitekehyksessä kuin paikallisena tai kansallisena kysymyksenä. Aallon kehuksesta on siten luettavissa kipinöitä, jotka sittemmin sytyttivät 2000-luvun globalisaatioliikkeen murtaen kertaheittolla

ympäristöliikkeen perinteisen sloganin ”Think globally, act locally” muotoon ”Think globally, act globally”.

Viitteet

- ¹ Luku on muokattu artikkelista, joka julkaistiin Sosiologia-lehden numerossa 2/2000.
- ² Vain yhden alueen (ympäristöjärjestön) toimintaan näytteestä osallistui runsas kymmenys, kun korkeintaan yhden järjestön jäseniä aikuisväestöstä oli samaan aikaan noin puolet (Siisiäinen 2000, 157). Näytteessä on tosin myös ei-jäseninä toimintaan osallistuvia, sillä muodollisen kriteerin käyttäminen jakoperusteena olisi tutkittavan osallistumisen tapauksessa harhaan johtavaa.
- ³ Tällainen oletus soveltuu mielestämme hyvin tarkastelun kohteena olevan vapaaehtoisen kansalaisaktiivisuuden tutkimiseen. Aktiivisuus on toimijoiden itsensä valitsemaa eikä valinta ole itsestäänselvä tai mekaaninen tapahtuma, toisin kuin esimerkiksi ammattiyhdistykseen liittyminen nykyisin usein on. Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen edellyttää harkintaa, tietyn kynnyksen ylittämistä ja omakohtaista sitoutumista monessa tapauksessa valtakulttuurin ja lähiympäristön (vaikkapa sukulaisten) odotusten vastaisesti. Arvonäkökohdilla on valinnassa ja sitoutumisessa jopa keskeinen sija. Tarkastelemme ensin osallistumisen skaalaa ja tulkitsemme siitä nousevia merkityksiä myöhemmin. Arvojen lisäksi osallistumista määrittävät ympäristön tarjoamat mahdollisuudet. Niinpä on perusteltua tarkastella erikseen periaatteellista osallistumishalukkuutta.
- ⁴ ”Muulla ympäristöjärjestöllä” tarkoitetaan taulukossa muuta kuin eläinoikeus- tai eläinsuojelujärjestöä
- ⁵ Osallistumisen alaa koskevat tiedot ovat yleispiirteiltään yhdenmukaisia liikeaktiivisten itsensä (esim. Lähde 1996; Tuomivaara 1996; Tuomivaara & Purmonen 1996 ja 1998; Tynkkynen 1996) esittämän kuvan sekä eläinoikeusliikettä tutkineiden Panu Luukan (1998, 63) ja Pia Lundbomin (1998, 10–14) johtopäätösten kanssa: pelkästään eläinten oikeuksille tai ympäristönsuojelulle omistautunut aktivisti oli pikemminkin poikkeus kuin sääntö. Aktivisti Ville Lähde (1996, 149) on tuonut esille, ettei liike ole alkuvaiheissaankaan ollut yhden asian liike, vaan ympäristö- ja eläinoikeuskysymysten rinnalla ovat olleet koko ajan rauhanaate (totaalikieltäytyminen ja aseettomuuden vastustaminen), yleinen luonnonsuojelu (etenkin ydinvoima- ja metsäkysymykset) ja taloudellis-yhteiskunnalliset vaatimukset (poliittisten vankien tukeminen, ylikansallisten yhtiöiden vastustaminen, liittoumakritiikki). Mari Kallialan (1999, 140) mukaan uusien ryhmittymien toiminta muuttui koko ajan monimuotoisemmaksi, erityisesti 1990-luvun loppuvuosina.
- ⁶ Osallistumishalukkuuden kehittymistä toiminnaksi säätelevät monet tekijät, esimerkiksi tarjolla olevat osallistumismahdollisuudet. Aktiivisten mielenkiinnon kohteita tutkittainkin suoran osallistumisen lisäksi avoimella kysymyksellä koskien sitä, missä järjestössä he haluaisivat toimia, mutta eivät vielä toimi. Osallistumishalukkuus suuntautui paljolti samoin kuin toteutunut osallistuminen (Konttinen & Peltokoski 2000, 116).
- ⁷ Vastausvaihtoehdot: 1: Suhtaudun varsin varauksellisesti; 2: Suhtaudun jossain määrin varauksellisesti; 3: Suhtaudun neutraalisti; 4: Arvostan; 5: Arvostan suuresti. Vaihtoehto 6 (en osaa sanoa) on suljettu pois tarkastelusta; se sai merkintöjä paljon seuraavien järjestöjen kohdalla: Ympäristö ja kehitys (43 prosenttia vastanneista), Dodo (36 prosenttia), Sadankomitea (28 prosenttia), SDNL (23 prosenttia), Solidaarisuus (23 prosenttia).

Vaihtoehdon laajamittainen valinta ilmentää järjestön huonoa tunnettavuutta vastaajien keskuudessa.

8. Dodo sopii tämän aineiston perusteella jokseenkin huonosti ympäristöliikkeen neljännen aallon yleisrintamaan. Tästä kieli jo dodoilaisten vähäinen motivaatio osallistua 1990-luvun ympäristöaktivismia koskevaan tutkimukseen. Myös dodoilaisten palauttamiin lomakkeisiin kertyi palautetta, jossa he ottivat etäisyyttä neljännen aallon aktivismiin. Tämä ei välttämättä tarkoita, että kaikki dodoilaiset eivät arvostaisi myös muita uusia ympäristöjärjestöjä. He kuitenkin ottivat niihin etäisyyttä. Ainakin osin etäisyyden ottaminen johtuu uusimman liikeaallon huonosta julkisuuskuvasta. Dodoilaiset haluavat varjella omaa positiivista järjestökuvaansa.
9. ”Lajien samanarvoisuus” on toki jokseenkin epämääräinen käsite. Eläinoikeusliike puhuu mieluummin lajien *intressien* eli hyvinvointivaatimusten samanarvoisuudesta. Ekosysteemisessä ajattelussa kaikki lajit eivät välttämättä ole samanarvoisia kokonaisuuden kannalta. Tämä hienoinen käsitteellinen epätarkkuus kysymyksessä ei kuitenkaan liene vaikuttanut vahvasti vastauksiin. Jos se on vaikuttanut, niin vaikutus on ollut sen suuntainen, että aktivistit ovat jättäneet käyttämättä lajien tasa-arvoisuuteen viittaavan ääri vaihtoehdon. Tarkempi kysymys olisi voinut tuottaa siten jopa jyrkempää ekosentrisiä osoittavan tuloksen. Joka tapauksessa vastauksen voi tulkita yksiselitteisesti: neljännen aallon aktivistit pyrkivät suistamaan ihmisen luonnon herran jalustalta.
10. ● on selvää, että faktori kuvaa vain karkeasti ilmiötä, johon käsitteellä yhteiskuntanäkemyks tavallisesti viitataan. Faktorista voisi käyttää käyttöä yhtä hyvin nimitystä ”neljännen aallon maailmankuva” tai ”neljännen aallon suuntautuneisuus”. ●lemme päätyneet nimeen yhteiskuntanäkemyks, koska faktorin monessa osuolottuvuudessa otetaan vahvasti kantaa yhteiskunnan rakennetekijöihin.

VI AALLON HARJOJA JA SYVÄNTEITÄ

Näkökulmia muodostelmiin

Olemme tarkastelleet neljättä aaltoa kokonaisuutena. Tavoitteenamme on ollut yleiskuvan muodostaminen toimijoista ja heidän yhteiskunnallisista näkemyksistään. Lähtökohtana oli näkemys, jonka mukaan aallon sielunmaisema konstituoituu holistisena yleiskehyksenä, jonka ei kuitenkaan tarvitse muodostaa monoliittista tai harmonista ykseyttä. Vaihdamme nyt näkökulmaa ja tutkimme sielunmaiseman sisäisiä rakenteita ja kytköksiä. Suuntaudumme samasta tutkimuksellisesta viitekehyksestä kuin teimme edellä. Erittelemme toimijoiden kognitiivisten kehysten ominaispiirteitä Gamsonin kulttuuristen teemojen ja asiapakkauksen käsitteisiin tukeutuen.¹ Olemme määritelleet nämä käsitteet edellä ja esitelleet myös niitä koskevat operationaaliset määritelmämme (kysymykset, joiden avulla olemme tutkineet kulttuurisia teemoja ja asiapakkauksia). Selvitämme millaista vaihtelua niiden suhteen esiintyy aallon sisällä.

Eristimme tarkasteluun teemat, joiden kokonaisuutta nimitimme protestiaallon yhteiskuntanäkemykseksi (s. 84). Tutkimme seuraavaksi, esiintyykö aallon kentällä ryhmiä, jotka edustavat muita puhtaammin tai kärjekkäämmin koko aallolle enemmän tai vähemmän yhteisiä kulttuurisia teemoja, ja vastaavasti, onko kentällä mietoja toimijaryhmiä, jotka edustavat aallolle luonteenomaisia kulttuurisia teemoja selvästi keskimääräistä löyhemmin ja mahdollisesti myös valikoiden. Onko kulttuuristen teemojen kokeminen ryhmäkohtaisesti eriytynyttä siten, että tietyt ryhmät korostavat joitain erityisiä teemoja muita enemmän? Mikäli tällaisia voimakkuus- tai syvyysasteita voidaan löytää, eroavatko niitä edustavat ryhmät myös asiapakkauksen osalta? Entä onko toiminnallinen aktiivisuus yhteydessä kehyksen puhtauteen tai kärjekkyyteen?

Tuloksia voidaan tulkita tai selittää puhtaasti konstruktivistisesti esimerkiksi suhteuttamalla niitä toimijoiden omiin merkityksenantoihin. Tämänkaltaisen selitys vastaa kysymykseen, miten yksittäistulos on mielekäs toimijoiden näkökulmasta. Tuloksia voidaan tarkastella myös laajemmassa merkitysavaruuksessa, yhteydessään yhteiskunnan kulttuurisisältöihin, kuten omassa teorettisessa lähestymistavassamme teemme (liikeaalto modernisaatiokritiikin muotona). Tällöin toimijoiden itsensä antamat tulkinnat, heidän totuutensa saavat yhteiskunnallisen

ja kulttuurisen kontekstinsa. Tällöin esiin nousee myös sellaisia merkityksiä, jotka eivät artikuloitu, ainakaan usein, tietoisiksi ilmauksiksi toimijoiden itsensä antamissa selonteoissa. Laajan kulttuurisen tason lisäksi yhteiskunnallisia selityksiä voidaan etsiä suhteuttamalla toimijoiden merkityksenantoja heidän demografiaan tunnuspiirteisiinsä, esimerkiksi ikään tai koulutukseen. Ikä, koulutus tai asuinpaikka sisältävät tärkeitä viitteitä tai vihjeitä siitä, miten yhteiskunnalliset rakennetekijät kytkeytyvät toimijoiden merkityksenantoihin.

Ensin tutkimme toimijoiden demografisten ominaispiirteiden yhteyttä asiakakkauksiin ja kulttuuristen teemojen kokemiseen yhteiskuntanäkemyksen kärkevyiden merkityksessä. Sitten erittelemme kulttuuristen teemojen kärkevyiden yhteyttä neljännen aallon asiakakkauksen osa-alueisiin eli toimintasektoreihin. Yleistarkastelu toi esiin seuraavat liikehdintäaallon osaryhmät ympäristötoimijoiden kautta tarkasteltuna: yleiset ympäristöjärjestöt, eläinoikeusryhmät, eläinsuojeluryhmät, ihmisoikeus- ja rauhanjärjestöt, kehitysmaaryhmät, anarkistiryhmät, naisliikkeen ryhmät. Lisäksi vegetarismi ja veganismi ovat yleisiä oppeja ja elämäntapakäytäntöjä aktivistien keskuudessa. Vegetarismia ja veganismia tarkastelemme erikseen seuraavassa luvussa. Sen jälkeen laajennamme tarkastelua edelleen verkostosuhteisiin.

Sielunmaiseman demografiaa

Tutkimme aluksi protestiaallon toimijoiden demografisten tunnuspiirteiden yhteyttä asiakysymyksiin ja kulttuuriin teemoihin.²

Sukupuolten välillä ei käytännöllisesti katsoen ole eroja osallistumisen kirjossa (liite 3). Moniosallistuminen vahvistuu jonkin verran iän myötä. 25-vuotiaiden ja vanhempien ryhmässä on joukko todellisia moniosallistujia: noin kuudennes sanoo toimivansa vähintään seitsemän eri alan ryhmässä. Osallistumisen laaja-alaisuus kasvaa selkeästi myös koulutuksen myötä. Yksi selkeä syy osallistumisen kirjon ja iän yhteyteen on siinä, että yliopistoympäristössä järjestöjen tarjoamat mahdollisuudet osallistumiseen ovat laajat; ne myös tarjoavat osallistumiselle paljon virikkeitä. Yli 24-vuotiaista aktivisteista 70 prosenttia opiskeli yliopistossa tai on suorittanut korkeakoulututkinnon.

Taulukko 9 ilmaisee, mille protestiaallon sisäisille toiminta-alueille aktiivisuus kohdistui eri demografisissa ryhmissä.

Taulukko 9. Toiminta-alueet sukupuolen ja iän mukaan

	On jäsen tai toimii muutoin, prosenttia					
	Nainen	Mies	Alle 20 v	20–24 v	Yli 24 v	Kaikki
Muu ympäristöjärjestö	82	86	79	78	94	83
Eläinoikeusjärjestö	63	53	72	64	38	60
Ihmisoikeus/ rauhanjärjestö	40	47	47	38	43	43
Kehitysväestöjärjestö	33	26	31	24	38	31
Anarkistijärjestö	24	18	23	26	15	22
Eläinsuojelujärjestö	19	15	16	16	21	18
Muu poliittinen järjestö	11	19	14	15	13	14
Naisliike	12	3	6	11	11	9
<i>N</i>	<i>105</i>	<i>62</i>	<i>64</i>	<i>55</i>	<i>47</i>	<i>166</i>

Sukupuolten toiminta-alueiden erot ovat naisliikettä lukuun ottamatta pieniä. Eläinoikeusliike näyttää kuitenkin olleen hiukan suuremmassa määrin naisten toiminta-alueita. Lievät toisensuuntaiset erot esiintyvät ihmisoikeus- ja rauhanjärjestöjen sekä muun poliittisen järjestön osalta; miehet näyttävät osallistuneen niiden toimintaan hiukan naisia useammin.

Oikeastaan ainoa selkeä asiapakkausta koskeva demografinen eroavuus löytyy iän mukaisesta erittelystä. Eläinoikeustoiminta oli talvella 1998–1999 ennen muuta nuorimpien toiminta-alueita. Vanhimpaan ikäryhmään sijoittuvat toimivat suhteellisesti hiukan keskimääräistä useammin muussa ympäristöjärjestössä kuin eläinoikeus- tai eläinsuojelujärjestössä.

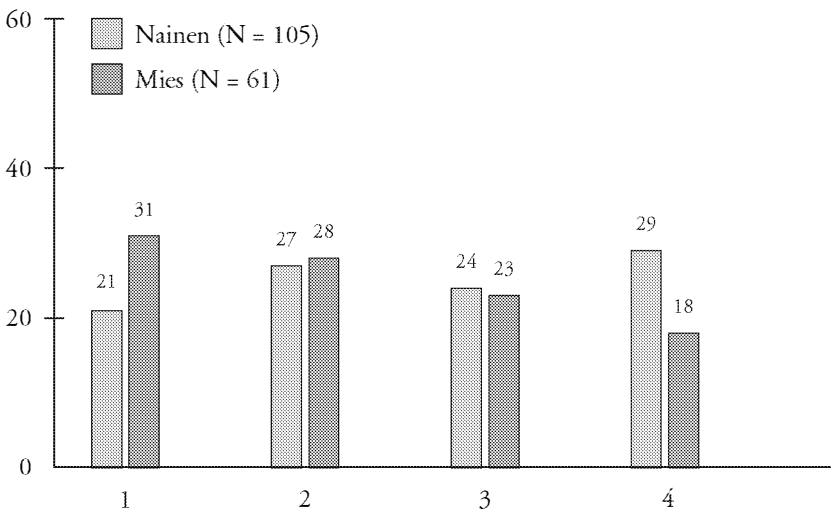
Kun neljäs aalto kokonaisuudessaan on nuorten (vastakulttuurista) toiminnallisuutta, niin aallon kenttä oli tarkemminkin katsannossa demografisesti varsin yhtenäinen. Eri-ikäiset nuoret, niin miehet kuin naisetkin osallistuivat laaja-alaisesti. On mahdollista, että toimijoiden vanhetessa myös eläinten oikeudet kiipeävät ikäryhmissä ylöspäin toiminnan motiivina; tuloksethan eivät koske ajallista muutosta. Nuorimmat saattoivat olla tässä uuden ajattelun kättilöitä.

Jos asiapakkaus osoittautui yhtenäiseksi, eroaako kulttuuristen teemojen kokeminen demografisten ryhmien välillä? Nimitimme edellä neljännen aallon yhteiskuntanäkemykseksi faktoria, joka sai korkean latauksen kuuden yhteiskuntanäkemyksestä selvittävän asennemuuttujan suhteen: luontokeskeinen suuntautuminen (ihmiskeskeisen vastakohtana), ei-puoluepoliittinen vasemmistolaisuus, yhteisöllisyyden korostus (valtiokeskeisen suuntautumisen vastakohtana), kilpailutalouden voittoperiaatteen tuomitseminen ja yhteiskunnan rakennemuutosten tähdentäminen teknologia-uskon asemasta. Muuttujista muodostettiin summa-

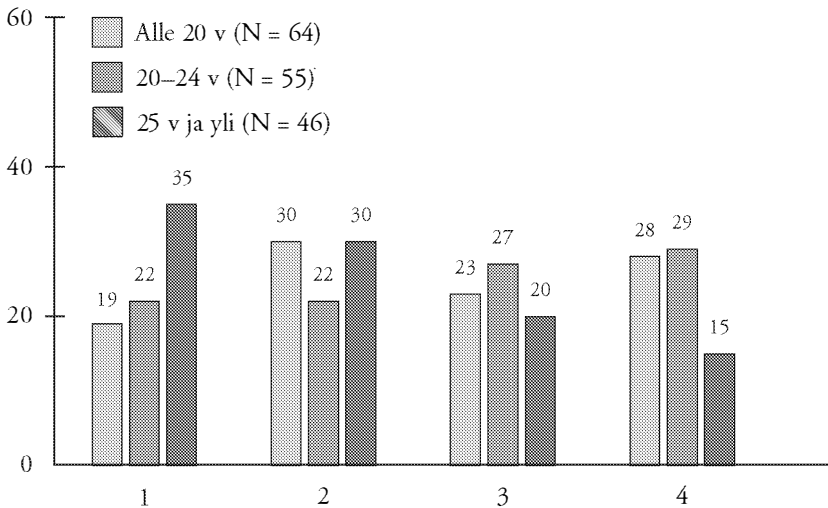
muuttuja, jota seuraavassa käytetään mittavälineenä (muuttujakohtaiset tiedot liitteissä 4 ja 5). Faktorin korkea lataus viittaa siihen, ettei kovin merkittäviä eroja tulisi esiintymään osaryhmien välillä. Lievemmätkin erot voivat kuitenkin olla kiinnostavia. Esiintyykö aallolle ominainen yhteiskuntanäkemyserityisen kärjekkäänä nuorimpien aktivistien kohdalla eli vahvastaako eriytynyt tarkastelu käsitystä protestiaallosta ennen muuta nuorten protestina? Miten sukupuoli erottelee yhteiskuntanäkemyserityistä?

Kuvio 10 paljastaa, että naiset edustavat keskimäärin jonkin verran miehiä jyrkempää yhteiskuntanäkemyseritystä. Tämä näkyy kärjekkävintä näkemyseritystä edustavassa luokassa neljä, johon naisista siijoittuu selvästi miehiä suurempi osa, ja vastaavasti lievintä yhteiskuntanäkemyseritystä edustavassa luokassa 1 päinvastaisina osuuksina³. Erot koskevat siis ääriä näkemyseritystä, mutta eivät johdonmukaisesti koko skaalaa (keskimmäisiä asenneluokkia). Muuttujakohtaisesta erittelystä saadaan lisätarkennusta (liite 4). Lajien samanarvoisuus on melko selkeästi naisten keskuudessa miehiä vahvempi arvo kärjekkävyyden merkityksessä⁴. Myös eräitä lievempiä eroja löytyi: miesaktivistien keskuudessa esiintyy hieman naisia enemmän jyrkkää vasemmistolaisuutta, yhteisöllisyyttä tähdentävä ääri vaihtoehto saa naisaktivisteilta lievästi miehiä suurempaa kannatusta, voittotalouden periaate saa jonkin verran jyrkemmän tuomion naisilta, naisten keskuudessa esiintyi myös hiukan enemmän kärjekkävää rakennajatteluä etsittäessä ratkaisua ympäristöongelmiin. Näistä eroista selvimmän tulkittavissa on naisten kohdalla esiintyvä ekosentrismien painotus. Se

Kuvio 10. Yhteiskuntanäkemyseritys sukupuolen mukaan (%)
Näkemyserityksen kärjekkävyys kasvaa yhdestä neljään

Kuvio 11. Yhteiskunnanäkemykset ikäryhmien mukaan (%)
Näkemyksen kärkevyys kasvaa yhdestä neljään

näyttäisi olevan yhteydessä eläinoikeusajatteluun, joka on vahvinta nuorten naisaktivistien keskuudessa. Nuorten naisten eläinoikeusajatteluun kytkeytyy usein radikaaleja näkemyksiä yhteiskunnasta ja sen toiminnan logiikasta.

Ikä erottelee näkemyksiä selvimmin yhteiskunnan kehittämisen arvoulottuvuudella ihmislähtöisyys-lajien samanarvoisuus⁵. Nuorimmat antavat vahvemmin luontokeskeisiä vastauksia (liite 5). Nuoret korostavat myös yhteiskunnan rakennemuutoksia ympäristöongelmien ratkaisussa. Vahvaa yhteisökorostusta esiintyy niin ikään eniten nuorimmassa ikäryhmässä.

Niin sukupuolten väliset kuin ikäryhmienkin keskinäiset jotakuinkin selkeät aste-erot koskevat kahta teemaa. Nuorten ja naisten keskuudessa esiintyy muita ryhmiä enemmän vahvoja lajien samanarvoisuuden korotuksia, kuten myös yhteisöllisyyden painotuksia. Nämä taustatekiijät näyttävät tukevan toisiaan: kyseisiä arvoja kannattavat vahvassa merkityksessä muita useammin nuoret naiset. Aktivistien koulutusasteen tarkastelu (luku IV) täsmentää heidän olevan lähinnä lukiolaisia.

Uskonnonvastaisuus näyttää olevan ensi sijassa nuorten (ja) naisten yleinen piirre, puoluepoliittisuutta vieroksuvat sen sijaan miehet naisia useammin, radikaalin toiminnan muotoja karsastavat etenkin vanhempaan ikäryhmään kuuluvat. Erot tarkasteltujen ryhmien kesken eivät kuitenkaan ole suuria.

Tarkastelun selkein yksittäistulos on, että kärkevintä yhteiskunnanäkemyksiä edustavat nuoret naiset, joiden keskeinen kiinnostuksen kohde on eläinten oikeudet.

Kulttuuristen teemojen kokeminen toiminta-alueittain

Erittelemme protestiaallon asiakysymysten yhteyttä kulttuuristen teemojen kokemiseen ja toiminta-aktiivisuuteen edellistä tarkemmin. Otamme myöhemmin erikseen tarkasteluun teemaan kytkeytyvän vegetarismien ja vegaaniuden.

Protestin laajentuessa perustettiin kaksi kattojärjestöä, Maan ystävät ja Oikeutta Eläimille, yhdistämään ja kokoamaan kenttää. Tällainen pyrkimys edellyttää näkemystä vahvasta yhteisyyden kokemisesta. Olemme myös havainneet erittäin vahvoja asenteiden ja näkökantojen keskittymiä useiden kulttuuristen teemojen kuten myös asiapakkauksen osalta. Vahvat keskittymät eivät ole mahdollisia, mikäli eri ryhmien osalta ei esiintyisi huomattavaa yhdenmukaisuutta.⁶

Tutkimme ensin osallistumisaktiivisuuden suhdetta yhteiskuntanäkemyksen kärkevyyteen. Osallistumisaktiivisuudella tarkoitamme osallistumista protestiaallon puitteissa eri asiaryhmien toimintaan. Osoittautuu, että osallistumisen laaja-alaisuus korreloi vahvasti yhteiskuntanäkemyksen kärkevyyteen (liite 6).

On ilmeistä, että asiakysymysten kokeminen tärkeäksi tuottaa sekä radikaalia yhteiskuntanäkemyksiä että laaja-alaista osallistumista. Kun asiakysymykset on määritelty polttaviksi ongelmiksi, johdonmukaista on kiihkeä yhteiskunnallisen ratkaisun etsiminen niihin. Yhtä välttämättömäksi muodostuu omakohtainen toiminta ongelmien voittamiseksi. Samalla osallistuminen ruokii itseään. Laaja-alainen osallistuminen ja siihen panostaminen muokkaavat protestojen subjektiviteettia näkemään ja kokemaan yhteiskunnan protestikulttuurin näkökulmasta. Näiden kahden tekijän suhde on tendenssinomainen, kuten tällaisten tekijöiden keskinäiset riippuvuudet tavanomaisesti ovat.

Taulukko 10. Yhteiskuntanäkemyksen kärkevyys toimintasektoreittain

	Yhteiskuntanäkemyksen kärkevyys (kärkevyys kasvaa 1:stä 4:ään)				
	1 %	2 %	3 %	4 %	%
Muu ympäristöjärjestö	23	27	25	26	100
Eläinoikeusjärjestö	19	23	27	30	100
Ihmisoikeus-/rauhanj.	13	18	31	38	100
Kehitysväestöjärjestö	18	28	22	33	100
Anarkistijärjestö	3	14	28	56	100
Eläinsuojelujärjestö	28	21	28	24	100
Naisliike	27	20	7	47	100
Kaikki N = 166	25	27	24	25	100

Yhteiskuntanäkemyksessä muistuttaa eri toimintasektoreissa toisiaan sikäli, että niissä kaikissa yli puolet osallistujista sijoittuu kahteen kärjekkäintä suhtautumista ilmentävään luokkaan (luokat 3 ja 4). Toimintasektoreittain tarkasteltuna protestiaallon yhteiskuntanäkemyksistä voidaan siis pitää melko, ellei jopa huomattavan yhtenäisenä. Toisin sanoen, lukuisista alaryhmistä ja niille erityisistä painotuksista huolimatta on perusteltua puhua kulttuuristen teemojen suhteen suhteellisen yhtenäisestä yleiskehyksestä protestiaallon tasolla. Tässä on tietenkin muistettava, että aineisto kerättiin ympäristöaktiivisiin osallistuvien toimijoiden kautta, mikä vahvistaa tuloksen yhtenäisyyttä. Toisaalta juuri ympäristöaktiivisempi oli 1990-luvun protestoinnin ydinalue.

Muista kysymyksistä erityisesti anarkistien verkostot olivat vireitä ainakin 1990-luvun puoliväliin asti, joskin ne imeytyivät pitkälti mukaan ympäristökamppailuihin ja olivat niiden taustavoimia. Anarkistijärjestöjen toimijat edustivat tutkimusajankohtana aallon kärjekkäintä yhteiskuntanäkemyksistä. Anarkisteista peräti yli puolet sijoittui kärjekkäintä asennoitumista edustavaan luokkaan 4. Anarkistit edustivat jyrkimpiä näkemyksiä vasemmistolaisen suuntautumisen, yhteisöllisyyden, kapitalismikritiikin ja ympäristöongelmien ratkaisujen rakennajatteluun osalta (ks. taulukko 11). Nämä kaikki olivat neljännen aallon keskeisiä kulttuurisia teemoja. *Anarkistit edustivat protestiaallon yhteiskuntanäkemyksen radikaalia kiteytymää.*

Myös naisliike edusti melko useita kulttuurisia teemoja kärjekkäissä muodoissa: vasemmistolaisuus, lajien samanarvoisuutta tähdentävä ekosentrismi, kapitalismikritiikki oli monen naisaktivistin osalta vahvaa. Naisten kohdalla esiintyy myös muita toimintasektoreita selkeämpää polarisaatiota. On kuitenkin huomattava, että naisliikkeen edustajia näytteessä on vähän (13–15) ja tulokset ovat tältä osin vain viitteellisiä ja riskialtusti yleistettävissä.

Ihmisoikeus- ja rauhanjärjestöissä sekä kehitysmaajärjestöissä toimivat edustavat jonkin verran protestiaallon keskimääräistä jyrkempää yhteiskuntanäkemyksistä. Loogista on, että eläinsuojelu- ja eläinoikeusjärjestöjen aktivistit tähdentävät muita hieman vahvemmin lajien samanarvoisuutta yhteiskunnan kehittämisen lähtökohdana.

Ulotamme erittelyn seuraavaksi toimintasektoreista toimintaryhmiin. Tarkasteluun otetaan järjestöt, joiden toimintaan osallistuu vähintään 20 näyteen aktivistia.

Taulukko 11. Yhteiskuntanäkemyks järjestöittäin

Aktivisteja	Näkemyksen kärkevyys kasvaa 1:stä 4:ään				
	1 %	2 %	3 %	4 %	%
Maan ystävät (98)	13	30	28	30	100
Oikeutta Eläimille (79)	18	19	29	35	100
Kehitysmaakauppayhdistys (33)	15	27	21	36	100
Amnesty International (31)	23	10	42	26	100
Luonto-Liitto (28)	25	29	29	18	100
Suomen Anarkistiliitto (SAL), (24)	–	21	21	58	100
Aseistakieltäytyjäliitto (23)	4	13	30	52	100
Vegaaniliitto (23)	31	22	26	22	100
Dodo (21)	60	20	20	–	100
Koko näyte (167)	25	27	24	25	100

Toimintaryhmien mukainen tarkastelu tuo esiin toiminta-alueen mukaista tarkastelua suurempia eroja yhteiskuntanäkemyksessä. Kolme järjestöä poikkeaa selvästi keskimääräisestä tendenssistä. Suomen Anarkistiliiton ja Aseistakieltäytyjäliiton toimintaan osallistuvat edustivat vahvasti keskimääräistä kärkevää yhteiskuntanäkemyksiä. Vielä jyrkempi toisensuuntainen tendenssi havaitaan Dodon osalta. Yksikään sen toimijoista näytteessä ei sijoitu kärkevimpiin yhteiskuntanäkemyksen luokkaan, mutta yli puolet sijoittuu lievimpään luokkaan. Järjestö poikkeaa selvästi neljännen aallon yleislinjasta yhteiskuntanäkemyksen kärkevyyden osalta.

Yhteiskuntanäkemyksen osalta heterogeenisimpiä ryhmittymiä ovat aineiston perusteella Vegaaniliiton, Luonto-Liiton ja Amnesty Internationalin toimintaan osallistuvat aktivistit. Tämä luonnehdinta on järjestökohtaisesti pätevä tietenkin vain neljännen aallon toimijoiden suhteen. Se kuvaa järjestönä melko hyvin kuitenkin ainakin Vegaaniliittoa, joka syntyi neljännen aallon puhureissa ja keräsi alusta saakka paljon protestiaallon mobilisoimia nuoria, perinteisempien ja vanhempien eläinsuojelu- ja kasvissyönteaktivistien rinnalle.

Yhteiskuntanäkemyksen painotukset näyttävät siis kulkeneen ennen muuta järjestöjen tai ryhmän mukaisesti, eivät yhtä suurena määrin toimintasektorin mukaisesti. Tämä onkin luonnollista, sillä samalla tavoin orientoituvat tai yhtenevän kehityksen omaavat lyöttäytyvät yleensä yhteen ja muodostavat ryhmiä; kerran muodostuttuaan ryhmä säätelee suuremmissa tai pienemmissä määrin jäseniään. Se luo ja kehittää omaa identiteettiään ja omaleimaisuuttaan. Samalla tehdään eroja

muihin ryhmiin. Yhdellä toiminta-alueella on tyypillisesti useita ryhmiä, joilla on kullakin hieman omalaatuinen painotuksensa yhteiseen huolenaiheeseen.⁷

Dodo näyttää poikenneen eniten protestiaallon keskimääräisestä yhteiskuntanäkemyksestä. Suurin poikkeama esiintyi luontokeskeinen-ihmiskeskeinen-*ulottuvuudella*, jolla yleistendenssistä ja kaikista muista vertailun järjestöistä poiketen *dodolaisien* keskuudessa oli suurta hajontaa. *Dodossa* toimineista luontokeskeistä näkemystä kannattaa aivan yhtä suuri osa kuin ihmiskeskeistäkin, kun taas muiden järjestöjen painotukset olivat vahvasti luontokeskeisiä. Poikkeavuus oli lähes yhtä vahvaa valtiokeskeisyys-pienyhteisökeskeisyys-*ulottuvuudella*, jolla *dodolaiset* poikkesivat muiden yhteisökorostuksesta kannattaen lähinnä kultaista keskitietä. Kummallakin *ulottuvuudella* *dodolaiset* ja anarkistit sijoittuvat vastakkaisiin kohtioihin. *Dodolaiset* näyttävät vierastaneen ennen muuta anarkisteille ominaisia katsantotapoja, joita suosittiin liikehääntäaallossa yleisemmin. Myös *dodolaisien* vasemmistosympatiat olivat keskimääräistä selvästi miedompia, vaikka heistäkin yli neljännes edusti melko vahvaa vasemmistolaista katsantokantaa (28 prosenttia *Dodossa* toimivista sijoitti itsensä jompaan kumpaan kahdesta ääriluokasta vasemmisto-kohtiossa; sen sijaan yksikään ei kahteen ääriluokkaan oikeisto-kohtiossa). Jonkin verran yleistendenssejä lievempiä olivat näkemykset myös voittoperiaatteella toimivan talousjärjestelmän ongelmallisuudesta sekä rakenteellisten muutosten korostuksessa ympäristömyönteisen kehityksen ehtona. Yleisesti näkemykset olivat näillä *ulottuvuuksilla* samansuuntaisia protestiaallon valtatendenssin kanssa.

Kaiken kaikkiaan *Dodossa* toimivia voidaan pitää protestiaallon yleiskehityksen rajatapauksena. He sijoittuvat kulttuuristen teemojen osalta aallon rajamaille. Aineiston perusteella *dodolaisuus* ikään kuin seisoj toisella jalalla neljännessä aallossa, mutta toisella tukevasti ”pitävällä maankamaralla”. *Dodolaisuus* ei näytä olevan kuitenkaan tiukkarajaista: mukana on muutamia yhteiskuntanäkemyksiltään suhteellisen tyypillisiä protestisyklin edustajia, mutta myös sen tavanomaisista näkökannoista olennaisesti poikkeavia nuoria.

Suomen Anarkistiliitossa ja *Aseistakieltäytyjäliitossa* toimivat muistuttavat näkemyksiltään suuresti toisiaan, mikä selittyy sillä, että niihin kuuluu paljon samoja aktivisteja (liite 7). Niissä toimivat edustavat muita järjestöjä suuremmassa määrin äärikantoja nimenomaan protestiaallon yhteiskuntanäkemyksen suhteen. Anarkistit ovat muita vasemmistolaisempia, muita vieläkin kriittisempiä voittoperiaatteella toimivaa talousjärjestelmää kohtaan ja heille yhteisökeskeisyys on lähes absoluuttinen arvo. *Vegaaniliiton* aktivistit erottautuvat yleiskuvasta ekosentrismien korostuksessaan; peräti 68 prosenttia heistä valitsee tätä merkitsevän ääri vaihtoehdon.

Yleistä suuntautumista tuo esiin myös avoimen kysymyksen avulla tiedusteltu varauksellinen suhtautuminen. Myös niitä koskevat jakaumat ovat huomattavan samankaltaisia eri toimintasektoreilla. Kuvaavaa on, että neljä useimmiten mainittua varauksellisen toiminnan aluetta ovat samoja kaikissa toimintasektoreissa, ja järjestyskin on monen ryhmän osalta lähes sama. Julkisessa keskustelussa toistuviin tyypillisiin stereotyyppioihin verrattuna kiinnostavaa on, että anarkistien

keskuudessa EVR/ELF -tyyppinen suora toiminta on suhteellisesti aivan yhtä karustettua kuin muidenkin sektoreiden toimijoiden keskuudessa. Anarkisteja ei siis pidä kytkeä yhtenäisenä ryhmänä kaikkein militantimpaan suoraan toimintaan. Useiden ryhmien edustajat nostavat esiin kovien arvojen (rasismi, militarismi, fasismi, väkivallan käyttö) kritiikkiä.

Teesi protestiaaltoja kokoavasta suhteellisen yhtenäisestä kehiksestä on tarkastelun perusteella edelleen pätevä. Kehys ei ole kuitenkaan kaavamaisen yhtenevä. On ensinnäkin ryhmiä ja järjestöjä, joiden kehys ilmentää protestiaallon yhteiskuntanäkemyksiä järjestetyssä muodossa, eräänlaisia radikaalismin tiheitä. Toiseksi on ryhmittymiä, joita voidaan kuvata rajatapauksiksi. Niille on ominaista eräissä suhteissa yhdenmukaisuus protestiaallon yleiskehityksen kanssa, kun taas joissain muissa suhteissa eroavuudet voivat olla selviä. Tätä tyyppiä edustavassa esimerkissä (Dodo) toimi yhteiskuntanäkemykseltään sekä tyyppillisistä aallon edustajia että myös siitä selkeästi poikkeavia aktivisteja. Lisäksi näiden kahden tyyppin väliin sijoittuu ryhmittymiä, jotka kehysnäkökulmasta edustavat selkeästi aallon tavanomaisia painotuksia, mutta jotka samalla kertaa tähdentävät jotain aallon asiakysymystä tai kulttuurista teemaa muita kärkevämmin. Neljäs tyyppi on aallon tavanomainen ”rivijäsenjärjestö”. Aallon yleiskehystä edustavat tyyppillisimmin Maan ystävät, Oikeutta eläimille, Kehitysmaakauppahädistys sekä protestiliikkeitään osallistuvat luontoliittolaiset ja Amnesty Internationalissa toimivat aktivistit.

Viitteet

- ¹ Tarkasteluotteemme on yksi mahdollisista. Se eroaa sellaisesta toimijakeskeisestä otteesta, joka koettaisi rekonstruoida toimijaryhmien kehystyksiä ja niiden rakentumista selvittämällä, miten toimijat muokkaavat näkökantojaan keskusteluissa muiden toimijoiden kanssa. Tällainen tarkasteluote voisi käyttää hyödykseen esimerkiksi skenen ideaa, sitä toiminnan näyttämöä, jossa merkityksiä tuotetaan (ks. Toivanen 1997) ja tutkia, miten käsityksiä toiminnan tarpeellisuudesta, asiasisällöistä ja toimintamuodoista rakennetaan osana skenen määrittelykamppailuja ja sen rakenteita. Miikka Pyykkönen (2000) on käsitellyt merkityskamppailuja skenen ja valtakulttuurin välillä. Skenelle sisäisempi lähestymistapa voisi etsiä myös kentän keskeistä organisoivaa periaatetta ja tutkia kenttää tuon periaatteen näkökulmasta, kuten Toivanen tekee tutkiessaan radikaalia vastakulttuuria poliittisoidun do it yourself -periaatteen merkitys jatkumoina.
- ² Iän mukainen tarkastelu ilmentää samalla koulutusastetta: nuorimmasta ikäryhmästä hyvin suuri osa on lukiolaisia, eikä heissä voi olla korkea-asteen tutkinnon suorittaneita. Koulutusasteen mukainen tarkastelu jätetään sivuun yhtäältä tämän takia ja toiseksi siitä syystä, että eri koulutusastetta edustavat tapausmäärät jäävät korkeammassa ikäryhmässä vertailun kannalta liian pieniksi.
- ³ Kendallin tau $b = .13$, sig. = ,069. Huomautamme, että näytteemme ei ole tilastolliset kriteerit täyttävä otos. Merkitsevyysluvuilla on siis vain ”vihjearvo”.
- ⁴ Eron merkitsevyys sig. = ,029
- ⁵ Kendallin tau $b = .20$, sig. = ,004.

- ⁶ Koska moniosallistuminen usean sektorin edustamaan toimintaan on hyvin yleistä, ei ole mahdollista tarkastella kutakin sektoria pelkästään sitä edustavien toimijoiden ”puhtaiden” tapausten avulla niiden pienen määrän takia.
- ⁷ Erojen tarkastelussa on huomattava, että empiirinen asetelma on suunniteltu pyrkimyksestä eritellä protestiaallon sisäisen kentän jakoja. Sitä silmällä pitäen yhteiskuntanäkemysten summamuuttuja muodostettiin jakamalla aallon toimijat neljään eri kärkevyysasteita ilmentävään luokkaan, niin että kuhunkin luokkaan tuli noin neljännes vastanneista (luokkia ei siis muodostettu tasavälisinä kärkevyysluokkina, jolloin jakaumasta olisi muodostunut erittäin vino kärkevyysasteiden suuntaan). Emme voi siis taulukon perusteella tehdä esimerkiksi päätelmää, että koska mainitut kolme järjestöä poikkeavat selkeästi summamuuttujan keskimääräisestä jakaumasta, niitä ei ehkä tule lukea lainkaan protestiaaltoon kuuluviksi. Taulukon avulla voimme tarkkaan ottaen tutkia vain protestiryhmien keskinäisiä eroja ja samankaltaisuutta.

VII HENKILÖKOHTAISEN POLITISOINTI: VEGETARISMI JA VEGANISMI¹

He eivät syö eläimiä. He eivät mene armeijaan. He haluavat lopettaa taloudellisen kasvun. He haluavat nujertaa kapitalistisen järjestelmän. He boikotoivat McDonald'sia, Shelliä, Finnairia ja Särkänniemeä. (Helsingin Sanomien Nyt-viikkoliite 2/1998, 7).

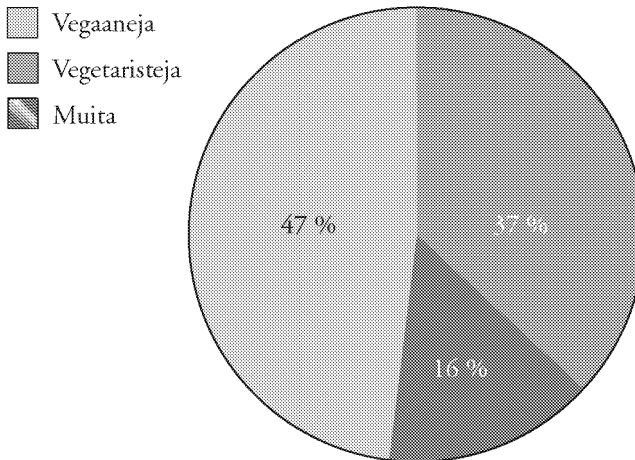
Uusi luku kasvissyöntikulttuurissa

Elämäntapakokeilut ovat likipitään aina kuuluneet radikaaliin yhteiskunnalliseen liikkeeseen: varhainen sosialistinen liike johti kommunististen ihanneyhteiskuntien kokeiluihin sisäisine elämäntapajärjestelyineen, 1960-luvun hippiliike tuotti psykedelisen kukkaiskansan romantisoituneen yksikertaisen maalaiselämän malleineen ja kaupunkilaiskommuneineen. Tuota radikalismia seurannut pehmeä aalto johti meilläkin uuteen kasvisruokakulttuurin nouseeseen 1970-luvun kuluessa. 1990-luvun protestissa elämäntapanäkökohdat olivat kuitenkin keskeisemmässä asemassa itse ympäristöprotestissa kuin kertaakaan aikaisemmin ympäristöliikkeen historiassa. Ympäristöaktiivisuuden kenttä muuttui ylipäätään entistä vahvemmin elämäntapakokeilujen areenaksi, jolla kehiteltiin ja kokeiltiin monia erilaisia vaihtoehtoisia arjen tasolta nousevia elämäntapamuotoja.

Tutkimme tässä luvussa elämäntapojen politisoitumista neljännessä aallossa kasvissyönnin ja veganismin kautta². Kummallakin elämäntavalla oli erittäin keskeinen asema protestikulttuurissa. Puolet näytteemme aktivisteista ilmoittaa olevansa vegaaneja ja runsas kolmannes vegetaristeja.

Neljäs aalto uudelleen politisoi suomalaisen kasvissyöntikulttuurin ja toi tänne monissa muissa maissa jo vuosikymmeniä vaikuttaneen veganismin. Veganismin rantautuminen Suomeen liittyi erottamattomasti samaan prosessiin, jossa osa varhaisista aktivisteista irtautui vakiintuneista eläinsuojelu- ja ympäristöjärjestöistä synnyttäen suomalaisen eläinoikeusliikkeen. Radikalisoituminen sai runsaasti vaikutteita punk-, anarko- ja antifasistipiireistä, joissa kasvissyönnillä oli ollut sijansa 1980-luvulta lähtien. (Peltokoski 1999, 7–8; Toivanen 1997, 92–93.)

Kuvio 12. Kasvissyönnön ja veganismin näytteessä³ (%), N = 167

Lähes samaa vauhtia kuin veganismista tuli julkisuuden ilmiö lanseerasivat aktivistit uusia käsitteitä. *Fenno- eli lähialueveganismilla* perättiin huomiota siihen, että kulutuksen pitäisi suuntautua mahdollisimman pitkälle lähialueilla tuotettuun ravintoon. Kyse oli siis ekologisesti painottuneesta veganismista. *Freeganismi* syntyi nimeämään vegaaneja, jotka ovat aatteellisesti vegaaneja, mutta voivat kuitenkin kuluttaa eläinkunnan tuotteita, mikäli se ei edistä eläinten taloudellista hyväksikäyttöä. Freeganit voivat esimerkiksi syödä pois heitettyä eläinperäistä ruokaa. Sitten freeganismin käsite vakiintui tarkoittamaan ylipäätään ruuan hankkimista roskiksia käyäkään se etäänny kytöksestään veganismiin.

Neljännellä aallon elämäntapakeiluista varsinkin veganismi kiihotti 1990-luvun julkista keskustelua. Veganismi oli laajalle yleisölle tuntematon sekä käsitteenä että elämäntapana. Medioille veganismi tarjosi kokonaan uuden ilmiön pureskeltavaksi. Ehdottomuudessaan ja jyrkkyydessään se oli sopivaa ainesta eksoottisia ilmiöitä metsästäväälle uutisoinnille. Helsingin Sanomat (8.2.1998, D1) kirjoitti kasvissyönnistä ja veganismista seuraavasti: ”Etujoukko ei syö enää lihaa: Nuoret eivät usko vaikuttavansa äänestämällä. He eivät luota poliitikoihin, hallituksiin ja kansanedustuslaitokseen. Nuoret muuttavat maailman syömällä.” Myös Keskisuomalainen (15.11.1998, 14) tunnisti nykypolven ympäristöaktivistien olevan useimmiten vegaaneja ja esitti arvion, että näin on myös ekotaaseja tekevien henkilöiden kohdalla:

Iskijät ovat myös vegaaneja eli eivät halua käyttää mitään tavaroita, joiden valmistukseen on tarvittu eläinkunnan tuotteita. Liha hylätään ensimmäisenä. Edes

hunaja ei kelpaa, koska sen keruun yhteydessä kuolee mehiläisiä. Silkkikin on pannassa, koska silkkikotelot keitetään, kun toukka vielä elää. Hyytelöimisaine liivate ei myöskään tule kyseeseen, koska se valmistetaan keittämällä eläinten luita, nahkoja ja jänteitä. Ja esimerkkejä olisi vielä pitkä lista.

Voidaan sanoa, että veganismi toimi julkisuudelle samantapaisena ärsykkeenä kuin maanlaiset sabotaasit. Kasvissyönti on tunnettu ja tuttu ilmiö, joskin myös sen saama jyrkän poliittinen luonne havaittiin medioissa. Veganismi sen sijaan oli kokonaisuudessaan jotain uutta – ja myös pelottavaa. Tiukkoja rajoituksia sisältävänä elämäntapana se saatettiin kokea uhkaavana. Hyökkäsihän se kulutusyhteiskunnan rajoittamattomasta valinnan vapauden ideaalia vastaan.

Uutuudesta ja poliittisesta radikaliteudesta huolimatta niin neljännen aallon vegetarismi kuin veganismikin voidaan sijoittaa pitkistä historiallisista juurista ponnistavaan vegetaristiseen kulttuuriin. Eurooppalaisen kasvissyönnin juuret yltävät jopa ajanlaskun tuolle puolen. Kasvissyönti tunnettiin faaraoiden Egyptissä, josta elämäntapa siirtyi hellenistiseen kulttuuriin. Osittainen kasvissyönti on ollut tunnettua myös juutalaisessa kulttuurissa, jossa kieltäytyään paaston aikana ”voimakkaista” ravintoaineista, muun muassa lihasta. Itämaisten uskontojen ja aatevirtausten piirissä kasvissyönnillä on kymmeniä tuhansia vuosia vanhat perinteet. (Streng 1994; Eder 1990, 70–71; Peltokoski 1999, 6.)

Moderniteetin alussa kasvissyönti kukoisti romantiikan aatevirtauksen piirissä. Kun uuden ajan mekanistinen maailmankuva määritteli eläimet koneiksi, eläinsuojeluaate nosti päätään ja kasvissyönti virkosi. Kasvissyönti alkoi institutionalisoida vegetaristista elämäntapaa kannattaviksi yhdistyksiksi ja kasvissyönnistä tuli yhä tiedostetummin vaihtoehtoinen elämäntapa. (Twig 1983, 20; Streng 1994; Peltokoski 1999, 6.)

Kasvissyönnillä on Suomessakin yli satavuotiset juuret. Se tuli Suomeen 1800-luvun loppupuolella tolstoilaisten ja teosofien mukana. Vuonna 1913 perustettiin aatteellinen Suomen vegetaristinen yhdistys, jonka taustavaikutteet olivat uskonnolliset ja yhteiskunnalliset. Teosofian ja tolstoilaisuuden lisäksi se sai vaikutteita muun muassa naisasialiikkeestä, pasifismista ja sosialismista. Laajamittaisemmin kasvissyönti tuli Suomeen osana terveysliikettä 1930-luvulla. Terveydelliset perusteet ovat noista ajoista saakka olleet yleisin syy kasvissyöjäksi ryhtymiselle. (Peltokoski 1999, 7.)

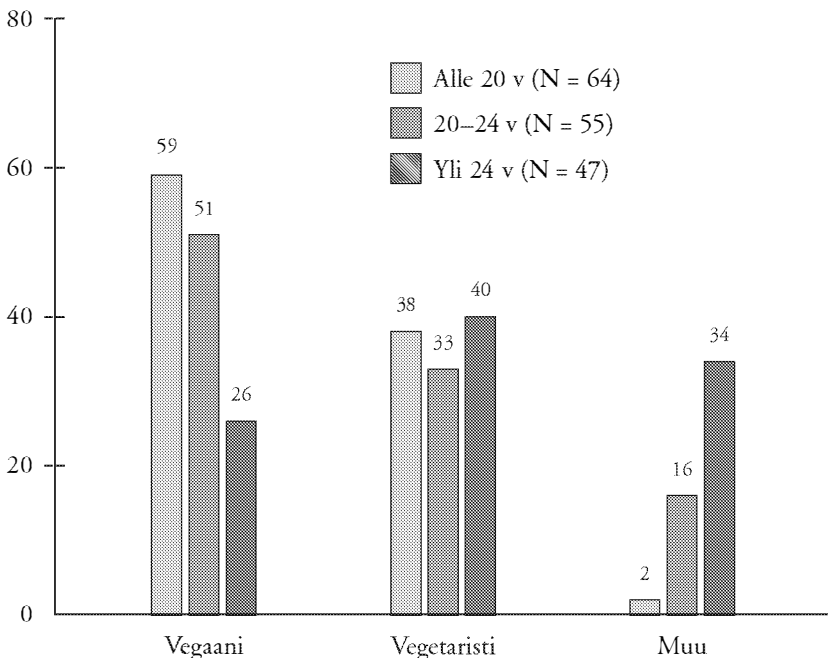
1900-luvun alun jälkeen kasvissyönnillä oli nostetta jälleen 1970-luvun taitteessa, jolloin se liittyi kulttuuriradikalismiin ja itämaisten uskontojen rantautumiseen Suomen maaperälle. Eettiset syyt alkoivat nousta vallinneiden terveydellisten näkökohtien rinnalle. Vaihtoehtoisia elämäntapakokeiluja kannattaneet Oraansuojelijat perusti Suomen ensimmäisen kasvisravintolan Helsinkiin vuonna 1974. Eettisellä kasvissyönnillä on ollut läheinen yhteys eläinsuojeluliikkeeseen, joka on niin ikään vaikuttanut Suomessa viime vuosisadan alusta asti. Uudenneaman eläinsuojeluyhdistys perustettiin vuonna 1901 (nyk. Suomen eläinsuojeluyhdistys). Vuonna 1961 perustettiin Koe-eläinten suojelu-yhdistys, joka muutti nimensä Eläinsuojeluliitto Animaliaksi vuonna 1990. (Husso 1993, 2; Streng 1994; Peltokoski 1999, 7.)

Veganismin käsite keksittiin Isossa-Britanniassa 1900-luvun puolivälissä, jolloin maassa perustettiin myös ensimmäinen veganismia ajanut yhdistys. Ison-Britannian lisäksi veganismi on yleistynyt ennen Suomea varsinkin Saksassa, USA:ssa ja Ruotsissa. Suomeen se tuli, kuten mainittua, eläinoikeusliikkeen myötä. (Peltokoski 1999, 6.)

Klaus Eder (1996, 126–132) pitää tällaista kasvissyönnin ja lihansyönnin välistä historiallista rinnakkaiseloa jopa niin merkittävänä ilmiönä, että hänen mukaansa eurooppalainen historia on luettavissa kasvissyönti- ja lihansyöntikulttuurin väliseksi kamppailuksi. Ederin mukaan kasvissyöntikulttuuria jäsentää elämän-suojelullinen verettömyyden ihanne, joka haastaa valtakulttuurisen uhrikoodin. Ederläisittäin uutta ympäristöradikalismia voisi pitää yhtenä tällaisten kamppailujen vaiheena.

Neljännen aallon vegaanit ja kasvissyöjät korostivat ennen kaikkea elämäntapansa ekologista ja eläinoikeudellista ulottuvuutta erottautuen näin perinteisistä kasvissyöjistä, jotka tähdentävät yleensä terveystäkokohtia. Eläinoikeudellisesti orientoituneet kasvissyöjät ja vegaanit pyrkivät irrottautumaan eläintaloudesta, joka heidän mukaansa aiheuttaa tarpeetonta kärsimystä eläimille ja asettaa eläimet taloudellisen hyödykkeen asemaan. Ekologisiin perusteisiin vedoten aktivistit olivat puolestaan huolissaan muun muassa siitä, että karjatalous lisää ihmisten

Kuvio 13. Vegetaristit ja vegaanit ikäluokittain (%)

luonnolle aiheuttamaa kuormitusta. Usein esiintynyt perustelu oli myös se, että länsimainen lihatalous on osasy sädemetsien tuhoutumiseen ja kolmannen maailman nälkään. (Peltokoski 1999, 9–10.)

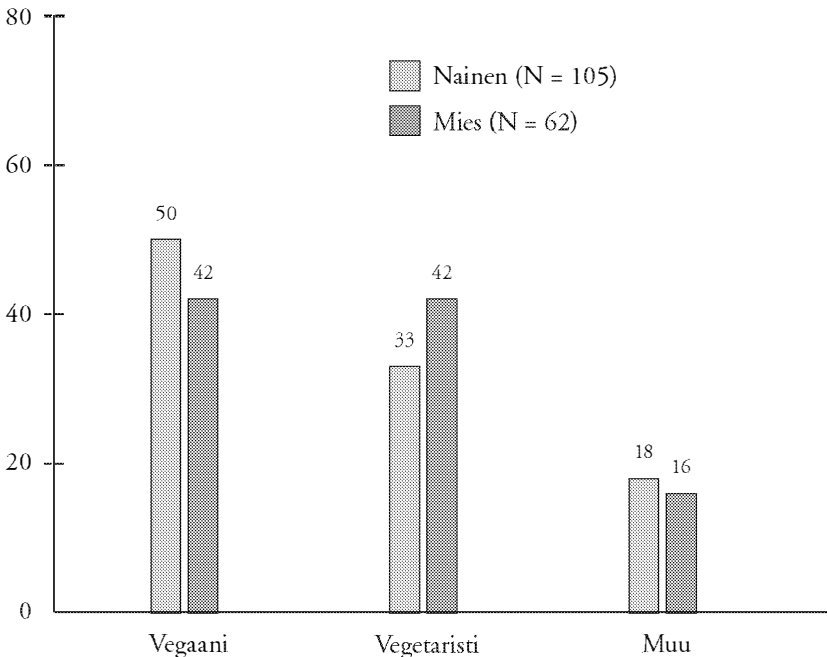
Vegetaristien ja vegaanien muotokuva

Vegetarismien ja veganismien protestiaallossa saamaa suosiota on syytä selvittää tarkemmin. Tutkimme seuraavaksi millaisissa osaryhmissä vegetarismi ja veganismi ovat yleisiä, missä taas vähemmän yleisiä, miten kasvissyöntikulttuuri nivoutuu osaksi liikehdinnän asiapakkausta ja kulttuurisia teemoja sekä millaisia yhteyksiä sillä on radikaalia toimintaa koskeviin asenteisiin.

Veganismi ja vegetarismi eivät jakaudu tasaisesti liikeaktivistien keskuudessa vaan keskittyvät tiettyihin demografisiin ryhmiin. Niiden paikallistaminen antaa viitteitä elämäntapojen poliittisesta luonteesta.

Kasvissyöntikulttuuri on kaikissa ikäluokissa enemmistön elämäntapa. Kasvissyönti kuitenkin kärjistyy selkeästi nuorimpien keskuudessa, joista suurin osa on vegaaneja ja käytännöllisesti kaikki jonkinlaisia kasvissyöjiä. Aktivistien vanhin ikäryhmä, yli 24-vuotiaat, poikkeaa keskimääräisesti selvästi nuorimmista.

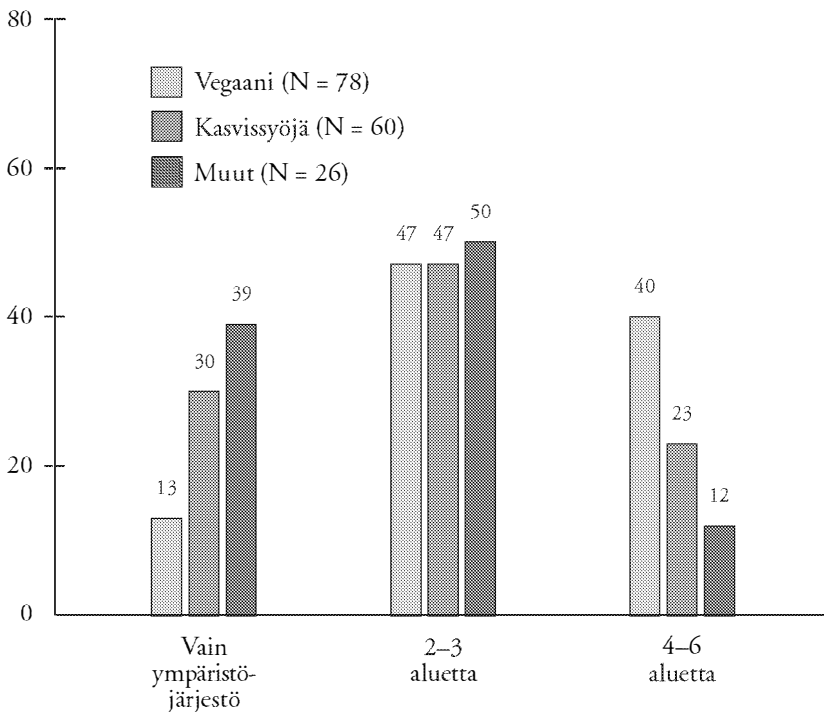
Kuvio 14. Vegetaristit ja vegaanit sukupuolen mukaan (%)

Vegaanius korostuu hieman naisaktivistien ryhmässä, josta puolet on vegaaneja (aktivistimiehistä 42 prosenttia). Ikä on kuitenkin sukupuolta selkeämmin elämäntapaa erotteleva tekijä. Kolmannes (33 prosenttia) kasvissyöjistä on koululaisia tai lukiolaisia, vegaaneista jopa puolet (52 prosenttia). Liikeshintään osallistuneista lukiolaisista jopa kolme neljästä (74 prosenttia) ilmoitti olevansa vegaaneja.

Opiskelija-aktivisteista vegaaneja on runsaasti luonto- ja ympäristöalan, vegetaristeja puolestaan humanistisissa, laki- ja yhteiskuntatieteellisissä sekä luonto- ja ympäristöalan opinnoissa. Mikäli oppiaine kytkeytyy maailmankatsomukselliseen suuntautumiseen, voi joidenkin vegaanien suuntautumisessa nähdä kasvissyöjiä luontokeskeisemmän painotuksen. Kasvissyöjistä useimmat suuntautuvat koulutusalaan yhteiskunnallisesti. Muita kuin koululaisia tai opiskelijoita on vegaanien ja kasvissyöjien keskuudessa 16 prosenttia (22 kpl) (liite 8). Vegaanius näyttää liittyvän erityisesti urbaaneihin kasvuympäristöihin, mutta sitä esiintyy myös maaseudulla varttuneiden keskuudessa (liite 9).

Kuvio 15. Vegaanien ja kasvissyöjien osallistumisen kirjoaallon järjestöjen ja ryhmien osalta (%)

Kasvissyönti ja veganismi protestin radikalisoitumina

On kiinnostavaa eritellä tarkemmin vegetaristisen ja vegaanisen elämäntavan asemaa liikehdinnän merkityskentässä. Tutkimme näiden elämäntapojen yhteyttä toiminta-aktiivisuuteen ja toiminnan suuntautumiseen eli liikkeen asia-alueisiin ja kulttuuristen teemojen kokemiseen. Selviä yhteyksiä voidaanakin havaita.

Veganismi ei ollut neljännen aallon liikekentässä yhden asian liikkeen tunnusomainen piirre. Päinvastoin, *veganismi kuvastaa yleisesti voimakasta ja laajaa sitoutumista protestiliikehdintään ja sen eri puoliin*. Toiminnallisuuden aste ja kirjo näyttävät lisäksi olevan suorassa yhteydessä vegetaristisen elämäntavan jyrkkyyteen: vegaanien toiminta-alueet ulottuvat keskimäärin laajimmalle, sen jälkeen tulevat vegetaristit (kuvio 15). Muiden kuin kasvissyöjien toiminnallisuus on suppeinta (muistakin silti puolet ilmoitti osallistuvansa vähintään kahteen ryhmään tai järjestöön).⁴

Tarkempi erittely paljastaa vegaanien, vegetaristien ja muiden välisiä ero-uuksia toiminnan painottumisessa.

Taulukko 12. Vegaanien ja vegetaristien osuudet eri toimintasektoreilla

Toiminta-alue	Toimijoista ilmoittaa olevansa...				N
	Vegaaneja %	Vegetaristeja %	Muita %	%	
Ympäristöliike	45	36	18	100	139
Eläinoikeusliike	71	23	5	100	99
Ihmisoikeus- ja rauhanliike	59	34	6	100	71
Kehitysmääliike	39	47	12	100	51
Anarkistiliike	61	36	3	100	36
Eläinsuojeluliike	69	21	10	100	29
Naisliike	47	27	27	100	15

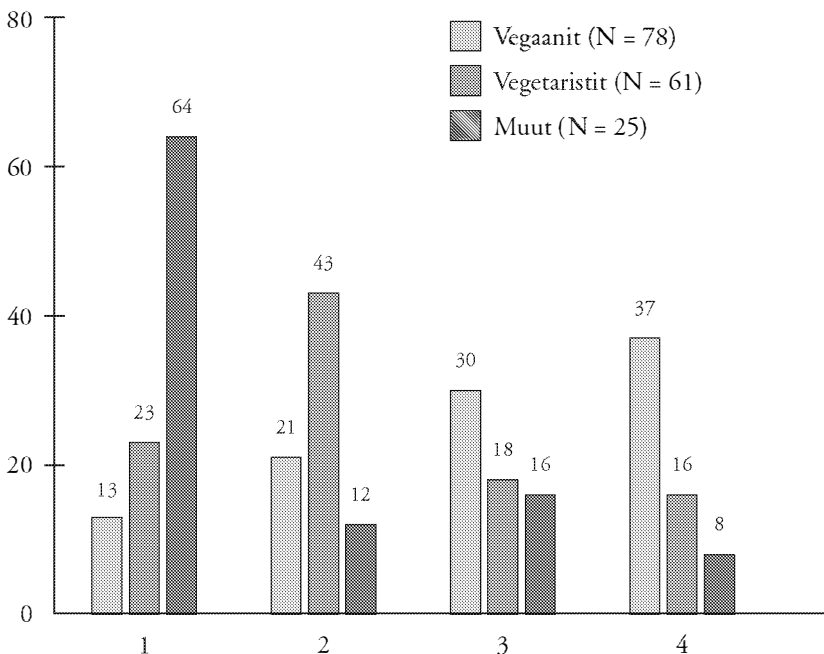
Vegaanit suuntautuivat kasvissyöjiä voimallisemmin eläinoikeusliikkeen toimintaan; mutta samalla huomattava osa vegaaneista toimi erityisen aktiivisesti myös ympäristöjärjestössä. Tulos kertoo sekä edellä todetusta vegaanien yleisestä sitoutumisesta protestiliikehdintään että eläinoikeusliikkeen ja veganismin välisestä vahvasta yhteydestä (ks. Peltokoski 1999, 85). Vegaanit suuntautuivat kasvissyöjiä useammin myös ihmisoikeus- tai rauhanjärjestön toimintaan, kun kasvissyöjistä puolestaan suhteellisen suuri osuus toimi kehitysmääjärjestössä.

Vegaanien osuus on suuri myös anarkisti- ja eläinsuojeluliikkeessä. Yhteydet ovat mahdollisesti historiallista perua. Neljännen aallon ja varsinkin eläinoikeus-

liikkeen mobilisaatiopotentiaalia kehittyi erityisesti antifasisti-, antimilitaristi- ja anarkistiryhmissä. Näille liikkeille on aatteellisesti yhteistä tietty samankaltaisuus: niissä painotetaan yleensä yksilöiden oikeuksia.

Vegaanit sitoutuivat liikehäntään laaja-alaisemmin, joten olisi johdonmukaista, että myös protestille tunnusomaisten kulttuuristen teemojen kokeminen olisi kärkevinä vegaanien keskuudessa. Näin osoittautuikin olevan.

Kuvio 16. Kasvissyönti elämäntapana ja yhteiskuntanäkemyksen kärkevyys (%) (kasvaa yhdestä neljään)

Yhteiskuntanäkemyksen kärkevyys on summamuuttuja, jonka muodostaminen kerrottiin luvussa V.

Elämäntavan ”jyrkkyys” on suorassa ja vahvassa suhteessa yhteiskuntanäkemyksen kärkevyteen⁵. Vegaanit ovat asennoitumiseltaan ympäristöliikkeen kärjekkäimpiä toimijoita, ei-kasvissyöjät puolestaan maltillisimpia. Yhteiskuntanäkemyksen osa-ullottuvuuksilla erot vegaanien ja vegetaristien välillä esiintyvät ennen muuta vegaanien vahvassa yhteisöllisyyden korostuksessa vastakohtana valtiokeskeisyydelle sekä kärjekkäissä lajien tasa-arvoisuuden painotuksessa yhteiskunnan kehittämisen lähtökohtana (liite 10). Havainto on yhdenmukainen aikaisemmin esitettyjen tulkintojen kanssa.

Näyttää siltä, että veganismi liittyi useisiin aallon leimallisiin puoliin ja kärjistyksiin. Vegaanit myös kritisoivat kasvissyöjiä herkemmin puoluepoliittista toimintaa, oikeistolaisuutta, kompromissihakuisuutta ja hierarkioita. Niin ikään vegaanit ovat aineistossa suvaitsevaisempia maanalaisia sabotaaseja kohtaan. Tämä liittynee läheisesti veganismin ja eläinoikeusliikkeen kytkökseen. Maanalaiset sabotaasit liittyivät erityisesti eläinoikeusliikkeen toimintaan ja niillä oli liikkeen piirissä suhteellisen laaja hyväksyntä. Vegaanien yleinen radikaalien toimintamuotojen asenteellinen hyväksyntä tulee selkeästi esille toimintamuotoja koskevien asenteiden erittelyssä (ks. luku IX). Tulos voi ilmentää myös ylipäättään liikkeen päämäärien polttavaa kokemista ja sen mukaista kärjekästä suhtautumista. Tiedusteltaessa, millaiseen toimintaan vastaaja suhtautuu varauksellisesti, vegaaneista kukaan ei kritisoinut militanttia liikehdintää, kun kasvissyöjistä sen teki kourallinen.

Numeroista ei voi päätellä suoraan protestiaallon sisäisiä valtasuhteita, mutta ne kuitenkin mahdollistavat arvion, jonka mukaan kasvissyöjillä ja eritoten vegaaneilla oli merkittävä asema liikehdinnässä⁶. Kasvissyöjät ja vegaanit osallistuivat liikehdintään kokonaisvaltaisesti ja intensiivisesti sekä radikalisoivat sen kysymyksenasetteluja. On hyvin mahdollista, että heillä oli myös laaja-alaista vaikutusta liikekenttään, ehkä jossain määrin jopa hegemoninen asema. Varsinkin veganismia voi pitää neljännen aallon radikalismien tihentymänä (ks. myös Toivanen 1997, 112; Lindholm 1998, 31; Luukka 1998, 78–85 ja 131–132). Tulkintaa tosin suhteellistaa se, että elämäntavan kärkevyys on käänteisessä suhteessa ikään. Kaikista nuorimmat olivat yleisimmin vegaaneja, mutta heillä tuskin oli protestiaallossa kaikista eniten valtaa.

Kasvissyöntielämäntavan merkitysrakenteita

Määrittelimme edellä neljännen aallon yhteiskuntakritiikin piirteiksi muun muassa kokonaisvaltaisen ja moraalisen asennoitumisen yhteiskunnallisiin kysymyksiin sekä ruohonjuuritason suoraa toimintaa painottaneen orientaation. Totesimme myös, että liikeaallosta on tunnistettavissa puolustukselliseen suuntautumiseen liittyneitä piirteitä. Esitämme, että vegetarismien ja veganismin suosiot on mahdollista ymmärtää näiden ulottuvuuksien kautta; aktivistit artikuloivat protestin merkityksiä ja kulttuurista orientaatiotaan elämäntapansa välityksellä. Vegetarismi ja veganismi olivat elämäntapoina konkreettisia toimintamuotoja, joihin tihentyi monia protestiaallossa voimakkaasti vaikuttaneita merkitysrakenteita (tihentymän käsitteestä ks. Toivanen 1997, 112 ja 141–147).

Kasvissyönti ja veganismi olivat neljännessä aallossa ennen kaikkea eläinoikeudellisia valintoja, mutta niiden katsottiin vastaavan myös ympäristökysymyksiin ja kolmansien maiden ongelmiin (Peltokoski 1999, 9–10). Terveysnäkökohdat mainittiin yleensä mukavana ”plussana”. Tällaisina moniulotteisina elämäntapoina veganismilla ja vegetarismilla pyrittiin siis vastaamaan jokseenkin laaja-alaisesti liikehdinnän asiapakkauksen kysymyksiin; niitä ei nähty vain ”yhden asian elä-

mäntävoiksi”. Liikeaktivistien tavasta perustella kasvissyönti ja veganismi onkin luettavissa kokemusnäiden elämäntapojen kokonaisvaltaisuudesta, pyrkimyksenä hahmotella hyvän elämän malli (Kauppinen 1999, 9 ja 51).

Kasvissyönti ja erityisesti veganismi kytkeytyivät protestiaallossa myös *radikalism*in teemaan. Kokonaisvaltaisen radikalism

in ilmapiiri välittyi esimerkiksi hyvin Muutoksen kevään (1996, 2) ensimmäisen numeron pääkirjoituksesta, jossa kirjoitetaan punnokkaasti, että

Suomessa on syntymässä uuden polven ympäristöliike, jonka iskusanoja ovat peräänantamattomuus ja laajapohjaisuus. Kaikki kunnia liikkeen edeltäjille, mutta enää ei taistella vain yksittäisestä metsästä tai järvestä. Kohteena ovat monikansalliset yritykset, kokonaiset tuotannonalat ja maamme politiikan suuret linjanvedot.

Kokonaisvaltaisen radikalism

in vaatimus tuotiin vegetarism

in ja veganism

in välityksellä oman ruumiin tasolle kritiikkinä yhteiskunnan normeiksi määrittellemille kulutustottumuksille. Voimakkaan poliittiset perustelut elämäntavalle ja sen ehdottomuus erottivat sen vakiintuneesta kasvissyöntikulttuurista. Tällainen painotus liitettiin erityisesti veganismiin. Salla Tuomivaaran (1996, 151) mukaan veganism

in uutuus oli juuri sen ”aikaisempaa poliittisempi luonne”. Kasvissyönnin politisointi ja veganismi kytkettiin protestiaallon mobilisaation aikana eritoten ilmapiiriin, jossa vakiintunutta liikekenttää kritisoi

tiin pysähtyneisyydestä ja peräänkuulutettiin tiukempaa vastarintaa ja ylipäätyään toimintaa toimistorutiinien sijaan. Toiminnallisuus tuotiin arkisten valintojen tasolle. Järjestökentälle ja yhteiskuntaan suuntautuneen haasteen lisäksi kyse oli potentiaalisille kannattajille suunnatusta viestistä, jonka mukaan neljännen aallon aktivistit olivat sitoutuneita liikkeeseensä ja tulisivat tekemään enemmän kuin edeltäjänsä. Nousevalla mobilisaatiollahan oli yhtä suuri halu muuttaa itse liikekulttuuria kuin koko yhteiskuntaa. Heidän täytyi erottautua kilpailijoistaan vakuuttaakseen omat kannattajansa. ”Kristo” (2000, 3) jäseni Oikeutta eläimille -järjestön suhdetta perinteisempiin ja institutionalisoituneempiin kansalaisjärjestöihin seuraavasti:

NGO eli non-governmental organisation on viime aikoina tullut tutuksi termiksi erityisesti ympäristöpolitiikan kentällä. Sillä tarkoitetaan isoja kansalaisjärjestöjä, jotka pyrkivät vaikuttamaan poliittiseen päätöksentekoon. Jotta järjestöllä olisi poliittista vaikutusvaltaa, on sillä oltava paljon jäseniä, palkattuja työntekijöitä sekä uskottavuutta. On monia syitä, miksi OE:n [Oikeutta eläimille -järjestön – JP] ei tulisi lähteä tähän suuntaan. Minkä tahansa ruohonjuuritason liikkeen voima on siinä, että ne saavat ihmiset ymmärtämään, että he itse voivat vaikuttaa asioihin. [...] Ihmiset voivat itse ottaa aloitteen omaan elämäänsä ja eläinten huonoa kohtelua koskevissa asioissa eivätkä vain maksaa jäsenmaksua ja oletttaa että joku muu tekee asiat heidän puolestaan. Tätä viestiä OE:n on vietävä eteenpäin.

Kasvissyöntiradikalismia voidaan tulkita edelleen yhteydessä do it yourself -periaatteeseen. On helppo ajatella, että vegetarismi ja veganismi vastasivat hyvin DIY-kulttuurin oma-aloitteisuutta ja -ehtoisuutta tähdentäneeseen haasteeseen. Varsinkin veganismi vaati lähes kaiken uudelleen opettelua, mihin liikeaktivistit vastasivat perustamalla muun muassa opintopiirejä ja sähköpostilistoja uusien käytäntöjen kehittämiseksi. Samalla kasvissyöntipolitiikka oli osa uutta suoran toiminnan ilmapiiriä, jonka tavoitteena oli ”muuttaa suomalaista osallistumiskulttuuria, vaikuttamista pelkästään valtion kautta” (Lappalainen 1999, 139). Ilmapiiirin muita ilmentymiä olivat kirpputorivaatteiden, luomu- ja lähialueruonan suosiminen sekä suuryritysten tuotteiden ja geenimuunneltujen elintarvikkeiden boikotoiminen.

Henkilökohtaiset valinnat nousivat korostuneeseen asemaan toiminnan omaehtoisuuden painoituksen lisäksi aalloille leimallisen moraalisen orientaation vuoksi. Aalto korosti yhteiskunnallisten ongelmien kohtaamista ikään kuin kasvoista kasvoihin, jolloin omat valinnat saivat tärkeän eettisen ja poliittisen merkityksen. Vihreää elämäntapaa tutkineen Risto Burmanin (1995, 49) huomiot siitä, että ekologisen elämäntavan kannattajat korostavat toimintansa henkilökohtaista velvoittavuutta, ympäristöongelmien aiheuttamaa ahdistusta sekä itse tekemisen tärkeyttä ja nautinnollisuutta näkyivät hyvin myös neljännessä aallossa. Lento-lehtisten takakansien tavanomainen ”Mitä sinä voit tehdä” -osio sisälsi näin aina velvoittavan piilokysymyksen ”Mitä sinä *aito* tehdä”. Henkilökohtaisella tasolla vastuullisuus koettiin usein jopa pakottavana ja tuskaisena asiana (ks. Peltokoski 1999, 46–49). Vegetarismi ja veganismi olivat keskeisiä liikkeen tarjoamia vaihtoehtoja tällaisen vastuullisuuden kantamiseksi.

Vastuullisuuden periaate määrittyi kasvissyöjille ja vegaaneille oman valinnanvapauden rajoittamiseksi, pidättäytymiseksi epäekologiseksi tai -eettiseksi katsotuista valinnoista. Orientaatio ilmensi ympäristöliikkeen perinteistä ajatusta elämisestä luonnon ehdoilla. Neljännessä aallossa periaate laajeni elämiseksi myös eläinten ja kolmannen maailman ehdoilla, tällaisten toisten antamissa rajoissa. ”Riistosuhteista” pyrittiin irrottautumaan mahdollisimman pitkälle, kieltäytyminen oli vastuullisuuden toteuttamisen lähtökohta. Mielenkiintoisesti vegaanit ja kasvissyöjät eivät kuitenkaan määritelleet elämäntapaansa taakaksi tai rajoitteeksi, vaikka se saattoi vaikuttaa sellaiselta ulkopuolisen silmissä. Aktivisteille kyse oli ennen kaikkea tavasta kantaa henkilökohtainen vastuu ekologisista ja sosiaalisista kysymyksistä (Peltokoski 1999, 46–49; myös Lindholm 1998) tyylillä, joka sisälsi annoksen omaehtoisuuden ja itse tekemisen nautintoa. Kauppinen (1999, 68–69) on käyttänyt vegaanien kokemasta nautinnosta kuvaavaa termiä eettinen hedonismi. Epäilemättä ratkaisevia olivat protestoijien välilleen kehittämät keskinäisen arvostuksen verkostot, jotka auttoivat jaksamaan vaikka muulta yhteiskunnalta ei aina herunutkaan täyttä ymmärrystä.

Aallon vegetaristisesta kulttuurista on siis luettavissa myös puolustustaistelun sävyjä. Marita Husson (1993, 14–15; ks. myös Lindholm 1998, 34) mukaan vaihtoehtoiset valinnat ovat yksi tapa, jolla ihmiset puolustavat autonomiaansa kulutusyhteiskunnassa.⁷ Vaihtoehtoisen kuluttamisen strategiat korostuvat erityi-

sesti urbaanissa ympäristössä (ks. Burman 1995, 40; Lundbom 1998, 32), joka oli myös uuden aktivismin keskeinen viitekehys. Vaihtoehtoinen kuluttaminen saatetaan kokea jopa jotenkin aidommaksi tai suorastaan luonnollisemmaksi kuin muunlainen kuluttaminen. Tutkimassamme protestissa vaihtoehtoinen kuluttaminen tulee luultavasti kuitenkin tulkita ennen muuta poliittiseksi aseeksi, kulutusyhteiskunnan normien vastaiseksi ”toisinkuluttamiseksi”. Salla Tuomivaara (1997, 6), on pohdiskellut aktivistien suhdetta kulutukseen seuraavasti:

Tämän päivän nuori on syntynyt keskelle maailmaa, jossa kulutus on kuningas. Perheiden ja nuorten harrastus on yhä enemmän ostaminen. Koko Suomen kurssi tuntuu olevan kiinni siitä tajuavatko ihmiset ostaa tarpeeksi, ostaminen on hyvinvoinnin merkki. Mainosten voima on valtaisampi kuin poliittisen liikehännän aikanaan. Mikä tällaisessa yhteiskunnassa on voimakkain protestin muoto? Millä nuori voi kapinoida tätä kaikkea vastaan, osoittaa omaa tyytymättömyyttään tähän tarjottuun hyvinvointiin? Vastaus on olla ostamatta, olla kuluttamatta kaikkea sitä mitä tulee kuluttaa, jättää ostamatta se minkä kaikki hyvinvointivaltion ihmiset ostavat.

Vaihtoehtoisen kuluttamisen poliittisuus näyttää perustuvan kokemukseen siitä, että poliittinen valta on siirtynyt kansalaisilta ja parlamentilta yhä vahvemmin markkinoille. “Money talks”, joten yhteiskuntaan pyritään myös vaikuttamaan sekä ostamalla ekologisiksi ja eettisiksi katsottuja tuotteita että irrottautumalla riistosuhteiksi määritellyistä markkinasuhteista. Samalla neljännessä aallossa esiintyi kuitenkin myös itsekritiittistä pohdintaa liikehännän kulutuskeskeisyyttä kohtaan. Kritiikkiä heräsi erityisesti 1990-luvun loppupuolella. Se nousi näkemyksistä, joiden mukaan kuluttaminen on loppujen lopuksi vain kapitalistisen yhteiskunnan kansalaisilleen määrittelemä rooli, jota ei voida kyseenalistaa perustavasti vaihtoehtoisella kuluttamisella. Ville Lähde (2000, 2) huomautti, että kuluttaja-aktivisti valitsee yhä vain hänelle tarjotuista vaihtoehdoista olematta itse vaihtoehtojen luoja, siis poliittinen toimija ja kansalainen radikaalissa merkityksessä:

Oman elämäntavan sorvailusta saattaa tulla myös muun toiminnan este ja tapa hankkia ekologinen synninpäästö. [...] Kulutuksessa ei ole kyse vain henkilökohtaisesta valinnasta. Se on myös poliittinen kysymys. [...] Yksilötasolla pysyessämme otamme juuri sen roolin, johon nykyinen talousjärjestelmä haluaa meidät kahlita: kuluttajan roolin. Kuluttaja-aktivismissa ei ole mitään vikaa, mutta jos se ei riko annettuja rajojaan, se ei kykene saavuttamaan kuluttamisen poliittista luonnetta. Ympäristömerkeillä, kierrätyksellä, ja reilulla kaupalla on oma tärkeä roolinsa, mutta yksinään ne eivät maailmaa muuta.

Voidaan siis huomata, että vegetaristiseen elämäntapaan tihentyi monia aaltoa yleisemmin jäsentäneitä merkityksiä (Peltokoski 2003). Protestin merkityskentän toiminnallisina konkretisoitumina vegetarismilla ja veganismilla oli liikehännän identiteettiä luovaa, kokoavaa ja uusintavaa voimaa. Olennaista ei ollut vain se,

että aktivistit perustelivat vegetarismia ja veganismia monin liikkeelle läheisin poliittisin argumentein ympäristönsuojelusta ja eläinten oikeuksista globaaliin ruokapolitiikkaan. Vegetarismiin ja veganismiin tihentyi ulottuvuuksia myös liikkeen toimintatyyliä (tyylin käsitteestä politiikantutkimuksessa ks. Lappalainen 1999 ja 2002). Ne artikuloivat kokonaisvaltaisen, suoran, henkilökohtaisen, moraalisen ja radikaalin vastarinnan sekä kulutuskriittisyyden ja puolustuksellisuuden merkityksiä. Siten vegetarismi ja veganismi koettiin aallossa tyylikkääksi elämäntavaksi.

Politiikan henkilökohtaistuminen

Protestiin kiinteästi liittyntä elämäntavan politisoitumista voidaan ymmärtää syvemmin biopolitiikan käsitteen valossa. Ferenc Fehér ja Agnes Heller ovat huomioineet biopoliittisten liikkeiden ominaislaadun perustuvan siihen, että ne pyrkivät nostamaan politiikan juurista asti – mikä biopolitiikan määritelmän mukaan merkitsee ruumiillista ihmistä. Kansallisuus-, puolue- ja luokkatunnusten sijasta politiikan näyttämölle marssitetaan oma ruumis ja elämän ylläpitämiseen liittyvät vaatimukset. Niinpä liikkeiden poliittiset vaatimuksetkaan eivät koske vain juridisia oikeuksia, vaan liikkeet politisoivat perinteisessä mielessä epäpoliittisia alueita, kuten arjen valintoja. Henkilökohtaisesta tulee poliittista, ja poliittisesta henkilökohtaista. (Fehér & Heller 1994, 34–36.)

Biopolitiikan käsite viittaa Michel Foucault'n teoretisointeihin. Foucault kuvaa aikakauttamme biopolitiikan ajaksi, jossa ihmisten elämää säädelään biovallan keinoin. Tällä Foucault viittaa laajasti moderniin vallan muotoon, joka läpäisee niin hallintokoneiston kuin kansalaisten toimintatavat. Olennaista biopolitiikassa on sen tuottava luonne (pelkän alistamisen sijaan) sekä elämän ja ruumiin hallinnoinnin tekniikat. Elämän biologinen ja sosiaalinen uusintaminen tulevat politiikan piiriin; elämän uusintaminen politisoituu. Biopolitiikan aikana yhteiskunnallisten normien merkitys kasvaa juridisen järjestelmän kustannuksella. Keskiössä ei ole niinkään ihminen juridisena oikeussubjektina, vaan elävänä ja kehollisena olentona. (Foucault 1999, 97–103; myös Hardt & Negri 2000, 56.)

Biopolitiikan viitekehyksessä neljännen aallon elämäntapojen politisoituminen määritetty biopoliittiseksi vastarinnaksi, jonka tihentymiä vegetarismi ja veganismi olivat. Ilmiön poliittisuuden ymmärtämiseksi on kiinnitettävä huomiota juuri mainittuihin ruumiillisuuden ja normatiivisuuden teemoihin. Aallon vegetaristiset käytännöt rikkoivat yhteiskunnan vallitsevat (kulutus)normit etsien toisenlaisten elämänmuotojen tilaa maailmasta, jonka aktivistit kokivat uhkaavan perustavasti luonnon, eläinten ja ihmisten elämää. Normien rikkominen ei ollut vain tyhjää nurinkääntämistä, vaan pyrkimystä uudenlaisen poliittisen yhteisön ja sen määrittelemien ”hyvän elämän” käytäntöjen rakentamiseen. Vegetarismi oli ”minäteknikka”, tapa muokata toimitusta osana aktivistiyhteisöä. Aktivistien tulkinnoissa tämä sai usein elämän hoivaamiseen liittyviä merkityksiä, aallon

moraalisen ja kovia arvoja kritisoivan suuntautumisen mukaisesti. Vegetarismi asetettiin vastakohtaksi koetulle valtakulttuuriselle elämän tukahduttamiselle. Petra Rautavuoman (1999, 5) kommentti ilmentää osaltaan juuri tätä:

Veganismi ei ole ainoastaan erikoisruokavalio, se on kokonaan erilainen elämäntapa. Veganismi on kannanotto maailman vääryyteen ja epäoikeudenmukaisuuteen. On olemassa lukuisia perusteita sille, että veganismi olisi oikea valinta jokaiselle, joka välittää lähimmäisistään (eläimet mukaan lukien) ja ympäristöstään. Veganismin takana on rakkaus, myötätunto ja vilpittön halu toimia oikein.

**En ole Vuosiin
juonut
MAITOA...**

ja sen
kyllä
huomaa

Harri Nieminen, Turku, vuoden 97 maailmanmestari
Tän nykyisessä omassa painoluokassa (määrällisluokassa) 94-95.
Seuranneestani onassa painoluokassa. **Vegaani** seitsemän vuotta.
Ilman dopingia, ilman lääke, ilman julkais eläinten hyväksikäyttää.
ehkä tulevaisuudessa. **Olympiavoittaja!**
GO VEGAN!

Vegetaristinen protesti pyrki avaamaan markkinatalouden tavaralogiikalle vaihtoehtoisen elämäntavan, joka kyseenalaistaa sen että eläimet ja luonto ovat raaka-ainetta tai hyödykkeitä ja ihmiset vain taloudellisia etujaan laskelelmoivia kuluttajia. Näin kasvissyönnöti-elämäntapa kohdasti protestoinnin kulutusyhteiskunnan elämänmuotoon, sen ajattelutapoihin ja käyttäytymismalleihin ennemminkin kuin yhteiskunnan juridiseen tasoon. Samalla kertaa ”moraalisessa veganismissa” oli kysymys oman ruumiillisuuden arvostamisesta (Kauppinen 1999, 85).

Vegaanit ja vegetaristit panivat kulutuskriittisen aloitteensa täytäntöön välittömästi oman ruumiinsa välityksellä. Moraalisiin perustein

Vegaanista elämäntapaa noudattaneesta thainyrkkeilijä Harri Niemisestä tehty Valion maitomainosta kommentoinut antimainos otti etäisyyttä vegetaristiseen elämäntapaan usein liitettäviin pehmeyttä ja luonnonmukaisuutta korostaviin merkityksiin. Tällainen ”vegan power” -linja oli ylipäättään vahvaa vegaaniaktivistien keskuudessa. Kuva Muutoksen keväästä 10/1998.

irrottauduttiin yhteiskunnan tarjoamista tavanomaisista käytännöistä, luotiin vaihtoehtoisia käytäntöjä ja osoitettiin ne mahdollisiksi (Peltokoski 1999, 49–54). Erityisesti veganismi ei tullut liikehdintään valmiiksi muokattuna pakettina, vaan sen käytännöt luotiin liikehdintään verkostoissa ajoittain hyvinkin intensiivisen tiedonvaihdon tuloksena. Julkaistiin reseptivihkosia, järjestettiin kokkikursseja, keskustelutilaisuuksia ja annettiin medialle haastatteluja. Omissa verkostoissa kierrätettiin jatkuvasti tietoa mitä erityisimmistä vegetaristiseen elämäntapaan liittyvistä asioista, kuten hyvistä ruokapaikoista, B 12 -vitamiinin saatavuudesta sekä yritysten ja eläinteollisuuden kytköksistä.

Fehér ja Heller ovat tuoneet esiin, että biopolitiikan kiinnittyneisyys arkeen ja kehoon on sekä sen voima että vaara verrattuna perinteiseen politiikkaan. Biopolitiikka sisältää mobilisoivia voimavaroja ja se pitää kiinni politiikan liikkeenomaisuudesta siinä missä perinteinen politiikka jähmettyy nopeasti institutionaaliseksi ja ammattimaiseksi työksi. Biopolitiikka ei jää etäiseksi tai jäätä kylmäksi, vaan se liikuttaa henkilökohtaisesti ylittäen perinteisiä luokkarajoja ja intressiristiriitoja. Se on osa henkilökohtaista mobilisointia ja sellaisenaan politiikan ehto ja voimavara. Toisaalta biopolitiikoilla ei ole välttämättä hyvää tuntumaa yhteiskunnan institutionaalisen tason toimintaan.

Fehér ja Heller (1994, 41–42) näkevät biopolitiikan kärjistymissä myös vaaroja. Kyseenalaistaessaan yksityisen ja julkisen välisen rajan ja politisoimissaan ennen yksityisiksi määriteltyjä elämän alueita biopoliittinen liike saattaa äärimillään värityä fasistisin sävyin. Kun kaikki voi olla poliittista, ei kenellekään jää yksityisyyden suojaa poliittisilta arvioilta ja toimenpiteiltä. Neljännen aallon vegetarismissa voidaan havaita kumpikin Fehérin ja Hellerin mainitsema ulottuvuus. Vegetarismi oli osa ihmisiä kokonaisvaltaisesti ja henkilökohtaisesti suoraan vaikuttamiseen mobilisoinutta aallon kulttuuria. Samalla aktivistit joutuivat tekemään jatkuvaa rajanvetoa siihen, missä kulkee yksityisiä valintoja politisoivan eetoksen ja yksityisyyttä kunnioittamattomien moralististen hyökkäysten välinen raja (ks. Peltokoski 2003; Lindholm 2003).

On luultavaa, että vahvasti ruumiilliselta tasolta nousevaa poliittisuutta esiintyi kärkevimmin juuri mobilisoinnin vaiheessa, ”hulluuden hetkinä”, jolloin liike avasi omaa julkisuustilaansa ja nosti ruohonjuuritasolla itäneet protestimielialat kiihkeäksi, monia verkostoja toisiinsa kytkeneeksi protestiaalloksi. Myöhemmissä liikevaiheissa korostuivat mahdollisesti jälleen konventionaalisemman politiikan muodot.

On arvioitu, että kehosta ja arjesta nousevan politiikan asema olisi vahvistunut globalisaatiokehityksen myötä 1990-luvulla (esim. Hardt & Negri 2000, 186–188; Giddens 1991, 214–216; 1995, 85; Beck 1995, 31–41 ja 69–72). Tuon arvion mukaan ihmiset kokevat olevansa entistä enemmän ikään kuin kasvokkain maailmanjärjestyksen kanssa. Kun kansallisvaltion ja parlamentarismien välittävien instituutioiden asema on horjunut, elämäntapa ja identiteetti ovat muodostuneet tasoiksi, joilla tehdyt aloitteet koetaan yhtä aikaa henkilökohtaisiksi ja poliittisiksi, paikallisiksi ja globaaleiksi. Neljännen aallon voi tulkita ilmentävän osaltaan tätä laajaa tendenssiä ja olevan samalla sen yksi yhteiskunnallinen tuottaja.

Tiivistäen voidaan todeta, että veganismi ja kasvisyönti näyttäytyivät aktiivisille elämäntapoina, joilla aatteellisia näkemyksiä ja omaksi koettua poliittista tyyliä saatettiin käytännön toiminnaksi. Protestiverkoston tihtenytinä ne saivat myös toteutettaviksi piirteitä, jotka toimivat yhtäältä protestojen yhteisöllisyyttä välittäneinä merkkeinä, toisaalta uhkasivat muodostua yhteisön sisäiseksi normatiiviseksi pakoksi.

Viitteet

- 1 ●sia luvusta on julkaistu aikaisemmin Jukka Peltokosken artikkelissa *Elämä politiikkana kirjassa Juppi, Peltokoski & Pyykkönen (toim.): Liike-Elämää, Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhatosen vaihteessa*, Jyväskylä: SoPhi, 2003.
- 2 (Täys)kasvisyönti eli vegetarismi tarkoittaa elämäntapaa, jossa pidättäytyään syömästä eläinperäisiä tuotteita. Lakto-ovo-vegetaristit hyväksyvät ruokavaliossaan kananmunan ja maidon. Vegaanit ovat kasvisyöjiä, jotka eivät hyväksy eläinkunnan tuotteita myöskään vaatetuksessaan ja he välttävät myös eläimillä testattua kosmetiikkaa, lääkkeitä sekä eläinten hyväksikäyttöä perustuvia palveluja, kuten sirkuksia ja delfinaarioita. Käytännössä kukin vegetaristi tai vegaani noudattaa hieman omanlaatuista linjaa; puhtaat kategorisoinnit ovat tässäkin asiassa mahdolltomuusia. (Ks. esim. Peltokoski 1999, 3–4.)
- 3 Tuloksemme vegaanien ja vegetaristien suuresta määrästä aktivistikunnassa vastaa Lindholmin (1998, 31) ja Luukan (1998, 78–85 ja 131–132) huomioita uuden aallon ympäristöaktivisteista: kasvisyönnillä on vahva sija liikehinnan ”normeissa”. – Lomakkeessa ei pyydetty spesifioimaan tarkemmin kasvisyönnin muotoa, joita ovat esimerkiksi lakto- ja/ tai ovo-vegetarismi, makrobiotiikka ja elävä ravinto. Luokka ”muut” viittaa sekasyöjiin. Pyörityksistä johtuen kaikkien prosenttimääräksi tulee 101.
- 4 Tulos on sopusoinnussa Toivasen (1997, 112) huomioiden kanssa. Hänen mukaansa vegaanit ja eläinoikeusaktivistit ovat uuden liikehinnan yksi äänekkäimmistä ja usein myös militantimmista joukoista, ja heillä on suuri vaikutus koko vastakulttuuriin. Vegaanit ottavat muita laajemmin osaa myös protestiaallon ulkopuolisiin järjestöihin.
- 5 Kendallin tau b antaa korrelaatiokerroin arvoksi $r = .26$, $\text{sig.} = .002$.
- 6 ●n mahdollista, että kasvisyönti ja veganismi jonkin verran painottuvat ympäristö- ja eläinoikeusryhmissä, joita aineistomme koskee. Toivanen (1997, 112) on esimerkiksi painottanut että, olisi harhaanjohtavaa luonnehtia ”sceneä” pelkästään vegaanien tai edes kasvisyönnin kautta. ”Scenellä” Toivanen viittaa suomalaiseen radikaaliin vastakulttuuriin laajassa mielessä
- 7 Lundbom (1998, 38) on arvellut, että vaikuttamisen suuntaaminen vahvasti elämäntavan alueelle voi olla myös merkki siitä, että ihmisten valinnan vapaus on rajoittunut nyky-yhteiskunnassa yksityisen piiriin. Kun suuret rakenteet ikään kuin elävät omaa elämäänsä, pyritään vaikuttamaan sillä tasolla, jolla vaikutusvaltaa vielä on, eli henkilökohtaisten arjen valintojen piirissä. Lindholm (1998, 35–36) on pohdiskellut samansuuntaisesti sitä mahdollisuutta, että aktivistien henkilökohtaiset elämäntapamuutokset johtuisivat turhautumisesta kyvyttömyyteen vaikuttaa yhteiskuntaan. Lindholmin aineiston mukaan aktivistien henkilökohtaiset elämäntapamuutokset tapahtuvat yleensä kuitenkin ennen tulevista kansalaisjärjestöjen toimintaan ja hän päätelee, että turhautumishypoteesi ei ole vakuuttava. Painotusero ja yhdistellen voimme tulkita, että elämäntapa-aktivismin

suosio liittyy kokemukseen siitä, että yksityiset valinnat ovat ”käsillä” eri tavoin kuin globaalit rakenteet, mutta toisaalta henkilökohtainen politisoituminen on myös väylä, jonka kautta politisoidutaan rakenteellisemmälläkin tasolla. Täytyy myös muistaa, että aktivistien oma kulttuuri painottaa ”oman elämän haltuunottoa” muutosvoimana, eikä vaikuttamisen suuntaaminen arjen piiriin ole siten tulkittavissa aktivistien omista merkityksenannoista käsin vain vetäytymiseksi.

VIII VERKOSTOJEN KERTOMAA

Mitä verkostot kertovat?

Aktivistien ja osallisyhmien keskinäiset verkostot on usein nähty niin tärkeiksi yhteiskunnallisissa liikkeissä, että ne on sisällytetty itseensä liikkeen määritelmään. Dieter Rucht (1994, 76–77 ja 509) ymmärtää liikkeen hybridiksi, epämuodollisten pienryhmien ja muodollisten organisaatioiden verkottuneeksi kollektiiviksi, joka ottaa suoraan tai epäsuorasti kohteekseen vallitsevaan yhteiskunnalliseen järjestykseen. Mario Diani (1995, 13; myös della Porta & Diani 1999, 17) puolestaan haluaa tehdä eron liikkeen ja muodollisesti järjestäytyneen päätöksentekokoneiston välillä. Hän tähdentää liikehännän ei-formaalia puolta ja määrittelee yhteiskunnallisen liikkeen informaalisesti vuorovaikutusverkostoksi, joka rakentuu poliittisessa tai kulttuurisessa konfliktissa mukana olevien yksilöiden, ryhmien ja/tai organisaatioiden kesken. Uudet yhteiskunnalliset liikkeet – tutkimusperinteen mukaisesti hän katsoo liikkeen rakentuvan yhteisen kollektiivisen identiteetin varaan.

Voidaan olla yhtä mieltä siitä, että verkostot ovat hyvin luonteenomaisia ja keskeisiä yhteiskunnallisten liikkeiden rakennetekijöitä ja ominaisuuksia. On kuitenkin paikallaan täsmentää verkostojen asemaa liikehännässä ja siis verkostotoanalyysin paikkaa liiketutkimuksessa. Muun muassa Jasper (1997, 60–63) on tyytymätön siihen korosteiseen asemaan, johon tutkijat ovat verkostot toisinaan asettaneet liikkeiden selitysyrityksissään. Hän arvostelee näkemyksiä, joiden mukaan verkostoilla voidaan enemmän tai vähemmän perustavanlaatuisesti selittää liikkeiden syntymistä. Hänen kantansa voi kiteyttää niin, että olemassa olevat verkostot ovat milloin tärkeällä, milloin vähemmän tärkeällä tavalla osallisina liikehännän synnyssä, mutta niitä ei kuitenkaan voi pitää selittävinä tekijöinä. Jasper täsmentää, että etenkin jälkiteolliset liikkeet voivat syntyä ja kehittyä ilman jo valmiina olevia (pre existing) tiheitä verkostoja. Jälkiteollisen yhteiskunnan tyypillinen piirre on ihmisten ryhmäkiinnittymisen suhteellinen löyhyys. Ihmiset liittyvät uusiin ryhmiin sekä myös luovat ja jättävät niitä aikaisempaa helpommin. Tällaiset näkökannat ovat voittaneet kannatusta esimerkiksi elämäntyyliyrhmiä ja uusheimoja koskevassa teoretisoinnissa.

Uusia verkostoja syntyy ja vanhoja aktivoituu toiminnan tarpeesta. Tuon tarpeen taustalta löytyy yhteiskunnallisia ja kulttuurisia jännitteitä, vanhojen arvojen kanssa konfliktiin joutuvia nousevia arvoisältöjä, poliittisia ja kulttuurisia suhdanteita

sekä mahdollisuusrakenteita, intressejä sekä yksilöiden ja ryhmien identiteetteihin liittyviä tekijöitä. Kerran synnyttyään verkostot vaikuttavat liikkeen muotoutumiseen. Verkostokokonaisuus sisältää pysyvämpiä ja löyhempiä suhteita. Se sisältää myös keskenään kilpailevia sekä konfliktoituvia verkostosektoreita tai ryhmiä jopa silloin, kun toimitaan huomattavan yhdenmukaisen yleiskehyksen puitteissa (tavanomaista on esim. äärivasemmistolaisten ryhmien kiivas keskinäinen taistelu, ja sama pätee moniin uskonnollisiin ryhmiin, ja usein liikkeen keinoista vallitsee heikompi yksimielisyys kuin päämääristä). Verkostot voivat elää ja ”sykkiä” voimakkaasti. Liikkeen huippuhetkinä ryhmittymien välinen verkostoituminen voi moninkertaistua lyhyessä ajassa.

Verkostosuhteiden muodostuminen liikehinnän kehkeytymisvaiheessa ja mobilisotumisessa on luonteeltaan usein spontaania ja epämuodollista. Liikkeen etenemisen ehdoksi ja vastaavasti tehtäväksi tulee yleensä kiihkeän mobilisaation jälkeen toiminnallisen selkeyden ja tehokkuuden vuoksi kiinteämpi organisointuminen, joka siitä eteenpäin muodostaa verkostosuhteiden kiinteän rungon. Tällöinkin verkostosuhteiden toiseksi, eikä välttämättä vähemmän merkittäväksi tasoksi, jäävät toimijoiden ja ryhmien epämuodolliset suhteet. Voitaneen myös yleistää, että siinä määrin kuin liikehintä koettaa nostaa poliittiselle areenalle ja julkisuuteen kokonaan uusia asiakysymyksiä, se *ei* voi tukeutua vain vanhojen organisaatioiden tukeen, koska nämä ovat enemmän tai vähemmän sitoutuneet aikaisemmin määriteltyihin asiakysymyksiin. Sama koskee myös toimintamuotoja: siinä määrin kuin liike tukeutuu toiminnassaan uusiin ja erityisesti aiemmin torjuttuihin toimintamuotoihin, on sen kehitettävä omia organisoitumisen muotoja.

Verkostot on mielestämme parasta ymmärtää lähinnä liikkeen rakennusaineksiksi, monenlaisten resurssivarantojen hankkimisen ja käyttöönoton keinoiksi. Tämän ohella ja tähän liittyen verkostot ovat identiteettirakenteita, yhteisyyden tuntemusten ilmauksia. Verkostot voivat tuoda niihin osallistuville taloudellisia, organisatorisia, informaatiota koskevia ja myös emotionaalisia resursseja. Ne ovat myös oppimisen välineitä, jotka tarjoavat väyliä näkemysten omaksumiseen ja niiden tarjoamiseen muille ryhmille, ylipäätään osallistujien väliselle kokemusten vaihdolle. Verkostojen syntyminen ilmentää siten yksilö- ja ryhmätoimijoiden valintoja erilaisten resurssien hankkimiseksi. Resursseja saadaan luonnollisesti ennen muuta ”samalla puolella” olevilta ryhmiltä ja organisaatioilta. Siten verkostoituminen ilmentää yhteistä kenttää tai rintamaa. Risto Alapuro (1998, 335–336) tähdentää organisoitumisen identiteettipuolta sanoessaan, että organisointuminen on yhteisen identiteetin kyllästämää vuorovaikutusta. Organisotumisessa ja siis myös verkostoitumisessa on kysymys toimijoiden itsensä tekemistä luokitteluisista, heidän valinnoistaan liittyä yhteen toisten kanssa, siis ”meidän” synnystä.

On oletettavaa, että yksilöiden väliset verkostot tuotetaan ryhmien välisiä verkostosuhteita vielä painokkaammin identiteetin näkökulmasta. Toimijat osallistuvat ennen muuta sellaisten ryhmien toimintaan, joiden tavoitteet he kokevat tärkeiksi ja joihin he haluavat samaistua. Ryhmien väliset (kollektiivisesti päätetyt) verkostot ilmentävät luultavasti yksilösuhteita enemmän strategisia liittoutumia, informaation välittämistä ja materiaalistien resurssien hankkimista sekä ryhmien

keskinäisiä neuvotteluja. Mitään jyrkkää eroa tässä ei kuitenkaan vallitse. Strategisia liittoumia tehdään vain, mikäli ryhmien kehitykset resonoivat keskenään. Identiteettien muodostamisessa ei liioin ole kyse vain samaistumisesta, vaan identiteetin vuorovaikutteisesta ja osin tietoisestakin muokkaamisesta.

Egosentrinen verkostoanalyysi viittaa tarkasteluun, joka on kiinnostunut yksilöiden vuorovaikutussuhteista. Sosiosentrinen analyysi ottaa lähtökohdaksi jonkin sosiaalisen kokonaisuuden, ryhmän tai organisaation ja tarkastelee verkostosuhteita sen sosiaalisen systeemin näkökulmasta. Meidän tarkastelumme on luonteeltaan sosiosentrinen, koska sen jäsentävänä käsitteenä on protestiaallon käsite ja ope- roimme muutoinkin ryhmäkeskeisesti. Verkostoja koskeva aineistomme sen sijaan on yksilökeskeistä. Tutkimme ryhmien keskeisiä verkostoja niiden toimintaan osallistuvien yksilöiden kautta.

Tutkimuksessa on jo tarkasteltu joko suoraan tai epäsuoremmiin monia verkos- torakenteita, kuten toimijoiden osallistumisen kirjoja. Moniin asiakysymyksiin ulottuva toiminnallisuus on aallon toimijoita yleisesti luonnehtiva piirre, joka on tendenssinomaisesti yhteydessä muun muassa toimijoiden yhteiskuntanäkemyksen kärkevyyteen. Tässä luvussa syvennämme ja täydennämme hahmottamaamme kuvaa. Verkostosuhteita tutkimalla saadaan yksityiskohtaisempaa tietoa (1) asiapakkausten rakentumisesta liikeallossa: mitkä asiat ja toiminnalliset tavoit- teet kuuluvat yhteen ja muodostavat toimijoiden määrittämät asiapakkaukset. Osallistumisen rakenteet voivat viitata yhtä hyvin myös yhteisesti jaettuuihin ja ryhmiä erottaviin kulttuurisiin teemoihin sekä niiden mukaisesti rakentuneisiin kehyksiin.

(2) Toimijoiden verkostosuhteiden tarkastelulla on mahdollista eritellä protes- tiaallon kentän rakentumista identiteetti- ja muoto- ja toimintamallien kenttänä. Niitä voidaan selvittää erittelemällä aaltoon osallisten ryhmien keskinäisiä suhteita toimijayhte- yksien avulla, kuten sitä, minkä ryhmien toimijat ovat erityisesti yhteistoiminnassa keskenään ja mitkä ryhmät mahdollisesti karttavat toisiaan. Liikekentän toiminnal- lisesta ja samalla identiteettien rakentumisesta voidaan näin piirtää täsmällisempi kuva. Lähtökohdaksi voidaan ottaa näkemys, jonka mukaan liikeaktivistit toimivat lähinnä sellaisissa ryhmissä, joihin he kokevat vahvinta samuutta, samalla puolella olemisen ja solidaarisuuden tuntemuksia.

(3) Verkostosuhteiden analyysillä on mahdollista eritellä myös protestiaallon ja sen liikeryhmien sijoittumista laajempaan kansalaisjärjestöjen kenttään. Voi- daan tutkia aallon ja sen osamuoto- ja toimintamallien mahdollisia yhteisiä pintoja, suhdetta vakiintuneen poliittisen toiminnan kenttään jne. Tällainen analyysi voi paljastaa esimerkiksi sen, kuinka erityislaatuinen tai erillinen protestiaalto muuhun kansa- laisyhteiskuntaan nähden on.

Tutkimuksen aiemmissa luvuissa on saatu tietoa kaikista kolmesta osa-alue- eesta. Nyt keskitymme erityisesti toiseen ja kolmanteen tehtäväkenttään, mutta aloitamme lyhyesti ensimmäisestä. Huomattavasta osallistumisen intensiteetistä ja laaja-alaisuudesta kertoo se, että neljä viidesosaa näytteen aktivisteista sanoo osallistuvansa vähintään kahden sisältöalueen järjestön toimintaan ja lähes kolmas- osa vähintään neljän sisältöalueen toimintaan (ks. kuvio 3, s. 68). Osallistuminen

kattaa ympäristökysymyksiä laaja-alaisesti, eläinoikeuskysymyksiä, ihmisoikeuskysymyksiä, solidaarisuutta kolmannen maailman ihmisiä kohtaan, anarkistisia virtauksia, militarismin vastaisuutta sekä ilmentää feminismin merkittävää asemaa ja rauhankysymysten vahvaa esilläoloa aktivistien toimintakentässä.

Tutkimme ensin osallistumisen kirjoja toiminta-alueittain. Taulukko 13 selvittää, mille toimintasektoreille yhtäältä yhden alueen aktivistit ja toisaalta todelliset moniosallistujat tyypillisimmin sijoittuvat.

Taulukko 13. Osallistumisen kirjo: aallon järjestöt

Toimintasektori	Moneko eri alueen järjestön toimintaan osallistuu				N
	1 %	2–3 %	4 tai useamman %	%	
Ihmisoikeus- tai rauhanjärjestö	1	42	56	100	71
Kehitysväestöjärjestö	–	43	57	100	51
Eläinsuojelujärjestö	–	41	58	100	29
Eläinoikeusjärjestö	13	49	38	100	99
Ympäristöjärjestö	17	49	34	100	139
Anarkistijärjestö	3	42	56	100	36
Naisliike	7	53	40	100	15
Muu poliittis-luontoinen järjestö	–	26	74	100	23

Prosenttiosuudet ilmaisevat siis sen, kuinka suuri osa a.o. järjestössä toimivista osallistuu eri toimintasektoreita edustavien ryhmien toimintaan frekvenssiluokittain. Kysely suunnattiin vain ympäristöaktivisteille (tässä: eläinoikeusjärjestö, eläinsuojelujärjestö, muu ympäristöjärjestö); mukana näytteessä on myös yksittäisiä aktivisteja, jotka eivät ilmoita toimivansa missään ympäristöryhmässä.

Neljännän aallon aktivistit olivat todellisia moniala-aktivisteja. Osallistumiskirjo on niin suuri, että varsin yleisesti samat aktivistit toimivat aallon useilla toimintasektoreilla. Monet toimivat jopa neljällä-viidellä alueella. Yhden asian aktivisteja löytyy vain eläinoikeusliikkeestä ja ympäristöjärjestöistä. Tulos on tietenkin sikäli luonteva, että nämä alueet muodostivat protestin ydinalueen. Joillekin toiminta pelkästään niissä riitti. Kyseiset ryhmät muodostivat myös otannan kohteen, joten muiden alojen yhden asian aktiivit ovat karsiutuneet pois. Moniosallistuminen on kuitenkin niin korostunutta, ettei sitä voi pitää vain aineiston tuottamana ilmiönä. On lisäksi huomattava, että monet ilmoittivat toimivansa myös muissa kuin protestiaallon ryhmissä, esimerkiksi kulttuurijärjestöissä. Tällaisia hyperaktiive-

ja oli erityisesti anarkisteissa, naisliikkeen ja muissa selkeän yhteiskunnallisesti suuntautuneissa ryhmissä.

Verkostokudelmia

Tutkimme seuraavaksi, miten toiminta-alueet liittyvät toisiinsa toimijoiden osallistumisen kautta. Käytämme erittelyn välineenä korrelaatioanalyysia. Vahva positiivinen korrelaatio toimintasektorien välillä ilmoittaa samojen henkilöiden toimivan usein näissä järjestöissä. Toisin sanoen vahvan positiivisen korrelaation suhteet ilmaisevat osallistujakeskeisiä verkostotihentymiä sektoriin kuuluvien järjestöjen välillä. Korrelaatiokertoimen lähelle nollaa sijoittuva arvo tarkoittaa tilannetta, jossa verkostositeiden esiintyminen alueiden välillä on sattumanvaraisempaa ja siinä merkityksessä epäsystemaattista. Se ei siis merkitse verkostoyhteyksien puuttumista. Vahva negatiivinen korrelaatio puolestaan viittaa siihen, että kyseisten järjestöjen toimijat ”välttävät” toimimista toisessa vastinparialueessa tai eivät ole kyllin kiinnostuneita osallistuakseen järjestön toimintaan. Se voi ilmentää myös fyysisistä osallistumismuuria: mikäli järjestöt ovat maantieteellisesti tiukasti rajautuneita, ei niillä luonnollisesti voi olla monia samoja toimijoita.

Taulukko 14. Toiminta-alueiden vahvimmat keskinäiset sidokset toimijoiden osallistumista kuvaavien korrelaatioiden ilmaisemana

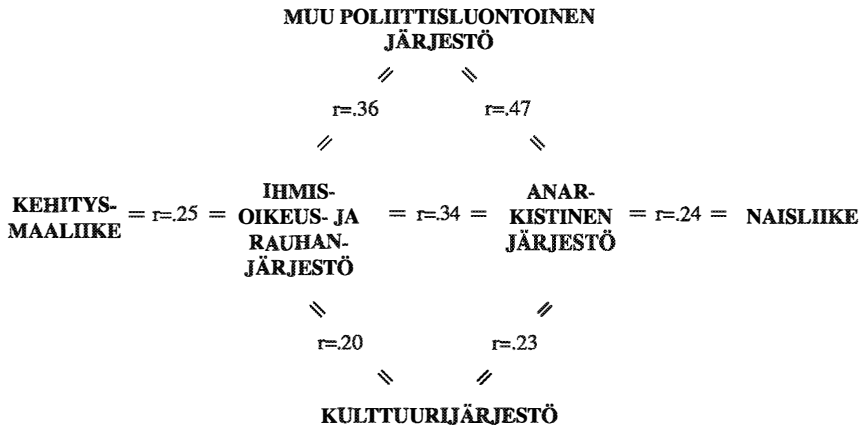
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Ihmisoikeus- tai rauhanjärjestö		.25				.34			.36	.20
2. Kehitysmaajärjestö	.25									
3. Eläinsuojelujärjestö				.25						
4. Eläinoikeusjärjestö			.25		-.27					
5. Ympäristöjärjestö				-.27						
6. Anarkistijärjestö	.34						.24		.47	.23
7. Naisliike						.24				
8. Poliittinen puolue										
9. Muu poliittisluontoinen järjestö	.36					.47				
10. Kulttuurijärjestö	.20					.23				

Korrelaatiotaulussa on käytetty kerrointa Kendallin tau b; vähintään $r = .20$ vahvuiset, erittäin merkitsevät korrelaatiot on ilmoitettu.

Analyysi paljastaa kaksi toimintasektoria, joilla on toimijoiden osallistumisen kautta erityisen vahvoja siteitä muihin sektoreihin. Nämä sektorit ovat ihmisoikeus-

keus- ja rauhantoiminta sekä anarkistinen järjestösektori. Ihmisoikeus- ja rauhan- toimintaan osallistuvat ympäristöaktivistit ovat usein mukana myös kehitysmaaliikkeessä, anarkistisessa liikkeessä, muussa poliittisluontoisessa toiminnassa ja kulttuuritoiminnassa. Anarkistijärjestössä toimivilla on vahvoja osallistumissiteitä ihmisoikeus- ja rauhantoimintaan, naisliikkeeseen, muuhun poliittisluontoiseen toimintaan ja vapaaehtoiseen kulttuuritoimintaan. Tämä tiheiden toimijayhteyksien verkostosektori voidaan ilmaista seuraavalla kaaviolla.

Kaavio 1. Tiheiden toimijayhteyksien verkostosektori

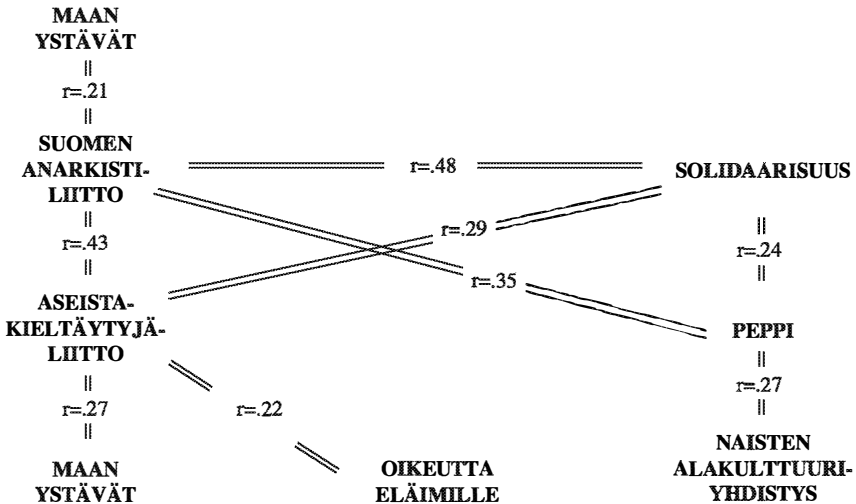
Ihmisoikeus- ja rauhantoiminta sekä anarkistinen toiminta ovat verkostonäkökul- masta tarkastellen protestiaallon keskeisimpiä solmuja. Tässä ydinverkostoraken- teessa on lähtökohtaisesti mukana myös toiminta jossain ympäristöjärjestössä, koska näytteen aktivistit ovat ympäristöryhmien toimijoita. Kuitenkaan laajan ympäristösektorin osapuolet (muu ympäristöjärjestö, eläinoikeusjärjestö, eläin- suojelujärjestö) eivät kuulu tuohon sektorikohtaiseen vahvaan ydinverkostoon. Tämä voi ilmentää sitä todettua asiantilaa, että osalle mainituissa ympäristöloh- koissa toimivista riittää toiminta vain siinä; muu toiminta voi myös hajaantua eri toimintalohkoihin. Vastaavasti anarkistiseen orientaatioon näyttää liittyvän paitsi erittäin vahva toiminnallinen suuntautuminen (toiminnallinen intensiteetti), myös toiminnallisuuden ulottuminen joihinkin tiettyihin asiakysymyksiin. Toi- minta eläinsuojelu- ja eläinoikeusjärjestöissä kuuluvat vahvasti yhteen, mikä on tietenkin varsin luontevaa, mutta ilmentää toisaalta, että näiden alueiden välillä ei ole niin jyrkkää katkosta kuin osapuolen julkisuudessa toisiinsa tekemä ero antaisi olettaa. Monella eläinoikeusaktivistilla on kokemusta toimimisesta myös eläinsuojelujärjestössä tai he ovat ainakin eläinsuojelujärjestöjen muodollisia jäseniä, vaikka suuntaavat toimintansa muualle.

Aineisto tuo esiin vain yhden vahvan negatiivisen korrelaation: eläinoikeus- liikkeessä ja ympäristötoiminnassa mukana olevat osallistuvat huomattavasti keskimääräistä vähemmän toistensa toimintaan.

Toimintaryhmien verkostoyhteyksiä

Seuraavaksi otamme tarkasteluun ryhmätason. Siirrymme siis yksilöiden osallistumisen ilmaisemien varsinaisten ryhmäverkostojen erittelyyn. Tarkastelemme ensin verkostositeiden esiintymistä *järjestöjen* välillä (positiivinen korrelaatio). Vahvimmat verkostokorrelaatiot esiintyvät selkeästi Suomen Anarkistiliiton ja muutaman muun järjestön välillä. 1990-luvun lopun uuden aallon ympäristöliikkeen osallistujakunnassa esiintyi tiheä anarkistinen verkostorypäs. Anarkistinen toiminta-akseli oli sisäisesti vahva verkosto ja muodosti solmun, josta verkostosuhteet lähtevät useaan eri suuntaan. Tuota solmua voidaan kuvata seuraavalla kaaviolla.

Kaavio 2. Anarkistien tiheiden toimijayhteyksien verkostorypäs (Yhteydet, joiden korrelaatio $r > .20$)

Suomen Anarkistiliiton ja Solidaarisuuden toimijayhteys oli erittäin vahva, kuten myös SAL:n ja Aseistakieltäytyjäliiton. Niissä siis oli runsaasti samoja ympäristöprotestin toimijoita. Tätä anarkistista ryvästä täydensi Anarkofeministinen liitto Peppi, jonka toimijasuhteet olivat vahvoja erityisesti SAL:oon. Anarkistisella neliöllä oli toimijoidensa kautta melko vahvoja verkostosuhteita Maan ystäviin, Oikeutta Eläimille -järjestöön sekä Naisten Alakulttuuriyhdistykseen (Pepin kautta). Anarkistisen naisliikkeen verkosto rakentui näin osaksi laajempaa anarkistista verkostoryvästä.

Toimijoiden osallistumissuhteet eivät kerro sisällöllisistä vaikutussuhteista, eivätkä myöskään mahdollisista toiminnallisista yhtenevyyksistä esimerkiksi anarkistisen neliön ja sen verkosto-osapuolten välillä – anarkistien määrä niiden kaikista toimijoista voi jäädä pieneksi. Korrelaatiot pystyvät kuitenkin osoittamaan

sen, että anarkistisen neljän osapuolen muodostavat kiinteän kokonaisuuden ja siten vahvan sisäisen rakenteen. Pelkästään osallistumiset viittaavat siihen, että tämän verkoston aktivisteilla oli myös varsin yhdenmukainen yleiskehitys siinä merkityksessä, että niistä vallitsi suuri yksimielisyys päämääristä ja tavoitteista. Anarkistisen toiminnan ominaispiirteet esiintyivät niissä varsin yhdenmukaisina paljolti samojen toimijoiden kautta.

Anarkististen ryhmien toimintaan osallistuneita oli aineistossamme vajaa neljännes (22 prosenttia) näytteestä. Vertaamme heidän ja ei-anarkistien osallistumista aallon eri toiminta-alueisiin.

Taulukko 15. Anarkistien ja muiden osallistuminen eri toiminta-alueille

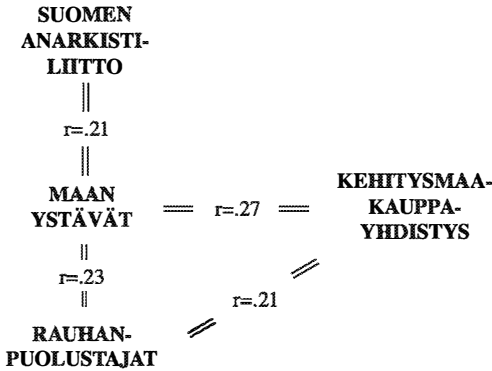
Toiminta-alue	Anarkisteista osallistuu %	Muista osallistuu %
Ihmisoikeus- tai rauhanjärjestö	75	34
Kehitysväestöjärjestö	42	28
Eläinsuojelujärjestö	14	18
Eläinoikeusjärjestö	69	57
Ympäristöjärjestö	97	79
<i>N</i>	36	131

Anarkistit osallistuivat muita suhteellisesti useammin kaikkiin taulukon asiakokonaisuuksiin lukuun ottamatta eläinsuojelujärjestöä. Erityisen aktiivisesti he olivat mukana ympäristöjärjestöissä sekä ihmisoikeus- ja rauhanjärjestöjen toiminnassa. Järjestökohtainen analyysi ei kuitenkaan osoittanut vahvoja verkostositeitä keskeiseen ihmisoikeusjärjestöön, Amnesty Internationaaliin.

Anarkisteista 61 prosenttia ilmoitti olevansa vegaaneja, kun ei-anarkisteista vegaaneja oli 43 prosenttia. Vegaaniliitto ei kuitenkaan näytä olleen merkittävässä määrin anarkistien toiminnan mielenkiinnon kohteena. Anarkistien järjestötoiminta näyttäisi suuntautuvan keskimääräistä vahvemmin yhteiskunnallisesti: toimintaan järjestöissä, jotka suuntautuvat yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Korrelaatioanalyysin avulla voidaan tunnistaa toimijakohtainen Maan ystävien verkostoryvä.

Kaavio 3. Maan ystävien vahvojen toimijayhteyksien verkosto

SAL:ssa ja Aseistakieltäytyjäliitossa toimivien verkostoyhteydet Maan ystäviin tulivat esille edellä. MY:llä on melko vahvoja osallistujaverkostoja myös Kehityskauppayhdistykseen ja Rauhanpuolustajiin. Kahden viimeksi mainitun väliltä löytyy myös osallistujaverkoston tihentymä ($r=.21$).

Maan ystävät on luonteeltaan yleisjärjestö, johon kuuluu monia sellaisten järjestöjen jäseniä ja toimijoita, joilla puolestaan on muuten keskenään vähän verkostoyhteyksiä. Niinpä Aseistakieltäytyjäliiton ja Rauhanpuolustajien yhteistoimijuutta ilmaiseva korrelaatio on olematon. Samoin on Suomen Anarkistiliiton ja Rauhanpuolustajien. Myöskään Kehityskauppayhdistyksellä ei ollut merkittäviä toimijoiden kautta rakentuvia verkostoyhteyksiä Suomen Anarkistiliittoon, mutta kylläkin Aseistakieltäytyjäliittoon¹. Maan ystäväissä toimi myös joukko vain ympäristökysymyksiin keskittyviä aktivisteja. Yleisjärjestöluonteen vuoksi ei korkeistakaan korrelaation arvoista voi tehdä samanlaista johtopäätöstä aatteellisesta yhtenäisyydestä kuin anarkistisen neliön tapauksessa. Maan ystäviin kuului myös paljon muita kuin korkean keskinäisen korrelaation järjestöjen toimijoita.

Kaavio 4. Vegaaniliiton kolmikantaverkosto

Vegaaniliiton ja Animalian osallistumisiteet olivat melko vahvoja. Vegaaniliitossa toimijat olivat yhteistyössä vakiintuneen eläinsuojeluliikkeen kanssa, mutta yhteyksiä esiintyi myös Oikeutta Eläimille -järjestöön². Molemmissa on kyse eläinten oikeuksien näkökohdille rakentuneista järjestöistä. Kiinnostavaa on, että korrelaatiot anarkistijärjestöihin ovat lievästi negatiivisia, samoin Maan ystäviin. Ne kertovat yhteyksien suhteellisesta vähäisyydestä. Kuitenkin monet anarkisteista ovat vegaaneja. Tulos kertoo vegaanien keskinäisestä erilaisuudesta.

Korrelaatioanalyysi paljastaa vielä yhden osallistujaverkoston, joiden osapuolilla ei ole muita vahvoja verkostoyhteyksiä tarkasteltaviin järjestöihin.

Kaavio 5. Dodoon ja Suomen luonnonsuojeluliiton toimijayhteys

DODO = $r=26$ = **SUOMEN LUONNONSUOJELULIITTO**

Suomen luonnonsuojeluliitto ei ole neljännen aallon järjestö, vaikka se onkin suhteellisen arvostettu aallon toimijoiden keskuudessa (taulukko 7, s. 73). (Järjestöinä myöskään esimerkiksi Animalia tai Amnesty International eivät kuuluneet aallon kenttään, mutta aallon asiapakkauksen näkökulmasta kytkennät olivat vahvoja). Vahvat yhteydet Dodoon ja kummankin vahvojen yhteyksien puuttuminen muihin järjestöihin asettaa jälleen kysymyksen Dodon sisältymisestä aallon kenttään. Voimme saada lisäselvyyttä asiaan tarkastelemalla tarkemmin negatiivisia korrelaatioita (liite 11).³

Dodo on etäinen muuhun 1990-luvun uuteen ympäristöliikeliikettä nähden. Sen toimijat samastuvat enemmänkin Suomen luonnonsuojeluliittoon. Kulttuuristen teemojen erittely osoitti Dodoon kuuluvan sekä neljännen aallon yhteiskuntanäkemyksen tyypillisiä edustajia että siitä selkeästi poikkeavia toimijoita. Tämän sekä sen perusteella, että järjestön synnyn taustalla on samanlaista uuden etsintää (ks. luku 2) kuin aallon kohdalla yleisesti, tuntuisi asianmukaiselta sijoittaa Dodo liikeaallon rajatapaukseksi: se nousi samasta kulttuuri- ja poliittisesta tilanteesta kuin muukin 1990-luvun liikekenttä, mutta järjestäytyi osaksi perinteisempää ja vakiintuneempaa ympäristöjärjestöjen kenttää.

Dodon luonnetta täsmentää sen toiminnallinen suuntautuminen vapaaehtoisten ympäristöjärjestöjen perinteisesti vierastamalle alueelle. Dodo ja dodolaiset ovat pioneereja ja keskeisiä toimijoita tuulienergian kansalaislähtöisessä käyttöönotossa. Järjestön aktivistit ovat Lumituuli Oy:n ydintoimijoita (Palmroth 2002). Tämä ei toki ole yllättävä toiminnan alue ympäristöjärjestöille. Uutta on se, että tässä toiminnassaan aktivistit ovat luoneet yhteyksiä paitsi paikallisen hallinnon toimijoihin, myös talouselämään ja energiasektorin yritys-kenttään. Lumituuli Oy toimii yritystoiminnan lakien mukaisesti ja samalla tuo uudenlaista toimintakulttuuria sektorin yritys-kenttään. Kansalaisjärjestölähtöinen yritystoiminta on meillä harvinaista ainakin ympäristösektorin alueella.

Kiinnostavaa on myös Maan ystävien ja Luonnonsuojeluliiton toimijayhteyksien negatiivinen korrelaatio: järjestöillä on näytteessä vähän yhteisiä toimijoita. Molemmat järjestöt ovat laaja-alaisia. Ne joko keskittyvät erilaisiin asiakysymyksiin ja/tai toimivat vahvasti erilaisen kulttuurin perustalta. Molemmat seikat pitävät nähdäksemme paikkansa. Luonnonsuojeluliitto ymmärtää toiminta-alueensa Maan ystäviä kapeammin. Luonnonsuojeluliitto rajaa toimintansa selkeästi luonto- ja ympäristökysymyksiin, ja niihin erityisesti suojelukysymysten, ympäristökuorituksen ja luontoharrastusten näkökulmista. Maan ystävät suuntautuu ongelmia tuottaviin yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin tekijöihin. Sille yhteiskunta- ja elämäntapakritiikki ovat luonnontuntemusta vahvempaa aluetta. Myös aktivistiku-

nan sosiaalisessa koostumuksessa on suuria eroja. Maan ystävien aktivistit ovat keskimäärin paljon nuorempia kuin Luonnonsuojeluliiton toimijat (Konttinen 1999b, 171). Negatiivinen korrelaatio voi muun ohella ilmentää sukupolvikuilua näiden kahden yleisjärjestön välillä.

Verkostotihentymien sykkettä

Viimeaikainen liiketutkimus tähdentää liikkeiden organisoitumisen moninaisuutta (esim. della Porta & Diani 1999). Nykyisten liikkeiden kentältä löydetään tiukemmin ja löyhemmin organisoituneita ryhmiä, hierarkkisia rakenteita ja niitä toiminnassaan tietoisesti karttavia ryhmiä. Neljäs aalto profiloituu kuitenkin selkeästi yhteisöllisyyttä tähdentäväksi, antiautoritaariseksi ruohonjuuritason liikehdinnäksi.

Verkostosuhteiden analyysi viittaa siihen, että neljännen aallon liikekenttä oli tutkimusajankohtana rakenteellisesti usean toimijaverkoston muodostama ”hajautunut kokonaisuus”. Se rakentui mobilisoitumisensa huippukaudella useasta toiminnallisesta ryppästä tai ryhmien verkostosuhteiden tihentymästä, joita kuitenkin yhdisti yleisellä tasolla huomattavan yhtenäinen yleiskehys ja sen mukainen yhteiskuntanäkemykset. Aallossa oli sangen kiinteitä aatteellisia ja toiminnallisia osakoostumuksia, joista analyysissä tunnistettiin kaikkein selvimmin anarkistien verkostotihentymä. Aallossa oli kuitenkin useita verkostotihentymiä, joissa anarkististen ydinryhmien toimijat eivät esitä ensinkään merkittävää osaa. Tällainen suhteellisen vahva toimijatihentymä oli vegaanien kolmikantaverkosto. Olisi myös ylitulkintaa väittää Maan ystävien ja anarkistiryhmien kytköksen määrittävän olennaisesti Maan ystäviä järjestönä. Voidaan vain nähdä, että Maan ystäväissä toimi protestiaallon kypsässä vaiheessa anarkistien ryhmä, joka linkittyi kiinteästi muihin aallolle merkittäviin järjestöihin. Lisäksi aallossa liikkui yksittäisiä ryhmiä, jotka ottivat etäisyyttä muihin ryhmiin ja tähdensivät omaleimaisuuttaan. Dodo järjestönä kyseenalaistaa ylipäätään kuulumisensa neljännen aallon kenttään.

Kokonaisuuden kannalta on merkittävää, että aalto tuotti myös lukuisia projektiluontoisia yhteenliittymiä, joita tehdyssä verkostoerittelyssä ei ole huomioitu. Verkostosuhteiden näkökulmasta ne sijoittuvat sinne tänne osaksi kokonaisuutta. Huomattava osa niistä on epäilemättä luonteeltaan solmuja, joiden toimintaan osallistui paljon myös muissa ryhmissä toimivia henkilöitä.

Kalliala (1999) on analysoinut 1990-luvun liikehdintää eritellen protestoinnin sisäistä kenttää sekä protestiryhmien välisiä yhteyksiä. Kallialan aineisto (ks. s. 48, viite 2) tuo esiin ryhmien keskinäiset yhteydet kanssakäymisen tiheisyytenä. Tutkija rakentaa kuvan vaihtoehtokulttuurin miljööstä, jonka keskelle sijoittuvilla ryhmillä on laitamille sijoittuvia ryhmiä enemmän keskinäistä vuorovaikutusta. Tilastollisin menetelmin (moniulotteinen skaalaus; hierarkkinen ryhmittelyanalyysi) saadaan (I) vaihtoehtoryhmittymän keskittymä, jota tutkija nimittää radikaaliksi

ydinryhmäksi. Sen ympärillä sijaitsee (II) muiden radikaaliryhmien alue, joka poikkeaa ydinryhmästä lähinnä matalamman osallistumisaktiiviteettinsa suhteen, sekä kolmanneksi kentän laitamilla (III) institutionaalisten luontojärjestöjen alue. Analyysi tuottaa tuloksen, jonka mukaan anarkistiryhmät ovat uuden liikeaallon keskiössä. Anarkistit ovat olennaisesti muita aktiivisempia ja toimivat muita laajemmin myös muissa kuin anarkistijärjestöissä. Kallialan mukaan anarkistit edustivat myös liikkeen poliittisesti vaikutusvaltaista osaa muun muassa muita laaja-alaisempien näkemysten vuoksi.

Myös oma aineistomme osoittaa anarkistit protestiaallon aktiiviseksi toimijakunnaksi. Kuitenkin tekemämme analyysi antaa aallon kentästä osin erilaisen kuvan Kallialan erittelyyn nähden. Emme löydä perusteluja näkemykselle, että anarkistit hallitsivat kenttää ydinryhmän merkityksessä, vaikka heidän toiminnallinen aktiivisuutensa olikin silmiinpistävää. Osallistumisverkostojen näkökulmasta kenttä ei ylipäätään näytä sillä tapaa hierakkisesti rakentuneelta kuin Kalliala olettaa. Anarkistien asema radikaaleimman toiminnan alueella (ks. luku 9) oli myös meidän aineistomme perusteella vahva, mutta sen nojalla ei mielestämme vielä voi päätellä, että anarkisteilla olisi ollut hegemoninen asema koko liikeaallossa. Verkostosuhteiden erittelymme osoitti useita toiminnallisia verkostotihentymiä eri puolilla liikerintamaa. Niiden kesken tuskin esiintyi merkittäviä hierarkkisia asetelmia. Merkittäviä auktoriteettirakenteita saattoi pikemminkin esiintyä tunnistettujen verkostoryvästen sisällä, ei niinkään koko kenttää jäsentävästi. Myös aatteellinen kenttä rakentui vastaavasti erilaisista spesifeistä kehyksistä, jotka yhdistyivät väljäksi kokonaisuudeksi laajojen kulttuuristen teemojen tasolla.

Aineistomme ei osoita myöskään yhtä jyrkkiä eroja anarkistien ja muiden toimijoiden aktiivisuuden välillä kuin Kallialan tutkimus⁴. Yleistendenssi on selkeästi samansuuntainen, mutta anarkistien ja muiden väliset asetelmaerot eivät ole yhtä jyrkkiä. Tutkimuksemme mukaan laaja-alaista aktiivisuutta esiintyi kautta liikerintaman.

Näyttäisi siltä, että Kallialan aineiston toiminnallista aktiivisuutta ja myös militanttia toimintaa korostava keruutapa ei kuvaa kovinkaan pätevästi aaltoa kokonaisuudessaan. Meidän aineistomme ilmeisesti tuo paremmin esiin aallon toiminnallista kokonaisuutta. Aineistomme koskee liikehdinnän kokoontumisiin osallistuneita siinä missä Kallialan aktivistit ovat toiminnan julkisia vastuunkantajia, radikaaleiksi leimautuneita tai muuten heiksi määriteltäviä.

Poikkeamia tuloksissa selittävät osaltaan eroavat tarkasteluajankohdat (Kallialalla 1990–1996, meillä talvi 1998–1999). Kallialan aineisto koskee syntyvää liikehdintääaltoa, meidän aineistomme puolestaan mobilisoituneen protestin aallonharjannetta. On luontevaa ajatella, että oman tutkimuksemme tapauksessa kenttä on ehtinyt eriytyä useampiin ryhmittymiin: mobilisoituminen on tuonut mukaan monenlaista väkeä.

Yleispiirteiltään neljännen aallon toimijoiden osallistumiskentän sisäinen rakentuminen edustaa luultavasti protestiaallon tyypillistä rakennetta. Toimijakenttä ei ole tyypillisesti monoliittinen, vaikka aaltoa yhdistäisikin laaja yleiskehys. Intensiiviseksi toiminnaksi mobilisoitunut protesti kutsuu toimintaan erilaisia osapuolia ja

mobilisoitumisen emotionaalinen intensiteetti tuottaa useita keskenään kilpailevia ”oppeja”, joiden mukaisesti asetelmiin toimijat ryhtyivät. Myöhäismodernin yhteiskunnan uusien liikkeiden maailmassa mikään yksi osapuoli ei saa helposti kenttää hallintaansa, ei etenkään formaalisen organisoitumisen ja formaalisten käskysuhteiden mielessä. Tällaisia pyrkimyksiä ei juuri edes esiinny, ei ainakaan samassa merkityksessä kuin työväenliikkeen historiassa. Neljäs aalto päinvastoin alleviivasi osallisuusryhmien moninaisuutta ja toimijoiden ruohonjuuritason autonomiaa. Sille näyttää olleen leimallista projektityyppisen toiminnan laaja kirjo, tempausten ja kampanjoiden syntymisen ja hiipumisen nopeampainen vaihtelu. Tässä mielessä aalto oli voimakkaasti ”sykkivää” liikehdintää.

Paikannusta kansalaisyhteiskuntaan

Tämän päivän Suomessa etenkin puolueet ja ammattiyhdistykset ovat kytkeytyneet enemmän tai vähemmän tiukasti valtioon. Yhteiskunnalliset liikkeet sen sijaan sijoittuvat etämmälle valtiosta. Erityisesti niin sanotut uudet yhteiskunnalliset liikkeet ottavat herkästi etäisyyttä valtioon sekä muihin yhteiskunnan moderneihin instituutioihin. Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden piirteet korostuivat myös neljännessä aallossa, jonka yleiskehystä luonnehti kritiikki valtiota, puoluelaitosta ja ylipäätään keskitettyjä toimintamalleja kohtaan. Näiden sijaan korostettiin yhteisöllisyyttä ja ruohonjuuritason suoraa toimintaa. Vallankumouksellisesta toiminnasta tai sen iduista ei ainakaan perinteisessä mielessä ollut kyse. Toimintastrategioissa korostui sen sijaan pyrkimys murtaa yhtäältä hajanaisilla mutta toisaalta dynaamisilla julkisuushyökkäyksillä vakiintuneen järjestelmän normeja. Valtion valtaamisen sijaan toiminnalla avattiin ”omaa tilaa”, omanlaisten elämäntapojen mahdollisuuksia.

Protestisyklit synnyttävät tyypillisesti runsaasti uusia toimintaryhmiä. Ilmentään syklin syntyminen määritelmänomaisesti tyytymättömyyttä vallitsevan poliittisen kentän (mukaanlukien vakiintuneet kansalaisjärjestöt) tilaan ja kykyyn käsitellä tärkeiksi koettuja kysymyksiä. Neljännen aallon tapauksessa kaikki ydinryhmät ovat kokonaan uusia, liikeaallon synnyttämiä ryhmiä: esimerkiksi Maan ystävät, Oikeutta Eläimille, Vegaaniliitto, Dodo, Anarkofeministiliitto Peppi, Solidaarisuus ja Naisten alakulttuuriyhdistys ovat liikeaallon kuluessa perustettuja järjestöjä. Lisäksi protestia tuottivat kymmenet projektiluontoiset ryhmät, kuten boikottikampanjat. Pienten toimintaryhmien monilukuisuus ilmentää aallon ruohonjuuripainotteisuutta.

Kokonaan uusien ryhmien ja järjestöjen synty osoittaa uutta luovan potentiaaloin ohella suhteellista erillisyyttä kansalaisyhteiskunnan vakiintuneisiin rakenteisiin ja verkostoihin. Aalto ei voinut syntyä ja kehittyä vain aikaisempien järjestöjen ja organisaatioiden tukiverkostoissa, koska se edusti niistä selvästi poikkeavia linjanvetoja. Tämä koski sekä sisältöjä (modernin kritiikki, eläinoikeuskysymykset) että toimintamuotoja (kansallisen mielenosoitusperinteen rajojen rikkominen,

ulkoparlamentaarinen orientaatio, elämäntapapolitiikka). Vakiintuneiden poliittisten puolueiden puuttuminen osallisryhmistä on täysin johdonmukaista protestin merkityksiin nähden. Vain SDNL esiintyi laajennetulla osallistumislistalla. Vihteen liittoon suhtauduttiin osallistumisen näkökulmasta yhtä epäluuloisesti kuin muihinkin poliittisiin ryhmiin.

Kuitenkin laajat liikehännät, joilla ei ole mitään yhteyksiä aikaisempiin kansalaisyhteiskunnan muodostelmiin, ovat harvinaisia. Myös neljännellä aallolla oli kosketuspintoja muuhun kansalaisyhteiskuntaan. Vakiintuneilla järjestöillä oli ensinnäkin huomattava merkitys uuden aallon *synnyssä*: ne tarjosivat seimen kehkeytyvälle protestille. Monet nuoret aktivistit aloittivat yhteiskunnallisen toimintansa ja verkostoitumisensa jo olemassa olleissa järjestöissä. Tällaisia järjestöjä olivat selkeästi Kehitysmaayhdistys, Suomen Anarkistiliitto ja Aseistakieltäytyjäliitto. Varhaiseen alusrakenteeseen kuuluivat myös sellaiset kauan toimineet vakiintuneet järjestöt kuin Luonto-Liitto ja Suomen Rauhanpuolustajat sekä Animalia; tähän ryhmään voidaan mahdollisesti lukea myös Amnesty International. Tällaiset järjestöt ja niiden jäsenyhdistykset tarjosivat osaltaan ”alkukodin” uuden radikalismiin aktivisteille.

Suomen luonnonsuojeluliitto tarjoaa kiinnostavan vertailukohdan neljännelle aallolle. Onhan se historiallisesta näkökulmasta tarkastellen selkeästi merkittävin suomalainen ympäristönsuojelun vapaaehtoisjärjestö, jolla oli vuosituhannen vaihteessa yli 200 paikallisjärjestöä eri puolella maata.

Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistysten toimintaverkosto- ja kansalaisyhteiskuntasuhteista tehty verkostoerittely (Konttinen 1999b, 75–94) osoitti, että SLL:n paikallisyhdistysten identiteetti rakentui vahvan rajautuneesti luonto- ja ympäristökysymysten ympärille. SLL:n paikalliset toimintaryhmät eivät yhdistele ympäristökysymyksiin muita yhteiskunnallisia kysymyksiä. Tämä ilmenee siinäkin, että liiton paikallisyhdistysten ylivoimaisesti tavanomaisimpia vapaaehtoisen kansalaistoiminnan yhteistyökumppaneita olivat muut Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistykset ja muut luonto- tai ympäristöyhdistykset (kuten lintutieteelliset ym. luontoharrastusyhdistykset, jonkin yksittäisen luontokohteen suojeluyhdistykset ja yhden kysymyksen ympäristöliikkeet). Niiden lisäksi SLL:n *ydinverkoston* voidaan lukea myös paikallisia asukasyhdistyksiä, joiden kanssa toimitaan yhteistyössä sikäli kun nämä käsittelevät ympäristökysymyksiä. SLL:n paikallisyhdistysten kansalaisjärjestökumppaneista kyseisten yhdistysten osalle tuli noin 70 prosenttia (mt., 82). *Ydinverkoston täydentäjät* koostuvat muiden alojen paikallisyhdistyksiä, joihin ryhmällä on yhteistoimintasuhdetta paljon harvemmin. Sellaisia olivat esimerkiksi paikalliset kotiseutuyhdistykset, 4H-yhdistykset, kamerakerhot, Martta-yhdistykset, Mannerheim-liiton lastensuojeluyhdistykset, partiolippukunnat ja Suomen Laulun paikallisyhdistykset. On hyvin ilmeistä, että myös nämä yhteistyösuhteet koskevat ympäristö- ja luontokysymyksiä. Yhteistoimintasuhteet kertovat paljon paikallisyhdistyksistä itsestään.

SLL:n perusjärjestöt toimivat yhteistyössä luonto- ja ympäristökysymyksissä siis ennen muuta vakiintuneiden ja laajalti tunnustettujen kansalaisryhmien kanssa. Yhteistyösuhteita näyttää säätelevän yhteinen kulttuurinen koodi. Tuota koodia

voitaisiin nimittää perinteiseksi kansalliseksi kansalaistoiminnan koodiksi (ks. Konttinen 1999b, 210–213). Sille on ominaista kunnioitus yhdistystoiminnan kansallista perinnettä ja sen järjestäytyneen toiminnan, lain kunnioituksen ja valistuskeskeisen vaikuttamisen periaatteita kohtaan. Rauhansomaisuutta ja kulttuurista sopeutumista ilmentävät täydentävien verkostosuhteiden ryhmät, joissa on samoja periaatteita kunnioittavia hyväntekeväisyysjärjestöjä ja harrastusyhdistyksiä. Avaintoimijoiden sosiaalinen koostumus (keski-ikäisten koulutettujen keskiluokkien vahva edustus ja erityisesti opettajien suuri osuus) vahvistaa koodia. Yhtä paljastavaa on myös se, millaisten vapaaehtoisten kansalaisryhmien kanssa ei olla yhteistyössä. SLL:n paikallisyhdistyksillä ei ollut (talvella 1997–1998) käytännöllisesti katsoen minkäänlaisia yhteyksiä uusimman protestiaallon nuoriin tai myöskään keskeisiin uusien liikkeiden toimintaryhmiin, kuten feministiseen naisliikkeeseen tai rauhanliikkeeseen. Poikkeuksen muodostaa ympäristöjärjestö Dodo, joka onkin neljännen aallon rajatapaus. Yhteyksien puuttuminen uuteen aaltoon tähdentää sekin SLL:n ja sen paikallisyhdistysten yhden asian luonnetta sekä niiden vahvaa sitoutumista perinteiseen kansalliseen toimintakulttuuriin.

SLL:n yhdistysten luonnetta kuvaa toisaalta se, ettei virallisia ryhmätason yhteistoimintayhteyksiä ole myöskään poliittisiin paikallisjärjestöihin. Silti avaintoimijoiden yhdistykselleen antamat luonnehdinnat ovat yleensä selvästi laajassa merkityksessä poliittisia: paikallisyhdistykset pyrkivät vaikuttamaan paikalliseen päätöksentekoon, toimivat herättäjinä ja hälytyskelloina, joidenkin puheenjohtajien ilmaisevana jopa ”ainoina todellisina vastavoimina kunnallisille päättäjille” ympäristökysymyksissä. Puolueista riippumattomuutta varjellaan, halutaan olla yleisen hyvän puolestapuhujia ja koota mahdollisimman laajaa rintamaa. Puolueisiin nähden tunnetaan myös epäluuloisuutta: ne ovat liiaksi sitoutuneita taloudellisten etujen ja lyhytnäköisen materiaalsen hyvinvoinnin tavoitteluun. SLL:n paikallisyhdistykset siis ilmentävät myös niin sanotuille uusille liikkeille tunnusomaista piirteitä. SLL:n verkosto edustaa samalla vanhaa ja uutta, se on ikään kuin silta pitkän linjan vakiintuneen kulttuurisen koodin ja ekologisen arvovationalismin välillä.

Suomen luonnonsuojeluliiton paikallistoimijoiden ja neljännen aallon toimijoiden suuntautumiserot ovat selkeitä. Päinvastoin kuin neljännen aallon kohdalla, SLL:n toimijoiden osalta ei voida puhua yhteisestä yhteiskuntanäkemyksestä. Suuri, ellei jopa suurin osa SLL:n ympäristötoimijoista edustaa yhden asian liikettä eli luonnon- ja ympäristönsuojelua rajoittaen toimintansa tälle alueelle. Yhteiskunta ei tälle liikkeelle nouse ylipäätään ydinkysymykseksi. Yhtä olennainen ero on SLL:n pitäytyminen kansallisessa vapaaehtoistoiminnan koodissa, joka liittyy sen aktivistit tiukasti perinteiseen yhdistyskenttään. Neljäs aalto sen sijaan edustaa suhteellista irtautumista kansallisista perinteistä. Se oli nuorten vastakulttuurista sukupolviliikehdintää, joka suuntautui mielellään kansainvälisesti ja löysi sieltä identiteetti- ja yhteistyöjärjestöjä (eläinten oikeudet, Friends of Earth, Amnesty International jne.). Luonnonsuojeluliittolaiset aktivistit tähdentävät voimakkaasti laillisuutta ja avoimuutta kaikessa toiminnassaan, kun taas neljäs aalto on siirtänyt sallitun toiminnan rajaa radikaaliin suuntaan eikä lain ylittämistä pidetä vain

viimeisenä oljenkortena (luku 9). Neljännen aallon aktivistit kuitenkin selvästi arvostavat pitkän linjan kansallista luonnonsuojelutoimintaa. Yhteistä näille suuresti eroaville liikkeille on puoluejärjestöjen karttaminen yhteistyökumppaneina, mikä tosin johtuu erilaisista motiiveista. Neljäs aalto samaistaa puolueet modernin yhteiskunnan toimintatapaan, josta se itse sanoutuu jyrkästi irti. Myös luonnonsuojeluliittolaisen ympäristöliikkeen suhde on kriittinen puoluejärjestöihin, mutta se ei aseta kysymyksiään yhteiskuntakriittisesti.

Kansalaisyhteiskuntanäkökulmasta voidaan tehdä johtopäätös, että neljäs aalto loi uuden rintaman vapaaehtoisen ympäristötoiminnan järjestökenttään. Se suuntautui muita rintamia olennaisesti yhteiskunnallisemmin, globaalimmin, monialaisemmin ja radikaaleja toimintamuotoja sallivemmin. Se syntyi yhtäältä tyytymättömyydestä vanhaa järjestökenttää kohtaan ja toisaalta uudenlaista toiminnallisuutta vaatineista kokemuksista tuoden julkiselle agendalle kokonaan uusia asiakysymyksiä.

Viitteet

- ¹ Korrelaatiokerroin $r = .19$ merkitsevyystasolla $\text{sig.} = .012$.
- ² Korrelaatiokerroin $r = .18$, merkitsevyystasolla $\text{sig.} = .018$.
- ³ Negatiiviset korrelaatiot eivät välttämättä tarkoita ryhmien jyrkkää eriseuraisuutta tai vahvaa poliittista toistensa karttamista. Negatiivinen korrelaatio ilmoittaa sen, että ryhmien välillä esiintyy vähän kanssakäymistä yksilöiden osallistumisen merkityksessä. Syyt siihen voivat olla moninaisia, kuten ryhmien aatteellinen etäisyys, sisältöalueiden kaukaisuus tai käytännöllisten osallistumismahdollisuuksien puuttuminen.
- ⁴ Kallialan (1999, 143) mukaan Suomen Anarkistiliiton toimintaan osallistuneista 34 prosenttia osallistui 1990–1996 vähintään neljän järjestön toimintaan, kun muiden osalta yhtä laaja-alaisesti aktiiveja on vain viisi prosenttia. Anarkistisen Maailman aktivistien osalta erot muihin olivat vielä suurempia. Meidän aineistomme mukaan anarkisteista yli puolet (55 prosenttia) ja muista runsas viidesnes (22 prosenttia) osallistui vähintään neljän asiapiirin toimintaan.

IX YMPÄRISTÖLIIKKEEN RADIKALISOITUMINEN

Ekoterroristien invaasio?

Neljäs aalto samaistettiin julkisuudessa usein eläinoikeusliikkeeseen ja eläinoikeusiskuihin. Niistä muodostui mediajulkisuudessa aallon symboleita samalla tavalla kuin Kojjärven kansalaistottelemattomuudesta tuli ympäristöprotestin toisen aallon vertauskuva.

Tässä luvussa tutkimme aktivistien suoraa toimintaa. Suoralla toiminnalla tarkoitamme toimijoiden harjoittamaa epätavanomaista politiikkaa, jolla pyritään vaikuttamaan virallisten edustuksellisten väylien ohi. Kyse on siis sinänsä laajemmasta ilmiöstä kuin vain sabotaaseista. Tällainen politiikka on yleistynyt kansalaisliikkeiden piirissä 1960-luvulta alkaen sekä Suomessa että muualla maailmassa (ks. della Porta & Diani 1999, 168; Alapuro 1997, 43). 1990-luvun radikalismi muodostui selvästi tämän kehityksen yhden käännekohdan erityisesti sabotaasitoiminnan osalta, mutta yleisemminkin nojaamalla entistä vahvemmin erilaisiin suoran toiminnan ulkoparlamentaarisiin keinoihin.

Julkista keskustelua neljännessä aallosta hallitsi 1990-luvun loppupuolella kiistely siitä, onko liikkeen radikalismi jopa terrorismia. Keskustelu uhkasi suorastaan hukuttaa ilmiön. Parlamentaarisen tai konventionaalisen poliittisen vaikuttamisen ja ihmisten massamurhien välisen poliittisen toiminnan alue on kuitenkin hyvin laaja. Tarvitsemme tutkimustamme varten toimintamuotoja jäsentäviä hienovaraisempia käsitteellisiä työkaluja.

Voidaan lähteä karkeasta ei-parlamentaarisen poliittisen toiminnan jaosta yhteiskunnan sallimaan eli lailliseen ja kieltämään eli laittomaan poliittiseen toimintaan. Länsimaisessa demokratiassa edellistä edustavat (1) *julkiset luvalliset mielenosoitukset*, (2) *kansalaisten vapaaseen kokoontumisoikeuteen ja vapaaseen mielipiteenilmaisuun liittyvät monet vaikuttamisen muodot, jotka eivät vaadi erikseen lupaa viranomaisilta*. Laillinen ei-edustuksellinen poliittinen vaikuttaminen voi tapahtua myös ”hiljaisesti”. Esimerkiksi elämäntapaliikkeet ymmärtävät usein elämäntapansa käytännön ja esimerkin keinoin tapahtuvaksi poliittiseksi vaikuttamiseksi. Laillisen suoran toiminnan yleinen ominaispiirre on väkivallattomuus sen kaikissa muodoissa, joskin raja henkiseen väkivaltaan voi olla hämärä ja liukuva.

Ei-educuksellisen politiikan toisen pääalueen muodostaa laitton suora toiminta. Sen alaa voidaan jaotella toiminnan väkivaltaisuuden mukaan. Lievintä muotoa voidaan kutsua (3) *kansalaistottelemattomuudeksi*. Kansalaistottelemattomuus on kansalaisten ja kansalaisryhmien avointa vaikuttamista ei-toivotun asiantilan estämiseksi tai halutun asiantilan edistämiseksi enemmän tai vähemmän yhteiskunnan virallisten määräysten vastaisesti mutta väkivaltaa minimoiden. Laiton tai luvanvastainen julkinen väkivallaton mielenosoitus on kansalaistottelemattomuutta. Kansalaistottelemattomuuteen voi liittyä myös omaisuusvahinkoja, mutta ne eivät ole itsetarkoituisia. Metsätöiden pysäyttäminen aiheuttaa taloudellisia tappioita samoin kuin vaikkapa geenimuunnellun viljelyn tuhoaminen. Olennaisinta on, että aktioista kannetaan julkinen vastuu. Usein toiminnan tärkeimpänä motiivina on julkisen keskustelun herättäminen koetusta ongelmakysymyksestä. Kansalaistottelemattomuus on usein lainvastaista erityisesti siinä merkityksessä, että sillä yritetään estää lainmukaisten päätösten toteuttaminen.

Kansalaistottelemattomuuden protoesimerkinä voidaan pitää kevään 1979 Kojjärvi-liikettä, jonka yhteydessä tämä malli tuotettiin suomalaiseen käytäntöön. Kojjärvi-aktivistit asettuivat järven laskuoja-alueelle tarkoituksenaan estää järven pintaa laskevan ojan syventäminen. Toiminta oli avointa ja julkisuushakuista. Fyysisen omaisuuden vahingoittaminen torjuttiin tiukasti, jopa niin että kaivinkoneita, joihin päivällä kytkeydyttiin kettingeillä, vartioitiin yöllä tihutöiden estämiseksi. Leirytyksen ohella ainoaksi fyysiseksi asiaan puuttumiseksi jäi järven laskuojan patoaminen. Kansalaistottelemattomuuden kategoriaan sijoittuvat myös lukuisat metsäkamppailut, joissa aktivistit ovat koettaneet estää metsähakkuut esimerkiksi kiipeämällä puihin.

Laittoman poliittisen vaikuttamisen seuraavaa astetta (ympäristövaikuttamisen alueella) voidaan kutsua aktivistien itsensä antaman termin mukaisesti (4) *ekotaaseiksi*. Ekotaasit tarkoittavat suoraa ympäristötoimintaa, joka ei – ympäristön puolustamisen nimissä – kunnioita fyysisen omaisuuden koskemattomuutta. Ekotaasien tavoitteena voi olla rakenteisiin vaikuttaminen, kuten esimerkiksi turkistarhauksen taloudellisen kannattavuuden heikentäminen, tai se voi olla symbolista tavoitteenaan moraalisen närkästyksen herättäminen. Ekotaasit voivat olla avoimia tai maanalaisia. Kummassakin tapauksessa ne voivat olla julkisuushakuisia tai julkisuuspakoisia. Julkisesti tehtyjen, julkisuushakuisien ja lähinnä vain pientä omaisuusvahinkoa aiheuttavien ekotaasien raja kansalaistottelemattomuuteen on liukuva. (5) *Ekoterrorismin* käsite on mielekästä varata niille tapauksille, jotka tietoisesti suuntautuvat ihmisen fyysisestä koskemattomuutta vastaan. Ihmisen vahingoittamiseen suuntautuvan toiminnan tarkoituksena saattaa olla laajamittaisen pelon ja kauhun levittäminen kohdeväestön keskuuteen. Suomessa toteutetut turkistarhaukset, iskut koe-eläinlaboratorioihin, teuraseläinkuljetusten sabotointi ja tietyömaasabotaasit edustavat maanalaista ekotaasia, joka useissa tapauksissa on ollut julkisuushakuista. Varsinaiseksi ekoterrorismiksi mainitussa merkityksessä tätä toimintaa tuskin on syytä kutsua siitä huolimatta, että se on aiheuttanut pelkoa kohteeksi joutuneiden keskuudessa. Kuten kansalaistottelemattomuuden ja avointen ekotaasien kohdalla, niin myös tässä rajat ovat toki liukuvia.

Radikaalin suoran toiminnan yksi suuri kysymys on rajanveto sallittavan ja ei-sallittavan toiminnan välillä toimijoiden itsensä määrittelemänä. Rajanvedossa asetetaan vertailusuhteeseen protestin kohdetta koskevat moraaliset määrittelyt sekä muutoksen saavuttamisen kysymykset. Määrittelytyö on henkilökohtaista ja kollektiivista painia vallitsevien kulttuuristen määrittelyjen kanssa. Määrittelyä tehdessään liike ja sen toimijat rakentavat samalla omaa identiteettiään. Tässä luvussa olemme kiinnostuneita juuri tuosta rajanvedosta, siis *kollektiivisen toiminnan rajavyöhykkeestä* neljännen aallon aktivistien merkitysmaailman näkökulmasta. Rajanvedon keskeisenä kysymyksenä voidaan nyky-Suomessa pitää fyysisen voiman käyttöä.

Monta radikaalia toimintaa koskevaa kysymystä on tähän asti jäänyt vaille vastausta. Jos iskuihin on osallistunut vain pieni aktivistiryhmä, niin kuinka aktivistien suuri enemmistö suhtautuu ekotaaseihin? Mihin sallitun ja ei-sallitun toiminnan raja asetetaan protestiaallon tasolla? Onko rajanveto ryhmittäin vaihtelevaa vai yhdenmukaista? Säilyykö yhteiskuntanäkemyksen suhteen havaittu yhdenmukaisuus myös ulkoparlamentaarisen tai epätavanomaisen vaikuttamisen alueella vai ovatko iskuihin syyllistyneet selkeästi poikkeava ryhmä laajemmassa liikerintamassa? Millaisiin protestiliikkeen muuhin puoliin radikaalit toimintamuodot kytkeytyvät? Tutkimme kysymyksiä paljolti suhteessa (eläinoikeus)sabotaaseihin, mutta samalla on mahdollista tehdä yleistyksiä aallon toimintatapoja koskevista käsityksistä ylipäätään. Näemme, että sabotaaseihin suhtautuminen tiivistää aallon kulttuuria hieman samoin kuin vegetarismi ja veganismi elämäntapoina, joskin tässä kysymyksessä merkitysten hajonta on selvästi suurempaa.

Kansallinen protestikulttuuri

Laajassa katsannossa neljännen aallon radikalismissa ei ollut kysymys vähemmästä kuin suomalaisen mielenosoituksen pitkäkestoisen perinteen särkyemisestä. 1800-luvun autonomian kaudelta kumpuava perinne tähdentää mielenosoittamisen rauhanomaisuutta, laillisuutta, kurinalaisuutta sekä valistusta keinona vaikuttaa (Alapuro 1997, 28–37 ja 43–47; Siisiäinen 1998, 223; Konttinen 1999b, 136–137). Suomen autonominen asema Venäjän imperiumin alaisuudessa oli poliittisesti herkkä kysymys. Suomalainen eliitti piti huolta siitä, että lähinnä ylioppilaiden järjestämiin kollektiivisiin mielenilmauksiin ei sisältynyt toimintaa, joka olisi saattanut ärsyttää venäläisiä vallanpitäjiä. Protestoijille teroitettiin itsekuria ja maltillisuutta, ja näin protestoinnin keinovalikoima ohjautui riskittömään suuntaan. Asenne siirtyi myöhemmin työväenliikkeeseen, jonka mielenosoitusten tuli sujua arvokkaasti ilmentäen työläisten rationaalisuutta ja itsetuntoa. Yksityisten ja spontaanien mielenilmausten tuli väistyä järjestäytyneen ja kurinalaisen vastarinnan tieltä. 1960- ja 1970-lukujen kulttuuri- ja opiskelijaradikalismi lavensi protestiperinteen muotoja, mutta noudatti yhä rauhanomaisuuden, järjestäytyneisyyden ja avoimen konfliktin välttämisen sääntöjä.

Pitkä perinne on kantanut tähän päivään saakka. Risto Alapuro (1997, 52) toteaa, että ”suomalaisissa mielenosoituksissa järjestys on lähes pyhä ja että järjestyksen ja epäjärjestyksen vastakkaisuus on erittäin latautunut kysymys”. Yhdistysmuodon valitseminen järjestäytymisen yleiseksi muodoksi vahvistaa asetelmaa. Siisiäisen (1998, 219–220) mukaan se korostaa sitoutumista järjestäytyneeseen yhteiskuntaan. Suomessa useimmat suuret ja radikaalitkin yhteiskunnalliset liikkeet ovat organisoituneet yhdistyksiksi.

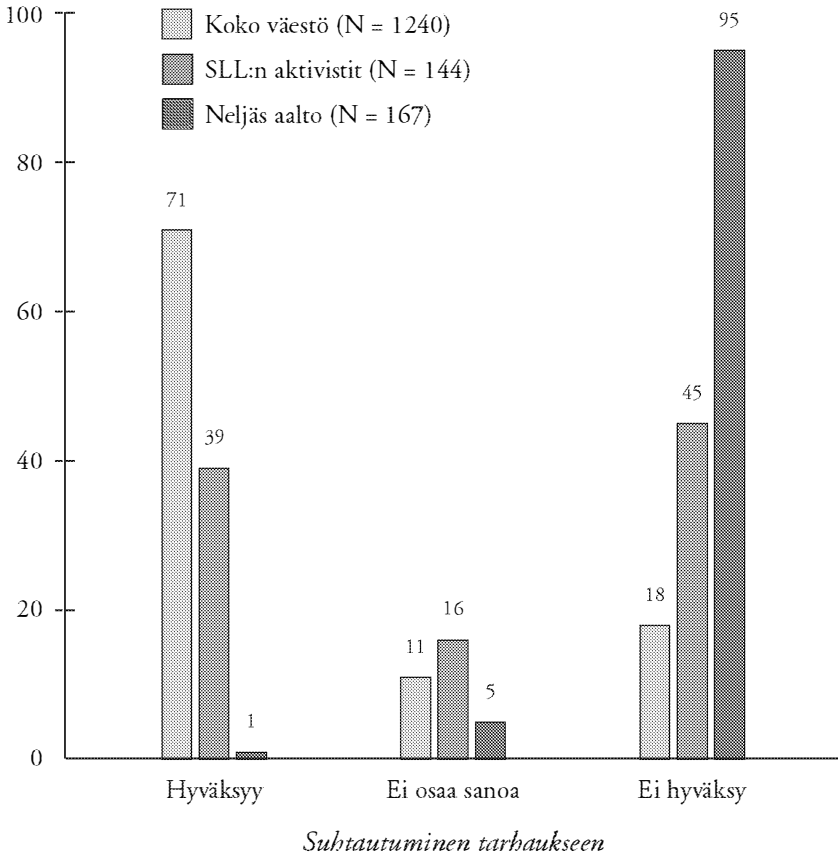
Kun aikaisemmat ympäristöprotestit ovat radikaaleimmillaankin pysytelleet visusti kollektiivisen toiminnan kansallisen perinteen sallimalla alueella, suurelle yleisölle on välittynyt kuva siitä, että uusimman aallon aikana sallittu yli astuttiin rajoista pittaamatta. Vielä esimerkiksi 1980-luvun taiteen protestit, avoimuudessaan ja rauhanomaisuudessaan perinteitä kunnioittaneet julkisuustempaukset nauttivat laajaa kannatusta kansalaisten keskuudessa. Niinpä enemmistö suomalaisista hyväksyi Kojjärvi-aktivistien suoran toiminnan heidän puolustaessaan eteläsuomalaista lintujärveä (Järvikoski & Kylämäki 1981). Saman ajankohdan Lappajärvi-liike laskujoen patoamisineen, Pohjanmaan koskisodat, Kemiöjen kalakorvausprotestit, Ounasjoen koskiensuojeluprotesti sekä esimerkiksi Päijänne-liike nauttivat kaikki laajaa hyväksyntää. Neljännen aallon symboleiksi mielletty iskut saivat osakseen aivan päinvastaisen reaktion. Ilta-Sanomien teettämän gallupin (IS 19.12.1998) mukaan yhdeksän kymmenestä kansalaisesta tuomitsi eläinaktivistien suoran toiminnan ja vain kuusi sadasta vastasi hyväksyvänsä ne. Entistä militantimpi toimintatyylillä herätti ylipäätään laajaa julkista paheksuntaa.

Aineistomme kykenee avaamaan yllä esitettyjä kysymyksiä *asenteiden* tasolla: kuinka hyväksyttävänä tai tuomittavana aktivistit mielsivät iskut ja mihin he itse asettivat rajan, jonka yli ei pitäisi astua. Emme ole tutkineet, millaiseen toimintaan vastaaja on itse osallistunut. Arvelimme kysymyksen olevan liian arkaluontoinen, mikä olisi voinut aiheuttaa joko katoa tutkimukseen osallistumisessa tai vaikeuksia tulkita vastauksia kaikilta osin rehellisinä. Huomattakoon siis, että *asenteiden* ja omakohtaisen osallistumisen välillä saattaa olla huomattavakin ero. Tutkimuksemme tiedonkeruu koskee talvea 1989–1999. Radikalismi on kuitenkin hyvin suhdanneluontoista ja asenteet voivat muutamassa vuodessa muuttua paljonkin. Aallon kiihkeän toiminnallisuuden aikana militantismi korostuu yleisesti. Aallon laantuessa tapahtuu siirtymää takaisin konventionaalisempiin protestimuotoihin. Saattaa toki käydä myös niin, että jotkut ryhmittymät irrottautuvat julkisesta protestitoiminnasta ja siirtyvät maanalaiseen ja entistä radikaalimpaan militantismiin (tähän liittyviä kovan luokan esimerkkejä ovat Weather Underground Yhdysvalloissa, Punaiset prikaatit Italiassa ja RAF Saksassa). Emme tee aineistomme pohjalta väitteitä nykyradikalismista täsmällisestä tilanteesta, mutta tulemme esittämään, että protestikulttuurissa on tapahtunut yleinen muutos, jolla todennäköisesti tulee olemaan vaikutuksensa pitkällä aikavälillä.

Asenteiden jyrkkeneminen

Aloitamme tarkastelun vertaamalla koko väestön, vakiintuneen luonnonsuojeluliikkeen ja neljännen aallon asenteita turkistarhausta ja turkistarhaiskuja kohtaan. Vakiintunutta luonnonsuojeluliikettä vertailussa edustavat Suomen Luonnonsuojeluliiton aktivistit (paikallisyhdistysten puheenjohtajat – Konttinen 1999b). SLL on vakiinnuttanut asemansa ympäristöjärjestöjen ja koko yhteiskunnan kentällä; sen kantoja suuriin ympäristökysymyksiin kysytään ja toisinaan myös kuunnellaan. Luonnonsuojeluliittolaiset ovat keski-ikäisiä, hyvin koulutettuja ja suuri osa heistä työskentelee julkisen sektorin asiantuntijatehtävissä (Konttinen 1999b, 161–200). Järjestö ja sen jäsenkunta ovat toiminnallisilta asenteiltaan maltillisia, laillisuut-

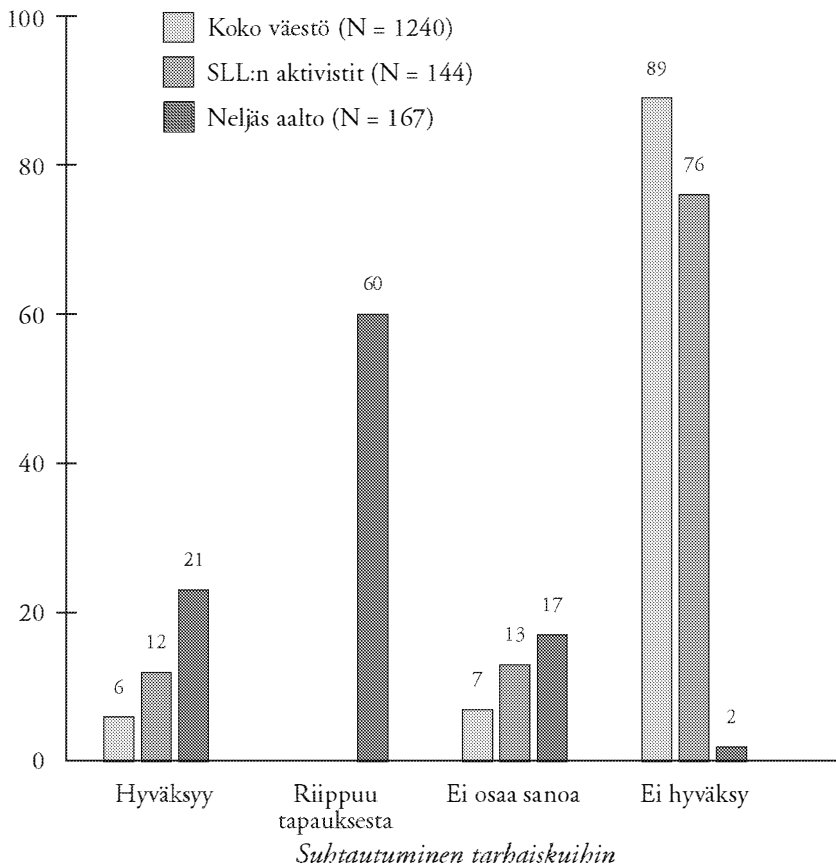
Kuvio 17. Koko väestön, Suomen luonnonsuojeluliiton ja neljännen aallon aktivistien käsitykset turkistarhauksesta (%)

ta ja tiedollista argumentaatiota tähennetään vaikuttamisen peruslähtökohtina. Liitto ja sen toimijat edustavat siten selkeästi kansallisen poliittisen toiminnan ja mielenosoituksen pitkää perinnettä, ja sallitun raja asetetaan lähes yksimielisesti korkeintaan kansalaistottelemattomuuteen.

Suhtautumisessa turkistarhaukseen esiintyy ryhmien kesken suuria eroja (kuvio 18). Koko väestö ja neljäs aalto edustavat vastakkaisia äärikantoja, luonnonsuojeluliittolaiset eri suuntiin hajaavaa ”kompromissia”.

Kuvio 18. Koko väestön, Suomen luonnonsuojeluliiton ja neljännen aallon aktivistien käsitykset eläinaktivistien suorasta toiminnasta (%)

Koko väestöä koskevat tiedot perustuvat Iltsanomien teettämään gallupiin, jonka tulokset julkaistiin 19.12.1998. SLL:n paikallisyhdistysten puheenjohtajilta tiedot kerättiin talvella 1997/98 (Konttinen 1999b) ja neljännen aallon aktivisteilta talvella 1998/99. Riippuu tapauksesta -vaihtoehto esitettiin vain viimeksi mainitulle ryhmälle.

Selvä enemmistö väestöstä hyväksyi turkistarhauksen laillisena elinkeinona muiden joukossa. Kansalaismielipide on säilynyt lähes samana lokakuuhun 2001 (Keskisuomalainen-lehden teettämä mielipidetutkimus, 21.10.2001). Jos suuri enemmistö ei näe turkistarhauksessa mitään väärää, niin luonnonsuojeluliittolaisten näkökannat hajoavat voimakkaasti. Tarkempi erittely paljastaa, että asenteet ovat tarhaukselle myönteisimpiä maaseudulla ja etenkin turkistarhausalueilla. Neljäs aalto sen sijaan tuomitsi turkistarhauksen lähes yksimielisesti. Kaikki turkistarhauksen hyväksyneet ja lähes kaikki varauksia asettaneet neljännen aallon aktivistit kuuluvat vanhimpaan vertailuryhmään. Myös Luonnonsuojeluliiton tapauksessa nuorten ryhmä erottui muista radikaaliin suuntaan. (Konttinen 1999b, 141–143.)

Neljäs aalto poikkesi muista taulukon ryhmistä vielä enemmän asenteissaan turkistarhauksessa kohtaan. Vaikka iskuihin ilmeisesti syyllistyi vain pieni määrä aktivisteja, iskujen asenteellinen hyväksyntä oli laajaa: talvella 1998–1999 viidennes hyväksyi iskut varauksetta ja lisäksi 60 prosenttia tapauksesta riippuen. Luonnonsuojeluliittolaisten keskimääräiset kannat olivat selvästi lähempänä koko väestön asenteita, jotka siis ilmensivät melko yksimielistä tuomiota iskuille. Neljännen aallon ero vakiintuneeseen liikkeeseen näkyi myös siinä, että vastaajat eivät epäroineet ottaakantaajoko omaisuuden vahingoittamisen puolesta tai sitä vastaan: vain hyvin pieni osa neljännen aallon aktivisteista ei osannut sanoa kantaansa. Aiheen polttavuus paistaa läpi aineistosta.

Sabotaasien saama tuomio väestön keskuudessa kohdistui jyrkimmin *toimintatapaan*, iskuihin, ei aivan yhtä suurella määrällä sen päämääriin. Luonnonsuojeluliiton aktivistien piirissä soveliaan ja ei-soveliaan toiminnan raja määräytyy kysymyksessä omaisuuden vahingoittamisesta. Luonnonsuojeluliittolaiset aktivistit eivät hyväksyneet toimintaa, jossa tuhotaan omaisuutta, mutta ikäryhmästä riippuen 80–90 prosenttia hyväksyivät kansalaistottelemattomuuden, jossa omaisuutta ei vahingoiteta (Konttinen 1999b, 150–152). SLL:n aktivistit ovat valmiita turvautumaan omaisuutta vahingoittamattomaan kansalaistottelemattomuuteen kuitenkin vain viimeisenä vaihtoehtona ja tällöinkin toiminnan tarkoituksena tulee olla ennen kaikkea viranomaisten huomion herättäminen (mt., 148). Luonnonsuojeluliittolaisten piirtämät erottelut ilmentävät Kojjärven henkeä.

Kuten sanottu, Luonnonsuojeluliiton aktivisteja koskeva tutkimus paljasti, että nuorin ryhmä poikkesi muista radikaalimpaan suuntaan (Konttinen 1999b, 141–143.) Tutkimus antoi viitteitä siitä, että ympäristöliikkeen keskuudessa olisi ”mahdollisuus sukupolvihalkeamaan, joka koskee kollektiivisen toiminnan rajavyöhykettä” (mt., 146). Neljännen aallon tarkastelu vahvistaa tämän käsityksen, sen aktivistit olivat keskimäärin varsin nuoria.

Neljäs aalto siirsi sallitun suoran toiminnan rajan kansalaistottelemattomuudesta omaisuuden vahingoittamisen alueelle. Vain kuudennes vastaajista ilmoitti, ettei missään olosuhteissa hyväksy omaisuutta vahingoittavaa suoraa toimintaa. Suhde luonnonsuojeluliittolaisiin (Konttinen 1999b, 151) on melkein käänteinen.

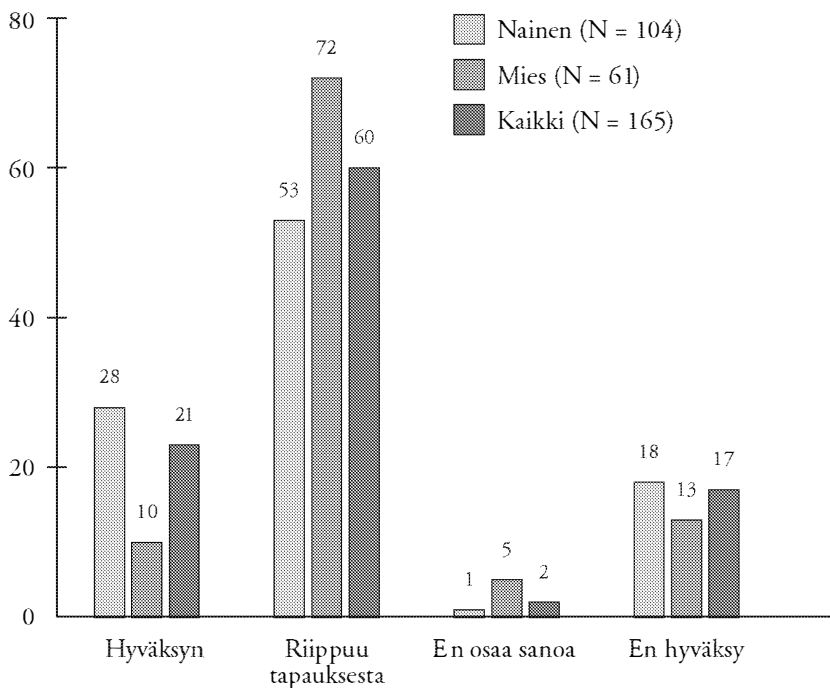
Nuoret radikaaleimpia

Kohdennamme nyt tarkastelun pelkästään neljännen aallon aktivisteihin. Ensin tutkimme suoran toiminnan demografiaa. Toisessa osaluvussa erittelemme suoran toiminnan näkemyksiä suhteessa neljännen aallon aatteelliseen tai ”opilliseen” kenttään: riippuko näkemysten maltillisuus/radikaalius merkittävästi liikesektorista, toiminta-aktiivisuudesta tai kulttuurisia teemoja koskevien näkemysten jyrkkyydestä?

Neljä viidestä aktivistista hyväksyi omaisuuteen kajoavan suoran toiminnan varauksetta tai tapauksesta riippuen; he muodostivat enemmistön kummankin sukupuolen suhteen ja kaikissa ikäryhmissä. Vain kuudesosa näytteen vastaajista suhtautui ekotaaseihin selkeän kielteisesti.

Naiset ja nuoret olivat asenteiltaan radikaaleimpia. Tarkemmassa esittelyssä nuoret naiset osoittautuvat asenteellisesti kaikkein radikaaleimmaksi osaryhmäksi: yli kolmannes (37 prosenttia) hyväksyi ekotaasit varauksetta. Samankäiset

Kuvio 19. Hyväksyykö ekotaasit, sukupuolen mukaan (%)

Ekotaaseilla tarkoitetaan tässä laitonta suoraa toimintaa, jossa vahingoitetaan omaisuutta ekologisten päämäärien nimissä

miehet erottautuivat heistä sikäli, että he asettivat useammin varauksia ("riippuu tapauksesta") hyväksymiselleen. Korkeammissa ikäryhmissä maltillisia naisia oli puolestaan miehiä suhteellisesti enemmän. Selkeästi eniten maltillisia oli vanhimmassa ikäryhmässä.

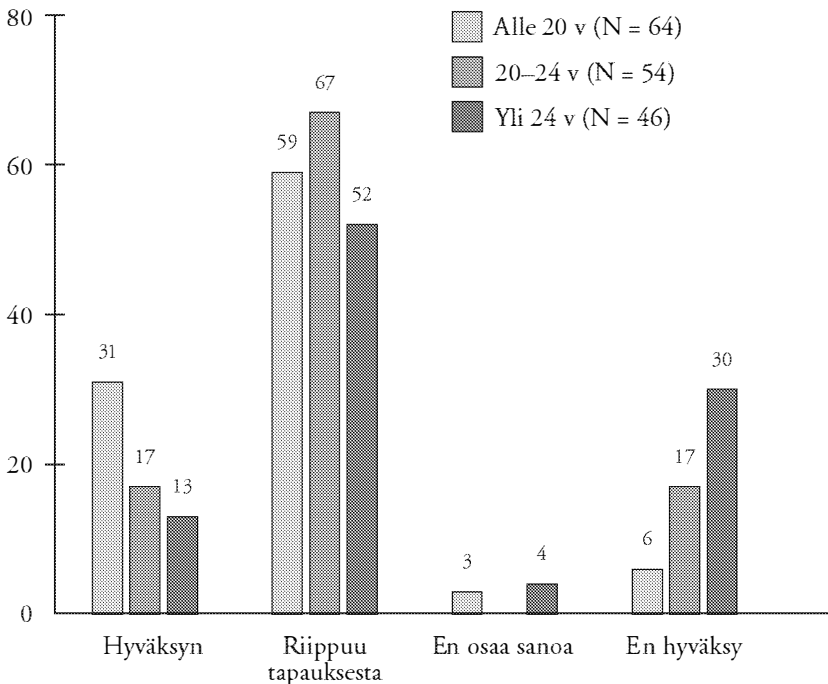
Ekotaasisen mahdollisuutta pohdittiin vastauksissa usein niiden hyötyjä ja haittoja punnitien, kuten avoimet vastaukset toivat esiin:

Vaikea kysymys – tästä puhuttaessa on huomioitava taustat: mihin toiminta suuntautuu ja miksi. Hyväksyn totta kai avoimet lailliset keinot sekä kansalaistottelemattomuuden ja avoimen suoran toiminnan. En kuitenkaan pysty vastaamaan laittoman suoran toiminnan kysymykseen kyllä tai ei, koska siihen johtaneet syyt sekä muu yritetty toiminta auttavat usein, jos ei hyväksymään, niin ymmärtämään.

--- --- ---

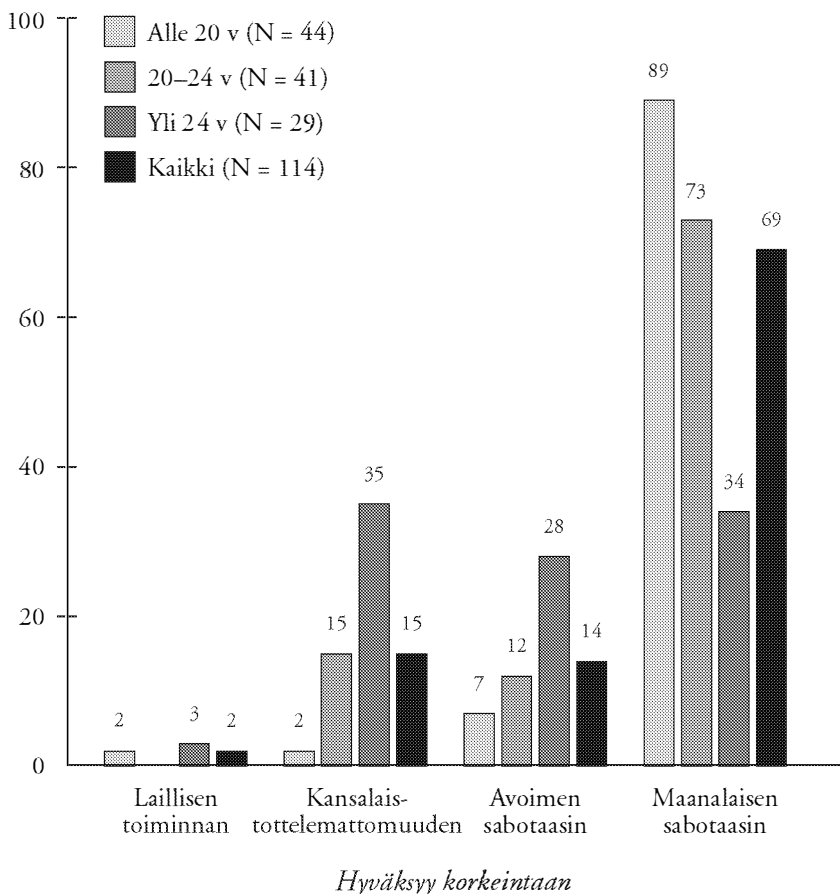
Laittoman suoran toiminnan, jossa pyritään tai jossa päämäärän saavuttamiseksi on vahingoitettava omaisuutta, on oltava avointa ja seistävä tekojensa takana vankoin perustein. On myös hyväksyttävä teon laittomuus, eli siitä koituva rangaistus on oltava valmis ottamaan vastaan.

Kuvio 20. Hyväksyykö ekotaasisen mukaan (%)

Aktivistit arvioivat suoraa toimintaa suhteessa kansalaistottelemattomuuteen, avoimeen ekotaasiin ja maanalaiseen ekotaasiin. Suomessa avointa omaisuuden vahingoittamista ei neljännen aallon myrskyissä tapahtunut, mutta jotkut vastanneet viittasivat muun muassa maailmalla tunnettuun Aurantakojat-toimintaan. Aurantakojat on kansainvälinen rauhanliike, jonka toiminta sisältää sabotaaseja, mutta on kuitenkin avointa ja ihmisiä fyysisesti vahingoittamatonta. Aurantakojien nimissä on sabotoitu muun muassa ydinsukellusveneitä ja sotalaitosten lentokoneita. Kansainvälisen ympäristö- ja eläinoikeusliikkeen piirissä on suoritettu Aurantakojat-tyylisiä eläinten vapautusiskuja ja muita sabotaaseja. Tällaisissa aktioissa tekijät

Kuvio 21. Hyväksyttävän toiminnan rajat ikäryhmittäin (%)

Kuvio on laadittu avoimien vastausten perusteella.

eivät pakene tapahtumapaikalta, vaan jättäytyvät kiinni puolustaakseen tekojaan julkisen sanan ja oikeuslaitoksen edessä. Toiminta on luonteeltaan vahvasti symbolista, vaikkakin se sisältää myös konkreettista omaisuuden vahingoittamista.

Aineiston avoimet vastaukset antavat mahdollisuuden ekotaasien erittelyyn avoimen ja maanalaisen sabotaasien suhteen.

Tuloksista toistuu edellisen taulukon antama kuva. Nuoret vastaajat olivat vanhempia valmiimpia hyväksymään militanteimmatkin toimintatavat. Iän ja radikaalin toiminnan asenteiden tilastollinen riippuvuus muodostuu varsin korkeaksi². Vanhimmassa ikäryhmässä vain kansalaistottelemattomuuden ja avoimen sabotaasin hyväksyvien osuus kasvaa selvästi ja maanalaisen toiminnan hyväksyntä putoaa kolmannekseen. Kansalaistottelemattomuus hyväksytään muunakin kuin viimeisenä toimintakeinona, eikä sen tarkoituksena ole vain viranomaisiin ja päättäjiin vetoaminen.

Radikalismien solmukohtia

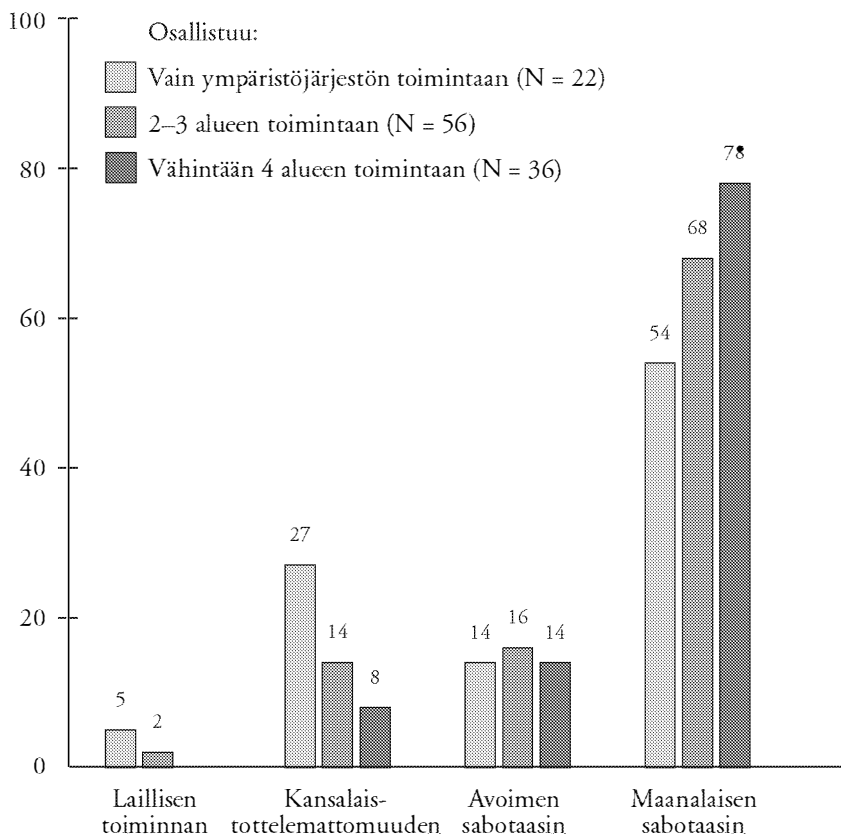
Siirrämme huomiomme liikeaallon ”sielunmaisemaan”. Erittelemme aallon radikaalin mentaliteetin sisäistä rakentumista. Ensin (1) selvitämme toiminta-aktiivisuuden suhdetta radikalismiin: kytkeytyvätkö korkea toiminta-aktiivisuus ja radikaalit asenteet toisiinsa? Seuraavaksi (2) tarkastelemme, millaisessa yhteydessä radikaalit toimintamuodot ovat osallistumisen alueeseen. Ovatko kenties eläinoikeusaktivistit muita radikaalimpia? Sitten tutkimme, (3) millaisessa yhteydessä radikaalit asenteet ovat tutkimimme liikeaallon kulttuurisiin teemoihin? Liittykö yhteiskuntanäkemyksen jyrkkyyden radikaaleihin suoran toiminnan asenteisiin, kuten saattaisi olettaa?

Valitsemme tarkasteltavaksi toiminnan radikaalisuus-muuttujan (millaisen suoran toiminnan asteen korkeintaan hyväksyy), joka kuvaa eriytyneimmin hyväksyttävän toiminnan rajoja. Aluksi tutkimme toiminta-aktiivisuuden suhdetta sallitun toiminnan käsityksiin.

Radikaaliusasenteet hajautuvat kaikissa aktiivisuusluokissa: onkin odotettava, ettei aktiivisuus määrittele mekaanisesti suoran toiminnan radikaaliusasteita. Kuitenkin toiminta-aktiivisuudella on näytteessämme suuntaa antava tilastollinen yhteys asenteisiin³. Laaja toiminnallinen aktiivisuus ”suosii” radikaaleja toiminta-asenteita, ne kytkeytyvät tendenssinomaisesti yhteen. Tälle voidaan rakentaa tulkinta kahdesta suunnasta. Joidenkin kohdalla vahva sitoutuminen liikehännän asiakysymyksiin – asiakysymysten kokeminen polttaviksi – tuottaa sekä laajan osallistumisen että radikaaleja suoran toiminnan asenteita. Toisilla asenteet ovat voineet radikalisoitua ja toimintakirjo laajentua osallistumisen myötä.

Entä löytyykö toiminnan asia-alueita, joiden toimijoille on erityisesti ominaista radikaalien toimintamuotojen hyväksyminen? Turkistarhaiskut antaisivat odottaa eläinoikeusliikkeen aktivistit muita radikaalimmiksi.

Kuvio 22. Osallistumisaktiivisuus (kirjo) ja suoran toiminnan radikaalius (%)

Hyväksyy korkeintaan

Vastaukset on luokiteltu hierarkkisesti, niin että vastaajan hyväksymä radikaalein toiminnan muoto on huomioitu. Osallistumisen kirjolla tarkoitetaan osallistumista aallon puitteissa esiintyviä eri asiakysymyksiä koskevaan toimintaan.

Taulukko 16. Osallistumisen alue ja toiminnan radikaalius

Osallistumisen alue	Hyväksyy korkeintaan				
	Vain laillisen suoran toiminnan	Kansalais-tottelematto-muuden	Avoimen sabotaasin	Maanalaisen sabotaasin	
	%	%	%	%	%
Ihmisoikeus tai rauhanjärjestö (<i>N</i> = 52)	–	10	17	73	100
Kehitysmaajärjestö (<i>N</i> = 41)	2	20	20	59	100
Eläinsuojelujärjestö (<i>N</i> = 22)	–	–	9	91	100
Eläinoikeusjärjestö (<i>N</i> = 73)	–	4	7	89	100
Ympäristöjärjestö (<i>N</i> = 97)	2	17	16	66	100
Anarkistijärjestö (<i>N</i> = 27)	–	4	15	82	100
Kaikki (<i>N</i> = 115)	2	14	15	68	100

Muut toiminta-alueet on suljettu tarkastelusta tapausten pienen lukumäärän vuoksi. Huom! Tuloksista ei pidä tehdä sellaista johtopäätöstä, että ne kuvaisivat järjestöjä ja niiden radikaaliusastetta. Tutkimusjoukko koskee vain ympäristöprotestin neljettä aaltoa ja siihen kuuluvia eri järjestöissä toimivia. He muodostavat luonnollisesti hyvin pienen ryhmän esimerkiksi kaikista ihmisoikeus- tai rauhanjärjestöissä toimivista.

Asenteet osoittautuvat melko yhdenmukaisiksi toiminta-alueesta riippumatta. Protestiaalto säilyttää siis suhteellisen yhtenäisyytensä myös suoran toiminnan asenteiden osalta. Tärkeä selittävä tekijä taustalla on tietenkin aktivistien toiminnan laaja kirjo. Eri toiminta-alueethan ilmentävät osin samojen aktivistien näkemyksiä, koska toiminta monella rintamalla on verraten yleistä.

Eräitä kohtalaisen selkeitä suoran toiminnan profileja kuitenkin löytyy. Käsitusten kirjo on suurin kehitysmaajärjestöissä ja ympäristöjärjestöissä toimivien osalta. Ehkä on kiinnostavaa, että myös anarkistien suoran toiminnan asenteet ovat keskimäärin hiukan lievempiä kuin eläinkysymyksiin erikoistuneissa järjes-

toimissa toimivien – eläinoikeus- ja eläinsuojelujärjestöissä toimivista vähemmistö on anarkisteja (= osallistuu anarkististen ryhmien toimintaan). Anarkisteissa on niitakin, jotka asettavat sallitun suoran toiminnan rajan kansalaistottelemattomuuteen. Anarkistista toimintaa ei näin ollen ole lupa yhdistää yksiviivaisesti kaikkein radikaaleimpiin toimintamuotoihin, kuten usein on tehty.

Eläinsuojelu- ja eläinoikeusjärjestöissä toimivien asenneprofiilit ovat puolestaan kaikkein jyrkimpä. Nuorten naisten radikaalin toiminnan hyväksyvät asenteet (ks. edellinen luku) ilmentävätkin tätä; nuoret naiset toimivat aktiivisesti eläinoikeuskysymysten parissa. Eläinsuojeluaktivistien yllättävä radikaalius ilmentää sitä, että he edustavat samalla eläinoikeusliikettä: he toimivat eläinoikeusliikkeen lisäksi eläinsuojeluliikkeessä. (Eläinsuojelujärjestöt eivät ole toki eläinoikeusjärjestöjä radikaalimpia.)

Nuorten militanttius olisi helppoa kuitata viittaamalla vain nuoruuden ehdottomuuteen tai harkitsemattomuuteen liittyviin mielikuviin. Tällainen ei kuitenkaan selittäisi ehdottomuuden tai harkitsemattomuuden suuntautumista. On syytä tähdentää militanttisuuden liittyvän eläinkysymyksen kohdistuviin asenteisiin. Parikan (1998, 56 ja 68) tutkimus osoitti, että nuorten parissa esiintyy melko runsaasti herkkyyttä eläinkokeiden ja turkistarhauksen kaltaisia eläinten käytön muotoja vastaan. Eläinsympatioista huolimatta radikaaliin toimintaan suhtaudutaan kuitenkin yleensä kielteisesti myös nuorison keskuudessa.⁴ Ikä näyttää olevan sukupuolta merkittävämpi erotteleva tekijä, joskin iskujen hyväksyminen on tyttöjen keskuudessa poikia yleisempää.

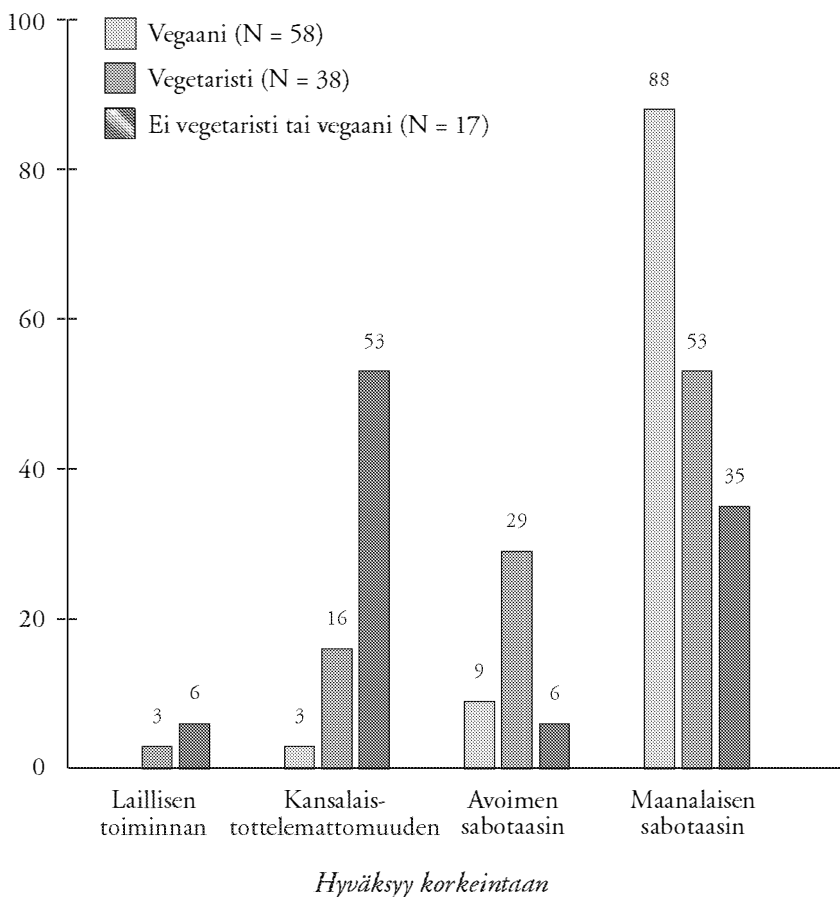
Nuortenkin parissa on siis hahmotettavissa suurempi konsensus päämääristä kuin toimintatavoista. Neljännen aallon toimijat voidaan nähdä nuorisossa melko laajalti vahvistuneiden asenteiden kärjekkääksi ilmaukseksi. Lisää viitteitä radikaalien toimintamuotojen ja ongelmien polttavan kokemisen yhteyksistä saadaan tarkemmassa erittelyssä.

Eläinten asemaa ja oikeuksia arvioidaan ihmisiin nähden tasavertaisesti tai ainakaan olennaista arvoeroa niiden välillä ei tehdä. Monet aktivistit rinnastavatkin eläinoikeusliikkeen kansalaisoikeusliikkeisiin, jotka koettavat vapauttaa vähemmistökansallisuuksia valtaryhmien sorrosta. Olemme nähneet (taulukko 9, s. 93), että juuri eläinsuojelu- ja eläinoikeusliikkeessä toimivat ovat nuorimpia. Nuori ikä, toimintaan saakka johtava kiinnostus eläinkysymyksistä sekä toimintamuotojen radikaalius kytkeytyvät toisiinsa.

Radikaalien toimintamuotojen hyväksyminen on selkeässä yhteydessä kasvissyönteilämäntapaan; *vegaanit ovat radikaaleimpia, vegetaristit heistä seuraavia ja kasvissyönteilämäntavan ulkopuoliset vähiten radikaaleja*. Jälkimmäinen ryhmä on vahvasti eriytynyt: radikaaliusasenteet hajautuvat voimakkaasti kahteen ryhmään – sallittavan toiminnan rajan kansalaistottelemattomuuteen asettaviin ja maanalaisen sabotaasin hyväksyviin aktivisteihin. Kasvissyöntiä harjoittamattomien ryhmä on näytteessä kuitenkin pieni.

Liikkeen vegetaristisen elämäntavan radikaalius on siis selvässä yhteydessä militantin toiminnan hyväksyntään. Samaan radikaaliin profiiliin kuuluu nuori

Kuvio 23. Kasvissyönti elämäntapana ja toiminnan radikaalius (%)

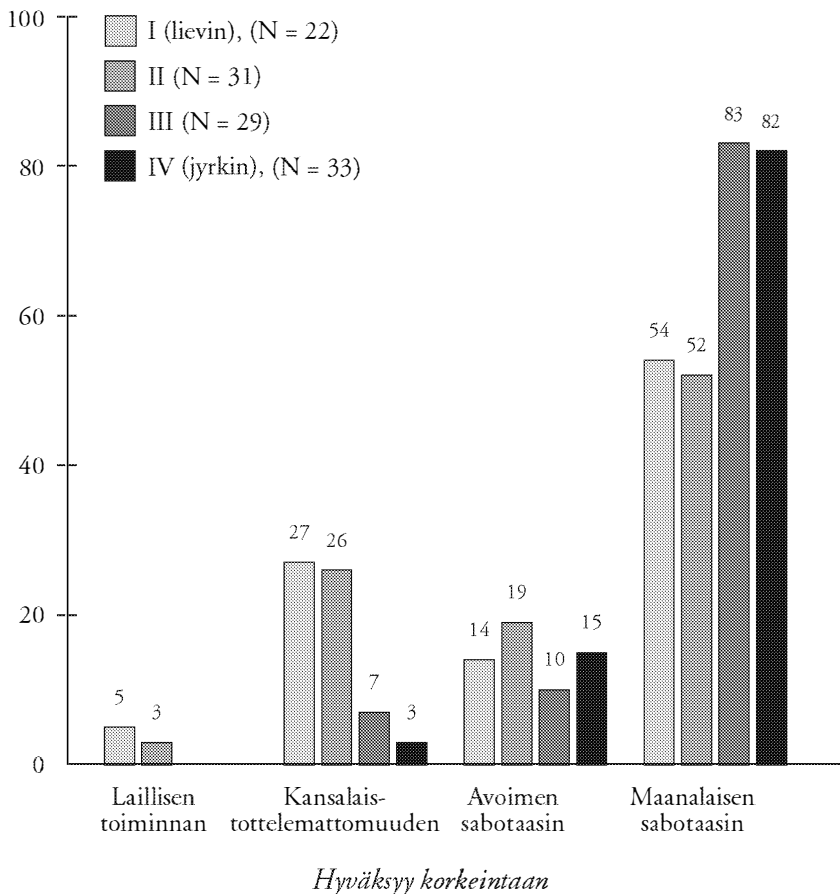

ikä: nuorimmista käytännöllisesti katsoen kaikki ovat vegetaristeja tai vegaaneja, kun taas yli 24-vuotiaista kolmannes ei harjoita kasvissyöntiä.

Järjestökohtaiset radikaaliusasenteet ovat johdonmukaisia esitettyjen tulosten kanssa. Oikeutta Eläimille -järjestössä toimivien asenteet ovat radikaaleimmat: heistä yhdeksän kymmenestä hyväksyi maanalaisen sabotaasin. Keskimääräistä radikaalimpia ovat myös eri anarkistijärjestöissä (verkostanalyysi osoitti samojen aktivistien toimivan usein eri anarkistijärjestöissä) ja Vegaaniliitossa toimivat aktivistit. Maan ystäväissä, Luonto-Liitossa, Amnesty International -järjestössä ja kehitysmaakauppajärjestöissä toimivat sijoittuvat keskimääräiseen radikaaliusprofiiliin. Lievimpään päähän sijoittuu selvimmin ympäristöjärjestö Dodon toimijat. Yli puolet dodolaisista asettaa suoran toiminnan rajaksi korkeintaan kansalais-

tottelemattomuuden, neljännes hyväksyy ääritapauksessa maanalaisen sabotaasin (täytyy tosin jälleen muistuttaa dodolaisten pienestä määrästä tutkimuksessa). Dodon kanssa lievimpään kohtioon sijoittuvat myös Rauhanpuolustajissa ja Suomen luonnonsuojeluliitossa toimivat neljännen aallon aktivistit. Tuloksista ei voi kuitenkaan tehdä järjestöjä koskevia johtopäätöksiä. Tutkimuksen perusyksiköinä ovat neljännen aallon aktivistit, eivät järjestöt.

Kuvio 24. Yhteiskuntanäkemys ja suoran toiminnan radikaalius (%)

Yhteiskuntanäkemyksmuuttujan alkuperäismuuttajat (luku V): vasemmistolaisuus-oikeistolaisuus; lajien samanarvoisuus-ihmiskeskeisyys; suhtautuminen markkinatalouden voittoperiaatteeseen; kehityksen valtiokeskeisyys-yhteisöllisyys; luottamus teknologiaan-rakenteellisten muutosten välttämättömyys.

Tutkimme suoran toiminnan asenteiden yhteyttä kulttuuristen teemojen kokeamiseen samalla yhteiskuntanäkemyksen aste-eroja mittaavaa summamuuttujalla, jota olemme edellä hyödyntäneet.

Korrelaatioanalyysi osoittaa vahvan tilastollisen yhteyden yhteiskuntanäkemyksen jyrkkyyden ja radikaalien toiminta-asenteiden välillä⁵. Tulosta on helppo tulkita. Yhteiskuntanäkemyks on kokonaisuus, jonka yksi puoli toiminnalliset asenteet ovat. Luja emotionaalinen-moraalinen sitoutuminen räikeäksi koettuun ongelmakysymykseen tuottaa helposti jyrkän kielteisiä tulkintoja yhteiskunnan kyvystä ratkaista ongelmat. Kun tämä yhdistyy nuorisokulttuuriseen aikakäsitykseen, jonka valossa virallinen yhteiskunta etenee ”etanan vauhtia” (vrt. Lundbom & Rinne 2003, 195), on tuloksena osan kohdalla kovempien keinojen hyväksyminen muutosten jouduttamiseksi. Suhdetta voi tulkita myös vastaustyylin kannalta: kärkevimmit aktivistit myös vastaavat kärkevästi, mikä tuottaa radikaaleja vastauksia niin yhteiskuntanäkemyksen kuin toimintatapojen osalta. Ristiintaulukoinnin avulla voimme tutkia tarkemmin näiden kahden tekijän keskinäisen riippuvuuden luonnetta.

Kuvio 24 osoittaa asenteiden riippuvuuden melko selkeää kaksijakoisuutta: toiminnallisten asenteiden jonkinlainen vedenjakaja näyttää kulkevan yhteiskuntanäkemyksestä kuvaavan muuttujan keskivaiheilla. Vastanneet jakaantuivat suurin piirtein kahtia niin, että kahteen lievempään yhteiskuntanäkemyksen luokkaan sijoittuvat edustavat selkeästi suurempaa kirjoa hyväksymänsä suoran toiminnan suhteen kuin yhteiskuntanäkemykseltään jyrkempi puolisko aktivisteja. Jälkimmäisistä yli 90 prosenttia hyväksyi avoimen tai maanalaisen sabotaasin, kun lievempää yhteiskuntanäkemyksestä edustavista lähes kolmannes asetti sallitun suoran toiminnan rajan kansalaistottelemattomuuden kohdalle. Heistäkin noin puolet hyväksyi maanalaisen sabotaasin äärikeinona.

Yhteiskuntanäkemyksen osaulottuvuuksien lähempi tarkastelu tuo lisäinformaatiota:

Taulukko 17. Yhteiskuntanäkemyksen ulottuvuuksien suhde toiminnan radikaaliuteen

Asenneulottuvuus	Radikaalin suoran toiminnan hyväksyminen	
	Korrelaatio (Pearson)	Merkitsevyys Sig.
Vasemmisto/oikeisto	.30	,002
Yhteisöllisyys/valtiokeskeisyys	.39	,000
Lajien tasa-arvoisuus/ihmislähtöisyys	.45	,000
Markkinatalouden tuhoisuus	.41	,000
Rakennemuutokset/teknologia muutoksen ehtona	.27	,004

Niin kuin olemme edellä huomauttaneet, näyte ei täyty tiukasti tilastollisia kriteerejä; siten tunnusluvut ilmaisevat aktivistikunnan tendenssejä vain suuntaa-antavasti.

Kaikki yhteiskuntanäkemyksen osatekijät korreloivat vähintään suhteellisen voimakkaasti toiminnan radikaaliusasenteisiin. Mitä vasemmistolaisempia, valtionvastaisempia, lajien tasa-arvoisuutta sekä markkinatalouden voittoperiaatteen tuhoisuutta tähdentäviä ja rakenteellisten muutosten merkitystä korostavia näkemykset ovat, sitä radikaalimman toiminnan vastaaaja on taipuvainen hyväksymään. Tulos ei päde henkilötasolla, vaan ilmentää ryhmätason tendenssiä.

Kolmen ulottuvuuden osalta korrelaation arvot ovat varsin korkeita. Voimakkaimman riippuvuuden antaa lajien tasa-arvoisuusajattelu, mikä viittaa jälleen eläinoikeusmilitantismin taustavaikutukseen. Vahva yhteys tulee esille myös avoimista vastauksista. Radikaaleimpia toimintatapoja puoltavat kritisoivat ihmisten moraalittomuutta (väkivaltaisuutta, itsekkyyttä ja ihmiskeskeisyyttä).

Ikävä kyllä joskus on turvaututtava moninaisiin keinoihin mm. suoraan toimintaan, jotta ihmisten, eläinten ja luonnon tappajat saataisiin tajuamaan, että tappaminen on rikos ja että sen pitää loppua.

Eläimet eivät ole kenenkään omaisuutta, ja kenenkään elinkeino ei ole tärkeämpää kuin toisten elämä. Elinkeino ei saa olla moraaliton (turkistarhaus), laki ei ole yhtä kuin oikeus.

Ennen kaikkea vastaaajat ottavat kantaa omaisuuden ja elämän arvon välillä. Aktivistit kyseenalaistavat luonnon omistamisen, omaisuudeksi asettamisen. Eräs vastanneista kommentoi asiaa yksiselitteisesti: "Eläimen henkeä ei voi mitata rahassa." Elämän arvon korostus yhdistyy vastauksissa usein kapitalismikritiikkiin.

Omistamisesta on tullut pyhä käsite, eikä sen taustoja ja oikeutusta kyseenalaisteta. [...] Suoran toiminnan tulisi olla viimeinen väline, mutta joskus tuntuu, että on jo liian myöhäistä käyttää viimeistäkään välinettä...

Radikaalit toimintamuodot ilmentävät kokemusta siitä, että kasautuvat pääomat uhkaavat kääntää elämän omaisuudeksi ja vievän planeetan kohti ekokatastrofia. Sama arvopohja yhdistyy usein kokemukseen epäoikeudenmukaisesta yhteiskunnasta:

Mielestäni elämällä on suurempi arvo kuin materiaalilla. Kyseenalaistaisin myös ihmisten omistusoikeuden maapallon ”luonnonvaroihin”. Ikään kuin rahalla voisi vallata itselle palan maapalloa, jota kaikella oikeudella saat pitää omaksi, itse ansaittua itsestään selvytenä, ja jota saat myös puolustaa muun väkivaltakoneiston avustuksella. Tuo rahakin on jaettu epätasa-arvoisesti: on olemassa alistajia ja alistettuja

Eläinaktivistien lanseeraama lause ”*Ei ole oikeutta, on vain me!*” kertoo samasta hengestä. Aiemman tarkastelun perusteella on selvää, että monet aktivistit ovat varsin kriittisiä vallitsevaa parlamentaarista järjestelmää kohtaan: parlamentarismi ei toteuta kansalaisyhteiskunnasta nousevia tai luonnon intressejä, poliittinen valta on siirtynyt yhä vahvemmin markkinoille. Kaikki eivät pyri myöskään virallisen yhteiskunnan ”tervehdyttämiseen”, vaan murtamiseen tai ohittamiseen. Sisältään suora toiminta jo sinänsä ajatuksia edustuksellisten päätöksentekomenetelmien kiertämisestä ja kieltämisestä, vallan ottamisesta omiin käsiin. Tällaisen ajattelutavan juuret ovat tulleet muun muassa punk-kulttuurista ja anarkistisesta liikehdinnästä, jotka korostavat henkilökohtaista toimintaa ohi parlamentaaristen ja valtiollisten instituutioiden. Uuden ympäristöliikkeen radikaaleimman osan poliittinen ihanne on suora demokratia ja pyrkimys yhteisöllisyyteen (myös Lindholm 1998, 82–83). Eräs vastaaja sanookin kannattavansa ”*[k]aikenmuotoista ulkoparlamentaarista toimintaa, vapaan itseorganisoitumisen muotoja. Edustuksellisen poliitiikan merkitystä on vähennettävä.*”

Kaaviossa 6 empiirisen tarkastelun tulokset on koottu yhteenedonomaaisesti maltillisuus-radikaalisuusulottuvuudelle keskimääräisyyksien mukaisesti tarkasteltuna.

Kaavio 6. Neljännen aallon maltilliset ja radikaalit

MALTILLISET	RADIKAALIT
40 prosenttia yli 24-vuotiaista aktivisteista	Nuoret, erityisesti nuoret naisaktivistit
Kolmannes yhden asian aktivisteista	”Moniasia-aktivistit”
Viidennes kehitysmääjärjestöissä toimivista	Eläinoikeusaktivistit
Viidennes muissa ympäristöjärjestöissä toimivista	Anarkistit
Puolet ei-kasvissyöjistä	Vegetaristit ja erityisesti vegaanit
Kolmannes yhteiskuntanäkemykseltään maltillisista	Yhteiskuntanäkemykseltään radikaalit

=====

<i>Maltilliset: kansalaistottelemattomuus sallittavan toiminnan radikaalein muoto</i>	<i>Radikaalit: hyväksyvät omaisuuden vahingoittamisen (ekotaasit)</i>
---	---

Tarkastelussa ei löytynyt yhtään demografista tai ”aatteellista” ryhmää, jossa selvä enemmistö olisi sijoittunut maltillisiin. Korkein prosenttiosuus – 40 prosenttia – löydettiin vanhimpien aktivistien ryhmästä. Ainoastaan järjestökohtaisessa erittelyssä ympäristöjärjestö DoDossa toimivista enemmistö sijoittui maltilliseen kohtioon.

Miksi radikalisoituminen?

Voidaan siis hyvin perustein sanoa, että neljäs aalto ja sen mobilisaation aallonharja edustavat yleisesti asenteellista murrosta aikaisempaan suoran toiminnan kulttuuriin nähden. Sallitun suoran toiminnan rajaa on siirretty asenteiden tasolla kansalaistottelemattomuudesta sellaiseen suoraan toimintaan, joka sallii toisen omaisuuden koskemattomuuden loukkaukset. Kansalaistottelemattomuus hyväksytään lähtökohtaisesti, ei vain viimeisenä oljenkortena. Suomen luonnonsuojelu-

liiton aktivisteille tyypillinen laillisten toimintamuotojen korostus on marginaalista neljännen aallon aktivistikunnassa.

Uusi asenteellinen rajanveto kulkee omaisuuden ja ihmisen koskemattomuuden välillä. Ihmisen fyysisistä koskemattomuutta pidetään yhä ylittämättömänä periaatteena. ”Hyväksyn ekotaaasit vain omaisuuden vahingoittamisessa, en henkilöväkivaltaa” -kannanotto tiivistää rajanvedon.⁶

Selvä ja yleinen asenteellinen murros radikaalimpaan suuntaa asettaa väistämättä kysymyksen, miten radikalisoitumista tulisi tulkita. Kysymykseen ei löydy yksinkertaista vastausta. Välittömästi voidaan hylätä protestin mobilisoitumisen aikaiset yksiviivaiset näkökannat radikalismiin johtumista työttömyyden tai muiden sen kaltaisten tekijöiden aiheuttamista turhaumista. Tuollainen ajattelu on kaksinkertaisesti virheellistä. Aktivistit eivät ole syrjäytyneitä työttömyyden tai kouluttamattomuuden mielessä (ks. luku IV), vaikka heitä muuten voikin pitää marginaaliryhmänä yhteiskunnan valtakulttuuriin nähden. Väite myös leimaa perusteetta syrjäytyneitä.

Syyt radikalisoitumiseen ovat monitasoisia. Subjektivisella tasolla se heijastaa nuorten aktivistien näkemyksiä maailman tilasta: ympäristökatastrofien mahdollisuus kasvaa, eikä yhteiskunta välitä tai kykene muuttamaan kurssiaan. Kukaan ei näytä välittävän puolustuskyvyttömistä eläimistä, joita markkinavoimat hyödyntävät kuin mitä tahansa elottomia esineitä ja raaka-ainetta. Markkinavoimat alistavat myös ihmisiä globaaliin valtaansa – erityinen huoli kohdistuu kolmannen maailman tilanteeseen. Moraalinen suuttumus ”normaaliyhteiskunnan” koettuun piittaamattomuuteen on sekä radikaalien tekojen että ne hyväksyvien asenteiden leimallinen perussävy.

Vakiintuneet järjestöt eivät riittäneet kanavoimaan tätä protestia juuri sen enempää kuin puoluelaitoskaan. Neljännen aallon varhaisten aktivistien lähtökohtana oli kokemus vakiintuneen järjestökentän kyvyttömyydestä tarjota tilaa omaehtoiselle ruohonjuuritason vaikuttamiselle (luku II). Kokemus järjestökentän pysähtyneisyydestä aiheutti irtautumista sen yhteydestä ja auktoriteetista. Käynnistyi keskustelu ympäristöliikkeen päämääristä ja toimintatavoista.

Malleja etsittiin myös muualta; informaatioteknologian aikakaudella liikkeet oppivat entistä helpommin toinen toisiltaan myös kansainvälisesti (Jasper 1997, 245; Meyer & Tarrow 1998, 12). Suomalaiset ovat seuranneet ainakin Britannian, Yhdysvaltojen ja Ruotsin ympäristö- ja eläinoikeusaktivistien toimintaa. Britanniassa ja Yhdysvalloissa oli tapahtunut 1980-luvulla eläinoikeusliikkeen huomattavaa radikalisoitumista (Monaghan 1997, 110–114; Jasper 1997, 246–7; Jasper & Nelkin 1992, 49). On todennäköistä, että kansainväliset tapahtumat vaikuttivat myös suomalaisiin nuoriin aktivisteihin. Liikehdintäaallon myöhemmissä vaiheissa radikalismi näyttäytyi tulokkaille puolestaan ikään kuin annettuna osana neljännen aallon toimintakulttuuria. Luultavasti erityisesti nuoret ottavat vastaan vaikutteita tällä tavalla. Vanhempiin toimijoihin kansallisella kulttuuriperinnöllä voi olla suurempi vaikutus. Erityisesti nuorten kohdalla ilmenevä ekotaaasien asenteellinen hyväksyntä ei ehkä kuitenkaan tarkoita yksiselitteisesti niiden *aktiivista*

puoltamista. Monet saattavat olla haluttomia ottamaan toimintaan aktiivisen tuomitsevaa kantaa, koska he näkevät ekotaasit osana liikekulttuuria.

Radikalisoituminen on osa neljännen aallon kokonaisvaltaista sielunmaisemaa. Protestin asiakysymykset koettiin moraalisesta viitekehuksesta käsin polttavina ongelmina, jotka vaativat ratkaisua. Ratkaisuja lähestyttiin vahvasti yhteiskunnallisessa viitekehyksessä. Polttava ”on pakko toimia” -tuntemus konkretisoitui henkilökohtaisesti velvoittavana toimintana, joka muotoiltiin tietoisimmillaan *do it yourself* -periaatteena. DIY-asette oli niin tiedostettuna kuin tiedostamattomana tärkeä radikalismia tuottava ja ylläpitävä mekanismi. Malli antoi sijaa radikaleille aktioille ensinnäkin siksi, että virallisen yhteiskunnan on paljon hankalampi saattaa vastuuseen pieniä autonomisia yksiköitä kuin suuria organisaatioita. Vielä suurempi merkitys oli liikkeen sisäisellä toimintakulttuurilla. Tilanne oli suorastaan vastakkainen 1970-luvun alun vasemmistolaiselle opiskelijaliikkeelle, jonka liikekulttuuri korosti yhdenmukaisuutta, sisäistä hallintaa ja muodollista organisoitumista sekä määritteli sallitut toimintamuodot tiukasti kansallisen työväenliikkeen mielenosoitusperinteen mukaisesti. Oma-aloitteisuutta korostava nykykulttuuri antaa kaiken määrittelyvallan ruohonjuuritason ryhmille, myös nuorimmille, jotka itsenäistyvää identiteettiään muokatessaan kokevat moraaliset kysymykset usein vanhempia aktivisteja polttavampina.

Laajasta kulttuurisesta näkökulmasta radikalisoitumista voi tulkita myös niin, että suomalaisen yhteiskunnan perinteiset normit ovat menettäneet otettaan osassa nuorisoa nopeasti muuttuvassa ja globalisoituvassa yhteiskunnassa. Nuoret irtaantuvat perinteistä helpommin ja omaksuvat uusia kulttuurisisältöjä. Pian ensimmäisten iskujen jälkeen ilmeni, ettei maanalainen sabotointi istunut ongelmitta suomalaisen toimintakulttuuriin. Tästä oltiin mahdollisesti osittain myös tietoisia. Jasper (1997, 247–248) on huomauttanut, että aktivistit voivat olla hyvinkin tietoisia siitä, että suuri yleisö ei pidä heidän toiminnastaan, mutta he jatkavat, koska toiminta on suunnattu eri yleisölle. Radikaali toiminta oli osaltaan viesti muille aktivisteille ja potentiaaliselle kannattajakunnalle. Mediatietoiset nykyaktivistit pohtivat näitä kysymyksiä edeltäjiään enemmän ja pyrkivät näyttämään potentiaalisille kannattajilleen, että he ovat tehokkaampia ja peräänantamattomampia kuin kilpailijansa eli toiset liikkeet. Uusien jäsenten nopea rekrytoituminen protestialtoon julkisuuskohun aikana viittaa siihen, että radikalismi tavoitti potentiaalisen kannattajakuntansa.

Radikalismissa on osaltaan kyse mediapelistä. Kamppailut käydään nykyisin entistä vahvemmin mediajulkisuuden kentällä. Massamedia, erityisesti televisio, on tänään keskeinen liikkeen näyttämö ja sanoman julkituomisen alue (della Porta & Diani 1999, 169; Alapuro 1997, 48–49). Vain ne uudet asiat, jotka pääsevät mediajulkisuudessa näkyvästi esiin, voivat saada yhteiskunnallisen kysymyksen statuksen ja päästä yhteiskunnallisen päätöksenteon areenalle. Mediayhteiskunnassa kasvaneet nykyaktivistit ovatkin usein taitavia kiinnittämään median huomion toimintaansa (Meyer & Tarrow 1998, 13–14). Eräs vastaaja kommentoi: ”*Jos toiminta ei ole radikaalia, lehdistö ym. media ei huomioi sitä ja 'suuri yleisö' jää tiedottomaksi asiasta.*” Tämän asiapuolen aktiivisia toimijoita ovat myös toimit-

tajat, joiden ammatillista kunnianhimoa leimaa oma näkyvä esille pääsy. Tästä näkökulmasta katsoen toimittajille on tarjottu sitä, mitä he ovat halunneetkin, sensaatioita.

Oman kysymyksensä muodostaa se, miksi erityisesti nuoret naiset olivat valmiita hyväksymään radikaalinkin toiminnan? Tutkimuksessa ei kertynyt sukupuolittietoisia erittelyjä asiasta, eikä sellaisia löydy neljännen aallon julkaisuistakaan, joten asialla voi vain spekuloida. Sikäli kun radikalismi liittyi erityisesti eläinoikeusliikkeeseen, voidaan viitata Luukan (1998, 129–130) toteamukseen siitä, että eläinaktiivistit käänsivät ympäri perinteisiä sukupuolirooleja. Nuoret naiset tekivät eroa perinteiseen passiiviseen feminiinisyyteen puoltamalla toiminnallisuutta ja jopa aggressiivisuutta. Miehet sen sijaan saattoivat useinkin korostaa ”pehmeyttä”. Eläinoikeusliikkeessä eroa tehdään erityisesti vallitsevaan kuvaan eläinsuojelijasta vanhana herrtaisena tätinä. Protestiaallon muotoutumisen kannalta voi olla myös merkityksellistä, että ensimmäisistä sabotaaseista kiinni jääneet olivat naisia. Ehkä he omalta osaltaan raivasivat tietä naisten osallistumiselle toiminnalliseen liikehdintään. Oletettavasti kyse on myös siitä, että naiset samastuvat eläimiin miehiä herkemmin ja puoltavat tästä johtuen radikaalejakin toimintatapoja eläinten hyväksikäytön lopettamiseksi. Jasper (1997, 166) on huomionut, että naiset ovat miehiä vastaanottavaisempia eläinoikeusliikkeen aatemaailmalle. Suomen osalta Parikan (1998) tutkimus osoittaa saman. Meidänkin näytteestämme kaksi kolmasosaa on naisia.

Perinteen kytköksiä

Ympäristöliikkeen radikalisoituminen ilmentää käännettä suhteessa vakiintuneeseen ympäristöliikkeeseen ja kansalliseen protestoinnin malliin. Katkos ei ole kuitenkaan täydellinen. Yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa voidaan löytää jatkuvuuksia ja yhtäläisyyksiä valtakulttuurin kanssa.

Neljäs aalto ei ensiksikään ole homogeeninen kokonaisuus, vaan sen sisällä on erilaisia painotuksia. Jasper (1997, 229 ja 241–242) onkin huomauttanut, että suhtautuminen toimintatapoihin erottaa usein samankin liikkeen sisällä eri ryhmiä toisistaan. Liikkeellä saattaa olla yhteinen liikeidentiteetti, mutta sen sisällä voi olla erilaisia toimintaidentiteettejä. Suhtautuminen toimintatapoihin on yleensä herkin alue latautumaan erimielisyyksillä, jotka voivat kiivaimillaan johtaa liikkeen hajoamiseen. Toimintatavoista on käyty kiivasta keskustelua myös neljännen aallon sisällä. Polemiikkia kantautui kyselylomakkeen avoimiin vastauksiin ja siitä on luettavissa kytköksiä suomalaiskansalliseen protestoinnin malliin.

Pieni osa uusimman protestiaallon toimijoista arvosteli ekotaaseja sanoen, että ne aiheuttavat usein vähintäänkin henkistä kärsimystä, eivätkä ole näin ollen väkivallattomia. Eniten kritiikkiä näytti herättävän kokemus, että ”[j]ulkisuudessa ekotaasit tekevät hallaa vaihtoehtojärjestöille, vahingoittaminen aiheuttaa torjuntareaktion suuren yleisön keskuudessa”. Maltillisempia luonnehtii radikaale-

ja suurempi luottamus virallista yhteiskuntaa kohtaan: ”[L]aittoman toiminnan kynnys olisi niinkin vapaassa yhteiskunnassa kuin Suomi pidettävä suhteellisen korkeana”. Eräs vastaaja esitti kritiikin eri puolia seuraavasti:

Suurin ero on siinä toimiiko tekijä avoimesti ja kantaen vastuun teostaan, ja siten pyrkien voittamaan yleisen mielipiteen taakseen, vai salamyhkäisesti vältellen kiinnijoutumista vähät välittäen yleisön reaktioista. Kansalaistottelemattomuus on ok. Sabotaasi on tie marginaaliin, joka johtaa liukkaasti terrorismia kohti. Päämäärä ei pyhitä keinoja, keinoista tulee päämäärä. Mikään ekodiktatuuri ei toimisi, jäljelle jäisi vain diktatuuri. [Vastaaja peräänkuuluttaa sen sijaan] Rakentavia toimintatapoja, joilla kiinnitetään huomiota epäkohtiin ja luodaan mielipideilmastoa, jolla enemmistö saadaan tavoitteen taakse. Toiminnan tähtäimenä tulee olla tuon enemmistön luominen. Tämä on ainoa keino saada aikaan kestäviä tuloksia.

Kansallisen mielenosoitusperinteen painotuksia eli osin myös radikaalien toimintamuotojen rinnalla. Useimmat militantitkin aktivistit korostivat valistuksellisten toimintatapojen – lennäkkien jakamisesta keskustelutilaisuuksien järjestämiseen – ensisijaisuutta ja tärkeyttä. Radikalisoituminen ei tarkoittanutkaan sitä, että liike olisi luopunut maltillisemmista vaikuttamisen keinoista. Liikkeen yleisin linja oli yhä väkivallaton ja rauhanomainen vastarinta (Toivanen 1997, 81).

Myös ”riippuu tapauksesta” -kannanmäärittysten suurta määrää voi tulkita jatkuvuuden näkökulmasta. Kansallisesti vahva harkitsevuuden ja itsekontrollin normi sai nyt ehkä tämän sisällön. Maanalaisille ekotaaseille asetettiin ehtoja, niiden hyväksyntä ei ollut varauksetonta (vrt. Lindholm 1998, 24). Avoinna vastauksissa jotkut aktivistit asettivat kaikelle toiminnalle ehdoksi avoimuuden. Useimmat tähdensivät ehdotonta väkivallattomuutta, tarkoituksenmukaisuutta, eettistä perusteltavuutta ja huolellisuutta sekä sitä, että toiminta kohdistuu enemminkin yhteiskunnallisiin rakenteisiin kuin yksilöihin.⁷

Väkivallattomuudella aktivistit viittasivat ihmiseen kohdistuvaan fyysiseen väkivaltaan: ekotaasit ovat väkivallattomia, ellei niissä vahingoiteta fyysisesti ihmisiä tai eläimiä. Tämän sisältöinen väkivallattomuuden vaatimus liittyi läheisesti toiminnan rakennesuuntautuneisuuteen: toiminnan on suuntauduttava ensisijaisesti taloudellisiin ja valtiollisiin rakenteisiin. Yksityishenkilöihin kohdistuva toiminta (uhkailu, yksityisomaisuuden vahingoittaminen) koettiin ongelmalliseksi. Aktivistit, jotka hyväksyivät tarhasabotaasit määrittelivät tarhauksen osaksi turkisteollisuutta ja he kritisoivat eläinten asettamista omaisuuden asemaan. ”Mielestäni esim. kettujen vapauttaminen on ok, koska haluaisin kyseenalaistaa, onko mahdollista omistaa toisia olentoja!! Mielestäni ei ole kuitenkaan reilua tuhota ihmisten koteja, vaikka ne olisivat esim. koe-eläinprofessoreita.”

Perinteen jälkiä näkyi melko monen esiintuomassa kannassa, jonka mukaan radikaaleihin toimintatapoihin tulee siirtyä vasta, kun maltillisemmat toimintamuodot on koeteltu, ja että radikalismiin on tukeuduttava vasta kärjistyneessä tilanteessa. Samanlainen perusteluketju on myös vakiintuneen ympäristöliikkeen

aktivisteilla. Mutta siinä missä Suomen luonnonsuojeluliiton aktivistien kohdalla tämä konkretisoitui ajatukseksi, että lain sallimasta voidaan poiketa viimeisenä keinona vain kun muut keinot on tyhjenetty, niin neljännen aallon aktivistien mielestä radikaalit toimintatavat ovat *tarkoituksenmukaisia*, jos yhteiskunnallinen tilanne ei ole muutettavissa muuten. Kun laillisuus säätelee normina vahvasti vaikiintuneen luonnonsuojeluliikkeen toimijoita, ei siihen enää juuri viitattu neljännen aallon piirissä. Useimmissa vastauksissa tarkoituksenmukaisuus tarkoitti lisäksi sitä, että toiminnan tulee kohdistua strategisesti tärkeisiin kohteisiin ja sellaisella tavalla, että se ajaa ympäristöasioita eteenpäin. Yksimielisyyttä ekotaasien tarkoituksenmukaisuudesta ei kuitenkaan ollut. Jotkut kritisoivat ekotaaseja siitä, että ne ovat syöneet ympäristöasioiden uskottavuutta. Toiset pitivät niitä järkevinä, koska niillä voidaan pelastaa eläinyksilöitä tai pala luontoa ja ne herättävät tarpeellista keskustelua.

Tarkoituksenmukaisuus tulee näin lähelle vaatimusta toiminnan huolellisuudesta ja eettisestä perusteltavuudesta. Tarkoituksenmukaisuus viittaa toiminnan ulkoisiin vaikutuksiin, huolellisuus ja eettinen perusteltavuus viittaavat sen sijaan toiminnan ”sisäiseen ulottuvuuteen”, esimerkiksi aktivistien luonteeseen. Monet vastaajat katsoivat, että radikaaliin toimintaan ryhtyminen tuo aktivistille erityistä vastuuta. Toiminnan tulee olla hyvin suunniteltua ja vankasti perusteltua. Erään vastaajan kommentissa erilaiset painotukset yhdistyivät seuraavasti:

Mitä en pidä oikeutettuna: ihmisten uhkailua & pelottelua, fyysisesti elollisten vahingoittamista, liian vaarallisia iskuja siinä mielessä, että jotain voidaan vahingoittaa (esim. jotkut tuhopoltot). Monet EVR:n iskut ovat aiheuttaneet suurta kärsimystä eläimille (esim. Kirkkonummi) tai ovat muuten epäonnistuneet (mm. värjättyjen eläinten ja sinikettujen vapauttaminen). Iskujen tulisi olla tarkoituksenmukaisia ja laittomia keinoja tulisi käyttää, jollei muita keinoja ole, esim. Kirkkonummen tarha olisi saatu lakkautettua laillisin keinoin ja Jyväskylän yliopiston kasvattamon linnut olisi vapautettu syksyllä, jolloin ne olisivat varmasti selvinneet.

Alun perin Street Partyina tunnetut, sittemmin yleisemmin Reclaim the Streets -nimikkeellä järjestetyt kadunvaltausjuhlat toivat kaupunkien kaduille karnevaalihenkeistä protestointia. Suurimmillaan näihin sekä liikennepoliittisen viestin sisältäneisiin että kaupunkitilan yksityistämistä vastustaneisiin ”tanssi-ilan mielenosoituksiin” osallistui yli tuhat juhlijaa.

Yhden näkökulman jatkuvuuden ja katkoksen kysymykseen tarjoaa sen tarkastelu, miten aktiiviset määrittelevät tärkeimmät suomalaisen ympäristöliikkeen kamppailut. Voisi ehkä odottaa, että neljännen aallon nuoret aktivistit asettaisivat eläinoikeustoiminnan muiden kamppailujen edelle myöskin laajemmassa historiallisessa perspektiivissä. Selväksi ykköseksi suomalaisessa ympäristöhistoriassa nuorten arvioissa nousee kuitenkin kevään 1979 Kojjärvi-liike, jonka 39 prosenttia nimeää tärkeimmäksi ympäristökamppailuksi Suomen historiassa. Sen jälkeen tulevat ydinvoiman vastaiset kamppailut, metsäkamppailut sekä Vuotos-kamppailu. Eläinoikeuskamppailu sijoittuu listalla viidenneksi.

Taulukko 18. Tärkein suomalainen ympäristökamppailu

	Prosenttia vastanneista
Kojjärvi-liike	39
Ydinvoiman vastainen kamppailu	15
Jokin metsäkamppailu	11
Vuotos-kamppailu	9
Eläinoikeuskamppailu	7
Muu	19
	100
<i>N</i> = 82	

Avoin kysymys: Nimeä mielestäsi tärkein ympäristökamppailun suomalaisen ympäristöliikkeen historiassa.

Tärkeysjärjestys muistuttaa suuresti Suomen luonnonsuojeluliiton aktivistien tekemiä määrittelyjä (Konttinen 1999b, 152). Kojjärvi-liike sai ylivoimaisen ykkössiän myös luonnonsuojeluliittolaisten arvostuksissa, ja myös metsäkamppailut saivat runsaasti mainintoja. Tämäkin tulos tukee näkökantaa, että kevään 1979 Kojjärvi-liike on suomalaisen ympäristöliikkeen yleinen ikoni ja symboli. Näkemyksen jakavat niin vakiintunut ympäristöliike kuin nuoremman polven ympäristötoimijatkin, niin maltilliset kuin radikaalejakin toimintamuotoja kannattavat. Tällä ympäristöliikkeen merkkitapahtumalla on edelleen runsaasti nostalgista kaikuja ja merkittävän yhteiskunnallisen tapahtuman symbolista vaikuttavuutta.

On kiinnostava kysymys, miksi Kojjärvi-liikkeestä saattoi muodostua kansallisen ympäristöliikkeen historian keskeinen symboli, jonka vielä 20 vuotta myöhemmin nostavat ykköskamppailuksi nuoret, joista osa ei ollut Kojjärvi-liikkeen aikaan vielä syntynytkään. Olihan lopulta kysymys pienen, joskin merkittävän lintujärven suojelusta. Ympäristölliseltä ”itseisarvoltaan” merkittävimmät konfliktikysymyksiä esiintyi samoihin aikoihin useitakin: Ounasjoen suojelukysy-

mys, Vuotoksen tekoallas-kiista, Päijänne-konflikti, jossa kysymys oli miljoonan ihmisen käyttövedestä, jne. Kojjärvi-konfliktin merkitystä ei voidakaan johtaa sen ympäristöllisestä merkityksestä – mutta se voidaan johtaa sen yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta merkityksestä käsin. Viivähämmä asian parissa hetken.

Kojjärvi-liike oli ympäristöprotestin toisen aallon mobilisoitumisen laukaiseva avainliike. Suomalaisessa yhteiskunnassa kehkeytyi 1970-luvun lopulla runsaasti paikallisten miljöiden laatua tähdentävää protestipotentiaalia (Konttinen 1996 ja 1999a), joka ilmensi laajalle levinnyttä, vuosikymmenen puolivälistä lähtien vahvistunutta ns. pehmeiden arvojen kulttuurista suhdannetta. Suomalaiset olivat tuolloin heräämässä ympäristökysymykseen paikallisten elinympäristöjensä puolustamisen muodossa. Patoutunut tyytymättömyys, joka ilmeni sekä vesistöjä pilaavan taloudellisen hyötykäytön arvosteluna (Rannikko 1994) että muina paikallisen ympäristön laatua uhkaavien tekijöiden kritiikkinä, etsi purkautumistaan. Juuri tämän tehtävän Kojjärvi-konflikti toteutti – se raivasi tietä paljon itseään laajemmalle mobilisaatiopotentiaalille. Konfliktilla oli laaja kaikupohja koko väestön ja myös median keskuudessa – kuten edellä on mainittu, jopa enemmistö kansasta kannatti Kojjärvi-liikettä kuten myös Kemijoki-liikettä (Järvikoski & Kylämäki 1981).

Ympäristöliikettä kehkeytyi jo ennen kevään 1979 Kojjärvi-liikettä, mutta liike merkitsi voimakasta sysäystä protestoinnin yleistymiselle (Konttinen 1996, 275). Pian Kojjärvi-liikkeen jälkeen leimahti julkiseksi kamppailuksi monta muuta konfliktia: Lappajärvi-, Vuotos-, ja Kemijoki-konfliktit, Hattuvaaran vesakkomyrkytyskiista, Tampereen verkatehtaan ja Turun Vartiovuoren konfliktit, Päijänne- ja Vaarunvuori-konfliktit sekä Pohjanmaan koskisotina tunnetut ympäristökamppailut muutamia mainitaksemme. Kamppailut olivat itsenäisiä paikallisia liikkeitä; niillä ei ollut yhtenäistä johtoa. Niitä kuitenkin yhdisti maanlaajuinen ympäristöliikkeenä kamppailukulttuuri ja sitä määrittävä yleiskehitys. Paikalliset liikkeet olivat tietoisia toisistaan. Lukuisten konfliktien puhkeaminen on todiste laajalle levinneestä protestipotentiaalista.

Kojjärvi-liikkeen muodostumiseen protestiaallon avainliikkeeksi vaikutti merkittävästi sen sijainti Etelä-Suomessa lähellä pääkaupunkia. Konflikti oli helposti tiedotusvälineiden ulottuvilla. Toiseksi, sijainti vaikutti mobilisoitumiseen myös siten, että se oli potentiaalisesti radikaaleimman ja toimintakykyisimmän etujoukon helposti saavutettavissa (ks. Järvikoski & Kylämäki 1982). Osa heistä oli 1970-luvun underground- ja kasvissyöntikulttuurin avainhahmoja.

Kojjärvi-liikkeen nostivat maineeseen tietenkin liikkeen omat aktivistit. Konfliktin ydinryhmä etsi varta vasten sopivaa kohdetta näyttävälle protestitapahtumalle (mt., 177). Varsinainen innovaatio oli avoimen suoran toiminnan kansalais-tottelemattomuusmalli, joka tarjosi samalla kertaa mediajulkisuuden kaipaamaa näyttävää toiminnallisuutta, moraalisen närkästyksen purkautumistien toimijoille itselleen, mutta kunnioitti myös kansallisen mielenosoituskulttuurin perinteitä rauhanomaisuudellaan, avoimuudellaan ja järjestäytyneisyydellään.

Yhteenvetona voidaan todeta, että aktivistien antamat merkitykset ilmentävät useampia jatkuvuuksia protestiperinteen ja radikaalien toimintatapojen välillä kuin

julkisessa keskustelussa on esitetty. Yleisellä tasolla katkos vanhaan on kuitenkin selkeä. Lisäksi tulee huomioida, että neljännen aallon toimintakulttuurin uusissa piirteissä ei ole kyse vain toimintamuotojen radikalisoitumisesta. Olemme edellä tarkastelleet esimerkiksi elämäntavan uudenlaista politisoimista ja liikkeen verkostomaista organisoitumista. Myös nämä liittyvät toimintakulttuuriin. Risto Alapuro (1997, 51) on puolestaan huomionnut, että nykyliikkeenä on pistemäistä ja siitä puuttuvat selkeät kahtiajaot:

Pistettäisissä hyökkäyksissä ei eletä yhdessä suuria utopioita eikä panna toimeen niitä rituaalisesti. Ei suuria organisaatioita ja suuria manifestaatioita vaan vaihtelevia aktioita ja iskuja, jotka näkyvät tiedotusvälineissä ja joiden tarkoituksena on paljastaa panokset, kyseenalaistaa ja kieltää vallitsevat koodit tai hyväksytyt selviöt. Toiminta on viesti ja nimenomaan sitä eikä muuta. Se ei kuvittele voivansa liikkeenä muuttaa maailmaa niin kuin katujen hallussapitäminen on kaatanut hallituksia, vaan se nimenomaan näyttää, tuo esiin, provosoi. [...] Tällainen toiminta vastaa hyvin aikaa, jossa asiat eivät jäseny helposti kahtiajaksi ja jossa ihmisten näköpiirissä ei ylipäätään ole selkeitä ratkaisuja asioiden muuttamiseksi.

Liikkeen symbolinen ulottuvuus on korostunut. Niinpä mielenosoituksetkin ovat saaneet uusia merkityksiä. Niiden kohteena on yhä julkinen keskustelu, mutta ei välttämättä niinkään parlamenttiin vaikuttamisen välineenä, vaan itse tarkoituksena. Mielenosoituksilla pyritään vaikuttamaan suoraan vallitseviin kulttuurisiin merkityksiin ja yksilöiden valintoihin. Uudenlaisten mielenosoitusten ja muiden tempausten merkitys ei synny ensisijaisesti kasvokkaisesta läsnäolosta, vaan esiintymisestä massamedian edessä, jolloin osanottajajoukko voi olla hyvinkin pieni, mutta yleisö miljoonaluokkaa (Alapuro 1997, 48–49).

Kaduille on tullut myös suomalaisesta protestiperinteestä puuttunutta ”juhlaa ja speaktaakkelia” (Alapuro (1997, 51). Ehkäpä vaikuttavimpana esimerkkinä tästä ovat Reclaim the Streets ja Street Party -nimikkeillä järjestetyt kadunvaltausjuhlat. Näissä tapahtumissa aktivistit ovat ottaneet haltuunsa katuja kaupungin keskustasta. Järjestetään teknojuhlia, pystytetään järjestöpöytiä, pelataan jalkapalloa ja tarjotaan yleisölle teatteri- ym. esityksiä. Kadunvaltaukset ovat olleet pienimuotoisia festivaaleja, joilla on kritisoitu liikenteen aiheuttamia saastepäästöjä ja liikennekulttuuria ylipäätään sekä kaupallistuvaa kaupunkitilaa. Karnevalismia oli nähtävissä myös vuoden 1999 Tampereen EU-vastahuippukokouksen mielenosoituskulkuessa. Kulkuetta johti suuri verkkoaita, joka symboloi Euroopan unionin pakolaiskielteistä politiikkaa. Mielenosoitusta tahditti hiphop-vaikutteinen poliittinen musiikki ja se päättyi soituspeaktaakkeliin sekä ulkomaalaispassien polttamiseen. Niin ikään geenimuuntelua kritisoiva kampanja on hyödyntänyt speaktaakkelimaisia piirteitä. Aktivistit ovat jakaneet lentolehtisiä pukeutuneina valkoisiin haalareihin ja suojanaamioihin ja he ovat myös menneet kauppaan – tiedotusvälineiden seuraamina – tyhjentämään hyllyjä geenimuunnelluista tuotteista.

Mielenosoitusten medioitumista ei tule kuitenkaan tulkita liian kärjekkäästi. Mielenosoittamisesta on tullut yhä symbolisempaa, mutta aktivismia ei voi kokonaisuudessaan tulkita speaktaakkeliksi peittämättä näkyvistä aktivistien sille itse asettamia merkityksiä. Aktivistit antavat toiminnalleen myös välittömän muutoksen vaatimuksen. Esimerkiksi militantit eläinoikeusaktivistit ovat jatkaneet eläinten vapautusiskuja vähentyneestä mediahuomiosta huolimatta. Eläinten vapautusiskujen tarkoituksena on ”pelastaa” konkreettisia eläinyksilöitä ja aiheuttaa vahinkoa turkisteollisuudelle. Ekodyykykaamisessa ja ruokapiireissä on kysymys ruoan kulutuksen ekologisoinimisesta, ei provokaatiosta. Elämäntapavegaanius edustaa toimijoille todellista käytännöllistä muutosta. Liikehdintä sisältää konkreettisia projekteja, jotka eivät ole tulkittavissa vain viestiksi. ”*Suora toiminta on itse asiain suoraan vaikuttamista*”, kuten eräs vastaaja kiteytti.

Edellä mainitut protestoinnin uudet piirteet olivat korostuneessa asemassa epäilemättä siksi, että kyse oli nuoren polven liikehdinnästä, josta tutkimus tavoitti nousujohtaisen vaiheen. Liikeaallon organisaatio ja toimintatavat ovat sittemmin lähentyneet perinteisen NGO-kentän mallia. Vastakulttuurisen protestoinnin yleiskehys on niin ikään muuttunut 2000-luvulla luontokeskeisestä rakennekeskeiseksi globalisaatiokriittisten ja sodanvastaisten mielenosoitusten siivittämänä. On mahdotonta ennustaa, mihin suuntaan tapahtumat kulkevat, mutta luultavasti 1990-luvulla synnytetty ero entiseen jää voimaan, eikä ainakaan selkeimmin vastakulttuuriin lähtökohtuun tukeutuva liikehdintä palaa enää suomalaiskansallisen perinteen sisälle.

Viitteet

- 1 Aktivistien itsensä piirissä keskustelu radikaaleista toimintamuodoista näyttää herättäneen jonkin verran turhautumista. Osa tutkimukseemme osallistuneista ilmoitti kyselylomakkeessa kyllästymisensä tuohon keskusteluun. He myös kritisoivat lomakkeen suoraa toimintaa käsittelevää kysymyssarjaa ihmetellen, että eikö tutkijoita kiinnosta ympäristöliikkeessä muut kuin julkisuusarvoltaan sensaatiomaiset toimintamuodot. Eräs vastaaja kommentoi: ”*Kysymyksien perusteella jäi kuva, että ympäristöliikkeen kenttää pyritään jälleen hahmottamaan suhteessa niiden jäsenistön asennoitumiseen suoraan toimintaan ja laittomuuteen, joka on vain yksi piirre ympäristötoiminnasta, vaikkakin tehtyjen iskujen vuoksi julkisesti omaksutuun piirre.*” Vastaajat huomauttivat, että suurin osa ympäristöliikkeen toiminnasta on arkista, laillista ja rauhanomaista, ja palstamillimetrejä on saanut vain pienen aktivistijoukon toiminta
- 2 Kendallin tau b antaa arvon $r = .40$
- 3 Kendallin tau b antaa riippuvuusarvon $r = .18$ merkitsevyytasolla $\text{sig.} = .031$.
- 4 Vuonna 2002 julkaistun nuorisobarometrin (Saarela 2002, 46) mukaan vain kolme prosenttia alle 30-vuotiaista hyväksyi eläinaktivistien sabotaasit. Nuorimmassa ryhmässä hyväksyvä asennoituminen iskuihin oli kuitenkin yleisempää: 15–19-vuotiaista suomalaisista 23 prosenttia vastasi myönteisesti tai neutraalisti väitteeseen ”Eläinaktivistit ja ns. kettutyöt ovat oikeassa, vaikka rikkovatkin lakia”. Helsingiläisten 13–16-vuotiaiden nuorten asenteista kertovan tutkimuksen (Helsingin Sanomat 6.12.2001) mukaan 17 prosenttia kannatti eläinten vapauttamista häkeistä.

- ⁵ Pearsonin $r = .33$ ja merkitsevyys sig. = ,000.
- ⁶ Avoimeen kysymykseen vastanneista kolme neljäsosaa (78 prosenttia) asetti toiminnalle ehdon, että sen tulee olla väkivallatonta ihmistä, eläimiä ja muuta luontoa kohtaan. Tulosta ei tule tulkita niin, että loput 22 prosenttia hyväksyisivät ihmisen fyysisen koskemattomuuden loukkaukset – he eivät ilmaisseet kantaansa.
- ⁷ Eri kriteerien saamaa kannatusta on mahdollonta mitata täsmällisesti avoimista vastauksista, mutta karkeasti luokiteltuna jakauma näyttää seuraavalta: Väkivallattomuus 41 prosenttia, rakennesuuntautuneisuus 15 prosenttia, tarkoituksenmukaisuus 37 prosenttia, eettinen perusteltavuus ja huolellisuus 32 prosenttia. Kukin aktivisti on voinut antaa useita vastauksia, joten yhteisprosentti ylittää sadan.

X NELJÄS AALTO YHTEISKUNNASSA

Olemme eritelleet neljättä aaltoa monesta suunnasta. Lähdimme näkemyksestä, jonka mukaan protestin merkitysmaailma muodostaa ainakin väljästi jäsenyneen kokonaisuuden: protestin eri puolet voidaan ymmärtää parhaiten keskinäisyhteyksissään. Olemme etsineet merkitysmaailmaa keskeisesti rakenteistavia tekijöitä, joista käsin sen eri puolia tulisi tarkastella. Oman sisäisen merkitysmaailmansa lisäksi liikehdintä on kuitenkin myös osa laajaa yhteiskunnallis-kulttuurista prosessia, jolla on omat materiaaliset ehtonsa. Protestin tuottamat kehystykset kilpailevat yhteiskunnan muiden kehystysten kanssa, niiden ehdollistamana ja niitä muokaten.

Tutkimuksemme viimeisessä luvussa esittelemme ensin tiivistetysti osatarkastelujen päätulokset ja tuomme ne toistensa yhteyteen. Sen jälkeen koetamme tämentää neljännen aallon erityislaatua suhteessa ympäristöprotestin aikaisempiin aaltoihin. Sitten tutkimme aallon leimallisimman yksittäisen vaatimuskysymyksen, eläinten oikeuksien teeman yhteiskunnallisia taustoja. Voidaanko tunnistaa yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka ovat nostaneet eläinten oikeudet protestin yhdeksi ydinkysymykseksi juuri tietyssä ajankohtana? Laajennamme näin johdannossa tekemäämme erittelyä liikehdinnän sisäisestä kehityskulusta yhteiskuntaan päin. Neljänneksi otamme huomion kohteeksi protestiaallon kehittyvänä prosessina. Nostamme tarkasteluun puolia, jotka tulosten valossa näyttäisivät tärkeiltä. Sitten teemme selkoa siitä, kuinka tutkimamme protestiaalto on muotoutunut aineistomme hankinnan jälkeen. Haluamme tähdentää tutkimuksemme tulosten sijoittuvan protestin kehkeytymisen tiettyyn vaiheeseen ja korostaa, että tuon vaiheen ymmärtäminen on olennaista tulosten tulkinnassa. Lopuksi teemme tutkimuksemme perusteella johtopäätöksiä ja yleistyksiä yhteiskunnallisten liikkeiden lähitulevaisuuden näkymiin.

Protestin merkityskentän rakentuminen

Tutkimuksen pääaineisto on protestiliikkeen aktivisteilta kyselylomakkeella koottu tieto. Aineisto on lähinnä kvantitatiivista: vastausvaihtoehdot olivat ennalta määrättyjä, mutta vastaajille esitettiin myös muutamia avoimia kysymyksiä,

jotka mahdollistivat vapaamuotoisen kommentoinnin ja lisäselvitysten antamisen. Aineistomme koskee pääosin aktivistien ja heidän protestia koskevan ajattelunsa valmiiksi luokiteltuja ominaispiirteitä, joiden katsoimme olevan merkityksellisiä liikehinnän ymmärtämiseksi. Kaikkiaan 167 liikeriikeryhmien kokouksiin osallistunutta aktivistia vastasi kyselyyn. Aineistomme voi antaa paitsi kuvauksen protestin ominaispiirteistä, myös protestin eri puolten kytkeytymisestä toisiinsa. Tuollaisia suhteita olemme eritelleet tilastollisesti. Kvantitatiivisen aineiston antamia tietoja olemme täydentäneet muulla tiedolla, kuten aiemmalla tutkimustiedolla ja omakohtaisella havainnoinnilla sekä aktivistien tuottamalla runsaalla kirjallisella dokumenttimateriaalilla. Pidämme tuloksia suhteellisen yleistyksellisinä koko protestiin nähden sen tietyssä kehitysvaiheessa, vaikka näytteemme ei täytäkään tiukasti tilastollisen satunnaisotoksen kriteerejä.

Neljäs aalto oli

moniasiallikehäntää, jonka ytimen muodostivat ympäristökysymykset yleisesti, eläinten oikeudet ympäristökysymysten viitekehityksessä sekä antimilitarismi ja solidaarisuus kolmannen maailman ihmisiä kohtaan.

Protestin yhtenä tunnusomaisimpana piirteenä voidaan pitää sen asiakentän laajuutta. Liikehinnän keskiössä olivat ympäristökysymykset laajasti ja eläinoikeuskysymykset yksittäisenä asiakysymyksenä. Ympäristökysymysten keskeisyys korostuu aineistossamme tietenkin jo siksi, että tutkimuksemme kohteet poimittiin ympäristöliikkeen ryhmistä. Ympäristöasioiden kuuluminen liikehinnän ytimeen koko aallon tasolla on kuitenkin laajalti tunnettu fakta. Ympäristö oli 1990-luvun puolivälissä nousseen liikehinnän *mobilisoiva* yleistema, jonka puitteissa eläinten oikeudet muodostivat keskeisen yksittäiskysymyksen. Radikaali ympäristöliike ja eläinoikeusliike olivat siis 1990-luvulla elimellisessä keskinäisyydessä. Neljäs aalto ei kuitenkaan rajoittunut ympäristökysymyksiin. Melkein puolet tutkimuksen aktivisteista toimi talvella 1998–1999 myös ihmisoikeus- tai rauhanjärjestöissä, kolmannes jossain kehitysmaajärjestössä, runsas viides anarkistiliikkeessä, näitä pienempi osa eläinsuojelujärjestössä, jossain poliittisemmin leimautuneessa järjestössä ja/tai naisliikkeessä. Protestin toimintakulttuuri korosti kokonaisvaltaista suuntautuneisuutta aallon politisoimiin asiakysymyksiin.

Protestin asiakenttä ei tässä tapauksessa rakentunut siten, että eri asiakysymyksiä edustavat liikkeet olisivat löytäneet toisensa saadakseen liittoutumisen voimaan ja laajuuteen liittyvät hyödyt. Neljäs aalto ei ollut tässä merkityksessä järjestöjen liikettä: protestin dynamiikka ei sijainnut järjestöissä ja niiden päätöksissä. Aallon keskeisiä järjestöjä olivat kuitenkin Maan ystävät ja Oikeutta Eläimille -järjestöt, jotka toimivat keskustelufoorumeina sekä toimintaa koordinoivina eliminä. Liikerintaman ryhmissä tähdenntettiin ruohonjuuritason toimintaa ja verkostoitumista, pienryhmiä ja henkilökohtaista autonomiaa. Aktivistit käyttivät järjestöjä liikerintaman solmukohtina sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristen resurssien kokoamiseen. Suuri osa toiminnasta organisoitui kuitenkin suhteellisen itsenäisten

kampanjoiden ja tempausten kautta. Samalla aktivistien kiertäminen eri kampanjoissa ja järjestöissä oli suurta.

Protestin moniasialuonne oli siis olennaisesti

yksilötoimijoiden moniasialiikettä.

Liikkeenäsiakirjo kehkeytyi protestiaallon aktivistien itsensä toiminnan tuloksena. Lähtökohdan muodostivat toimijoiden subjektiiviset kokemukset asia-alueiden polttavuudesta. Samat aktivistit toimivat tyypillisesti eri asiakysymyksiä ajavissa ryhmissä ja järjestöissä, käyttäen liikkeen organisoitumia huolenaiheidensa ajamiseen. Yhden asian aktivistit olivat vähemmistössä; heitä oli lähinnä vain eläinoikeusliikkeessä.

Protesti muodosti tutkimusajankohtana selkeästi oman erillisen aallon. Protestissa synnytettiin joukko uusia järjestöjä ja suuri määrä toimintaryhmiä sen lisäksi, että aktivistit osallistuivat myös perinteisempien järjestöjen toimintaan. Protestiaallon erillisuus ja omintakeisuus tulee esiin erityisesti sen suomalaisen julkisuuteen tuomissa uusissa asianteemoissa.

Aalto toi suomalaisen julkisuuteen erityisesti

eläinoikeuskysymykset ja veganismin.

Puolet näytteen aktivisteista ilmoitti sitoutuneensa vegaaniseen elämäntapaan, lisäksi runsas kolmannes sanoi olevansa kasvissyöjiä. Aallon vegetaristinen kulttuuri liittyi kiinteästi eläinoikeusteemaan: veganismia ja kasvissyöntiä perusteltiin ennen kaikkea eläinten oikeuksilla, toisistaan eriyttäen ympäristönäkökohdilla (ks. Peltokoski 1999, 9–10). Varsinkin veganismi kytkeytyi eläinten oikeuksiin ja militanttiin radikalismiin. Lisäksi protesti uudelleen politisoiti jo 1970-luvun taitteessa julkisuuteen nousseen kysymyksen ylikansallisten yhtiöiden vallasta. Aalto korosti julkisuudessa ylipäätyään ympäristökysymysten käsittelemistä ylikansallisina kysymyksinä (esim. ilmastonmuutos), joilla on yhteyksiä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden teemoihin.

Neljännän aallon asiakokonaisuuden teemallisen ytimen muodostivat

oikeudenmukaisuusetiikan laajennus ja ympäristöajattelun radikalisointi markkinoiden globalisaatiokritiikin viitekehyksessä.

Erityisesti eläinoikeusliikkeen osalta protesti laajensi oikeuksien teeman ihmisistä eläinkuntaan. Aktivistien (monessa tapauksessa siis samojen) toiminta eläinoikeus-, ihmisoikeus- ja kehitysmaaliikkeissä kuvastaa puolestaan sitä, että oikeuksien laajennuksen taustalla vaikuttanut ekosentrismi ei ilmentänyt ihmisvastaisuutta, vaikka se hylkäsikin näkemyksen, jonka mukaan ihmisten edun tulisi

olla yhteiskuntapolitiikan johtotähti ja lähtökohta. Neljännen aallon ekosentrismi ja aallossa vaikuttaneet syväekologiset tulkinnat eivät siis juurikaan saaneet lin-kolalaisia sävyjä. Ympäristöajattelun radikaalisointi tarkoitti ennen kaikkea ympäristökysymysten velvoittavaa tuomista henkilökohtaiselle tasolle sekä ongelmien käsitteellistämistä kapitalismikriittisessä viitekehyksessä.

Kapitalismikritiikin voi nähdä neljännen aallon yhteiskunta-diagnostiikan punaiseksi langaksi, joka punoi yhteen protestoinnin erillisiä kysymyksiä, gamsonilaisittain protestoinnin asiapakkausta. Laajasta kulttuurisesta näkökulmasta tarkasteltuna

neljäs aalto määritteli ongelmien lähteeksi

yhteiskunnan kääjistyneen modernin vaiheen tavoitteet ja toimintatavat.

Protestiaallon laaja-alainen diagnostinen kehys suuntautui yhteiskunnan perusmekanismeihin. Yhteiskunnallisten ongelmien syyksi tunnistettiin yhteiskuntakehityksen moderni vaihe, sen instrumentaalinen toimintalogiikka ja rakenteellinen organisoituminen: jatkuva talouskasvu ja markkinoiden kansainvälinen vapautuminen sekä teollisuus- ja valtiokeskeisyys näitä tukevine parlamentaarisine instituutioineen. Planetaariset mittasuhteet saaneen kapitalistisen talouden katsottiin muuttavan ihmiset, eläimet ja muun luonnon tavaroiksi omaa kasvuhakuisuuttaan varten. Puolueet nähtiin yhteiskuntakoneistoon sopeutuneiksi toimijoiksi siinä missä muutkin vakiintuneet instituutiot. Edes ammattiyhdistysliike ei herättänyt merkittävää mielenkiintoa potentiaalisena taistelukumppanina. Epäluottamus kohdistui niin ikään moderniin teknologiaan ongelmien ratkaisijana, sen asemesta tähdennettiin rakenteellisten muutosten välttämättömyyttä. Liikkeen teknologiakritiikin kohteena oli teknologiausko, jossa teknologiaa ei nähdä osana yhteiskunnallisia valtasuhteita. Liike itse omaksui nopeasti uuden kommunikaatioteknologian ja käänsi sen mahdollisuudet hyödykseen.

Aallon yhteiskunta-diagnostiikka määräsi paljolti

pessimistisen ja puolustuksellisen ominaissävyn.

Protesti oli puolustautumista modernin kauden yhteiskuntakoneistoa vastaan, usein lähes epätoivoista pyrkimystä hidastaa tuhoaan kohti kulkevan yhteiskuntajunan vauhtia tai avata sille ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämpiä suuntia. Aktivistien mentaliteettia varjostivat uhkakuvat, joissa kapitalistinen markkinatalous näyttyi planetaarisena megakoneena. Protestointi ilmensi vimmaista pyrkimystä ”löytää happea liekkien keskeltä”.

Neljäs aalto kehittelikin

modernin kauden vastalogiikoita avatakseen uusia mahdollisuuksia ahdistuksen täyttämään tilaan.

Yhteiskunnallisten liikkeiden toista perustehtävää voidaan – edelleen Snow'n ja Benfordin käsitteistöä seuraten – kutsua prognostiseksi tehtäväksi. Se koskee muutokseen tähtääviä keinoja ja toimintatapoja. Neljännen aallon prognostiikka määräytyi substanssikysymysten määrittelystä, yhteiskuntadiagnostiikasta ja osin muista yhteiskunnallisista tekijöistä käsin.

Leimallisesti neljäs aalto ja sen ryhmät eivät mobilisoitumisensa korkeakaudella etsineet liittolaisia yhteiskunnan vakiintuneiden instituutioiden suunnalta. Tämän voi katsoa heijastelleen osin protestiaallon vaihetta, jota tutkimus koskee. Korkeassa noususuhdanteessa liikehdintä eli ”hulluuden hetkiään”, jotka tuottivat ehkäpä jopa itseriittoisuuden tunteita. Juuri mobilisoituneen liikehdinnän nuoret protestoitijat keskittyivät vanhan kyseenalaistamiseen ja itseilmauksen korostamiseen. Suuntautumista määritti myös liikkeen aatemaailma: koska modernin yhteiskunnan instituutiot noudattavat tuhon koneiston logiikkaa, tulee niitä vastustaa ja hylätä niiden edustama toiminnan malli. Puoluevälitteistä vaikuttamista karsastettiin ja omaehtoisen yhteiskunnallisen liikkeen muoto otettiin ensisijaiseksi toiminnan kentäksi. Vastalogiikka näkyi myös liikkeen omassa muodossa; neljännen aallon organisaatiolle oli ominaista ruohonjuuridemokratian ja yhteisöllisyyden korostus, keskitettyjen toimintamallien vieroksunta sekä henkilökohtaisen autonomian ja toimintavelvollisuuden tähdentäminen.

Muutoksen avaamisen kenttiä olivat

julkisuus, elämäntapa ja käytäntöjen rakenteelliset muutokset.

Neljännen aallon prognostiikka ei suuntautunut vakiintuneiden valta-asetelmien valtaamiseen. Tässä mielessä protestointi ei ollut vallankumouksellista työväenliikkeen valtioteorioiden perinteessä. Muutospyrkimysten kolme päämuotoa olivat (1) yleiseen mielipiteeseen vaikuttaminen laajaa huomiota herättävän julkisuustoiminnan avulla, mikä palveli samalla potentiaalisten aktivistien rekrytointitehtävää, (2) yhteiskunnallisten käytäntöjen – erityisesti markkinavälitteisten – muuttaminen niihin kohdistuvalla suoralla toiminnalla sekä (3) politisoimalla oma elämäntapa liikkeen ajamien päämäärien puitteissa. Sabotaasien, kansalaistottelemattomuuden, mielenilmausten ja vegetaristisen elämäntavan lisäksi neljännen aallon ”vallankumouksellisuuden” näkyvimpiä puolia olivat luomuruokapiirit ja vapaaehtoistoiminnan monet muodot. Myös aallon järjestämällä tapahtumilla oli käytännöllistä merkitystä laajempi poliittinen tehtävä: niiden myötä avattiin omaehtoista ja omannäköistä tilaa valtakulttuurin sisälle. Merkittävä rooli tässä oli aktivistien perustamalla lukuisilla pienlehdillä, internetin keskustelulistoilla ja verkkosivuilla. Näyttäisi siltä, että protestoinnin organisoituminen verkostomaisesti keskitettyjen

järjestörakenteiden sijasta ei liittynyt vain protestiaallon korkeasuhdanteen vaiheeseen, vaan myös yhteiskuntanäkemyksen mukaiseen strategiaan. Hajautuneessa ja liikkuvassa yhteiskunnallisessa tilanteessa sekä valtioon kohdistetun epäluottamuksen siivittämänä protestointi kanavoitui projektityyppiin toimintaryhmiin, tempauksiin ja mediaiskuihin.

Aallon toiminnalliset asenteet olivat vakiintunutta ympäristöliikettä selvästi radikaalimpia. Siinä missä vakiintunut suomalainen ympäristöliike on korostanut laillisuutta ja avoimuutta kaikessa vaikuttamisessa ja piirtänyt sallitun toiminnan ääriajan avoimeen ja omaisuutta vahingoittamattomaan suoraan toimintaan, on neljäs aalto siirtänyt tuon rajan harppauksen radikaalimman toiminnan suuntaan. Uusi (ehdoton) rajalinja vedettiin ihmisten ja eläinten fyysisen loukkaamattomuuden eteen.

Neljäs aalto on merkinnyt

toimintamuotojen asenteellista radikalisoimista ja katkosta kansallisessa mielenosoitusperinteessä,

jonka tunnusomaisia piirteitä ovat olleet rauhanomaisuus, avoimuus, järjestyksen korostus sekä tietoon ja argumentointiin perustuva valistuskeskeisyys. Neljännen aallon saama kritiikki valtajulkisuudessa perustuu pitkälti tähän kansallisen perinteen rajanylitykseen. Toiminnan päämäärät saivat jonkin verran enemmän ymmärtämystä. On kuitenkin huomattava, että vaikka neljäs aalto merkitsi kauttaaltaan radikalisoitumaa mielenosoitusperinteessä, vallinneita rajoja rikkovaa toimintaa esiintyi vähemmän. Jyrkimpään militantismiin osallistui ilmeisesti vain pieni aktivistiryhmä.

Tutkimus osoitti protestiaallon päteväksi yksiköksi protestin merkityskenttää tarkasteltaessa:

Toimijoita yhdisti aallon tasolla suhteellisen yhtenäinen yleiskehys,

jonka keskeisiä ominaispiirteitä on esitelty yllä. Suhteellisen yhtenäinen yleiskehys koski asiakysymysten kokonaisuutta ja niiden jäsenystä (yhteiskuntadiagnostiikka, modernin kritiikki). Protestin ”opillinen” maisema ei kuitenkaan ollut monoliittinen. Yleiskehysten puitteissa käytiin keskusteluja ja kamppailuja kehystenmuodostuksen osa-alueista (diagnostiikka, prognostiikka).

Protestiaaltoon muodostui lukuisia ristiaaltoja sekä syvänteitä ja harjanteita,

joiden mukaisesti ryhmämuodostus ja henkilökohtaisen osallistumisen verkostot paljolti rakentuivat. Liikekentän verkostotihentymät tai ”solmut” eivät muodostaneet hierarkkista rakennetta kentän mittakaavassa. Kenttä koostui useista suhteellisen autonomisista osista, joita yhdisti yhteinen yleiskehys.

Mobilisoitumisen aallonharjalla selkeimmän ja tiiviimmän verkostotihentymän muodosti *anarkistinen verkostoryvä*s. Eläinoikeusaktivistien ohella anarkistit muodostivat protestin päämääriin ja toimintaan vahvimmin sitoutuneen ryhmän. Vaikka näytteessämme anarkistisiin ryhmiin osallistui melko pieni osa neljännen aallon aktivisteista, samansuuntaista ajattelua esiintyi protestin kentässä yleisemminkin. Anarkistisuus edusti aktivisteille ennen muuta toiminnan tapaa ja organisoitumisperiaatetta, joilla oikeuksien ja oikeudenmukaisuuden tavoitteita ajettiin. Anarkistinen ajattelu oli yleistä eläinoikeusaktivistien keskuudessa ja päin vastoin. Liikerintamaan kuului myös tihentymiä, joiden toimijoiden verkostoyhteydet anarkistisiin ryhmiin olivat löyhiä. Sellaisia olivat Vegaaniliiton verkostotihentymä ja ympäristöjärjestö Dodo toimijaverkosto. Monilta osin Dodo muistutti enemmänkin perinteistä ympäristöjärjestöä kuin neljännen aallon ryhmää.

Demografisesti neljännen aallon keskeisin piirre oli *aktivistien nuori ikä*.

Neljäs aalto edusti

koulunuorten ja opiskelijoiden vastakulttuurista radikalismia.

Aallon toimijat olivat silmiinpistävästi nuoria. Protestin militantin ydin koostui nuorista lukiolaisista ja yliopisto-opiskelijoista. Suurin osa heistä oli naisia. Toiminta eläinoikeusryhmissä, veganismi, kärkevä yhteiskuntakritiikki, radikaalit toiminnalliset asenteet ja laaja-alainen osallistuminen olivat erityisen tunnusomaisia nuorimmille. Oppilaitokset toimivat verkostoitumisen ja rekrytoitumisen paikkoina, mutta neljäs aalto ei ollut opiskelijaliikettä esimerkiksi 1970-luvun opiskelijaliikkeen tapaan. Opiskelu ei muodostanut neljännessä aallossa protesti-identiteetin keskiötä eikä oppilaitoksista muodostunut liikehdinnän ”taistelutannerta”. Liike-identiteetti sijaitsi alakulttuurien piirissä ja elämäntapaverkostojen tasolla.

Radikalismia ja protestin uusia piirteitä voi tulkita osaltaan nuoruuden näkökulmasta. Nuoret rakentavat maailmankuvansa ja ovat herkempiä uusille nouseville kulttuurisällöille kuin vanhemmat ikäryhmät, joiden ajattelua ja kiinnostusta suodattavat enemmän vakiintuneet näkemykset. Nuoret omaksuvat herkästi kansainvälisiä virtauksia ja kyseenalaistavat kansallisen perinteen normeja. He ovat alttiita haastamaan ihanteidensa mukaista elämäntapaa uhkaavia yhteiskunnallisia kehityskulkuja ja rakenteita (erityisesti kulutusyhteiskuntakritiikki), joihin vanhemmat ovat puolestaan mukautuneet ja tottuneet (Järvikoski 1995, 82; Riley & al. 1988, 275). Välineellisuuden kritiikki, kokonaisvaltainen ja moraalinen suuntautuneisuus on usein leimallista nuoren polven protestille. Nuoret ovat olleet nousevan ympäristöprotestin etujoukkona ja uusien toimintamuotojen kättilöinä useasti aikaisemminkin Suomessa (Järvikoski 1995).

Neljäs aalto ja sen edeltäjät

Tutkimuksen nimi viittaa jatkuvuuteen. Sodanjälkeisen ympäristöliikkeen historian historiassa on esiintynyt niin Suomessa kuin kansainvälisestikin useita ympäristöprotestin tihentymäkausia (Järvikoski 1991; Rannikko 1994; Kontinen 1996 ja 1998; Rannikko 2003). Niiden kesken esiintyy samankaltaisuuksia ja katkoksia. Suomessa ensimmäinen aalto ajoittui noin vuosiin 1967–70 ja toinen vuosiin 1979–82. Kolmas aalto nousi noin vuonna 1987 ja jatkui 1990-luvulle.

1900-luvun alkupuoliskon suomalainen ympäristötoiminta keskittyi luonnontutkimukseen ja luontoharrastukseen. Suojeluaatteeltaan sitä leimasi konservationistinen suuntaus, jossa kulttuurisesti ja tieteellisesti arvokkaiksi määriteltyjä luontosaareskeiteja haluttiin säilyttää (”museoida”) luonnontilaisina jälkipolville. Alkusanat suomalaiselle luonnonsuojelukeskustelulle oli lausunut tutkimusmatkailija Adolf Erik Nordenskiöld vuonna 1880 kirjoituksellaan ”Ehdotus valtionpuiston perustamiseksi Pohjoismaihin”.

Suojelukeskustelua leimasi sivilisaatiokriittinen ja kansallisromanttinen sävy. ”Alkuperäistä” kansallismaisemaa haluttiin säilöä luontomuseoiksi, luonnon erikoisuuksia ja harvinaisuuksia luonnonmuistomerkeiksi. Kyse oli yksittäisten kohteiden rauhoittamisesta. Kotiseutu- ja eläinpuiston luonnonsuojelun kanssa. Luonnonsuojelua kaupiteltiin kulttuuritehtävänä, jonka hoito osoittaisi kansansivistystason. Toiminta kanavoitui aluksi Suomen Metsänhoitoyhdistyksen ja tieteellisten yhdistysten kautta. Roolinsa oli myös maamme ensimmäisellä varsinaisella luonnonsuojeluyhdistyksellä, Kuopioon vuonna 1896 perustetulla Luonnon Ystävillä (nykyään Kuopion Luonnon Ystäväin Yhdistys). Luonnonsuojelukeskustelu johtikin luonnonsuojelulakiin vuonna 1923 sekä kuuden luonnonpuiston ja neljän kansallispuiston perustamiseen vuonna 1938. Vuonna 1938 perustettu ja maakuntiin verkostoitunut Suomen Luonnonsuojeluyhdistys nousi sittemmin olennaiseksi paikallistoimijaksi valistustyön ja luontoharrastuneisuuden alalla. Vuonna 1943 Luonnonsuojeluyhdistyksen yhteyteen perustettu Luonto-Liitto otti kontolleen nuorten luontotoiminnan. Tätä se alkoi hoitaa kiinteässä yhteydessä koululaitokseen. (Pekurinen 1997.)

Avoimen ympäristöprotestin alkuna Suomessa voidaan pitää protestitapahtumia Kuusamon koskien suojelemiseksi 1960-luvun taitteessa ja alussa. Kyseessä oli vielä yksittäinen konflikti. 1960-luvulla luonnonsuojeluliikkeessä käytiin kuitenkin keskustelua luonnonsuojeluaatteen uudistamistarpeesta ja liikkeeseen tuli yhteiskunnallisempia sävyjä (Pekurinen 1997, 163–164). Käännös tapahtui kansainvälisesti ja kansallisesti. Rachel Carsonin teos *Silent Spring* (1962) (suom. *Hiljainen kevät*) oli yksi merkittävimmistä saasteherätyksen käynnistäjistä. Perinteisen luonnonsuojelun sijaan alettiin puhua ensin sosiaalisesta luonnonsuojelusta, sitten yhä enemmän ympäristönsuojelusta (environmentalismi). Huomio kiinnitettiin eläinluonnonvaroihin sekä ennen muuta luonnon saastumiseen nopeasti teollistuvan yhteiskunnan viitekehityksessä. Suomessa oltiin erityisesti huolissaan tehometsätalouden tuottamista vaurioista metsäluonnolle sekä metsä- ja muun

teollisuuden vesistö päästöistä. Myös kaupungistuminen betonilähiöineen sekä liikenteen saasteet puhuttivat.

Varsinaiseksi protestiaalloksi kritiikki laajeni Suomessa 1960-luvun loppuvuosina ja 1970-luvun taitteessa. Moderni ympäristönsuojeluaate löi läpi niin luonnonsuojeliikkeessä kuin yhteiskunnassa yleisemmin, mutta ei johtanut suuriin institutionaalsiin muutoksiin. Luonnonsuojelijoiden vaatima ympäristöministeriön perustaminen hautautui vahvojen etujärjestöjen, vastustuksen ja taloudellisen taantumajohdosta (Rannikko 1994, 11–12; Järvikoski 1991). Merkkinä orastavasta muutoksesta perustettiin kuitenkin vesihallitus vuonna 1970. Protestia on arvioitu vaikutusten näkökulmasta ympäristöherätykseksi (Haila 2001, 21–26).

Kansainvälinen ympäristöherätys oli osa 1960-luvun laajempaa kulttuuri- ja yhteiskuntaradikalismia (Jamison & al. 1990, 186). Suomen luonnonsuojeluyhdistys (vuodesta 1970 lähtien Suomen luonnonsuojeluliitto) radikalisoitui luontoliitoilaisten vallatessa sen johtoelimen vuonna 1967. Yhteiskunnallisten liikkeiden puoluepolitisoituminen ei tosin kyennyt horjuttamaan vanhaa ja arvovaltaista keskusorganisaatiota, mutta vaikutti paikallisella tasolla. Luonto-Liitossa opiskelijaradikalismi sai enemmän sijaa (Heimo & Kaaro 1999, 121–122). Aikakauden yleisen suuntauksen mukaisesti edellisen vuosikymmenen nostattama ruohonjuuritoiminta kanavoitui ympäristöliikkeenkin piirissä 1970-luvun myötä järjestöihin ja keskusjohtoisiiin pienprojekteihin. Yhteiskunnan viralliset toimintakanavat tulivat keskeisiksi vaikuttamiskeinoiksi. (Heimonen & Kaaro 1999, 126–127; ks. myös Hyvärinen 1994.)

Elämäntavan ja vaihtoehtokulttuurin kysymykset elivät kuitenkin pinnan alla. Vaihtoehtoisen elämäntavan lehtiä alkoi ilmaantua ja ne lisääntyivät vuosikymmenen loppupuolella. Kehitys kulminoitui vuosien 1979–1982 suoran toiminnan aktioihin, joissa nimenomaan ympäristö, järjestelmäkritiikin sijaan, nousi tärkeimmäksi mobilisoivaksi kysymykseksi. Ympäristöliikkeen toisen aallon avaintapahtumaksi ja symboliksi muodostui kamppailu Kojjärven lintujärven kuivattamista vastaan keväällä 1979. Kojjärven nuoret aktivistit painottivat kulutuskriittisyyttä ja elämäntavan muuttamisen välttämättömyyttä (Järvikoski & Kylämäki 1982, 181). Monet heistä toteuttivat ajatteluaan omassa elämässään kasvissyöjinä. Tämä lienee myös ajanjakso, jolloin eläinten kärsimysten vähentäminen nousi kasvissyönnin perusteena vallinneiden terveyssyiden rinnalle. Kojjärvi-kamppailun yhteydessä Suomeen tuotiin myös uudenlainen suoran toiminnan muoto: väkivallaton kansalaistottelemattomuus, jossa vahingolliseksi katsottu ympäristöä uhkaava muutos estetään julkisuushakuisella protestitempauksella.

Ympäristöliikkeen toinen aalto ilmensi luottamuksen heikkenemistä moderniin yhteiskuntaan. Vuosien 1973–1974 öljykriisi oli synnyttänyt pessimismia talouden alueella. Niin sanotut pehmeät arvot vahvistuivat. Teollisuusjohtoisuus ja teknokraattinen modernisaatiousko vaihtuivat arkielämän laadun ja subjektiviteetin puolustamiseksi (Järvikoski 1991; Kontinen 1998). Industrialismin ideologia menetti hegemonisen asemansa ja jatkuvan taloudellisen kasvun arvostelu voimistui. Kehkeytyi pienkollektiivien poliittis-moraalista yhteisöllisyyttä, jossa luotiin ja toteutettiin vaihtoehtoisia elämäntyyplejä sekä kokeiltiin hierarkiattomia

järjestäytymisen tapoja. Nämä painotukset olivat tulleet esille jo 1960-luvun anti-autoritaarisessa liikkeessä, jonka seuraavan vuosikymmenen alun rationalistinen järjestöliike kuitenkin sysäsi marginaaliin. Modernisaatiokriittinen katsantokanta kuitenkin vahvistui ja 1970-luvun lopulla paljon kannatusta saaneella nollakasvuteesillä tähdennettiin luopumista yksipuolisesta talouskasvusta muiden elämän laatua kuvaavien tekijöiden, kuten ympäristön laadun hyväksi. Tämä näkyi muun muassa ydinvoiman vastaisen liikkeen puheenvuoroissa. Uusi polvi kritisoi ydinvoimaa kovana teknologiana. Vielä vuosikymmenen alussa ydinvoiman vastustajat eivät olleet saaneet ääntään kuuluville, koska voimakas opiskelijaliike kannatti neuvostoydinvoimaa (Tammilehto 1994, 99).

Kovaa teollistumista vastustava ja arkielämän laatua tähdentävä kritiikki johti maanlaajuiseen paikallisten ympäristökamppailujen aaltoon: vaadittiin paikallisten ympäristöjen pelastamisen taloudellisen hyötykäytön tuottamilta ongelmilta (Rannikko 1994; Konttinen 1996). Toimintatyylille oli tyypillistä joko suoranainen paikallislähtöisyys tai vähintään maalaiselämää ihannoineiden kaupunkilaisaktivistien ja paikallisten asukkaiden läheinen yhteistyö. Pieni, yksinkertainen ja luonnonläheinen oli kaunista.

Ympäristökysymykset nousivat lopullisesti sellaiseksi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, jota poliittiset päättäjät eivät voineet sivuuttaa. Vihreä liike lähti mukaan parlamentarismiin ja institutionalisoitui myöhemmin puolueeksi. Ympäristöministeriön perustamista vuonna 1983 ei voi ymmärtää erillään ympäristöliikkeen kehittämisestä toisesta aallosta. Jopa markkinoille syntyi ekoajattelun ituja. Protesti laantui 1980-luvun puoltaväliä kohti osaltaan saavutettujen tulosten vuoksi. Ympäristöaktivisteja kanavoitui myös rauhanliikkeeseen (ks. Heimonen & Kaaro 1999, 158). Myös toinen aalto oli osa kansainvälistä kehitystä. Ympäristöliike voimistui kaikkialla lännessä 1970-luvulla ja muodostui yhdeksi keskeisimmistä yhteiskunnallisista liikkeistä.

Vuosina 1987–1989 ympäristöliikkeen aktiviteetti lisääntyi jälleen ja seuraava vuosikymmenen vaihe oli monien julkisuutta saaneiden kiistojen aikaa (Lehtinen & Rannikko 1994). Erityiseen asemaan nousivat vanhoista metsistä käytyt kiistat (mm. Kessi, Murhijärvi, Talaskangas ja Porkkasalo – ks. Pekurinen 1997; Roiko-Jokela 2003). Aatteellisesti pinnalle nousivat jälleen perinteiset luonnonsuojeluarvot, kuten alkuperäisluonto ja kansalliset kulttuurimerkitykset. Teemat nousivat nyt kuitenkin esiin biodiversiteetin viitekehityksessä ja kamppailut saivat erityisen tieteellisen ja ekologisen leiman. (Rannikko 1994, 14–18; ks. myös Pekurinen 1997, 55–56.) Myös vanhojen metsien kulttuurimerkitys nousi vahvasti esiin, erityisesti Suomussalmen Murhijärven kiistan vienalaiskylien yhteydessä (Roiko-Jokela 2003, 101–133). Protestoinnissa turvaututtiin Koijärvi-liikkeen keinoihin, julkisiin ja väkivallattomiin suoran toiminnan aktioihin. Hakkuita pyrittiin estämään paikan päällä kahliutumalla työkoneisiin ja kiipeämällä puihin. Julkisuuskohun saattamat vaatimukset kohdistettiin viranomaisille ja monet protestit johtivatkin suojelupäätöksiin tai jouduttivat lakien valmistelua. Liikkeenäsiakysymyksenä olivat myös kaupunkimiljööt; Tampereen Tampella-konflikti (Laine & Peltonen 2003, 247–329) sai näistä kamppailuista laajinta julkisuutta.

Protestoinnin ponttimena oli pitkälti kokemus, että ympäristöhallinto ei toteutanut sille määrättyä tehtävää, ja kamppailut käytiinkin tässä mielessä juridisessa kehityksessä. Siinä missä aiempien vuosikymmenten aktivistit olivat katsoneet, että ihmisiltä puuttuu ennen kaikkea tietoa ympäristöongelmista, niin nyt oltiin tilanteessa, jossa jouduttiin tunnustamaan, ettei tieto yksinään tuonutkaan muutosta (Heimonen & Kaaro 1999, 120). Valistuksen sijasta nojattiin yhtäältä lakiin ja auktoriteettiin, toisaalta median kautta tapahtuvaan mielikuvakampanjoihin.

1990-luvun alkupuolella alkoi jälleen kehittyä potentiaalia uudelle ympäristöprotestin aallolle, aikaisemman vielä jatkuessa. Pohjanmaan tarhaiskut vuonna 1995 olivat avaintapahtumia neljännelle mobilisaatiolle, joka nousi uusien voimien uusista lähtökohdista. Kaavio 7 kiteyttää protestijaksojen (lukuun ottamatta 2000-luvun taitteessa mobilisoitunutta globalisaatiokriittistä aaltoa) keskeisiä piirteitä tuoden esiin jatkuvuuksia ja katkoksia.

Kaavio 7. Ympäristöliikkeen protestijaksojen luonnehdinta

Protestijakson mobilisaatiokausi	Keskeisimmät ympäristöasiat	Ydintoimijat	Mobilisoinnin avaintapahtuma	Protestoinnin tavat
1. aalto 1967–1970-luvun alku	Ympäristön säästämisen, metsäksilyminen	Opiskelijat SLL:n luontoaktiivit	Ei selkeää yhtä avaintapahtumaa	Seminaarit, pamfletit, protestilaulut, vetoomukset, julistukset
2. aalto 1979–1982	Paikalliset ympäristöt, vesistöt, lintuvedet, ydinvoima	Opiskelijat, luontoaktiivit, paikalliset asukkaat	Koijärvi-liike (1979)	Kansalaistottelu, lemmittömyys, avoin suora toiminta, elämäntapa, pienlehdet, mediajulkisuus
3. aalto 1987–1990-luku	Vanhat metsät, kaupunki-ympäristön kulttuurikohteet	Kansainväliset ympäristöjärjestöt, luonnonsuojelubiologit, kulttuuriväki, paikalliset asukkaat, opiskelijat	Kessi- ja Talas-kangasliikkeet (1987)	Vasta-asiantuntijuus, kansalaistottelu, avoin suora toiminta, valitukset ja vetoomukset, ”ulkomaankortti”, mediajulkisuus
4. aalto 1995–1998	Eläinten oikeudet, ilmasto- ja ilmastomuutos, geenimuuntelu, liikenne, vapaakauppa-kritiikki (yhtiövalta)	Koulunoret, opiskelijat	Pohjanmaan turkistarhaiskut (1995)	Ekotaasit, kansalaistottelu, mielenosoitukset (myös kansainväliset), DIY-toiminta, elämäntapa, julistekampanjat ja lentolehtiset mediajulkisuus

Protestiaaltojen vaatimukset (asiasisällöt) ovat vaihdelleet, mutta eivät totaalisesti. Jokainen aalto on tuonut julkiselle agendalle uusia asiakysymyksiä. Aikaisemmat vaatimukset ovat saattaneet nousta uudelleen vaatimuslistalle uudesta näkökulmasta (esim. metsäkysymys, ylikansallisten yhtiöiden kritiikki). Myöhemmät aallot ovat ottaneet käyttöönsä aikaisempien aaltojen toimintatapoja, mutta kehittäneet myös uusia. Yleisenä tendenssinä on ollut suoran toiminnan ja siihen liittyvän julkisuuspelin korostuminen. Toimintatavat ovat myös radikalisoituneet ja elämäntavan politisointi on saanut kapitalismikriittisempiä ulottuvuuksia.

Protestiaallot ovat yleensä nostaneet julkisiksi vaatimuksiksi ympäristön lisäksi myös muita asiakysymyksiä. Ympäristöliikkeen ensimmäistä aaltoa ei voi ymmärtää irrallaan ajankohdan laajemmasta protestiaallosta, jonka keskeisiä osia olivat kulttuuri- ja yhteiskuntaradikalismi, tasa-arvon kysymykset, sodan vastainen liike sekä opiskelijaliike. Uusi ympäristöliike nousi osaltaan yhteisestä kulttuurisesta maaperästä; vanha luonnonsuojeluliike joutui myös konfliktiin uuden radikalismien kanssa (Virmasalo 1996; Heimonen & Kaarto 1999, 80–123; Laine & Peltonen 2003, 152–173). Radikalismien muihin puoliin nähden ympäristöliikettä oli 1970-luvun taitteessa melko marginaalinen, joskin näkyvä protestin osa-alue.

Toinen aalto oli sekin osa laajempaa pehmeää aaltoa, jonka muita ilmentymiä olivat feministinen naisliike, rauhanliike, vaihtoehtoisen elämäntavan liikkeet, pienlehtien ja punk-musiikin nousu sekä esimerkiksi sivistysyliopistoliike (Konttinen 1998). Ympäristöliike nousi nyt voimassa ja näkyvyydessä liikkeen eturintamaan. Mielenkiinnon kohdentuminen moniin asiakysymyksiin on ollut tyypillisintä ympäristötoimijoiden osalta erityisesti toisessa ja neljännessä aallossa. Myös kolmannen aallon metsäkonfliktien aktivisteissa oli moniosallistujia, kuten Amnesty International-järjestössä, Luonto-Liitossa, Greenpeacea, Siviilipalvelusmiestiliitossa, Enemmistö r.y:ssä ja Energiapoliittinen yhdistys – vaihtoehto ydinvoimalle -järjestössä toimivia (Järvikoski & Nykänen 1991, 23). Tutkimuksemme on osoittanut moniasiatoimijuuden yhdeksi neljännessä aallon tunnusomaisimmaksi piirteeksi.

Jo 1960-luvun lopun ympäristöprotesti törmäsi valtakulttuurissa hegemonisessa asemassa olleeseen industrialismin ideologiaan. Protesti asetti kuitenkin vaatimuksensa varovasti ja pyrki lähinnä modernisaation haittavaikutusten lieventämiseen. Toisessa aallossa kritiikin sävyt kovenivat ja kohdistuivat itseensä modernisaatioon, mitä esimerkiksi vahvistunut ydinvoimanvastaisuus ja kannatusta saanut talouden nollakasvuteesi ilmentävät. Elämän laatua tähentäneet ja yksipuolista teollisuusjohtoisuutta vastustaneet mielialat vahvistuivat myös kansan keskuudessa, kuten eräiden näkyvien kamppailujen laaja tuki väestön keskuudessa (ks. Järvikoski & Kylämäki 1981) osoittaa.

Kolmannen aallon metsäkysymykset nousivat osin ympäristönsuojelun vahvistuneelta kulttuuri-perustalta, osin koko läntisen maailman ympäristöpolitiikassa vahvistuneiden globaalien ja tiedeliitännäisten näkökohtien (kestävä kehitys, globaalit ympäristöuhat, biodiversiteetti) perustalta. Ne olivat olleet vahvasti esillä kansainvälisessä politiikassa, mikä kulminoitui Norjan pääministerin Gro

Harlem Bruntlandin johtaman kansainvälisen komitean Kestävän kehityksen (1987) loppuasiakirjaan. Aalto keskittyi tieteelliseen argumentointiin ja vaati virallisten instituutioiden interventioita hakkuu- ja purkupäätösten estämiseksi. Osin vaatimuksiin haettiin pontta kansainvälisestä julkisuudesta saakka levittämällä yhteistyöverkostojen kautta tietoja suomalaisyhtiöiden hakkuista eurooppalaisille medioille. Ulkomaankortti vaikutti tehokkaasti kansallisten metsäyhtiöiden säilytyksen niihin suunnatun kritiikin edessä.

Neljäs aalto on ollut jyrkimmin vastakulttuurinen. Se jatkoi ympäristökysymysten käsittelyä ylikansallisella tasolla (ilmastokysymys ja yhtiövallan kritiikki), sen tuomio markkinataloudelle ja sitä tukeville instituutioille oli murskaava ja sen vaatimus eläinten oikeuksien tunnustamiseksi loukkasi radikaaliudessaan valtakulttuurista uskomusta ihmisen ylemmästä asemasta eläimiin nähden. Sen ääriyhmien aktiot törmäsivät valtakulttuurin käsityksiin hyväksyttävistä toimintamuodoista. Toisella aallolla näyttää olleen useita samankaltaisuuksia neljänteen aaltoon nähden, kuten elämäntavan politisointi, johtajakultin vieroksuminen, ruohonjuuritason autonomian ja kansalaislähtöisyyden korostaminen, kiinnostus kasvissyöntiin sekä ihmisoikeus- ja kehitysmaakysymyksiin. Antiautoritaariset painotukset olivat tavanomaisia myös 1960-luvun radikalismille. Toinen ja neljäs aalto edustavat vahvinta modernisaatiokritiikkiä suomalaisen ympäristöliikkeen vaiheissa. Neljännessä aallossa kritiikki ei kuitenkaan näytä saaneen juurikaan romanttisia ja ”alkuperäiseen” paluun sävyjä, joita esiintyi niin ensimmäisen aallon hipp- ja underground-liikkeissä kuin ilmeisesti myös toisessa aallossa.

Kolmannen ja neljännen aallon yhtymäkohdat löytyvät entistä tietoisemmasta mediasuuntautuneisuudesta sekä globaalista näkökulmasta ympäristökysymyksiin. Kumpikin aalto on loukannut kansallisia arvoja: kolmas aalto hyödyntämällä eurooppalaista julkisuutta suomalaisyhtiöiden painostamisessa, neljäs aalto rikkomalla kansallisen protestikulttuurin rajat. Neljäs aalto eroaa kolmannesta aallosta kuitenkin siinä, että se ei vedonnut niinkään tieteelliseen kuin moraaliseen argumentointiin. Neljännen aallon ekosentrismi olikin ennen kaikkea moraalista eikä luontoharrastuneisuus tai luonnontuntemus näytellyt siinä sellaista osaa kuin aiemmassa aallossa. Tosin myös kolmannessa aallossa esiintyi moraalissävyyistä ja tunteenomaista motiiviperustaa (Roiko-Jokela 2003, 151). Vahvat tunnelataukset ovat ylipäättään tunnusomaisia radikaalille luonnonsuojeluliikkeelle.

Uudet nuorisopolvet ovat esittäneet tärkeää osaa aaltojen synnyssä ja erityisesti niiden mobilisoitumisessa. Sykliä moniasialuonne liittyykin osaltaan aktivistisukupolviin. Nuoret työstävästä identiteettiään kokonaisvaltaisesti ja nostavat herkästi huomionsa kohteeksi laajoja oikeudenmukaisuuskysymyksiä. Oikeudenmukaisuuden näkökulma oli vahvasti läsnä myös 1960-luvun yhteiskuntaradikalismissa (tasa-arvo ja vähemmistöjen oikeudet), kuten myös 1970-luvun lopun protestissa (kehitysmaakysymykset ja ihmisoikeudet). Yhteiskunnan demokratisointia koskevat yleiset vaatimukset ja rahan vallan kritiikki nousivat myös kolmannen aallon nuorten aktivistien keskuudessa (Järvikoski & Nykänen 1991, 24–25). Neljäs aalto radikalisoi näkökulman ihmiskunnasta eläinkuntaan ja korosti ympäristökysymysten yhteiskunnallista luonnetta.

Muutos toimintamuodoissa ja entistä radikaalimpien toimintamuotojen tuleminen osaksi keinovalikoimaa on selkeä trendi ensimmäisestä aallosta nykypäivään. Ensimmäinen aalto pitäytyi opintopiireissä, seminaareissa, pamflettikirjallisuudessa ja perinteisissä katumielenosoituksissa. Pamflettikirjallisuuden avulla 1960-luvun radikalismi tavoitti hyvin potentiaalisen kannattajakuntansa ja myös julkisuuden. Toinen aalto toi mukaan kansalaistotelemattomuuden. Toimintamalli istui kansalliseen mielenosoitusperinteeseen. Kolmas aalto noudatti toisen aallon perintöä. Toimintamuotoja olivat muun muassa puihin kiipeäminen ja metsätyökoneeseen kahliutuminen hakkuiden estämiseksi. Nyt nämä saivat kuitenkin shokeeraavampia piirteitä, aiempaa medioituneemman yhteiskunnallisen viitekehysten mukaisesti. Voidaan sanoa, että kolmas aalto käytti kansalaistotelemattomuustempauksia moraalisisina shokkeina, joilla iskeydyttiin näyttävästi otsikoihin ja mediakuvastoon.

Neljäs aalto jatkoi edeltäjänsä linjoilla sikäli, että jälleen suoraa toimintaa käytettiin shokeeraavasti. Mediajulkisuuden vetoamisesta tuli kuitenkin aiempaa itsetarkoituksellisempaa. Siinä missä tempaukset olivat aiemmin lähinnä väline päättäjiin ja viranomaisiin vetoamiseksi, näyttää media muuttuneen omaksi taistelutantereekseen, jonka välityksellä pyritään vaikuttamaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja kansalaisten valintoihin. Suoralla toiminnalla on epäilemättä edelleen myös institutionaaliin tahoihin vetoava ulottuvuutensa, mutta se on saanut myös välittömän vaikuttamisen merkityksen. Toimintatavat ovat lisäksi entistä katkoksellisempia ja pistemäisempiä. Ajoittain aktivismi muistuttaa suorastaan rypälepommitusta.

Pistemäisyyden taustalla on epäilemättä pitkäjänteisempiä verkostoja, julkisuudelta piiloon jäävää myyräntyötä ja arkista ahertamista, mutta yhtä kaikki näyttää siltä, että kampanjat ja järjestöt eivät muodosta samanlaisia keskitettyjä keskustelu- ja toimintarakenteita kuin ennen. Voisi ehkä puhua kansalaisliikkeen suurten kertomusten lopusta, joka on korvautunut ajallisesti sykkivällä liikehdinnällä. Liikehdintä on muuttunut yksilökeskeisemmäksi muutenkin kuin elämäntapavalintojen ja subjektiviteetin korostuksen merkityksessä. Järjestöidonnaisesta protestoinnista ollaan siirrytty liikehdintään, jossa aktivistit ja epämuodolliset verkostot liikkuvat nopeasti ja joustavasti järjestöstä toiseen. Eri järjestöjä saatetaan käyttää asia- ja tilannekohtaisesti eri vaatimusten ajamiseen. Järjestöt eivät ole kadonneet protestoinnin kartastosta, mutta niiden asemassa on tapahtunut selvä siirtymä.

Eläinoikeuskysymyksen nousun yhteiskunnallisia syitä

Olemme aikaisemmin (luku III) esitelleet teoreettisia näkemyksiämme protestaation syntytekijöistä ja arvostelleet eräitä tutkimuskirjallisuudessa esiintyneitä käsityksiä. Kun seuraavassa arvioimme sitä, miten tuo näyttämö on eläinoikeus-

liikkeen osalta mahdollisesti rakentunut, olemme tietoisia esityksemme tulkin-
nallisesta luonteesta.

Aktivistien omat määrittelyt antavat lähtökohdan. Eläinten oikeuksien osalta
radikaalin toiminnan perusteluksi esitettiin eläinten peruuttamaton ja yksilöko-
htainen oikeus kärsimyksettömyyteen ja lajityypilliseen elämään. Eläinten nykytilanne
erityisesti maatalouden tehotuotannossa miellettiin elävien olentojen esineellistä-
miseksi ja samanlaiseksi vapaudenriistoksi kuin orjuus aikanaan. Eläinaktivistit
esittivät monesti eläinten oikeuksissa olevan kysymys oikeuksien laajenevasta
kehästä: valkoiset miehet, naiset, lapset, orjat, mustaihoiset, eläimet...

Eläinoikeuskysymyksen politisoimisen syiksi aktivistit mainitsivat usein tuo-
tantaeläinten aseman huonontumisen 1980-luvulla, jolloin Suomessakin alettiin
siirtyä tehomaatalouteen markkinoiden synnyttämien vaatimusten mukaisesti. Se
toi maahamme suursikalat ja -kanalat ja merkitsi yleisesti eläinten intensiivisempää
mukauttamista osaksi ruoan ja muiden tarvikkeiden teknisesti ja taloudellisesti
tehokasta tuotantoprosessia.

Tehomaatalouden määrittelemisen keskeiseksi syyksi eläinten riistoon toi akti-
vistien huomion kohteeksi talouden toiminnan periaatteet yleisemminkin samoin
kuin yhteiskunnan instituutiot, jotka sallivat epäkohdat ja jopa edistivät niiden
syntymistä. Poliittiset puolueet, hallinto ja muu virallinen koneisto miellettiin
tässä katsannossa yhdensuuntaisiksi talouden kanssa: ne loivat olosuhteet talouden
toimintatavoille eivätkä näyttäneet välittävän eläinten huononevasta asemasta.
Eläinsuojelujärjestötkin tyytyivät kompromisseihin ja vaikuttivat olevan ajoittain
suorastaan elinkeinoelämän edunvalvojen talutusnuorassa. Laaja osa kansalaisista
vaikutti puolestaan osin tietämättömiltä, osin välinpitämättömiltä kehityskulun
suhteen. Vakiintunut yhteiskunta nähtiin tässä katsannossa koneistoksi, joka kulkee
eteenpäin elävien olentojen kärsimyksistä välittämättä, eikä se sellaisenaan määrit-
tynyt vaikutuskanavaksi ongelmakohtien korjaamiseksi. Moraalisen närkästyksen
ja ahdistuksen kyllästämänä tilanteen määrittely johti väijäämättä vakiintuneen
poliittisen koneiston ja järjestökentän ulkopuolelle.

Eläinoikeusliikkeen synnyn syyt eivät tyhjenny toimijoiden tekemiin arvioihin
ja tilanteenmäärittelyihin: voidaan kysyä, millaisesta yleisemmästä viitekehyksestä
nousevan liikkeen aktivistien näkökulma avautui ja mikä selittää sitä herkkyyttä
eläinoikeuskysymykselle, joka osassa nuorisoa johti turkistarhaiskujen laukaise-
maan mobilisaatioon. Herkkyyden esiintyminen ja sen saamat sisällöt eivät ole
ihmismielen muuttumattomia vakioita. Jonkin ongelman havaitseminen ja etenkin
sen laajamittainen mieltäminen polttavaksi kysymykseksi on kulttuuristen ja yh-
teiskunnallisten tekijöiden ehdollistamaa. Olemme edellä viitanneet esimerkkiin
vesistöjen näkyvästä ja pahasta saastumisesta 1960-luvulla. Hälyttävä tilanne ei
saanut aikaan laajaa kansalaisliikettä; sellainen syntyi vasta myöhemmin tilan-
teessa, jossa vaikeimmat vesistöongelmat olivat jo jääneet taakse.

Laajan yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kontekstin tasolla eläinoikeusliikkeen
ja koko neljännen aallon synnyn taustat ovat samanlaiset kuin useiden muiden
protestiliikkeiden ja -aaltojen. Yleisluontoisia ihmisten, joissain tapauksissa

erityisesti nuorten, kokemistapoihin vaikuttavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tendenssejä voidaan koota seuraavasti.

Protestien yhteiskunnallisia syitä

- *Aineellisen hyvinvoinnin kasvu.* Elämän laadun ja itsensä toteuttamisen kysymykset nousevat etusijalle, kun fyysisen turvallisuuden tarpeet tulevat tyydytetyiksi (Ronald Inglehartin kiistelty teesi). Kulttuurisisältöjä koskeva poliittinen nousee kapeasti määritellyn intressipohjaisen poliittisen rinnalle ja voi työntyä jopa sen edelle.

- *Luokkarakenteen muutokset.* Koulutettu (urbaani) keskiluokka vahvistuu teollisuustyöväestön ja maatalousväestön osuuden puolestaan heikentyessä. Jälkimmäisten edustama kulttuuri ja ideologia suistuvat hegemonisesta asemasta ja uuden urbaanin keskiluokan kulttuuri raivaa tilaa itselleen. Erityisesti opiskelijat, tiede-, taide- ja palvelualojen professiot ovat talouteen ja hallintoon nähden suhteellisen itsenäisiä ja tähdentävät elämän laadun näkökohtia. Ne herkitävät edustajiaan uusille liikkeille ominaiseen suuntautumiseen.

- *Urbanisoituminen.* Kiinteät sosiaaliset sidokset ja niille perustuneet jäykät kulttuurisisällöt (hitaasti muuttuvat perususkomukset) purkautuvat. Jäykkien rakenteiden sidosten hölyminen tuottaa kulttuurista suhdanneherkkyyttä ja lisää tässä ympäristössä syntyvien uusien aloitteiden vastaanottokykyä. Yhteiskunta ja kulttuuri "postmodernisoituu" ja estetisoituu. Urbaaneihin ympäristöihin keraantyy myös riittävä kriittinen massa; siten vastakulttuuriset ilmiöt voivat kehittyä lähinnä kaupunkimaisissa ympäristöissä.

- *Riski-yhteiskunnan synty.* Tietoisuus modernin yhteiskunnan epätäydellisyydestä ja sisäisestä ristiriitaisuudesta vahvistuu muun muassa koko ihmiskuntaan kohdistuvien vaarojen (ilmastomuutos ja siihen kytkeytyvät luonnonkatastrofit, ydinvoima) esiintymisen myötä (Ulrich Beckin teesi). Luottamus modernin tuottamiin keinoihin *hallita* yhteiskunnallista kehitystä heikkenee ja perusta modernin kyseenalaistavalle kulttuurille vahvistuu.

- *Globalisaatio.* Perittyjen kansallisten sidosten hölyminen yhdessä kansainvälisen sosiaalisen vuorovaikutuksen lisääntymisen sekä ylikansallisten instituutioiden ja markkinoiden syntymisen kanssa suuntaa erityisesti nuoria sekä ottamaan vaikutteita muualta että verkostoitumaan osaksi kansainvälisiä verkostoja muokaten identiteettiään niiden tasolla. "Eurooppalaisuus" ja kosmopoliittisuus valtaavat osassa nuoria jalansijaa perinteiseltä "suomalaisuudelta". Kommunikaatioteknologian kehitys luo kansainvälistymiselle teknologisen välineistön. Taloudellinen globalisaatio tuottaa eriarvoisuuden mekanismeja ja epäoikeudenmukaisuutta, joihin etenkin aikuisuuteen siirtyvä nuori sukupolvi reagoi herkästi.

- *Poliittisen kentän tila.* Vakiintuneen poliittisen järjestelmän sitoutuminen moderniin merkitsee yhteiskunnan kriitikoille tendenssinomaista rajautumista vakiintuneen puoluelaitoksen ulkopuolelle. Heille poliittisen toiminnan muo-

doksi tulee helposti yhteiskunnallinen liike, jossa toiminta saa protestin luonteen. Poliittisen kentän rutinoitunut normaalitila tuottaa tilausta poikkeaville poikkeaville julkisuuden valloitusyrityksille (median sensaationätkä).

Mainitut tendenssit ovat luonteeltaan yleisiä aikalaiskokemusta luonnehtivia tekijöitä. Ne eivät selitä herkkyyden esiintymistä yksilötasolla tai yhteiskunnan tilannetasolla.

Voidaan löytää erityisiä tekijöitä, jotka ovat mahdollisesti johtaneet herkkyyden suuntautumiseen juuri eläinoikeuskysymyksiin. Osittain ne liittyvät suoraan mainittuihin laajoihin taustatendensseihin. Niinpä eläinsuhteen urbaani ja jälkimoderni kokemistapa poikkeaa suuresti agrarisesta dualistisesta kokemisesta (eläimet samalla tuotantoeläiminä ja lemmikkeinä) ja teollisesta välineellisestä suhteesta. Urbaani suhde perustuu omakohtaisesti eläimiin lemmikkeinä. Viihdeteollisuuden ohjelmat sympaattisine ja sankarillisine eläinhahmoineen voivat korostaa mielikuvien tasolla eläinten kokemista ihmisten kumppaneina. Jälkimoderni tilanne vahvistaa myös esteettistä suhtautumista ja kyseenalaistaa tarpeen eläinten hyödyntämiseen inhimillisen elämän uusintamisen materiaalina. Viittaukset ”perinteiseen suomalaiseen elinkeinon” eivät herätä arvostusta vanhasta kansallisedentiteetistä etäännyneen nuoren arjessa. Samanaikaisesti näiden tendenssien kanssa tapahtui ulkomaisen eläinoikeusliikkeen vahvistuminen. Eläinoikeusliikettä oli voimakasta 1980-luvun lopulla niin Yhdysvalloissa kuin Saksassa ja Englannissakin (Monaghan 1997). Ruotsissa eläinoikeusradikalismien nousu näyttää liittyneen 1990-luvun puolivälissä samankaltaiseen moniasiaprotestiin kuin Suomessakin; myös Ruotsissa militanttien ryhmien toimijat olivat nuoria ja heistä suuri osa oli naisia (Peterson 2001, 36–48). Näiden tarjoamat mallit olivat ikään kuin tarjolla ja helposti lähestyttävissä eläinoikeuskysymyksistä kiinnostuneen nuorison taholta.

Kaupungin ja maaseudun ero asenteiden tuotannon taustoina ei pidä kuitenkaan liioitella; jyrkkä kulttuurinen kahtiajako maaseudun ja kaupungin välillä on löystynyt. Tutkimuksemme on osoittanut, että asenteellista valmiutta eläinoikeuskysymyksille on kehkeytnyt myös maaseudulla. Kuitenkin nuo asenteet ovat voineet purkautua toiminnaksi lähinnä vain urbaanissa ympäristössä.

Eläinoikeusradikalismien nousu oli hyvin hämmäntävä kokemus suomalaisille. Yleinen tuntemushan oli, että maahamme saapui kulttuurillemme jotain hyvin vierasta, sellaista mikä ei tänne ”järkevästi ajatellen” lainkaan kuuluisi. Kuitenkin eräästä näkökulmasta käsin asia voidaan nähdä toisenlaisessa, jopa päinvastaisessa valossa. Kansainvälisessä katsannossa eläinoikeusliikettä tuli Suomeen myöhään. Eläinoikeusliike oli syntynyt Yhdysvalloissa ja Englannissa 1970-luvulla, Ruotsissakin 1980-luvulla. Eläinoikeusradikalismien nousu Suomessa ei tässä katsannossa siis ole yllättävää. Huomio kohdistuu itse asiassa sen myöhäiseen tuloon: viive muiden kansainvälisten uusien liikkeiden osalta ei ole ollut yhtä pitkä.

Merkittävänä syynä eläinoikeusliikkeen ”viivästyminen” voidaan pitää myöhäistä rakennemuutosta. Maatalouden rakennemuutos sijoittuu meillä voimallisimmin vasta EU:iin liittymisen aikoihin. Myös muiden historiallisten syiden vuoksi agraaristen ideologioiden ja kulttuurisisältöjen asema on maassamme ollut vankka aivan viime vuosikymmeniin saakka. Viiveen taustana olisi siten yhtäältä talonpoikaistalouden viime vuosikymmeniin saakka kestänyt määrällinen suuruus (vielä vuonna 1970 alkutuotannossa työskenteli 20 prosenttia työvoimasta, vuonna 1995 osuus oli pudonnut seitsemään prosenttiin), talonpoikaiston etu- ja poliittisten järjestöjen (MTK, Maalaisliitto – Keskusta) vahvuus sekä talonpoikaiston keskeinen asema fennomaanisiperuudessa kansallisessa ideologiassa. Viimeksi mainittu tekijä on antanut vankan kulttuurisen taustan talonpoikaiston ideologian jatkuvuudelle. Agraarikulttuurin ja sen yhteiskunnallisten toimielinten vankka sija jätti sangan vähän tilaa vastakkaisille kulttuurisisällöille. Voidaan tulkita, että eläinoikeuskysymykset eivät hegemonisessa asemassa olleen kulttuurin vastaisina kyenneet tunkeutumaan sille kentälle, jossa kulttuurisista sisällöistä käydään julkista keskustelua ja väittelyä. Niinpä ne olisivat tuntuneet 1970- ja 1980-luvulla useimmista suomalaisista suorastaan naurettavilta, olivathan ne varsin outoja vielä 1990-luvun puolessa välissäkin. Murtautuminen kulttuurimerkitysten julkiselle kentälle saattoi tapahtua vasta, kun perinteiset kulttuurisisällöt ja niitä ylläpitäneet sosiaaliset rakenteet olivat riittävästi järkkyneet.¹

Voidaan myös otaksua, että 1990-luvun alun syvä taloudellinen lama myötävaikuttanut eläinsympatioiden vahvistumiseen yhteiskunnassa ja siten myös liikkeen ja koko protestiaallon syntyyn. Talouslama loi syvää pessimismia kansalliseen mielialailmastoon ja johti turvallisuuden tunteen hajoamiseen (esim. Epävarmuuden aika 1995, 10). Ihmisten luottamus talouteen, yhteiskuntaan, politiikkaan (vaaleihin osallistumisen lasku), hallintoon ja myös kanssaihmiin koki kolauksen. On loogista ajatella, että samassa verrannossa kuitenkin turvallisuuden kaipuu olisi vahvistunut. Saatavissa olevan tiedon valossa näyttää siltä, että turvan kokemuksesta alettiin etsiä muun muassa lemmikkieläimistä (Kaukio 2002, 70–74). On kiinnostavaa, että lemmikkieläinten hankinta koki voimakkaan nousun juuri lamavuosina laskeakseen jälleen 1990-luvun puolivälistä lähtien (mt., 4–5). Tämän huomion kanssa on yhdensuuntaista se, että samalla kun ympäristökysymysten merkitys kansalaisten asennevaruudessa laski, kiinnostus eläimiin ja eläinten asemaa kohtaan vahvistui. Ehkäpä turvallisuutta haettiin nyt lemmikeistä, jotka ovat hoivan kohteita ja uskollisia kumppaneita.

Eläinsympatiat saattoivat niin ikään liittyä kokemuksiin eläinten ja ihmisten yhtäläisestä asemasta kapitalistisen koneiston raaka-aineena. Eläinaktivistien iskulauseethan korostivat usein eläinten kärsivän samoissa talouden rattaissa, joiden vanki ihminenkin on. Yhtäältä eläinten katsottiin kärsivän samasta ihmisten itsekkyydestä, josta muukin luonto joutuu kantamaan osansa ympäristöongelmien muodossa. Eläinaktivistit peräsivät retoriikassaan eläinten vapautusta ihmisten vapautuksen rinnalla sekä korostivat vastavuoroisuuden kulttuuria ahneuden sijaan. Eläinkysymys toimi mahdollisesti tällä tavoin välittäjänä tai yhtymäkohtana sosiaalista tasa-arvoa ajavan kapitalismikritiikin ja ekologista tasavertaisuutta ajavan

ympäristöajattelun välillä. Osaltaan syvän laman kokemustaan voisi viitata myös aktivistien tuntemuksille ominainen syvän huoli yhteiskunnan suunnasta ylipäätään, suorastaan tuskainen tuntemus yhteiskunnasta tuhoaan kohti kulkevana junana.

Emme toki väitä, että eläinliikkeen aktivistit olisivat olleet erityisen turvattomia ja siksi edustaneet kärjekkäästi kyseistä kokemisen tapaa. Tutkimuksemme osoittaa, että työttömyys oli aktivistien keskuudessa keskimääräistä vähäisempää; suuri osa ei ylipäätään ollut vielä edes astunut työmarkkinoille. Emme myöskään usko lemmikkieläinten pitämisen olleen erityisen suosittua tässä ryhmässä – voi pikemminkin olla päinvastoin. Sen sijaan on perusteltua päätellä, että muiden tavoin potentiaaliset aktivistit olivat osallisia siinä yleisessä kulttuurisessa suhdanteessa, jonka tärkeä puoli oli turvattomuuden lisääntyminen ja turvallisuuden merkityksen kasvu. Kokonainen mielialailmasto ei rajoittunut vain joihinkin yksilöihin tai rajallisiin ihmisryhmiin; syvä lamakokemus vaikutti kokonaisvaltaisesti väestössä. Jos turvallisuuden tuntemus järkkyy pahoin suomalaisten keskuudessa ja reaktiona tuohon kokemukseen ihmisten suhde (lemmikki)eläimiin herkistyi yleisesti 1990-luvun alun suhdanteessa, on sen kanssa johdonmukaista, että herkästi ajankohdan kulttuurisisältöjä omaksuvat nuoret sisäistivät keskimääräistä syvemmin ajankohdan mielimerkityksiä ja kehittivät mielessään eläimiin liittyviä oikeudenmukaisuusteemoja. Samaan suuntaanhan vaikuttivat tehomaatalouden koetut epäkohdat. Samalla on syytä huomioida, että neljäs aalto nousi tilanteessa, jossa ympäristöajattelu oli ajautunut yhteiskunnalliseen syvänteeseen lamavuosien myötä. Neljäs aalto syntyi eläinsympatioiden vanavedessä, mutta ympäristöajattelun lamasta huolimatta. Tällainen seikka korostaa liikkeen suhteellista itsenäisyyttä kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta viitekehystä: liike suhtautuu yhteiskunnalliseen toimintatilaansa luovasti. Se ei kehkeydy siitä riippumatta, mutta ei myöskään sen mekaanisena johdannaisena.

Protesti nousi lamasta irtautumisen tilanteessa, kuten monesti aiemminkin on tapahtunut (Siisiäinen 2003, 46 ja 53). Tuossa tilanteessa ihmisten suuntautumisen tapahtuu usein siirtymistä sisäänpäin kääntyneisyydestä ulospäin yhteiskuntaan ja tulevaisuuteen.

Kuvaan on syytä liittää protestisykliin itseensä liittyviä tekijöitä. Aallot voivat ensinnäkin oppia edellisiltä aalloilta, kuten Suomessa selvästi esimerkiksi toimintamuotojen osalta on tapahtunut. Oppimista ja kokemusta voivat tuoda edellisten aaltojen aktivistit, jotka ovat säilyttäneet motivaationsa radikaaliin toimintaan tai löytävät sen uudelleen. Aiemmista aalloista opitaan kuitenkin uuden aallon nykyisyyden näkökulmasta. Radikaaliin toimintaan esiintyi halua jo aiemmin protestiliikkeen hinnässä mukana olleiden keskuudessa; nyt tuo valmius suuntautui myös uusiin kohteisiin. Osin tämä suuntautuminen saattoi olla erottautumista aiemmasta liikkeen hinnasta, joka yhdistyi lisäksi julkisuuden tavoitteluun. Eläinten oikeudet oli uusi teema niin suomalaisessa protestikulttuurissa kuin yleisemmässäkin julkisuudessa. Niiden nostaminen etualalle muokkasi neljännen aallon toimijoiden erityistä identiteettiä ja niiden siivin ylitettiin julkisuuskynnys. Neljäs aalto oli lisäksi sukupolviiliike samoin kuin aiemmatkin ympäristöliikkeen aallot. Neljäs

aalto nousi nuorten verkostoista haastaen vanhemmat liikepolvet ja ikäluokat, ja siihen osallistuneiden nuorien toiminta kytkeytyi liikeisesti oman identiteetin rakentamiseen.

Kaiken kaikkiaan eläinoikeusliikkeen syntyä ei ole mahdollista ymmärtää mistään yksittäisestä selittävästä tekijästä käsin. Kyse oli monien kulttuuristen ja yhteiskunnallisten virtausten sommittautumisesta ajallisesti ja tilallisesti tihtyneeseen kokonaisuuteen. Nähtävästi yleisluontoisilla eläinoikeusliikkeen syntyyn liittyneillä seikoilla voidaan selittää myös neljännen aallon syntyä kokonaisuudessaan. Samalla on kuitenkin muistettava, että kokonaisuudessaan protestiin virtasi myös muihin asiakysymyksiin kiinnittyneitä aktivisteja, ja jokaisella virtauksella oli varmasti myös omat erityiset tulemisensa ehdot.

Protestiaalto prosessina

Suuntaamme tarkastelun jälleen protestiaaltoon itseensä. Protestisyklin ymmärtäminen kehkeytyvänä prosessina on olennaista tulosten tulkinnan kannalta. Olemme tähdentäneet aineistomme keruuaajan, talven 1998–1999 edustavan protestin aallon harjaa, toiminnallisen aktiivisuuden huippuvaihetta. Täsmennämme seuraavaksi tarkemmin tämän vaiheen ominaislaatua suhteessa protestin prosessiin.

Protestiaalto voidaan karkeasti jakaa kolmeen päävaiheeseen: 1) kehkeytymisen vaihe, 2) mobilisaation vaihe, 3) vakiintumisen ja hiipumisen vaihe.

1. Kehkeytymisen vaihe. Protestin kehkeytymisen varhaisvaiheelle oli tyypillistä hajanaisten, usein toisistaan erillisten huolien ilmaantuminen. Huolet koskivat konkreettisia epäkohtia eläinten oikeuksista, ilmasto- ja liikennekysymyksiin, yhtövaltaan, militarismiin ja kolmansien maiden vaikeuksiin. Tyytymättömyydelle oli ominaista vahva moraaliseettinen perusvire, kokemus epäoikeudenmukaisuudesta, mikä pakotti etsimään ongelmien syytä ja myös ratkaisun avaimia. Diagnostinen ja prognostinen kehkeytymisen muodostaminen käynnistyi yhdessä verkostomuodostelmien hahmottumisen myötä. Yhteisissä keskusteluissa ja väittelyissä muodostettiin näkemyksiä siitä, millaiset yhteiskunnalliset voimat tuottavat epätydyttäviä asiantiloja ja kuinka vallitseva poliittinen kenttä toimii niiden suhteen (*diagnostinen tehtävä*). Samalla myös koeltiin eriäviä näkemyksiä toisiaan vasten (kehysten *yhteensovittamisen* tehtävä) ja kehitettiin strategisia näkemyksiä siitä, miten epäkohtien korjaamiseksi pitäisi toimia (*prognostinen tehtävä*). Tällainen työ tuotti nousevan protestiaallon sisäisen julkisuustilan, joka paitsi valmisti protestia laajempaa julkisuuskamppailua varten, myös toimi protestojien itseidentiteetin muokkauspaikkana. Protestoinnissahan on kyse aina myös aluksi enemmän tai vähemmän vain intuitiivisesti tiedostettujen kokemusten käsitteellisestä ja käytännöllisestä työstämisestä.

Varhaisissa verkostoitumisissa työstettyä huolta esiintyi myös näistä verkostoista erillään olleiden yksilöiden mielissä. Tämä voi kertoa paitsi epäkohtien

räikeydestä ja näkyvyydestä, myös siitä, että kulttuuriset suhdanteet kulkivat suuntaan, joka herkisti tiettyjen epäkohtien kokemiseen. Näinhän tapahtui 1970-luvun jälkipuoliskolla, kun laaja pehmeän ajattelun kulttuurinen suhdanne loi herkkyyttä paikallisten ympäristökamppailujen protestiaallolle. Neljännen aallon osalta tällaista herkkyyttä saattoi aiheuttaa tehomatalouden tuottamat epäkohdat, 1990-luvun lama ja nuorisokulttuureissa vahvistuneet omaehtoisuuden vaatimukset ja siihen liittynyt irtaantuminen parlamentarismista.

Jo aallon varhaisvaiheeseen liittyi yrityksiä avata protesti laajempaan julkisuuteen, mutta myöhemmän kehityksen näkökulmasta nämä jäivät lähinnä harjoituksiksi. Verkostot resurssineen eivät olleet vielä kypsyneet ja laajentuneet riittävästi varsinaisen mobilisaation aikaansaamiseksi. Tämän vaiheen aktiot kuitenkin ilmensivät radikaalin etujoukon (tai useammankin) jo muodostuneen. Liike oli kypsynyt asteelle, jossa eniten protestivalmiuksia keränneiden keskuudessa kehiteltiin aktiivisesti toiminnan strategioita ja taktiikoita. Tilanne kypsyi kohti mobilisaatiota, luotiin uusia yhteyksiä ja tultiin tietoisemmiksi siitä, että protestilla on järjestäytyneitä verkostoja laajempi potentiaalisten kannattajien viiteryhmä.

Kehkeytymisvaiheen kehittyneessä tilassa vallitsi jännitteinen asetelma, joka ennusti tulevaa mobilisoitumista. Lopulta oltiin tilanteessa, jolloin ikään kuin vain odotettiin hetkeä, jona protesti murtautuisi laajempaan yhteiskunnalliseen julkisuuteen. Ilmassa oli niin innostusta kuin riskitietoisuuden sävyttämää ahdistusta. Vain laukaiseva tekijä puuttui.

2. Mobilisaation vaihe. Neljännen aallon mobilisaatio tapahtui jännitteisen tilan laukeamisen tuloksena. Varsinainen mobilisaatio voikin alkaa avaintapahtumasta tai avainkonfliktista, jossa räjähdyspisteeseen asti kasautuneet muutospaineet purkautuvat äkillisesti toiminnaksi.

Avaintapahtuman suurta merkitystä kuvastaa se, että siitä muodostuu usein koko liikeaallon symboli, kuten vuoden 1979 Koirjärvi-liikkeestä tai kevään 1995 Pohjanmaan turkistarhaiskuista. Mobilisoitumisen alku on usein myös liikeaallon luovim tai ”konstruktiivisin” vaihe. Latenssivaiheen kypsyminen tiivistyy purkaukseksi, joka on samalla avain tulevaan. Purkautuneet jännitteet johtavat uusiin jännitteisiin tilanteisiin. Vastustajat haastavat liikkeen, jonka puolestaan on vastattava haasteeseen mobilisaation jatkamiseksi. Liikkeen johtajuudet otetaan ja ansaitaan viimeistään tämän vaiheen luovassa strategisessa toiminnassa.

Onnistunut julkinen mobilisaatio saattaa liikkeelle potentiaaliset emotionaalisen energian varastot. Siellä missä on kehkeytynyt herkkyyttä liikkeen asiakysymyksille, mobilisoituminen ikään kuin avaa lopullisesti silmät: yhtäkkiä näyttää ilmeiseltä, että mieltä painaneelle asialle voidaan tehdä jotain. Liikkeen vyöry kerää kannattajia vierivän lumipallon tavoin. Olemassa olevat verkostot sähköistyvät ja uusia ryhmittymiä syntyy. Muodostuu latautunut ja tiheävuorovaikutteinen liikekenttä, jossa toimijat ovat vahvasti tietoisia toisistaan ja jakavat saman emotionaalisen virittyneisyyden tilan. Solidaarisuuden tuntemus on vahva, mikä osaltaan saattaa emotionaaliset energiat liikkeeseen. Toimijoiden keskuudessa vallitsee yleisesti ottaen keskinäisen luottamuksen ilmapiiri, joskin erityisesti

kiistat toimintatavoista ja hyväksytyjä rajoja koettelevat aktiot synnyttävät epäluottamusta radikaalien ja maltillisten välille.

Syntynyt emotionaalinen virittyneisyyden tila on nyt liikeaallon kehityksen sosiaalipsykologinen avaintekijä. Se ilmenee toimijoiden tietoisuudessa eräänlaisena ehdottomuuden tunteena: on tullut hetki muuttaa maailmaa. Nopeasti laajeneva rintama, solidaarisuuden kokemus ja moninkertaisesti lisääntyneet aktiot antavat tunteen siitä, että entisestä objektista tai vain marginaalista huomiota saaneesta ryhmästä on muodostunut muutosvoima, historian tekemisen subjekti. Joskus tämä tuntemus saattaa esiintyä suoranaisena kaikkivoipana kokemuksena siitä, ettei muutoksen mahdollisuudella ole rajoja. Zolberg (1972) kuvaa tällaista vuoden 1968 opiskelijaliikkeen mobilisointutilannetta hulluuden hetkeksi (moment of madness). Tuota kokemusta vahvisti 1960-luvun radikalismille ja vuoden 1968 tilanteelle ominainen optimistinen perussuuntautuneisuus (Brand 1990; Konttinen 1998) ja sen mukainen emansipaatiokokemus.

Voimantunto (tai voimaistuminen) liittyy mobilisaatioksi purkautumisen tuottamaan moraaliseen ja poliittiseen merkityskeskittymään, jolla on niin kognitiivinen kuin emotionaalinenkin ulottuvuutensa. Jasper (1997, 219–221) katsoo mobilisoinnin tuottaman mielihyvän liittyvän yhteisyyden kokemiseen ja moraalisten arvojen realisointiin käytännön toiminnaksi. Collins (1993, 2001) tulkitsee Durkheimilaiseen rituaalisosiologiaan nojaten mielenosoituksiin liittyvien huomiokeskittymien ja fyysisten yhdessäolon tilanteiden tuottavan vahvan ja pal-kitsevan solidaarisuuden tunteen, joka vahvistaa toiminnallisia valmiuksia liikkeen sisällä. Liike vahvistaa tällöin myös sisäistä julkista tilaansa, jonka välityksellä se kurottaa kohti laajempaa yhteiskunnallista keskustelukenttää: aiemmin hajanaisissa verkostoissa koetut epäoikeudenmukaisuudet saavuttavat julkisen aseman ensin liikkeessä, sitten mahdollisesti myös laajemmin yhteiskunnassa. On huomattava, että liikkeen viesti voi olla suunnattu yhteiskunnan valtaryhmien sijaan ensisijaisemmin potentiaalisille kannattajakunnille tai muille marginaaliryhmille, joten valtajulkisuuden mahdollinen torjunta (tunnustuksetta jättäminen) ei välttämättä tukahduta liikettä tai estä sen leviämistä.

Kuvatut kehityskulut tuottavat *kollektiivisen identiteetin*, jolla on siis yhtä hyvin emotionaalinen kuin kognitiivinen ja moraalinen puolensa. Suuri merkitys identiteetin muodostuksessa on mielenosoituksilla ja muilla yhteisillä kokoontumisilla, jotka vahvistavat protestin emotionaalista kokemista, huomion yhteistä keskittymistä liikkeen kysymyksiin ja niiden kautta keskinäisen solidaarisuuden tunteita. Mobilisoinnin avaintapahtumalla näyttää olevan tässä erityinen merkitys.

Mobilisoinnin välitön seuraus on liikkeen asiakyseymysten ja vallitsevan tilanteen entistä intensiivisempi kokeminen ja kognitiivinen työstäminen. Tapah-tumien moninkertaistuminen ja julkisuuden kasvattamat jännitteet haastavat ja suorastaan pakottavat erittelemään tapahtuvaa. Muodostuu tilanne, jossa latenssi-vaiheessa alkanut kehityksenmuutos kiihtyy ja tehdään innovaatioita sekä asiaky-seymysten yhteiskunnallisen hahmottamisen (ongelmia tuottavat yhteiskunnalliset tekijät), poliittisten voimien (poliittiset vastustajat ja mahdolliset liittolaiset) että toimintatapojen suhteen. Liikerintaman sisällä syntyy keskustelua ja väittelyä niin

diagnostisista kuin prognostisistakin kysymyksistä, mikä on suoraan verrannollista kysymysten koettuun tärkeyteen. Näiden käsittelemiseksi liikkeestä nousee omia julkaisuja ja sen aktivistit järjestävät keskustelu- ja luentotilaisuuksia sekä leirejä. Nykyään aivan ratkaisevassa osassa ovat erilaiset sähköpostilistat ja www-sivustot. Tilanne on otollinen uusien ”koulukuntien” synnylle. Vasemmistolaisten ryhmien (maolaiset, trotskilaiset, marxisti-leninistit, sosialistit, sosiaalidemokraatit ja niiden lukuisat fraktiot) kiivaat keskinäiset väittelyt ja valtataistelut olivat ominaisia 1960-luvun lopun radikaalille opiskelijaliikkeelle. 1990-luvun modernisaatiokriittisen protestijakson pienryhmien muodostuminen oli toisenlaista: sille oli ominaista ruohonjuuritason sekä elämäntaparyhmien moninaisuus. Erilaisuutta siedettiin suhteellisen hyvin ja ryhmät kykenivät toimimaan yhteisissä muodostelmissa. Keskeisimmän jakavan kysymyksen muodosti kysymys väkivallan käytöstä, vaikka senkin suhteen vallitsi suhteellisen laajaa asenteellista yhtenevyyttä. Liikkeen sisäinen polarisoituminen väkivallan käytön kysymyksessä on yleinen ilmiö protestisykleissä (Tarrow 1998, 149).

Mobilisaation vaiheelle ominaisten lukuisten ryhmien ja niiden edustamien oppien taustalta voi löytyä suhteellisen samankaltaisia diagnostisia perusmäärittelyjä ongelmallisista yhteiskunnallisista tekijöistä. Tällaisen suhteellisen yhtenäisyyden esiintymisen, kuten ilmeni omassa tutkimuksessamme, voi tulkita viittaukseksi kulttuuriseen kokemistapaan, siis siihen, että protestin kulttuuriset perustat ja keskeinen ”paradigma” ovat kehkeytyneet jo latenssivaiheessa ja osittain sitä ennenkin. Kehkeytyvän kokoavan kehyksen lähteenä voidaankin pitää julkisuuteen murtautuvaa mobilisaatiota laajempia ja sen ”takana” sijaitsevia kulttuurisen tason virtauksia. Tässä yhteydessä saattaisi olla täsmällisempää puhua Snow’n ja Benfordin käyttämän kokoavan kehyksen (master frame) sijasta *metakehyksestä* viittaamaan kulttuuriseen kokemistapaan, joka luo puitteet asiakysymysten määrittelylle. Siinä missä Snow’n ja Benfordin kokoava kehys ottaa huomioon vain tietoisien puolen, metakehyksen käsite ottaisi lukuun myös protestojien jakaman kokemisen tavan, suuntautuneisuuden. Tästä näkökulmasta protestin asiakysymykset ja niihin hahmotellut vastaukset määrittävät kulttuurisen suuntautuneisuuden ja kognitiivisen työstämisen yhteisvaikutuksessa. Tutkimamme protestin tapauksessa mobilisoituminen ehkä tiivistä ja kärjisti protestin yhtenäisyyttä metakehyksen tasolla, vaikka se samalla johti asiakohtaisempien kehystysten lisääntymiseen.

Protestisyklin mobilisoituminen koskee sekä toiminnallisen intensiteetin kasvua että sen tilallisen ulottuvuuden nopeaa laajenemista. ”Tilalla” voidaan viitata tässä paitsi alueelliseen laajenemiseen (protestointi leviää esimerkiksi työpaikkojen ja paikkakuntien välillä), myös poliittiseen tilaan (protesti politisoi useita asiakysymyksiä ja valtaa yhteiskunnallista julkisuutta niiden käsittelemiseksi). Myös toimintarepertuaarit laajenevat (myös Tarrow 1998, 144).

Mobilisaatiovaiheelle ominainen protestikehyksen aseman muutos aktivistien ajattelussa ilmentää eräänlaista *kehysespansiota*. Protestikehyksestä muodostuu ympäröivän yhteiskunnallisen todellisuuden keskeinen hahmottamisen väline aktivisteille. Se valtaa tilaa muilta kehyksiltä, jotka työntyvät taustalle ja palaavat

sieltä mahdollisesti taas todellisuuden hahmottamisen eturintamaan, kun protestin huippusuhdanne laantuu.

Useat neljännen aallon asiakysymykset – markkinoiden globalisoituminen, ilmasto, liikenne, eläinten oikeudet, ihmisoikeudet, kehitysmaakysymykset ym. – olivat kuitenkin kehkeytyneet jo ennen varsinaista mobilisoitumista. Mobilisoituminen saattoi ne selkeämmin yhteen, osaksi samaa protestia. Analyytisesti voidaan puhua *yhdensuuntaisista asiakysymyksistä* ja *liittolaiskysymyksistä*. Protestointi laajenee yhdensuuntaisten asiakysymysten pohjalta siten, että samanlaisia yhteiskunta-analyysin taustaoletuksia sisältäviä kysymyksiä otetaan osaksi yhteistä protestirintamaa. Yhdensuuntaisia asiakysymyksiä olivat neljännessä aallossa selvästi esimerkiksi eläinten ja ihmisten loukatut perusoikeudet. Toiminta eläinoikeusliikkeessä ja Amnesty International -järjestössä sopi samaan alistettujen aseman moraaliseen kehukseen. Niiden kanssa läheisiä asiakysymyksiä olivat myös esimerkiksi toiminta kolmannen maailman kysymysten parissa. Veganismi elämäntapaliikkeenä määrittyi tässä aallossa myös selkeästi protestin peruskehityksessä. Tällaisen ”liikeperheen” luontaisia osa-alueita ovat myös toimiminen rauhanliikkeessä sekä militarismin ja äärioikeistolaisten tendenssien vastustaminen.

Asiapaketti laajenee syklissä lisäksi strategisten liittoumien kautta. Aiemmin erillään toimineet ryhmät lyöttäytyvät yhteen lisätäkseen toiminnan materiaalisia ja sosiaalisia resursseja. Liittoumat tuovat mukanaan protestiin kysymyksenasetteluja, joihin sillä ei muuten olisi välttämättä ollut herkkyyttä. Ajoittaisen ammattiyhdistys-teemojen esiintymistä neljännessä aallossa voinee selittää enemminkin liittolaisuuksien kuin orientaation yhdensuuntaisuuden kautta. Varmasti protestirintamaan ei kuitenkaan hyväksytty sen metakehitykselle vastakkaisia asiakysymyksiä tai liittoumia. Niinpä esimerkiksi oikeistolaisesti sävyttyneeseen luonnonoikeusajatteluun nojaava kovan linjan (hard line) veganismi sai suomalaisessa kentässä jyrkän tuomion 1990-luvun keskusteluissa eikä sen katsottu voivan olla osa yhteistä rintamaa. Kovan linjan veganismi ei tosin lopulta edes rantautunut Suomeen, mutta siihen ulkomailla saatu tuntuma herätti täälläkin periaatteellisen keskustelun eläinoikeusliikkeen sisällä.

Vaikka mobilisoitumisessa taistellaan konkreettisista tavoitteista, tapahtuu siinä myös päinvastaista liikettä, abstrahoitumista ja kokonaisvaltaista sitoutumista liikkeen päämääriin. Mobilisoitumisen jännitteinen kenttä tempaa toimintakykyisiä ja herkkiä ydinaktivisteja kentän pyörteisiin ja lukitsee heitä emotionaalisilla ja moraalisisilla siteillä toimintaan ja tavoitteisiin. Liikkeestä ja sen asiakysymyksistä voi näin tulla joillekin aktivisteille keskeinen elämänsisältö. Protestin ydinaktivistien joukosta kehittyi ”ammattiaktivisteja”, jotka pysyvät todennäköisesti protestiaallon hiivuttuakin kansalaisyhteiskunnan piirissä, kolmannen sektorin projekteissa ja järjestöjen ammatillisissa ja palkatuissa tehtävissä. Emotionaalisen sitoutumisen ja protestoinnissa kertyneiden tietotaitojen lisäksi heitä ajavat tähän myös protestin aikana solmitut sosiaaliset suhteet. Tällainen ”elämäntapapolitisoituminen” on tuttua lukuisista protestisykleistä niin meillä kuin muuallakin (Tarrow 1998, 165–167).

Mobilisaation jännitteet ja aktivistien emotionaalinen sitoutuminen asettavat tehtäväksi toiminnan tehostamisen esimerkiksi verkostojen ja toiminnan koordinaoinnilla. Viimeistään mobilisaatiovaihe synnyttää yleensä voimien kokoamiseen tähtääviä organisaatioita (Oikeutta Elämille ja Maan ystävät -järjestöt sekä Muutoksen kevät -lehti), joita aletaan käyttää välineinä tavoitteiden ajamiseksi.

On mahdollista ja ehkä todennäköistäkin, että radikaalit asenteet esiintyisivät keskimäärin kärjekkäimmillään mobilisoitumisen vaiheessa. Tutkimuksemme tulos yhteiskuntanäkemyksen kärkevyyden yhteydestä radikaaleihin asenteisiin näyttäisi tukevan tätä käsitystä. Mobilisoitumiseen liittyvä kärjekkyyks ja kärjistyminen koskevat protestin merkityskentän kaikkia alueita, substanssikysymysten tärkeyden kokemista, niin diagnostisia kuin prognostisiaakin kysymyksiä.

Tekojen radikaalius tai väkivaltaisuus ei kuitenkaan välttämättä kulje yhtä jalkaa protestiin osallistuvien keskimääräisten asenteiden kanssa. On tutkimustuloksia (Koopmans 1993, 642–645; della Porta 1995, luku 6; Tarrow 1998, 149–150), joiden mukaan väkivaltaiset aktiot usein lisääntyvät protestisyklin myöhemmässä vaiheessa. Tämä voi selittyä sillä, että protestin yleisesti jo laantuessa ja tulosten jäätyä joidenkin mielestä epätydyttäväksi, osa aktivisteista katsoo otteiden koventamisen olevan ainut mahdollisuus saada aikaan muutosta. Osa aktivisteista on vaikea hyväksyä liikehinnän yleistä hiipumista; julkisen huomion vähentyessä muutosta yritetään otteita koventamalla. Myös julkisen vallan liikehinnantään soveltamilla toimintastrategioilla – integroivat/repressoivat strategiat – on merkitystä. Mobilisaation hiipumisen vaiheen väkivaltaisiin aktioihin ryhtyvät ovat lähinnä erillisiä ja usein pieniä ryhmittymiä (Koopmans 1993, 642).

3. Vakiintumisen ja hiipumisen vaihe. Mobilisoitumisen vaiheelle ominaista emotionaalisen latautumisen tilaa on mahdotonta ylläpitää vuosikausia. Laajaan, voimia kuluttavaan toiminnallisuuteen yksinkertaisesti väsyttään. Ehkä tuloksia katsotaan saavutetun ainakin välttävästi. Ehkä toimintaan ajanut ”moraalinen pakko” tulee tyydytetyksi. Protesti alkaa organisoitua muodollisemmin, mikä synnyttää paitsi uutta tehokkuutta, myös rutiinistumisen siemenet. Synnytetty organisaatiot ja niiden rutiinit ottavat vähä vähältä otteensa toimijoista ja pakottavat heidät toistuvien kaavojen noudattamiseen ja entistä muodollisempiin keskinäissuhteisiin. Verkostokenttä menettää alkuperäistä spontaania sähköisyyttään ja intensiteettitään. Osa verkostosta purkautuu kokonaan, osa rutinoituu. Verkoston radikaalein osa suuntaa huomionsa toimintatapojen kärjistämisestä muodollistumisen kritisoimiseen. Nuorisoliikehinnän kohdalla myös muutokset aktivistien elämäntilanteissa vaikuttavat (julkisen) protestoinnin hiipumiseen. Liikkeestä pois jättäytyvät aktivistit kuitenkin todennäköisesti jatkavat liikkeessä omaksumiensa vaatimusten kannattamista yksityisten elämäntilantejensa tasolla.

Vuosien kuluessa julkisuuden valokeilaan työntyy uusia kysymyksiä ja osa mielenkiinnosta siirtyä alkuperäisistä liikekysymyksistä niihin. Hiipumisen taustalta voidaan toisinaan tunnistaa protestia pohjustavan kulttuurisen suhdanteen muutos, joka ei enää vastaa liikehinnän aiempaa yleiskehystä. Näin tapahtui 1970-luvulla, jolloin kulttuuri-ilmaston pehmeneminen saattoi vuosikymmenen alun kovaan

modernisaatioon luottaneen radikalismiin muutamassa vuodessa tuntumaan auttamattoman vanhentuneelta, aikansa eläneeltä ja vastenmieliseltä. Kulttuuri-ilmaston muutoksen näkökulmasta vanhan protestiliikkeen johdon yritykset ylläpitää asemaansa ja palauttaa aloite käsiinsä olivat ennakolta tuomittuja epäonnistumaan. Myös median logiikka vaikuttaa liikkeen muuttumiseen, erityisesti yksittäisten asiakysymysten ja toimintatapojen osalta. Mediahuomion saaminen vaatii jatkuvasti uusien keskustelunavausten tekemistä ja innovatiivisuutta.

Niin ikään liikehännän sisäinen logiikka on altis muutoksille. Hiipumisen vaiheelle on tunnusomaista paitsi toiminta-aktiivisuuden yleinen väheneminen myös kokoavan kehityksen yhtenäisyyden purkautuminen. Se tapahtuu yhtäältä vetäytymisen muodossa. ”Kaikkiin kysymyksiin” vaikuttamisen strategian tilalle astuu erikoistuminen itselle läheisimpiin tehtäväalueisiin. Niiden ympärille kehitellään eriytyneempiä organisaatioita, toimintastrategioita ja kehityksiä. Tapahtuu organisaatioiden toiminnan vakiintumista – institutionaalistumista – ja tähän kytkeytyvää vetäytymistä radikaaleista toimintamuodoista. Samalla kuitenkin saattaa hiipumisen aiheuttaman turhautumisen tuloksena syntyä entistä radikaalimpia pienryhmiä. Niiden toteuttamat väkivaltaiset aktiot puolestaan jouduttavat aallon hiipumista: ihmisiä ehkä vetäytyy väkivallan takia pois protestin piiristä (Koopmans 1993, 645 ja 648). Yhtenäinen kehys höltyy myös uusien asiakysymysten ilmaantuessa julkisuuden ja kansalaisvaikuttamisen kentälle. Uudet asiat vetävät huomiota puoleensa ja johtavat tilanteiden uudelleenmäärittelyyn. Neljännen aallon kohdalla tällaisen käänteen teki vuosituhaten vaihteessa maailmalla noussut globaaliliike, joka saavutti maailmanlaajuisia huomiota ja veti runsaasti aktivisteja mukanaan. Ympäristökysymykset menettivät globaaliliikkeen noustessa vastakulttuurista liikehännää 1990-luvulla laajimmin jäsentäneen asemansa.

Muodonmuutoksia, erikoistumista ja hajautumista

Voidaan arvioida, että neljännen aallon protestiliikehännän huippu ajoittui osapuulleen vuosiin 1995–1998. Sen jälkeen on tapahtunut sekä tasaantumista, vakiintumista, toiminnallisuuden tietynasteista hiipumista ja uudelleen suuntautumista.

Aallon myöhempään muotoutumiseen vaikutti osaltaan globaaliliikehännän aalto 2000-luvun alussa. Osin uusi aalto kasautui 1990-luvun liikehännän ”päälle” imaisten sen piiristä toiminnallisuutta itseensä. Monet 1990-luvulla vaikuttaneet keskeiset verkostot ovat ottaneet asemansa myös 2000-luvun liikehännässä. Aalloilla on myös aatteellista jatkuvuutta. Ylikansallisten yhtiöiden ja organisaatioiden vallan vastustaminen on myös globaaliliikkeen yleiskehystä jäsentävä teema. 2000-luvun liikehännällä on kuitenkin ollut aivan oma kiihkeän mobilisaation vaiheensa, jonka myötä sen toimijaverkostoista on muokkautunut omalaatuinen kokonaisuutensa (Lindholm 2004-05).

Globaaliliikkeen mobilisaation avaintapahtuma oli Seattlen WTO-mielenosoitus vuonna 1999. Tätä seurasivat vappuna 2000 järjestetty globaali kapitalismin vastainen toimintapäivä *Mayday* 2000, Prahan Maailmanpankin kokouksen vastaiset mielenosoitukset syyskuussa 2000 sekä Göteborgin EU-vastahuippukokous ja Genovan G8-kokousta vastustaneet tapahtumat vuonna 2001. Suomalaiset aktivistit ovat kytkeytyneet ”Seattlen liikkeeseen” ja Suomesta on järjestetty kuljetuksia kansainvälisiin suurmielenosoituksiin. Suomessa lähinnä vuosittaiset Kuokkavierasjuhlat eli presidentinlinnan ympäristössä järjestetyt mielenosoitukset sosiaalista epätasa-arvoa vastaan sekä sodanvastaiset mielenosoitukset ovat kytkeytyneet liikeisesti globaaliliikkeen rintamiin.

1990-luvun liikehdintä oli olennaisesti ympäristöliikehdintää, kun taas 2000-luvulle tultaessa ympäristö on jäänyt ajoittain taka-alalle esimerkiksi sodanvastaisen teemojen ja siirtolaiskysymysten noustessa liikehdinnan etualalle. Eläinoikeuskysymys ei ole oikein edes löytänyt sijaansa globaaliliikkeen kokonaisuudesta. 1990-luvulla kylvetyt vapaakaupan ja ylikansallisten elinten kritiikki on syventynyt uuden maailmanjärjestyksen pohinnaksi muutenkin kuin talouden viitekehyksessä. Siinä missä 1990-luvun liikehdintä oli sävyiltään voimakkaan moraalinen, jopa moralistinen, on 2000-luvun liikehdintä saanut myös selkeitä intressipolitiikan muotoja: vaaditaan omia oikeuksia globalisaation viitekehyksessä. Laajemmasta näkökulmasta olisi ehkä mahdollista ymmärtää 1990-luvun alussa virinnyt liikehdintä 2000-luvun globaaliliikkeen alkuna, osana kansainvälisen järjestyksen murrokseen liittyvää kansalaistoimintaa. Valitsemastamme ympäristöliikkeen näkökulmasta on kuitenkin perusteltua tähdentää 1990-protestoinnin ja globaaliliikkeen välistä epäjätkävyyttä.

Anarkistiliike on nykyoloissa hajaantunut ja poistunut näyttämöltä liikehdintää aatteellisesti ja toiminnallisesti organisoivana keskeisenä toimijana. Suomen Anarkistiliitto (SAL) ei ole käytännössä toiminut 1990-luvun puolenvälin jälkeen ja liitto lakkautettiin muodollisestikin vuonna 1998. Eräät muutkin tutkimusajankohdista läheisesti anarkismiin kytkeytyneistä ryhmistä ovat poistuneet näyttämöltä, muun muassa Peppi ja Solidaarisuus. Anarkistien keskeisinä medioina toimineista Kapinatyöläinen ja Kaurapuuro-lehdistä vain ensin mainittua julkaistaan yhä vuonna 2004. Anarkismin aatteellisia näkökohtia tunnustavia toimii toki edelleen aktiivisesti, mutta 1990-lukua harvemmin anarkismi-nimikkeen omaavissa järjestöissä. Eräs merkittävä siirtymä tapahtui, kun valkohaalariliike tuli Suomeen. Osa anarkisteista lähti mukaan sen toimintaan ja omaksui Suomessa aiemmin vain vähän tunnettuja ”autonomimarkxilaisia” painotuksia.

Eläinoikeusliike eli jonkinlaista suvantovaihetta protestin korkeasuhdanteen jälkeen. Uuden vuosituhannen alussa liike on jälleen koonnut rivejään ja nostanut päätään, nyt kuitenkin suhteellisen erillisenä toimijana. Rivitoimijoissa on paljon uusia aktivisteja. Vahvan moraalisen suuntautuneisuutensa vuoksi eläinoikeusliike mobilisoi edelleen nuoria ja se näyttää kykenevän elämään ”omaa elämäänsä” laajemman yhteiskunnallisen protestiliikkeen ja mediamielenkiinnon suhdanteista piittaamatta.

Neljännän aallon suurin järjestö Maan ystävät ei ole globaaliliikkeen tulemisen jälkeen kyennyt toimimaan entisenlaisena yleisjärjestönä ja sen laajeneminen näyttää pysähtyneen. Uutta kokoavaa järjestöä ei ole syntynyt, vaan globaaliliike on eriytynyt useaan ryhmittymään. Attac ja Tottelemattomien verkosto lienevät merkittävimmät uudet tulokkaat. (Näistä jälkimmäinen on tosin jo hajautettu.) Lisäksi kentälle on palannut monia perinteisen vasemmiston toimijoita. Rauhanliike on saanut jälleen uutta nostetta osana laajempaa sodanvastaista liikehdintää.

Ei ole myöskään syntynyt uutta Muutoksen Kevään kaltaista kokoavaa keskusteluforumia. Vaikuttava tietotoimisto (<http://vaikuttava.net>) kokosi jossain määrin keskustelua Göteborgin ja Genovan protestien aikana ja laajalevikkinen Voima-lehti on myös toiminut globalisaatiokriittisten artikkeleiden foorumina. Leimallista tilanteelle on kuitenkin keskustelun hajautuminen ryhmittymien omiin julkaisuihin. Globaaliliikehdintä onkin protestiaalltona jopa hajautuneempi ilmiö kuin 1990-luvun liikehdintä.

Ylikansallisten instituutioiden (WTO, IMF, Maailmanpankki) harjoittaman politiikan kritiikin lisäksi globalisaatiokriittisissä liikeryhmissä on kampanjoitu hyvinvointivaltion ja kansallisen itsemääräämisoikeuden säilyttämisen puolesta (esimerkiksi Pro Koskenkorva), ylikansallisia sotia ja sotavoimia vastaan (Afganistan, Palestiina, Irak, Nato), rasismia ja fasismia vastaan sekä siirtolaisten oikeuksien puolesta (esim. No Border -kampanja, AFA). Globalisaatiokriittisistä ryhmistä osa puolustaa kansallisvaltiota ja sen puitteissa toimivaa parlamentarismia ja hyvinvointivaltiota, toiset taas painottavat ylikansallisen kansalaisyhteiskunnan luomista, suoraa demokratiaa sekä taattuun toimeentuloon liittyviä ratkaisuja EU:n puitteissa. Voisi sanoa, että siinä missä 1990-luvun ”ekoanarkistisessa” vaiheessa keskeinen ryhmä erottava jako tapahtui toimintatapoja (ekotaasit) koskevan keskustelun alueella, nyt se tapahtuu kansallista ja globaalia koskevan keskustelun puitteissa. 2000-luvun liikehdintä ei niin ikään ole enää yhtä puoluevihamielistä ja sukupolvisidonnaista kuin 1990-luvun protestointi. Liikehdinnällä on kytköksiä ainakin vasemmistupuolueisiin ja vihreisiin. Liikehdinnästä itsestään on tullut entistäkin globaalimpaa; huippukokousten ympärille järjestetyt suurmielenosoitukset ovat koonneet kansainvälistä liikerintamaa.

Emme ole määritelleet tutkimuksemme tavoitteeksi liikehdinnän yhteiskunnallisen merkityksen tai vaikutusten erittelyä. Esitämme kuitenkin lyhyen arvion tästä edelleenkin keskeneräisestä asiasta.

Yhteiskunnallisissa liikkeissä on kysymys yhtäältä yhteiskunnalle suunnatusta viestistä ja toisaalta toimijoiden intressien ja moraalisten näkemysten ajamisesta toteutuvaksi käytännöksi. Liikkeet nousevat yhteiskunnallisista ja kulttuurisista ristiriidoista ja jännitteistä tuoden pintaan piileviä konflikteja ja esittäen haasteita yhteiskunnan kehitykselle. Eritoten niin sanotut uudet yhteiskunnalliset liikkeet haastavat vakiintuneita instituutioita sekä niiden edustamia arvoja ja uskomuksia. Aalloiksi tai sykleiksi tiheytyneet protestit edustavat liikehdinnän intensiivisimpiä vaiheita, joissa ”tosiasioiden tunnustamisen” logiikan sijaan astuu ”tosiasioiden muuttamisen” logiikka. ”Epärealistisuus” on usein liikkeiden synnyn lähtötila. Liikkeen aktivistit elävät muutosta myös liikkeessä itsessään; tavoitteita pannaan

toimeen liikkeen omissa käytännöissä. Liikkeet ikään kuin avaavat toteutuneen yhteiskunnallisen järjestyksen rinnalle mahdollisen ulottuvuuden, kuten Jussi Vähämäki (1997, 205–206 ja 219) on kirjoittanut.

On selvää, että 1990-luvun uuden polven protesti ei johtanut huomattaviin (ainakaan välittömiin) institutionaalisiin muutoksiin. Protesti herätti kuitenkin laajan julkisen keskustelun turkis- ja muiden tuotantoeläinten olosuhteista sekä eläinsuojelukysymyksistä ylipäätään. Protesti antoi impulssin keskustelulle eläinten oikeuksista ja veganismista. Osaltaan se myös vauhditti keskustelua globalisaation ja uusliberalismin kysymyksistä. Erityisesti eläinoikeusliikkeen ja veganismin osalta neljännen aallon merkitys muistuttaa 1970-luvun taitteen ympäristöherätystä, joka toi ympäristökysymykset ensimmäistä kertaa julkisen keskustelun kentälle. Pertti Rammikko (2003, 126) onkin pannut merkille yhtäläisyydet näiden protestijaksojen välillä ja ennustanut samankaltaisia seurausvaikutuksia:

Eläinoikeusliikkeen synnyttämän keskustelun kohdalla on parhaillaan tapahtumassa sama ilmiö kuin 30 vuotta sitten ympäristöpolitiikan ja vähän myöhemmin metsäkysymysten kohdalla: kansalaisten huoli ja liikehdintä vaikuttavat poliittiseen ja taloudelliseen päätöksentekoon ja johtavat institutionaalisiin muutoksiin. Ympäristöliikkeet ovat olleet ajankohtaisten ongelmien herätyskelloja, jotka ovat nostaneet esiin uusia kysymyksiä, jotka ovat sitten siirtyneet muun yhteiskunnan käsiteltäviksi. Eläinkysymys on parhaillaan siirtymässä Euroopan unionin ja muun suunnittelu- ja päätöksentekokoneiston piiriin. Ilmeisesti lähivuosina on syntymässä uusi yhteiskuntapolitiikan lohko, eläinpolitiikka. Tällä hetkellä käydään eläinkysymyksistä hyvin samanlaista keskustelua kuin 1970-luvun alussa ympäristöasioista. Esimerkiksi vaaditaan eläinsuojeluasioille perustettavaksi valtionhallintoon omaa yksikköä ja eläinsuojelun siirtämistä pois maa- ja metsätalousministeriön vastuulta, koska se on suuntautunut eläinten hyötykäytön edistämiseen. Perustetaankohan Suomeen vuonna 2013 eläinministeriö, samalla kun vietetään ympäristöministeriön perustamisen 30-juhlavuotta?

Yhteiskunnallisen liikehdinnän ja ympäristöprotestin historia on osoittanut, että etenkin syklinomaiset protestien tihentymät jättävät vaikutuksensa tulevaan liikehdintään. Ne elävät ikään kuin uusien tilanteiden ja olosuhteiden muokkaamina muistikerroksina tulevissa protesteissa. Neljännen aallon entistä voimallisempi henkilökohtaisen politisointi, henkilökohtaiseen toimintaan velvoittava DIY-periaate ja toiminnan epämuodollisuus voidaankin ymmärtää viesteiksi kansalaisyhteiskunnan suuntaan. Veganismin (ja kasvisyönnin) yleistyminen nuorison keskuudessa osoittaa viestin saavuttaneen vastaanottavan maaperän. Merkkejä on nähtävissä myös siitä, että protestin avaamalla entistä poliittisemmalla kuluttajakulttuurilla olisi elävä tulevaisuus. Nähtäväksi jää, muodostuuko protestin irtiotto kansallisesta mielenosoituskulttuurista pysyvämmäksi ilmiöksi ja juurtuuko lailisuusnormista etääntynyt liikehdintä kansainvälistyvään Suomeen.

Aalloista aallokkoon?

Olemme argumentoineet, että tutkimamme protesti sisälsi ainutkertaisia piirteitä, mutta sijoittui myös laajempaan yhteiskunnallisten liikkeiden ”perheeseen” sekä jo vuosikymmeniä toteutuneeseen liikehännän aaltoliikkeeseen. Protesti oli osa ympäristöliikehännän jatkumoa, mutta siihen sisältyi olennaisesti myös yleisiä antikapitalistisen ja modernisaatiokriittisen liikehännän, kuten myös kasvissyöntikulttuurin elementtejä. Sosiologisesta näkökulmasta 1990-luvun protesti edusti sen kaltaista yhteiskunnallista liikehännää, jonka ominaisia piirteitä erityisesti uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimusperinne on eritellyt. Toiminta oli arvorationaalista ja yleisen hyvän näkökohtia painottavaa enemmän kuin ryhmä- tai luokkakohtaisten etujen tavoittelua. Protesti tähtäsi pitkälti uusien kulttuurimerkitysten tuottamiseen. (Media)julkisuus oli sen olennainen taistelutanner. Oma elämäntapa otettiin niin väärittäjien käytäntöjen kokeilukentäksi kuin myös poliittisen vaikuttamisen välineeksi.

Olemme myös huomauttaneet, että monia samanlaisia piirteitä voidaan löytää myös niin sanotuista vanhoista liikkeistä. Muodostivathan työväenjärjestöt kultakautenaan jäsenilleen kokonaisvaltaisen elämisen ja kasvun paikan urheilu- ja kulttuuri- ja muine vapaa-ajan rientoineen. Vanhoissakin liikkeissä saatettiin siis toteuttaa todellista elämäntapa-aktivismia ja identiteetin rakentamista. Myös vanhojen liikkeiden päämäärät ovat aineellisten etunäkökohtien ohella olleet arvorationaalisia, joskin nuo päämäärät ovat vuosikymmenten kuluessa menettäneet alkukauden selkeyttä ja tunneintensiteettiään. Lisäksi on viitattu siihen, että elinkaarensa myöhemmissä vaiheissa uudet liikkeet ovat saaneet vanhojen liikkeiden piirteitä: niissä on tapahtunut institutionalisoitumista, professionalisoitumista ja byrokratisoitumista.

Mikäli uusien ja vanhojen liikkeiden välisiä eroja halutaan tähdentää on tarkastelukulma mielestämme siirrettävä yksittäisten piirteiden vertailusta liikkeiden kokonaisvaltaiseen yhteiskuntasuuntautuneisuuteen. Tutkimuksessamme olemme esittäneet, että olennainen esiin nouseva ero on tällöin suhtautuminen modernisaatioon. Tietenkin modernia kulttuuria on kyseenalaistettu myös esimerkiksi vanhoissa uskonnollisissa liikkeissä. Kuitenkin modernin kauden ydinliikkeissä, kuten työväenliikkeessä ja liberaaleissa poliittisissa liikkeissä juuri modernin rakentaminen on ollut ydinteema. Tuo tavoite näyttäytyy puhtaana työväenliikkeiden rakentamisen symboleissa kuten vasaroissa, alasimissa ja savua syökseissä tehtaanpiippusymboleissa. Hyvinvoinnin aineellisten perustojen rakentaminen, teollistuminen ja talouskasvu kansallisvaltion puitteissa ovat modernin kauden proaktiivisten (erotuksena reaktiivisista, nostalgisista liikkeistä) liikkeiden ja niiden synnyttämien yhteiskunnallisten instituutioiden keskeisiä merkityksiä. Lukuisille viime vuosikymmeninä kehkeytyneille liikkeille puolestaan on ominaista vähintäänkin vieraus markkinalogiikkaa ja instituutioiden kasvu- ja tehokkuustavoitteita sekä valtiokeskeistä yhteiskuntajärjestystä kohtaan.

Modernisaatiokriittisiä poliittisluontoisia liikehännäaaltoja on esiintynyt länsimaissa lähes puolentoista vuosisadan ajan (Brand 1990), joten perustavasti

uudesta ilmiöstä ei tässäkään ole kysymys. Meidän aikanamme modernin joutuminen kritiikin kohteeksi voidaan ymmärtää seuraukseksi modernin itsensä kypsymisestä tai kärjistymisestä, kuten Ulrich Beck asian ilmaisee. Markkinat ovat läsnä lähes kaikkialla asettaen ihmisiä ja muita luontokappaleita tavaran asemaan. Vastavoimana esiin työntyy yhteiskunnan ”tavaramuotoistumisen” kyseenalaistavia liikkeitä.

Uusien liikkeiden ominaislaatu voidaan tarkentaa kiinnittämällä huomiota eräisiin nykyliikkeissä vahvistuviin piirteisiin. Sellaisia ovat ennen kaikkea koulutetun ja urbaanin väestöosan kasvava osuus liikkeiden osallistujissa, uusien kommunikaatioteknologioiden hyödyntäminen ja niiden tukema verkostomainen organisoituminen. Mario Diani (2000) on eritellyt kiinnostavasti tällaisten seikkojen merkitystä. Diani käyttää hyväkseen Stein Rokkanin ja Georg Simmelin teoretisointeja ja esittää, että myöhäismodernissa urbanisoituvassa yhteiskunnassa yhteiskunnan aiemmille kehitysvaiheille tyypillisten *samankeskeisten verkostojen* (concentric networks) rinnalle on kehittynyt vahvistuva *hajarakenteisten verkostojen* (intersecting networks) tyyppi. Samankeskeisillä verkostoilla Diani tarkoittaa että jäsenyys yhdessä (pää)ryhmässä määrittää olennaisesti muita ryhmäjäsenyyksiä. Eri ryhmiin kuuluva yksilö esiintyy niissä keskeisen ryhmänsä edustajana, ei niinkään vapaasti valintoja tekevänä yksilönä. Vapaaehtoisjärjestöt (voluntary associations), joihin liitytään ja joissa toimitaan yksilöllisin motiivi perustein, ovat tulleet osaksi yhteiskuntaa varsinaisesti vasta modernisaation myötä. Tällaisten ryhmien lisääntyessä yksilöiden ryhmiin kuulumisen mahdolliset kombinaatiot lisääntyvät. Yksilö myös joutuu valitsemaan ”kilpailevien” ryhmien väliltä ne ryhmät, joiden jäsenyyksiin ja moraalisiin velvoitteisiin hän haluaa sitoutua. Vallinnoillaan hän muokkaa samalla persoonallisuuttaan. Samankeskeisten verkostojen edustaman tiukan kollektiivisen suuntautuneisuuden sijasta hajarakenteisessa osallistumistyyppissä yksilöllisyys vahvistuu omakohtaisten ryhmävalintojen ja sitoumusten seurauksena.

Modernin kauden puoluepoliittiset jaot edustavat Dianin mielestä tyypillisesti samankeskeistä verkostomuotoa. Yrittäessään taata valitsi joidensa uskollisuuden modernin kauden poliittiset (myös esimerkiksi uskonnolliset) ryhmät ovat aktiivisesti koettaneet vetää rajoja kilpaileviin ryhmiin muun muassa kehittämällä omia alakulttuurejaan. Niiden eturyhmäluonne jo sinänsäkin merkitsee jäsenkunnan valikoituvuutta tietyistä sosiaalisista kerroksista.

Diani siis asettaa kysymyksen uusien liikkeiden uutuudesta suhteessa modernin kauden samankeskeisiin verkostoihin. Onko syntynyt sellaisia uusia ryhmiä, jotka rikkovat vanhoja samankeskeisiin verkostoihin perustuvia jakoja ja jotka edustavat hajarakenteista osallistumis- ja verkostotyyppiä? Onko ulkopuolelleen sulkevien (exclusive) verkostojen vastakohdaksi syntynyt erilaisista väestöpiireistä ja ryhmistä mukaansa kokoavia (inclusive) ryhmiä ja verkostomuodostumia?

Diani katsoo, että samankeskeisten verkostojen löystyminen ja hajaverkostojen yleistyminen ovat myöhäismodernille yhteiskunnalle ominaisia ilmiöitä. Osallistujia eri väestökerrostumista ja ryhmistä kokoavista verkostoista on nykyisin paljon esimerkkejä. Naisten tiedostamisryhmät, paikalliset ympäristöryhmät ja

ihmisoikeusryhmät ja niiden yleistyminen 1970-luvulta lähtien edustavat hänen mukaansa kokoavaa osallistumista vastakohtana poissulkevalle osallistumismuodolle. Nämä ryhmät ottavat toimintaansa ihmisiä vanhoista poliittisista jaoista riippumatta, niiden ulkoa ja niiden piiristä. Ne etsivät myös liittolaisia vanhoista jaoista piittaamatta. Tällaisten, perinteistä jaoista erillisten uusien ryhmien yleistymisen pani merkille jo kaupunkiliikkeiden teoreetikko Manuel Castells 1980-luvun alussa (Castells 1983). Kehkeytyvä uusien liikkeiden teoriaperinne oli jo häntä ennen havainnut näiden liikkeiden yhdeksi ominaispiirteeksi sen, että ne rikkovat vanhoja poliittisia jakoja ja kokoavat toimijoita niistä riippumatta.

Hajarakenteisten verkostojen synty on ymmärrettävä yhteydessä mainittuihin tendensseihin – urbanisoitumiseen, koulutetun keskiluokan vahvistumiseen ja uusiin kommunikaatioteknologioihin. Opiskelijat ja koulutettu keskiluokka edustavat paikallisuudesta ja traditioista irtautumista muun muassa siinä merkityksessä, että niiden edustajien on helppo luoda yksilöllisiin valintoihin perustuvia ryhmäjäsennyksiä opiskeluympäristönsä perustalta. Koulutuksen antamat valmiudet ja status tekevät helpoksi liittymisen uusiin ryhmiin. Koulutus tukee myös valmiuksia käyttää uusia medioita sekä tiedon hankkimisen ja julkisuuden tuottamisen että järjestäytymisen välineinä. Urbanin ympäristön osallistumismahdollisuuksien moninaisuus ja sosiaalisten yhdenmukaisuusvaatimusten väljyys tukevat erilaisia ryhmäjäsennyksiä. Osallistumisen yksilöllistyminen merkitsee myös helppoutta irrottautua ryhmistä. Aiemmin keskiössä olleet asiakysymykset ehkä menettävät entistä nopeammin kiinnostavuuttaan ja pysyviksi tarkoitettujen organisaatioiden rinnalla yleistyvät jo alun perin väliaikaisiksi tarkoitettujen projektityyppiset ryhmät. Kulttuuriset suhdanteet voivat vaikuttaa liikehdintään entistä välittömämmin ja nopeatempoisemmin.

Osallistumisen yksilöllistymisen näkökulmasta näyttää siltä, että osallistujien ryhmäkohtaiset identiteetit ovat uusissa liikkeissä selvästi vanhoja liikkeitä heikompia sikäli kuin kysymys on ryhmäjäsennydestä ja samaistumisesta ryhmään. Samaistuminen näyttäisi uusissa liikkeissä tapahtuvan nykyisin ryhmää yleisemmällä, kulttuurisella ja yhteiskunnallisen suuntautuneisuuden tasolla. Se on toisin sanoen samaistumista protestoinnin laajempaan kehykseen. Pääasiassa sitä ilmentää tutkimuksemme osoittama yleinen moniasia-toimijuus; oikeudenmukaisuuden teema tai kehys aktualisoi ongelmia monella yhteiskuntaelämän alueella. Samansuuntaisesti argumenttimme kanssa Pertti Lappalainen (2002) kehittelee rakenteiden fragmentoitumiseen viitaten poliittisen tyylin käsitettä identiteetin käsitteen yhteydessä. Michel Maffessoli (1995) puolestaan puhuu heikkoa ja väliaikaista ryhmäkiinnittymistä ilmentävistä elämäntyylikulttuureista ja uusheimoista. Tutkimamme protestin ja uusien liikkeiden osalta yleisemminkin on syytä kuitenkin tähdentää poliittis-moraalisten valintojen merkitystä, mikä erottaa protestiryhmät kevyistä kulutustyyliiryhmistä. Avoimeen protestiin johtavat moraaliset valinnat ilmentävät korkeamman asteen sitoumuksia vaikkapa nuotia edustaviin kulutustyylivalintoihin nähden.

Neljäs aalto oli moraalinen ja kulttuurisesti suuntautunut protesti, jonka retoriikka korosti yleistä hyvää ja ”toisten” huomioonottamista (vaikka tietenkin

suuntautui samalla suuryritysten ja tehotuotannon edustajia ym. vihollisia vastaan). Osallistumisen hajarakenteista organisoitumista ja sen edustamaa rationaliteetin mallia vasten tarkasteltuna voidaan samalla esittää, että liikehdintä ei suuntautunut, ainakaan perustavasti, toimijoidensa intressejä vastaan. Neljäs aalto ei ollut ensisijaisesti intressisidonnaista, vaan moraalista protestointia, mutta se saattoi toki olla intressisidonnaista siinä mielessä, että se oli linjassa toimijoidensa yhteiskunnallisten etunäkökohtien kanssa. Toimijat eivät suoranaisesti ajaneet intressejään liikehdinnän kautta, mutta tuskin toimivat myöskään etujensa vastaisesti. Neljännen aallon toimijat tulivat pääosin pitkälle koulutetuista ja urbaaneista väestöosista, joiden etunäkökohtia ympäristöarvot ja eläinten oikeudet eivät uhkaa. Moraalisetkaan protestit eivät ole *niin* vahvasti vapaita intressisidonnaisuuksista kuin uusien liikkeiden tutkimusperinne toisinaan saattaa ymmärtää.

Edellinen voidaan muotoilla myös väittämäksi, jonka mukaan neljäs aalto oli sellaisen väestöosan liikehdintää, jonka elämänmuodolle niin ympäristöarvot, eläinten oikeudet sekä yleinen toisten huomioonottaminen ja yhteiskunnallisten suhteiden esineellistymisen kritiikki (ylipäätään eettinen suuntautuminen) kuin hajarakenteinen ja medioitunut toimintatyylit ovat sopivia asioita. Tällainen elämänmuoto nousee yhteiskunnan urbanisoitumisen ja keskiluokkaistumisen tendensseistä, mutta se lienee järkevää kytkeä laajemmin yhteiskunnan jälkiteollistumisen eli niin sanotun uuden talouden kehittymisen viitekehykseen. Uudella taloudella viittaamme tässä verkostotalouteen, joka korostaa muun muassa yhteistyötä (esim. tiimityötä) ja kommunikaatiota sekä palveluhenkisyyttä ja tuotteiden kulttuurista ulottuvuutta (esim. näytävyyttä ja brändiä). Uusi talous edustaa siten muun muassa hajarakenteisten verkostojen taloutta. Tällaista taustaa vasten neljännen aallon voi ajatella irtiotoksi moderniteetista – sen valtio, markkinatalous- ja teollisuuskeskeisestä normatiivisesta järjestyksestä – ja avaukseksi kohti jälkiteollista yhteiskuntaa. Tällaisena avauksena protesti ei sisältänyt, ainakaan artikuloitulla tasolla tai kovin vahvassa mielessä, intressisidonnaista taistelua jälkiteollistumisen sisällöstä. Tällainen kamppailu on mahdollisesti voimistunut neljättä aaltoa seuranneessa globaaliliikehdinnän vaiheessa, joka onkin nähäksemme ollut neljättä aaltoa selvemmin intressiorientoitunutta protestointia (esim. kamppailua hyvinvointipalvelujen turvaamisen ja päätkätyöläisten oikeuksien puolesta).

Kuvaamamme tendenssit – osallistumisen rakenteellinen muutos, urbanisoituminen ja keskiluokkaistuminen sekä uusi kommunikaatioteknologia – yhdessä saattavat merkitä muutosta syklien esiintymisen tavassa. Vaikka aaltojen välillä on esiintynyt jatkuvuutta 1960-luvulta lähtien – jonkin verran samojen toimijoiden osallistumisen, mutta suuremmissa määrin kulttuurisen oppimisen ja laajan yleiskehityksen merkityksissä – syklit ovat 1990-luvulla ja uuden vuosituhannen alussa syntyneet ja limittyneet aiempaa suuremmissa määrin toistensa päälle. Niinpä kolmannen aallon tuomat metsäprotestit ovat jatkuneet yhä. Globalisaatiokriittinen liike virisi Suomessa osittain neljännen aallon uumenista. Neljännestä aallosta on myös siirtynyt toimijoita globalisaatiokriittiseen aaltoon ja sen mielenosoituksiin. Samalla protestiaktiot ovat entistä pistemäisempiä ja kampanjat projektiluontoisempia, kuten aiemmin olemme tuoneet ilmi.

Aiemmin melko säännöllinen aaltoliike saattaa siis olla kehkeytymässä ilmi-
öksi, jota voidaan kuvata paremmin aallokko-metaforalla. Vakiintunut poliitti-
nen järjestelmä olisi siten saamassa rinnalleen myrskyksi yltyvissä puhureissa
yllätyksellisesti ryöpsähtelevän vasta-aallokon, jonka voimasta tuo järjestelmä
joutuu toisinaan tutkimaan kurssiaan, korjaamaan kulkuaan ja jopa etsimään
kulkukelpoisempia väyliä.

Viitteet

- ¹ Yksi osoitus asetelman muutoksesta on vuonna 1995 julkaistu asennemittaus, jonka mu-
kaan kansallinen yhtenäisyys oli horjumassa siten, että kaupunki-maaseutu-suhteeseen
oli tullut vastakkaisuutta: kaupunki- ja maaseutuväestön etunäkökohdat osoittivat selviä
kärjistymisen merkkejä (Epävarmuuden aika 1995, 13). Euroopan Unioniin liittyminen
on ilmeisesti vahvistanut asetelmia, ainakin siten, että maatalouden piirissä toimivat
kokevat asemansa entistä uhatummiksi.

LUETTELO TAULUKOISTA, KUVIOISTA JA KAAVIOISTA

Taulukko 1. Missä järjestöissä aktivistit toimivat? Protestin 15 keskeisintä järjestöä osallistumisen ilmaisemana
sivu 35

Kuvio 1. Aktivistien sukupuoli ja ikä talvella 1998/99
sivu 54

Taulukko 2. Aktivistien asuinympäristö sukupuolen mukaan
sivu 56

Taulukko 3. Aktivistien kasvuympäristö sukupuolen mukaan
sivu 57

Taulukko 4. Aktivistien ammattiasema sukupuolen mukaan
sivu 59

Kuvio 2. ●piskelevien aktivistien opiskelulaitokset sukupuolen mukaan
sivu 60

Taulukko 5. ●piskelevien aktivistien koulutusala
sivu 61

Kuvio 3. ●sallistumisen kirjo
sivu 68

Taulukko 6. Neljännen aallon aktivistien järjestötoiminnan alueet
sivu 70

Taulukko 7. Eräiden järjestöjen nauttima arvostus
sivu 73

Taulukko 8. Varauksellisen suhtautumisen kohteet
sivu 76

Kuvio 4. Yhteiskunnan kehittämisen pitäisi lähteä...
sivu 79

Kuvio 5. Yhteiskunnallinen ajatteluni edustaa...
sivu 80

Kuvio 6. Voiton maksimoimiseen pyrkivä talouselämä johtaa...
sivu 81

Kuvio 7. Kannatan yhteiskuntakehityksessä...
sivu 82

- Kuvio 8. Ympäristöongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan ennen muuta...
sivu 83
- Kuvio 9. Ympäristön tilaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi
tarvitaan ennen kaikkea...
sivu 83
- Taulukko 9. Toiminta-alueet sukupuolen ja iän mukaan
sivu 93
- Kuvio 10. Yhteiskuntanäkemys sukupuolen mukaan
sivu 94
- Kuvio 11. Yhteiskuntanäkemys ikäryhmien mukaan
sivu 95
- Taulukko 10. Yhteiskuntanäkemyksen kärkevyys toimintasektoreittain
sivu 96
- Taulukko 11. Yhteiskuntanäkemys järjestöittäin
sivu 98
- Kuvio 12. Kasvissyönti ja veganismi näytteessä
sivu 104
- Kuvio 13. Vegetaristit ja vegaanit ikäluokittain
sivu 106
- Kuvio 14. Vegetaristit ja vegaanit sukupuolen mukaan
sivu 107
- Kuvio 15. Vegaanien ja kasvissyöjien osallistumisen kirjo
aallon järjestöjen ja ryhmien osalta
sivu 108
- Taulukko 12. Vegaanien ja vegetaristien osuudet eri toimintasektoreilla
sivu 109
- Kuvio 16. Kasvissyönti elämäntapana ja yhteiskuntanäkemyksen kärkevyys
sivu 110
- Taulukko 13. Osallistumisen kirjo: aallon järjestöt
sivu 124
- Taulukko 14. Toiminta-alueiden vahvimmat keskinäiset sidokset toimijoiden
osallistumista kuvaavien korrelaatioiden ilmaisemana
sivu 125
- Kaavio 1. Tiheiden toimijayhteyksien verkostosektori
sivu 126
- Kaavio 2. Anarkistien tiheiden toimijayhteyksien verkostorypäs
sivu 127
- Taulukko 15. Anarkistien ja muiden osallistuminen eri toiminta-alueille
sivu 128
- Kaavio 3. Maan ystävien vahvojen toimijayhteyksien verkosto
sivu 129

- Kaavio 4. Vegaaniliiton kolmikantaverkosto
sivu 129
- Kaavio 5. Doodon ja Suomen luonnonsuojeluliiton toimijayhteys
sivu 130
- Kuvio 17. Koko väestön, Suomen luonnonsuojeluliiton ja neljännen aallon aktivistien
käsitykset turkistarhauksesta
sivu 141
- Kuvio 18. Koko väestön, Suomen luonnonsuojeluliiton ja neljännen aallon aktivistien
käsitykset eläinaktivistien suorasta toiminnasta
sivu 142
- Kuvio 19. Hyväksyykö ekotaasit, sukupuolen mukaan
sivu 144
- Kuvio 20. Hyväksyykö ekotaasit, iän mukaan
sivu 145
- Kuvio 21. Hyväksyttävän toiminnan rajat ikäryhmittäin
sivu 146
- Kuvio 22. Osallistumisaktiivisuus (kirjo) ja suoran toiminnan radikaalius
sivu 148
- Taulukko 16. Osallistumisen alue ja toiminnan radikaalius
sivu 149
- Kuvio 23. Kasvissyönti elämäntapana ja toiminnan radikaalius
sivu 151
- Kuvio 24. Yhteiskuntanäkemyks ja suoran toiminnan radikaalius
sivu 152
- Taulukko 17. Yhteiskuntanäkemyksen ulottuvuuksien suhteet toiminnan radikaaliuteen
sivu 154
- Kaavio 6. Neljännen aallon maltilliset ja radikaalit
sivu 156
- Taulukko 18. Tärkein suomalainen ympäristökamppailu
sivu 162
- Kaavio 7. Ympäristöliikkeen protestijaksojen luonnehdinta
sivu 177

LIITTEET

Liite 1. Lisätietoja näytteestä

Mukana on uuden aallon ryhmien (muodollisia/maksavia) jäseniä, mutta myös sellaisia ei-jäseniä, jotka osallistuvat ryhmien toimintaan tai joihinkin projekteihin. Aineistossa on hyvin mahdollisesti myös muutamia sellaisia, jotka ovat olleet käymässä ryhmän tai järjestön kokoontumisessa vain ryhmän toiminnan periaatteisiin tutustuakseen. Voimme kuitenkin olettaa, että tällaisten satunnaisten matkalaisten motivaatio vastata ”aktivistikyselyyn” on ollut muita alhaisempi.

Kokoontumisten ajateltiin tarjoavan otollisen aineistonkeruumahdollisuuden muun muassa siitä syystä, että näin ei tarvittaisi aktivistien henkilö- ja osoitetietoja. Anonymiteetin säilyttäminen katsottiin tärkeäksi paitsi tutkimusetiikan kannalta, myös tutkimusstrategisesti: sen arveltiin nostavan aktivistien motivaatiota osallistua tutkimuksen tiedonhankintaan. Tiedonhankintatapa asetti samalla tiettyjä rajoituksia aineistonkeruulle. Lomake suunniteltiin sellaiseksi, että se oli mahdollista täyttää heti kokoontumisen aikana ja palauttaa samassa yhteydessä tutkijalle. Lomake ei siis voinut olla kovin laaja. Sen kysymykset eivät myöskään saaneet olla vaikeita, vaan esimerkiksi kaiken pyydetävän tiedon tuli olla vastaajien hallussa kyselytilanteessa. Kysely ei voinut sisältää laajoja avoimia kysymyksiä. Kysymykset olivatkin pitkälle strukturoituja ja lomakkeessa käytettiin vain vähän ja suhteellisen helppoja avoimia kysymyksiä. Palautetut lomakkeet täytettiinkin yleensä kauttaaltaan, mikä kertoo siitä, että kysely toimi näiltä osin.

Koska tutkimuksen kohde muodostaa epämuodollisen ja moninaisen kokonaisuuden, päätettiin aineistokeruussa olla joustavia ja toimia käytännön ehdot huomioon ottaen. Lisäksi ei ollut takeita siitä, että kriittistä ja jännitteistä suhdetta ”viralliseen yhteiskuntaan” edustava kohderyhmä ylipäättään suostuisi luovuttamaan tietoa itsestään. Kokoontumisten järjestäjiin oltiin yhteydessä etukäteen, heiltä hankittiin lupa kyselyyn ja heitä informoitiin tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta. Käytännössä kysely toteutettiin siten, että toinen tutkijoista vieraili kokoontumisissa, esitteli tutkimusta ja jakoi lomakkeita halukkaille. Vastaaminen tai vastaamatta jättäminen oli täysin kunkin oma asia; mitään erityisiä suostuttelekinoja ei käytetty.

Aineistonkeruun joalettua tuli eräiltä tutkimuksen pienemmiltä ryhmiltä aloite, joka johti uuteen rinnakkaiseen tapaan hankkia aineistoa. Eräät aktivistit pyysivät,

että lomake postitettaisiin heille, koska heidän mielestään tutkijan ei olisi järkevää matkustaa joissain tapauksissa satojenkin kilometrien päähän saadakseen muutama täytetyt lomakkeen. Monien paikallisryhmien kokoontumiset osoittautuivat osallistujamäärältään varsin pieniksi, usein vain muutaman ihmisen tapaamisiksi. Epäröinnin jälkeen menettelyyn päätettiin turvautua tutkimustaloudellisista ja aineiston pätevytyteen liittyvistä syistä.

Epäröinnin syynä olivat mahdolliset pulmatekijät lomakkeen täyttötilanteessa, jopa väärinkäytökset ja muut aineiston luotettavuutta heikentävät tekijät, kuten lisäinformaation poisjääminen lomakkeiden täyttöä varten. Jo suoritettu aineistonkeruu oli kuitenkin osoittanut ympäristöaktivistien suhtautuvan tutkimukseen myönteisesti ja vakavasti. Väärinkäytöksiä ei ollut ilmennyt eikä kieltoja tutkimuksen toteuttamiseksi esitetty. Menettelyn eduksi katsottiin ennen muuta se, että näin näytteeseen saataisiin mukaan myös pieniä ryhmiä kauempaa sekä vähemmän urbaaneista ympäristöistä. Aineistonkeruuta voitiin myös nopeuttaa. Käytännössä toimittiin siten, että lomakkeita postitettiin kokoontumisten järjestäjille vähintään heidän tarpeelliseksi arvioimansa määrä, tavallisesti hiukan enemmänkin. Järjestäjiä informoitiin tutkimuksen esittelystä sekä lomakkeen jakamisesta ja täyttämisestä. Aikaisemman kokemuksen perusteella ohjeita voitiin täsmentää. Ei ole viitteitä siitä, että väärinkäytöksiä olisi tapahtunut. Yleisesti ottaen lomakkeet on täytetty huolellisesti ja samankaltaisesti verrattuna ensimmäiseen aineistonkeruustrategiaan. Lomakkeita postitettaessa käytiin yhä henkilökohtaisesti isommissa kokoontumisissa.

Lomakkeita jaettiin aktivisteille yhteensä 410 kappaletta. Niistä palautettiin 167 eli 41 prosenttia. Henkilökohtaisesti kokoontumisissa jaetuista 160 lomakkeesta palautui noin puolet; niistä 50 täytettiin kokoontumisen aikana. Postitetuista noin 250 lomakkeesta palautettiin 90 eli 36 prosenttia. Vähäisempi palautusprosentti on osaltaan seurausta lähetettyjen lomakkeiden ylisuuresta määrästä. Etukäteen ei ollut mahdollista tietää kokoontumisiin osallistuvien lukumäärää, joten lomakkeita lähetettiin varmuuden vuoksi enemmän kuin oli arvioitu tarpeelliseksi. Palautusprosenttia voidaan pitää jokseenkin hyvänä tutkimuksen kohdejoukkoa ja aineistonkeruutilanteita ajatellen. Jasper (1997, 383–384) raportoi kyselyn käytöstä tätä tutkimusta kutakuinkin vastaavissa omissa liikkeiden tutkimuksissaan. Kolmessa protestitapahtumassa jakamistaan ja aktivisteille postitetuista lomakkeista palautettiin karkeasti noin kolmannes (yhteensä vajaa 200 kpl). Jasper arvioi, että vaikka näin ei saatukaan täysin edustavia otoksia, niin aineisto oli silti käyttökelpoista.

Aineistoa on luonnollisesti saatu aktivisteilta, jotka ovat olleet myötämielisiä tutkimushankkeelle. Osa aktivisteista on varmasti kokenut kuitenkin epäluuloa tutkimuksen tarkoituksiperiä kohtaan ja jättäneet siksi vastaamatta. Kiinnostavaa on, että jonkin verran ongelmalliseksi osoittautui maltillinen ympäristöjärjestö Dodo, jolle lähetetyistä 55 lomakkeesta palautui 19 (35 prosenttia). Palautteesta saattoi päätellä, että dodoilaisten maltillisuus saattoi olla osasyynä katoon: monet dodoilaiset halusivat ottaa etäisyyttä erityisesti uusimmasta aallosta luotuun militanttiin mielikuvaan, eivätkä siten halunneet osallistua tutkimukseen, jonka he

tulkitsivat edustavan samankaltaista näkemystä protestiaallosta. Mediahan loi vuoden 1995 kevään turkistarhaiskujen vaikuttamana hyvin militantin kuvan liikkeestä. Laaja yleisö ja monet tutkijatkin ottivat tuon kuvan auliisti vastaan ja samaistivat liikehännän eläinoikeusliikkeeseen sekä sen radikaaleimpiin keinovalikoimiin. Vegaaniliiton aktivistien suhteelliseen vähäiseen osallistumiseen vaikutti erityisesti se, että liitolla oli tutkimushetkellä toimintaa/kokoontumisia vain Helsingissä, suuresta jäsenistöstä huolimatta. Vegaaniliittolaisia ei siis ollut tavoitettavissa runsaasti toiminnan kautta.

Erityisesti on mahdollista, että kaikkein militantimmimmat aktivistit ovat tunteneet muita suurempaa epäluuloa tutkimusta kohtaan. Asiaa ei voi päätellä luotettavasti aineistosta. Kukaan vastaajista ei ilmoita kuuluvansa Eläinten tai Maan vapautusrintamaan (EVR ja ELF), mitä voi pitää myös varotoimenpiteenä. Iskuja tehtiin muutama vuosi sitten poliisin ilmoituksen mukaan satoja vuodessa (Parikka 1998, 21). Toisaalta tutkimustiedot (Luukka 1998; Kalliala 1999) kertovat, että laittomia iskuja tekevien aktivistien ryhmä oli varsin pieni, joidenkin poliisiarvioiden mukaan muutama kymmenen aktivistia.

On niin ikään vaikea arvioida, onko vastaamatta jättämisen taustalla joitain muita systemaattisia tekijöitä. Jotkut ovat ehkä kokeneet lomakekyselyn ”alista-vaksi”, liian strukturoiduksi tai muutoin aihealuetta yksinkertaistavaksi. Tällaista kritiikkiä esiintyi jonkin verran palautetuissa lomakkeissa. Palaute tutkimusta kohtaan oli kuitenkin voittopuoleisesti myönteistä. Monet kokivat lomakkeen sisällön mielekkääksi. Osa kertoi vastaamismotiivikseen sen, että näin on mahdollista levittää oikeaa tietoa ympäristöliikkeestä ja sen aktivisteista. Median välittämä kuva koettiin yksipuoliseksi ja virheelliseksi. Toivottiin, että aktivisteilta suoraan kerätty tieto toisi aktivistien ”oman äänen” esille synnyttäen rakentavaa keskustelua. Tutkijat koettiin yleisesti ottaen luotettaviksi. On kuitenkin huomattava, että voittopuolisen myönteinen palaute voi ilmentää epäluuloisten vastaajien systemaattista katoa.

Uusimman aallon ympäristöliikkeen kokoontumisiin on osallistunut oletettavasti myös ”satunnaisia ohikulkijoita”, jotka käyvät vain tutustumassa ryhmien toimintaan. Onko siis vaarana, että heidän määränsä vääristäisi kokonaiskuvaa? Pelko osoittautuu aiheettomaksi heti, kun tuloksiin perehtyy. Vastanneet ovat mukana tyypillisesti useissa uuden aallon ryhmässä. Vastaukset ylipäättään ilmentävät tiettyä asiantuntevuutta protestiaallosta. Satunnaisia ohikulkijoita joko osallistuu kokoontumisiin vain vähän tai sitten he ovat rajanneet itse itsensä tutkimuksen ulkopuolelle.

Näytteen aktivistit tilaisuuden järjestäneen järjestön mukaan

Kokoontumisen järjestäjä	Vastanneet aktivistit	Osuus näytteestä	Perustettu
Maan ystävät	61	37 %	1996
Oikeutta Eläimille	45	27 %	1995
Vegaaniliitto	17	10 %	1993
Dodo	19	11 %	1995
Muut ryhmät	25	15 %	
Yhteensä	167	100 %	

Taulukko kuvaa aineistonhankinnan asetelmaa. Se ei kerro esimerkiksi sitä, paljonko Maan ystävien aktivisteja näytteeseen sisältyy, koska osa monen muun järjestön aktivisteista toimii myös Maan ystäväissä. Neljännelle protestiallolle on luonteensaomaista aktivistien moniosallistuminen: he osallistuvat yleensä usean eri ryhmän toimintaan. Koska näytteen kaksi suurinta järjestöä, Maan ystävät ja Oikeutta Eläimille ovat luonteeltaan paikallisia ryhmiä kokoavia kattojärjestöjä, toivottiin niiden osallistujien tuovan mukaan laajemmin ryhmien kirjjon. Tämä oletus osoittautui oikeaksi. Näytteen aktivistit ilmoittivat kaikkiaan yli 70 ryhmää ja järjestöä, jotka voidaan osin lukea suoraan neljänteen aaltoon tai jotka liittyvät aallon tematiikkaan läheisesti.

Monet ryhmistä ovat kooltaan pieniä, mikä on myös uusimman liikeaallon tunnuspiirre. Aallon kulttuuri tähdenää pienryhmäkeskeisyyttä, ruohonjuurita-son toiminnallisuutta, aktivistien henkilökohtaista autonomiaa ja vastuullisuutta. Monet ryhmistä ovat syntyneet aktivistien oman toiminnan tuloksena eivätkä ole keskitetyn ryhmän organisoimia. Taulukon ryhmien lisäksi vastanneet toimivat seuraavissa ryhmissä (suluissa ryhmässä/järjestössä toimivien kyselyyn vastanneiden määrä) Valaiden puolesta (2), jokin paikallinen eläinsuojeluyhdistys (7), Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä EVRTR (2), Eläinsuojeluyhdistys Animalia (18), Viva (1), Kissojen katastrofiryhdistys (1) Karhukopla (8), Luonto-Liitto (28), Ompelukerho (6), Garbage-kampanja (3), Uusi tuuli (2), Lumituuli Oy (1), Monoa moottoritiele (1), Ympäristö ja kehitys (3), Suomen luonnonsuojeluliitto (12), Ekometsätalouden liitto (1), WWF (2), Greenpeace (2), Oulun ympäristöryhmä (2), Green Eminence (2), Natur och miljö (1), Elävä maa (1), yleinen anarkistijärjestö (7), Suomen Anarkistiliitto (24), Musta sateenkaari (2), Jyväskylän opiskelevat anarkistit (6), Anarkofeministiliitto Peppi (15), jokin naisliike (4), Naisten alakulttuuriyhdistys (10), Naisasialiitto Unioni (1), muu poliittinen järjestö (1), Solidarisuus (12), Laajakulma (3), Sosialistiliitto (1), SDNL (5), Antiolympiakomitea (1), Vihreät nuoret (1), Suora toiminta (1), Helsingin nuori kansalaisaktivismi (1), 4H-kerho (3), joogayhdistys tai TM-yhdistys (4), Maatiainen -hyötykasviyhdistys (1), jokin lemmikkieläinyhdistys (4), HYVE - Helsingin yliopiston vegaanit (3),

Hyy:n vihreät (2), Turkisryhmä (1), Yliopiston naisryhmä (1), jokin rauhan- tai ihmisoikeusjärjestö (3), Rauhanpuolustajat (15), Rauhanpiippu (1), Sadankomitea (2), Kansainvälinen vapaaehtoistyö (4), Aseistakieltäytyjäliitto (23), Amnesty International (31), Antifa (9), Aurantakojat 2), Ruokaa, ei aseita -kampanja (4), Shell-boikotti-kampanja (3), Esk (1), Peacemakers (1), Rauhanliitto (1), jokin kehitysmaajärjestö (8), Kehitysyhteistyön palvelukeskus (4), Kehitysmaakauppajohdistus (33), Uhanalaiset kansat (2), Unifem (1), Siemenpuu-säätiö (1), Neljäs maailma (1), Finnwid (1), jokin eläinsuojelujärjestö (2) jokin eläinoikeusjärjestö (2), jokin ympäristöjärjestö (2).

Liite 2. Aktivistien vanhempien koulutusaste

Tutkinto	Tutkimus		Aikuisväestön koulutusaste vuoden 1975 lopussa (%)		
	Isä	Äiti	Mies	Nainen	Molemmat
Peruskoulu	20	19	56	57	56
Keskiaste	38	43	36	35	35
Korkea-aste	42	38	8	8	8
	100	100	100	100	100
<i>N</i>	<i>154</i>	<i>160</i>			

Koska vertailussa ovat aktivistien vanhemmat, tutkimuksen jakaumia tulee verrata heitä vastaaviin ikäluokkiin. Vertailuvuodeksi on tässä otettu likimääräisesti vuosi 1975 ja sen osalta ikäluokat 20–49 vuotta. Tämän tilastotaulun luokka ”muu koulutus tai koulutus tuntematon” on yllä rinnastettu perusasteeseen. (Lähde: Suomen Tilastollinen Vuosikirja 1977, 46.)

Liite 3. Osallistumisen kirjo sukupuolen ja iän mukaan (%) (kaikki järjestöt)

Osallistuu	Nainen %	Mies %	Alle 20 v %	20–24 v %	25 v ja yli %	Kaikki %
vain ympäristöjärjestön toimintaan 2–3 eri alan	12	16	13	15	11	13
järjestön toimintaan 4–6 eri alan	35	34	41	31	30	35
järjestön toimintaan 7 tai useamman alan	45	40	38	53	41	44
järjestön toimintaan	9	10	9	2	17	9
<i>N</i>	100 <i>104</i>	100 <i>62</i>	100 <i>64</i>	100 <i>55</i>	100 <i>46</i>	100 <i>165</i>

Liite 4. Yhteiskuntanäkemyksen asennemuuttajat sukupuolen mukaan

1. Yhteiskunnan kehittämisen pitäisi lähteä...

ihmisten etunäkökohdista	1	2	3	4	5	6	7			lajien samanarvoisuudesta
	%	%	%	%	%	%	%	%	N	
nainen	-	1	6	4	14	30	45	100	101	
mies	2	2	14	17	12	20	34	100	59	

2. Yhteiskunnallinen ajatteluni edustaa...

vasemmistoa	1	2	3	4	5	6	7			oikeistoa
	%	%	%	%	%	%	%	%	N	
nainen	22	31	24	22	1	-	-	100	95	
mies	36	33	14	12	2	2	2	100	58	

3. Voiton maksimointiin pyrkivä talouselämä johtaa...

edistykseen	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	tuhoon
nainen	-	-	-	6	5	18	72	100	103	
mies	-	-	2	5	12	25	56	100	59	

4. Kannatan yhteiskuntakehityksessä...

vahvaa valtiokeskeisyyttä	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	pienyhteisöjen autonomiamia
nainen	-	2	1	10	23	23	41	100	100	
mies	2	-	3	19	21	26	29	100	58	

5. Ympäristön tilaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi tarvittaisiin ennen kaikkea...

teknologisia uudistuksia	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	muutoksia yhteiskunnan rakenteissa
nainen	-	-	1	14	7	27	52	100	103	
mies	-	-	-	13	7	42	38	100	60	

Liite 5. Yhteiskunnanäkemyksen asennemuuttajat iän mukaan

1. Yhteiskunnan kehittämisen pitäisi lähteä...

ihmisten etu- näkökohdista	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	lajien saman- arvoisuudesta
Alle 20 vuotta	-	-	-	5	14	32	49	100	63	
20–24 v	-	2	9	7	15	32	34	100	53	
Yli 24 v	2	-	21	16	9	12	39	100	43	

2. Yhteiskunnallinen ajatteluni edustaa...

vasemmistoa	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	oikeistoa
Alle 20 vuotta	29	26	28	17	-	-	-	100	58	
20–24 v	28	41	18	14	-	-	-	100	51	
Yli 24 v	25	27	14	25	5	2	2	100	44	

3. Voiton maksimointiin pyrkivä talouselämä johtaa...

edistykseen	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	tuhoon
Alle 20 vuotta	-	-	-	5	3	21	71	100	63	
20–24 v	-	-	-	4	7	19	70	100	54	
Yli 24 v	-	-	2	9	11	23	55	100	44	

4. Kannatan yhteiskuntakehityksessä...

vahvaa valtiokeskeisyyttä	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	pienyhteisöjen autonomiamia
Alle 20 vuotta	2	2	2	10	16	20	49	100	61	
20–24 v	-	2	-	10	29	25	34	100	52	
Yli 24 v	-	-	2	23	23	29	23	100	44	

5. Ympäristön tilaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi tarvittaisiin ennen kaikkea...

teknologisia uudistuksia	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	muutoksia yhteiskunnan rakenteissa
Alle 20 vuotta	-	-	-	8	6	33	52	100	63	
20–24 v	-	-	2	7	6	41	44	100	54	
Yli 24 v	-	-	-	29	9	20	42	100	45	

Liite 6. Osallistumisen ala suhteessa yhteiskuntanäkemyksen kärkevyyteen (kasvaa yhdestä neljään)

Osallistumisen ala	1	2	3	4	N	
	%	%	%	%		
Osallistuu vain yhden järjestön toimintaan	46	27	14	14	100	37
Osallistuu 2–3 järjestön toimintaan	21	34	28	18	100	80
Osallistuu vähintään neljän järjestön toimintaan	13	17	23	47	100	47
Kaikki	24	27	24	25	100	164

Järjestöt tarkoittavat tässä protestiaallon järjestöjä. Osallistumisen laaja-alaisuuden ja yhteiskuntanäkemyksen kärkevyuden korrelaatiokertoimeksi muodostuu $r = .32$ (Kendallin tau b, sig. = ,000).

Liite 7. Vahvimmat kahden järjestön väliset positiiviset korrelaatiot aktivistien osallistumisen ilmaisemana

On jäsen tai toimii muutoin	Korrelaatio	Korrelaation merkitsevyys
Suomen Anarkistiliitto – Solidaarisuus	.48	(,000)
Suomen Anarkistiliitto – Aseistakieltäytyjäliitto	.43	(,000)
Suomen Anarkistiliitto – Peppi	.35	(,000)
Vegaaniliitto – Animalia	.31	(,000)
Solidaarisuus – Aseistakieltäytyjäliitto	.29	(,000)
Peppi – Naisten alakulttuuriyhd.	.27	(,000)
Maan ystävät – Kehityskauppayhd.	.27	(,000)
Maan ystävät – Aseistakieltäytyjäliitto	.27	(,000)
S:n luonnonsuojelul. – Dodo	.26	(,001)
Solidaarisuus – Peppi	.24	(,000)
Maan ystävät – Rauhanpuolustajat	.23	(,003)
Oikeutta Eläimille – Aseistakieltäytyjäliitto	.22	(,000)
Maan ystävät – Suomen Anarkistiliitto	.21	(,005)
Rauhanpuolustajat – Kehityskauppayhd.	.21	(,006)
Vegaaniliitto – Amnesty International	.21	(,006)

Vähintään $r = .20$ -vahvimmat korrelaatiot on ilmoitettu.

Liite 8. Elämäntavan ja koulutuksen välinen yhteys aktivistikunnassa

	Kasvissyöjä %	Vegaani %	Kaikki %
Peruskoulu tai lukio	33	52	41
Humanistinen	13	9	12
Esteettinen	–	–	–
Opettajankoulutus	–	–	–
Kauppa- ja toimistoala	3	1	1
Laki- ja yhteiskuntatieteellinen	18	9	14
Tekniikan	5	5	5
Luonnontieteellinen	10	5	7
Luonto- ja ympäristöala	8	17	14
Hoituala	8	3	4
Maa- ja metsätieteellinen	3	–	2
Muut	3	–	1
Kaikki	100	100	100
N	40	64	117

Laskennalliset kokonaisprosentit ovat yli sadan johtuen pyöristyksistä.

Liite 9. Kasvissyönti elämäntapana ja kasvuympäristö

	Pääasiallinen kasvuympäristö						N
	Suuri kaupunki %	Keskisuuri kaupunki %	Pienehkö kaupunki %	Maaseutu- taajama %	Maaseutu- ympäristö %	%	
Vegaani	40	21	17	7	15	100	75
Vegetaristi	22	32	12	9	25	100	59
Muu	27	31	8	-	35	100	26

Liite 10. Kasvissyöinti elämäntapana ja kulttuuristen teemojen kokeminen

1. Yhteiskunnallinen ajatteluni edustaa yleisesti...

vasemmistoa	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	oikeistoa
Vegetaristi	30	32	16	21	2	-	-	100	57	
Vegaani	30	32	24	12	-	1	-	100	74	
Muut	14	24	19	33	5	-	5	100	21	

2. Kannatan yhteiskuntakehityksessä...

vahvaa valtio-keskeisyyttä	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	pienyhteisöjen autonomiamia
Vegetaristi	2	2	3	12	26	31	24	100	58	
Vegaani	-	-	-	8	15	22	55	100	74	
Muut	-	4	4	33	33	17	8	100	24	

3. Yhteiskunnan kehityksen pitäisi lähteä...

ihmisten etu- näkökohdista	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	lajien saman- arvoisuudesta
Vegetaristi	-	-	12	14	17	28	29	100	58	
Vegaani	-	-	3	5	10	23	58	100	77	
Muut	4	9	22	9	9	35	13	100	23	

4. Voiton maksimoimiseen pyrkivä talouselämä johtaa...

edistykseen	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	tuhon
Vegetaristi	-	-	-	3	9	28	60	100	58	
Vegaani	-	-	1	3	3	17	77	100	78	
Muut	-	-	-	21	21	17	42	100	24	

5. Ympäristöongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan ennen kaikkea...

teknologisia uudistuksia	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	muutoksia yhteiskuntarakenteissa
Vegetaristi	-	-	-	10	5	38	47	100	60	
Vegaani	-	-	-	9	5	34	52	100	77	
Muut	-	-	4	36	17	17	25	100	24	

6. Ympäristöongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan ennen muuta...

yksittäisten ihmisten vihreämpiä valintoja	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	%	N	muutoksia yhteiskuntarakenteissa
Vegetaristi	9	5	5	38	12	24	7	100	58	
Vegaani	4	7	5	47	12	14	12	100	77	
Muut	12	4	4	36	16	12	16	100	25	

Liite 11. Vahvimmat negatiiviset verkostokorrelaatiot

Maan ystävät	- Dodo	r = -.33	(sig. = ,000)
Dodo	- Oikeutta Eläimille	- .25	(,001)
Maan ystävät	- Luonnonsuojeluliitto	- .21	(,006)
Dodo	- Kehityskauppayhdistys	- .19	(,015)
Vegaaniliitto	- Luontoliitto	- .17	(,027)
Dodo	- Anarkistiliitto	- .16	(,045)
Dodo	- Aseistakieltäytyjäliitto	- .15	(0,51)

Vähintään r = .15 korrelaatiot on ilmoitettu.

KIRJALLISUUS

- Alapuro, Risto. 1997. *Suomen älymyöstö Venäjän varjossa*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Alapuro, Risto. 1998. Sosiaaliset verkostot ja kollektiivinen toiminta. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet*, 333–347. Tampere: Vastapaino.
- Beck, Ulrich. 1995. Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash: *Nykyajan jäljillä*, 11–82. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Blumer, Herbert. 1995. Social Movements. Teoksessa Stanford M. Lyman (toim.): *Social Movements. Critiques, Concepts, Case Studies*, 60–83. Basingstone, Hampshire & London: MacMillan Press.
- Bourdieu, Pierre. 1984. *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic J. D. 1995. *Refleksiiviseen sosiologiaan*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Brand, Karl-Werner. 1990. Cyclical Aspects of New Social Movements: Waves of Cultural Criticism and Mobilization Cycles of Middle-Class Radicalism. Teoksessa Russell J. Dalton & Manfred Ktuechler (toim.): *Challenging the Political Order*, 23–42. Cambridge: Polity Press.
- Burman, Risto. 1995. *Vihreä elämäntapa kulutusyhteiskunnassa*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. (Julkaisematon.)
- Carson, Rachel. 1962. *Silent Spring*. Boston: Houghton Mifflin.
- Castells, Manuel. 1983. *The City and the Grassroots. A Cross-cultural Theory of Urban Social Movements*. London: Arnold.
- Cohen, Jean & Arato, Andrew. 1992. *Civil Society and Political Theory*. Massachusetts: The MIT Press.
- Collins, Randall. 1993. Emotional Energy as the Common Denominator of Rational Action. *Rationality and Society* 5 (2), 203–230.
- Collins, Randall. 2001. Social Movements and the Focus of Emotional Attention. Teoksessa Jeff Goodwin, James M. Jasper & Francesca Polletta: *Passionate Politics. Emotions and Social Movements*, 27–44. Chicago: The University of Chicago Press.
- Cotgrove, Stephen & Duff, Andrew. 1980. Environmentalism, Middle-Class Radicalism and Politics. *Sociological Review* 28 (2), 333–351.
- Dalton, Russell J. 1995. Strategies of Partisan Influence: West European Environmental Groups. Teoksessa J. Craig Jenkins & Bert Klandermans (toim.): *The Politics of Social Protest. Comparative Perspectives on States and Social Movements*, 296–323. London: UCL Press.
- della Porta, Donatella & Diani, Mario. 1999. *Social Movements. An Introduction*. Oxford: Blackwell.

- della Porta, Donatella. 1995. *Social Movements, Political Violence, and the State: A Comparative Analysis of Italy and Germany*. Cambridge: Cambridge University Press.
- della Porta, Donatella & Rucht, Dieter. 1995. Left-Libertarian Movements in Context: A Comparison of Italy and West Germany, 1965–1990. Teoksessa J. Craig Jenkins & Bert Kländermans (toim.): *The Politics of Social Protest. Comparative Perspectives on States and Social Movements*, 229–272. London: UCL Press.
- Diani, Mario. 1995. *Green Networks. A Structural Analysis of the Italian Environmental Movement*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Diani, Mario. 2000. Simmel to Rokkan and Beyond: Towards a Network Theory of (New) Social Movements. *European Journal of Social Theory*, 3 (4), 387–406.
- Eder, Klaus. 1990. The cultural code of modernity and the problem of nature: a critique of the naturalistic notion of progress. Teoksessa Jeffrey C. Alexander & Piotr Sztompka (toim.): *Rethinking Progress: Movements, Forces, and the Ideas at the End of the 20th Century*, 67–87. Lontoo: Unwin Hyman.
- Eder, Klaus. 1993. *The New Politics of Class. Social Movements and Cultural Dynamics in Advanced Societies*. London: Sage.
- Eder, Klaus. 1996. *The Social Construction of Nature. A Sociology of Ecological Enlightenment*. London: Sage.
- Eyerman, Ron ja Jamison, Andrew. 1991. *Social Movements. A Cognitive Approach*. University Park, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- Eyerman, Ron ja Jamison, Andrew. 1998. *Music and Social Movements. Mobilizing Traditions in the Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Epävarmuuden aika – matkalla uuteen*. Raportti suomalaisten asenteista 1995. 1995. Helsinki: EVA (Elinkeinoelämän valtuuskunta).
- Fehér, Ferenc & Heller, Agnes. 1994. *Biopolitics*. Aldershot: Avebury.
- Foucault, Michel. 1999. *Seksuaalisuuden historia*. Suomentanut Kaisa Sivenius. Helsinki: Gaudeamus.
- Foweraker, Joe. 1997. Social movement theory and the political context of collective action. Teoksessa Ricca Edmonson (toim.): *The Political Context of Collective Action. Power Argumentation and Democracy*. London: Routledge.
- Gamson, William A. 1988. Political Discourse and Collective Action. *International Social Movement Research*, Vol. 1, 219–244. JAI Press.
- Gamson, William. 1992. The Social Psychology of Collective Action. Teoksessa Aldon D. Morris & Carol McClurg Mueller (toim.): *Frontiers in Social Movement Theory*, 53–76. New Heaven: Yale University Press.
- Gamson, William A. & Meyer, David S. 1996. Framing political opportunity. Teoksessa Doug McAdam, John D. McCarthy & Mayer N. Zald (toim.): *Comparative perspectives on social movements. Political Opportunities, mobilizing structures, and cultural framings*, 275–290. Cambridge: Cambridge University Press.
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity.
- Goffman, Erving. 1974. *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Habermas, Jürgen. 1981. New Social Movements. *Telos* 49, 33–37.
- Haila, Yrjö & Jokinen, Pekka. 2001. *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka?* Tampere: Vastapaino.
- Hardt, Michael & Negri, Antonio. 2000. *Empire*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

- Heimonen, Jyrki & Kaaro, Jani (toim.). 1999. *Luonto-Liiton historia 1943–1998 – Jatkosodan varjosta Jerisjärven tielle*. Helsinki: Luonto-Liitto.
- Helve, Helena. 1996. Ystävämme kettu ja uusi maailmankuva. Teoksessa Leena Suurpää ja Pia Aaltojärvi (toim.): *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin*. Tietolipas 143. Helsinki: SKS.
- Hetherington, Kevin. 1998. *Expressions of Identity: Space, Performance, Politics*. London: Sage.
- Husso, Marita. 1993. *Vegetarismi valintana. Näkökulmia vegetarismin ekologisiin, eettisiin ja ruumiillisiin perusteisiin*. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita no. 79. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hyvärinen, Matti. 1994. *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.
- Ilmonen, Kaj. 1998. Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet*, 15–42. Tampere: Vastapaino.
- Inglehart, Ronald. 1990. *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press.
- Jamison, Andrew, Eyerman, Ron, Cramer, Jacqueline & Laessle, Jeppe. 1990. *The Making of the New Environmental Consciousness*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Jasper, James M. 1997. *The Art of Moral Protest. Culture, Biography, and Creativity in Social Movements*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Jasper, James M & Nelkin, Dorothy. 1992. *The Animal Rights Crusade. The Growth of Moral Protest*. New York: The Free Press.
- Jasper, James & Poulsen, Jane. 1995. Recruiting Stangers and Friends: Moral Schocks and Social Networks in Animal Rights and Animal Protest. *Social Problems* 42, 493–512.
- Johnston, Hank & Klandermans, Bert. 1995. The Cultural Analysis of Social Movements. Teoksessa Hank Johnston & Bert Klandermans (toim.): *Social Movements and Culture*, 3–24. Social Movements, Protest, and Contention, Vol. 4. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Juppi, Pirita, Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka (toim.). 2003. *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhatosen vaihteessa*. Jyväskylä: SoPhi.
- Järvikoski, Timo. 1991. Ympäristöliike suomalaisessa politiikassa. Teoksessa Ilmo Massa & Rauno Sairinen (toim.): *Ympäristökysymys*, 162–179. Helsinki: Gaudeamus.
- Järvikoski, Timo. 1995. Young people as actors in the environmental movement. *Young, Nordic Journal of Youth Research* 3 (3), 80–93.
- Järvikoski, Timo & Kylämäki, Juha. 1981. Ketkä kannattavat ympäristöliikkeitä? *Suomen Luonto* 40 (2), 153–156.
- Järvikoski, Timo & Kylämäki, Juha. 1982. Kojärvi-liikkeen synnystä ja ideologiasta. *Sosiologia* 19 (3), 175–182.
- Järvikoski, Timo ja Nykänen, Hannele. 1991. Talaksen Ystävät yhteiskunnallisena toimintaryhmänä. *Nuorisotutkimus* 9 (1), 21–27.
- Kalliala, Mari. 1999. Yksi taistelu, monta rintamaa. Uusi vaihtoehtoliikettä Suomessa. Teoksessa Mikko Mattila & Petri Usikylä (toim.): *Verkostoyhteiskunta. Käytännön johdatus verkostonalyyysiin*, 127–152. Helsinki: Gaudeamus.
- Kaukio, Leena. 2002. *Koirat lemmikkieläiminä. Kaupunkikoiran ja koiranomistajan välisen suhteen tarkastelu vuosituhatosen vaihteessa*. Sosiologian pro gradu -tutkielman käsikirjoitus. Jyväskylän yliopisto. (Julkaisematon.)
- Kauppinen, Ilkka. 1999. *Kevyttä ruokaa ja vahvoja arvostuksia. Moraalinen toimijuus veگانisuuden kontekstissa*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. (Julkaisematon.)

- Yhteinen tulevaisuutemme*. 1987. Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportti (ns. Brundtlandin komission raportti). Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Klandermans, Bert. 1988. The Formation and Mobilization of Consensus. Teoksessa Bert Klandermans, Hanspeter Kriesi & Sidney Tarrow (toim.): *International Social Movement Research* Vol 1, 173–196. London: JAI Press.
- Konttinen, Esa. 1994. ”Päijänne puhtaaksi – reittivedet raikkaammiksi”. *Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja* 57. Jyväskylä.
- Konttinen, Esa. 1996. Ympäristön muodostuminen yhteiskunnalliseksi kysymykseksi 1980-luvun taitteen murroksessa. *Sociologia* 33 (4), 270–284.
- Konttinen, Esa. 1998. Uusien liikkeiden tuleminen subjektiviteetin puolustamisen kulttuuri-ilmastossa. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet*, 187–218. Tampere: Vastapaino.
- Konttinen, Esa. 1999a. Four waves of environmental protest. Teoksessa Esa Konttinen, Tapio Litmanen, Matti Nieminen & Marja Ylönen: *All Shades of Green. The Environmentalization of Finnish Society*, 20–46. Jyväskylä: SoPhi.
- Konttinen, Esa. 1999b. *Ympäristökansalaisuuden kyläseppä*. Jyväskylä: SoPhi.
- Konttinen, Esa. 2003. Totuudet muutosten kourissa. Teoksessa Pirita Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.): *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhatennen vaihteessa*, 115–140. Jyväskylä: SoPhi.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka. 2000. Ympäristöprotestin neljännen aallon sielunmaisema. *Sociologia* 37 (2), 111–129.
- Koopmans, Rudi. 1993. The dynamics of protest waves: West Germany, 1965 to 1989. *American Sociological Review* 58 (October), 637–658.
- Kriesi, Hanspeter. 1995. The Political Opportunity Structure of New Social Movements: Its Impact on Their Mobilization. Teoksessa J. Craig Jenkins & Bert Klandermans (toim.): *The Politics of Social Protest. Comparative Perspectives on States and Social Movements*, 167–198. London: UCL Press.
- Lappalainen, Pertti. 1999. Eläinliikkeen tyyli. ●ire murroksesta vai poikkeus säännöstä. Teoksessa Pertti Lappalainen (toim.): *Tylystä kansalaisaktiivisuutta*, 123–144. Poliitikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 11, Tampereen yliopisto.
- Lappalainen, Pertti. 2002. *Poliittisen tyylin taito*. Tampere: Vastapaino.
- Latour, Bruno. 1993. *We Have Never Been Modern*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Lehtinen, Ari & Rannikko, Pertti (toim.). 1994. *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lindholm, Arto. 1998. *Radikaali ympäristöaktivismi modernin murroksessa*. Sosiaalipoliitikan pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. (Julkaisematon.)
- Lindholm, Arto. 2003. Yhteisöllisyys eläinoikeusliikkeessä. Teoksessa Pirita Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.): *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhatennen vaihteessa*, 67–90. Jyväskylä: SoPhi.
- Lindholm, Arto. 2004–05. *Globalisaatiokriittinen liike Suomessa. Kartoittava tutkimus poikkiansallisesta protestiliikkeestä*. Väitöstutkimuksen käsikirjoitus. Helsingin yliopisto, sosiaalipoliitikan laitos.
- Lowe, Philip & Goyder, Jane. 1983. *Environmental Groups in politics*. London: Allen & Unwin.
- Lundbom, Pia. 1998. ”Mää me haluamme? Oikeutta Elämälle!” *Sociologia silmäyksiä suomalaisen eläinoikeusliikkeeseen*. Sociologian pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto. (Julkaisematon.)

- Lundbom, Pia & Rinne, Jarmo. 2003. Eläinaktivismi ja poliittinen osallisuus. Identiteetti-politiikkaa radikaaliliikkeessä. Teoksessa Pirta Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.): *Liike-elämä. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituuhannen vaihteessa*, 181–210. Jyväskylä: SoPhi.
- Luukka, Panu. 1998. *Ei ole oikeutta, on vain me. Radikaali eläinoikeusliike Suomessa*. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. (Julkaisematon.)
- Lähde, Ville. 1996. Muutoksen kevät ja ympäristövallankumous. Teoksessa Tuula Heima-Tirkkonen, Tarja Kallio-Tamminen & Tove Selin (toim.): *Ruohonjuurista elämänpuiksi. Suomalainen vaihtoehtoliikkeitä*, 148–152. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto, Kosmos 3.
- Maffesoli, Michel. 1995. *Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista*. Suomentanut Mika Määttänen. Helsinki: Gaudeamus.
- Melucci, Alberto. 1988. Getting involved: identity and mobilization in social movements. Teoksessa *International Social Movement Research*, Vol. 1, 329–347. JAI Press.
- Melucci, Alberto. 1995. The Process of Collective Identity. Teoksessa Hank Johnston & Bert Klandermans (toim.): *Social Movements and Culture*, 41–63. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Melucci, Alberto. 1996. *Challenging codes. Collective action in the information age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mikkola, Teija. 1997. Arvot ja ympäristö. Teoksessa Helena Helve (toim.): *Arvot, maailmankuvat, sukupuoli*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Meyer, David S. & Tarrow, Sidney. 1998. A Movement Society. Contentious Politics for a New Century. Teoksessa Meyer, David S. & Tarrow, Sidney (toim.): *The Social Movement Society. Contentious politics for a New Century*, 1–28. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Monaghan, Rachel. 1997. Animal Rights and Violent Protest. *Terrorism and Political Violence* 9 (4), 106–116.
- Neuvonen, Aleksi. 1996. Miten niin siivetön? Teoksessa Tuula Heima-Tirkkonen, Tarja Kallio-Tamminen & Tove Selin (toim.): *Ruohonjuurista elämänpuiksi. Suomalainen vaihtoehtoliikkeitä*, 182–185. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto, Kosmos 3.
- Nuorisobarometri* 2/1998. Nuorisosaian neuvottelukunta, Nuora. Helsinki
- Hara, Craig. 1995. *The Philosophy of Punk. More than Noise*. Edinburgh: AK Press.
- Palmroth, Aino. 2002. *Lumi pallosta lumivyöryksi? Ympäristöjärjestön ja kunnan toimijoiden verkko tuulivoimalan rakentamisessa*. Sosiologian lisensiaattitutkielma. Jyväskylän yliopisto. (Julkaisematon.)
- Parikka, Anu. 1998. ”Voi eläinparat”. Tutkimus nuorten suhtautumisesta eläinsuojeluun ja eläinten oikeuksiin. *Sociologistin keskustelua*, B 31. Sosiologian laitos, Turun yliopisto.
- Pekurinen, Mika. 1997. Elämää metsässä ja metsästä. Metsäkonfliktien kahleet kasvot. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela (toim.): *Luonnon ehdoilla vai ihmisen arvoilla. Polemiikka metsien suojelusta 19850-luvulta 1990-luvulle*, 45–98. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Peltokoski, Jukka. 1999. *Käyn rehuilla. Veganismi kokemuksena ja kollektiivisena toimintana*. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. (Julkaisematon.)
- Peltokoski, Jukka. 2003. Elämä politiikkana. Vegetarismi ja veganismi protestin tihtyminä. Teoksessa Juppi, Pirta, Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka (toim.): *Liike-elämä. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituuhannen vaihteessa*, 91–111. Jyväskylä: SoPhi.
- Peterson, Abby. 2001. *Contemporary Political Protest. Essays on Political Militancy*. Aldershot: Ashgate.

- Plotke, David. 1995. What's So New About New Social Movements? Teoksessa Lyman, Stanford M (toim.): *Social Movements. Critiques, Concepts, Case-Studies*. Hampshire: MacMillan Press.
- Pyykkönen, Miikka. 2000. *Identiteetti liikkeessä. Vastakulttuurinen identiteetti ja representation politiikka*. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. (Julkaisematon.)
- Rannikko, Pertti. 1994. Ympäristökamppailujen aallot. Teoksessa Ari Lehtinen & Pertti Rannikko (toim.): *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*, 11–30. Helsinki: Gaudeamus.
- Rannikko, Pertti. 2003. Mitä on ympäristöpolitiikka? *Janus* 11 (2), 122–127.
- Regan, Tom. 1983. *The Case for Animal Rights*. Berkeley: University of California Press.
- Riley, Matilda White, Foner, Anne & Waring, Joan. 1988. Sociology of Age. Teoksessa Neil Smelser (toim.): *Handbook of Sociology*, 243–290. Newbury Park, CA: Sage.
- Roiko-Jokela, Heikki. 2003. *Arvot ja edut ristiriidassa. Kiiosto ja valtion metsistä: Hattuvaara, Kessi, Murhijärvi, Talaskangas-Sopenmäki, Porkkasalo*. Jyväskylä: Minerva.
- Rootes, Chris. 1995. A New Class? The Higher Educated and the New Politics. Teoksessa Louis Maheu (toim.): *Social Movements and Social Classes. The Future of Collective Action*, 220–235. London: Sage.
- Rucht, Dieter. 1994. *Modernisierung und neue soziale Bewegungen. Deutschland, Frankreich, und USA in Vergleich*. Frankfurt: Campus.
- Saarela, Pekka. 2001. *Nuorisobarometri 2001*. Nuoriasiain neuvottelukunta: Nuora, julkaisu 21. Helsinki.
- Saarela, Pekka. 2002. *Nuorisobarometri 2002*. Nuoriasiain neuvottelukunta: Nuora, julkaisu 24. Helsinki.
- Siisiäinen, Martti. 1990. *Suomalainen protesti ja yhdistykset*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Siisiäinen, Martti. 1998. Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen (toim.): *Uudet ja vanhat liikkeet*, 219–243. Tampere: Vastapaino.
- Siisiäinen, Martti. 2000. Järjestöllinen pääoma Suomessa. Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.): *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*, 144–169. Jyväskylä: SoPhi.
- Siisiäinen, Martti. 2003. Vuosituhannen vaihteen yhteiskunnalliset liikkeet Suomessa. Teoksessa Pirita Juppi, Jukka Peltokoski & Miikka Pyykkönen (toim.): *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa*, 45–66. Jyväskylä: SoPhi.
- Singer, Peter. 1991. *Oikeutta eläimille*. Suomentanut Helena Tengvall. Jyväskylä: WSÖY.
- Snow, David A. & Benford, Robert D. 1988. Ideology, frame resonance, and participant mobilization. Teoksessa Bert Klendermans, Hanspeter Kriesi & Sidney Tarrow (toim.): *International Social Movement Research*, Vol 1, 197–217. JAI Press.
- Snow, David A. & Benford, Robert D. 1992. Master Frames and Cycles of Protest. Teoksessa Aldon D. Morris & Carol McClurg Mueller (toim.): *Frontiers in Social Movement Theory*, 133–155. New Haven: Yale University Press.
- Suhonen, Pertti. 1989. Privaatista kollektiiviseen ja takaisin. Teoksessa Pertti Suhonen (toim.): *Suomi – Muutoksen yhteiskunta*. Jyväskylä: WSÖY.
- Suomen Tilastollinen Vuosikirja* 1977. 1978. Helsinki: Tilastokeskus.
- Suopajarvi, Leena. 2001. Vuotos- ja Unasajokikamppailujen kentät ja merkitykset Lapissa. 2001. *Acta Universitatis Lapponiensis* 37. Rovaniemi: Lapin yliopisto

- Tammilehto, Olli. 1994. Miksi viidettä ydinvoimalaa ei rakennettu? Ydinvoiman vastaisen liikkeen historiaa. Teoksessa Timo Myllyntaus (toim.): *Liikkeen voima. Kansalaistoiminta ympäristökäytön muovaajana*, 73–107. Oulun yliopisto, Research Institute of Northern Finland, research reports 122.
- Tarrow, Sidney. 1988a. National Politics and Collective Action: Recent Theory and Research in Western Europe and the United States. *Annual Review of Sociology* 14, 421–440.
- Tarrow, Sidney. 1988b. Old Movements in New Cycles of Protest: The Career of an Italian Religious Community. Teoksessa Bert Klattermans, Hanspeter Kriesi & Sidney Tarrow (toim.): *International Social Movement Research*, Vol. 1, 281–304. JAI Press.
- Tarrow, Sidney. 1994. *Power in Movement: Social Movements, Collective Action and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tarrow, Sidney. 1996. States and opportunities: The political structuring of social movements. Teoksessa Doug McAdam, John D. McCarthy & Mayer N. Zald (toim.): *Comparative Perspectives of Social Movements*, 41–61. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tarrow, Sidney. 1998. *Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics*. (Second Edition.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, Charles. 1989. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Toivanen, Hannu. 1997. ”Do it yourself” DIY vastarinnan sosiokulttuurisia merkityksiä organisoivana periaatteena ja käytäntönä. Kulttuuriantropologian syventävien opintojen tutkielma. Joensuun yliopisto. (Julkaisematon.)
- Tuomivaara, Salla. 1998. I osa. Teoksessa Tuomivaara, Salla & Purmonen, Joni: *Ulos häkeistä – Kaksi näkökulmaa eläinoikeusliikkeen sisästä*, 23–213. Helsinki: Tammi.
- Tuomivaara, Salla & Purmonen, Joni. 1996. Uusi eläinoikeusliike. Teoksessa Tuula Heima-Tirkkonen, Tarja Kallio-Tamminen & Tove Selin (toim.): *Ruohonjuurista elämänpuuksi – Suomalainen vaihtoehtoliikehdintä*, 153–156. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto.
- Tuomivaara, Salla & Purmonen, Joni. 1998. *Ulos häkeistä. Kaksi näkökulmaa eläinoikeusliikkeen sisästä*. Helsinki: Tammi.
- Twigg, Julia. 1983. Vegetarianism and the Meaning of Meat. Teoksessa Anne Murcott (toim.): *The Sociology of Food and Eating*, 18–30. Hampshire: Gower.
- Tynkkynen, Oras. 1996. Poimintoja Maan ystävien syntyprosessista. Historiaa tehdään tänään. Teoksessa Tuula Heima-Tirkkonen, Tarja Kallio-Tamminen & Tove Selin (toim.): *Ruohonjuurista elämänpuuksi. Suomalainen vaihtoehtoliikehdintä*, 157–160. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto.
- Virmasalo, Ilkka. 1996. Uudistuvan luonnonsuojeluliikkeen suuntakamppailu 1970-luvun Keski-Suomessa. Teoksessa Esa Konttinen & Tapio Litmanen (toim.): *Ekokuntia ja ökykuntia*, 120–147. Jyväskylä: SoPhi.
- Vähämäki, Jussi. 1997. *Elämä teoriassa. Tutkimus toimettomasta tiedosta kommunikaatioyhteiskunnassa*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Zolberg, Aristide. 1972. Moments of Madness. *Politics and Society* (Winter), 183–207.

Aineistona käytetyt aktivistien artikkelit ja julkaisut

- Airaksinen, Jaana. 1996. Ylikansalliset kuriin. Ei nälälle, ei elämän patentoinnille – Maa-ilman kauppajärjestö kuriin! *Muutoksen kevät* (3), 16–17.
- Anonyymi*. 1/1996. (Eläinten vapautusrintaman tiedote.)
- Anonyymi*. 2/1996. (Eläinten vapautusrintaman tiedote.)
- Eturintama*. 1/1995. (Julkaisija anonyymi.)
- ”Kristo”. 2000. Liikkeen vanhenemisesta ja radikalisuudesta. *Oikeutta eläimille* (2), 3.
- Lähde, Ville. 2000. (Pääkirjoitus.) *Muutoksen kevät* (15), 2.
- Lähde, Ville. 1998. Ympäristövallankumouksen aatteelliset perusteet. Eläinasialiike osana laajempaa muutosliikettä. *Muutoksen kevät* (8), 14.
- Muhonen, Mia. 1996. Monikansalliset kuriin! *Muutoksen kevät* (2), 20–21.
- Muutoksen kevät*. 14/1999. (Teemanumero geenimuuntelusta.)
- Rautiainen, Antti. 2000. Anarkistit ja järjestäytyminen. *Kapinatyöläinen* (1).
- Rautvuoma, Petra. 1999. Kansainvälinen vegetaristikongressi. *Vegaiia* (Vegaaniliiton jäsenlehti) (3), 5
- Streng, Joonia. 1994. Kasvissyönnin historia pähkinänkuoressa. *Vegaiia* (Vegaaniliiton jäsenlehti) (4).
- Särkisilta, Anna. 1998. Oikeutta eläimille. 3 vuotta eläinten puolesta. *Oikeutta eläimille* (1), 12.
- Tuomivaara, Salla. 1997. Henkilökohtaisen vaikuttamisen aika. Kasvissyönti muutosliikkeen välineenä. *Muutoksen kevät* (6), 6.
- Vastarinta*. 1/1995. (Eläinten vapautusrintaman tukiryhmän tiedote.)

Sanomalehtikirjoitukset

- Helsingin Sanomat* 8.2.1998, D1-D2. Mari Manninen: Etujoukko ei syö enää lihaa – Nuoret eivät usko vaikuttavansa äänestämällä. He eivät luota poliitikkoihin, hallituksiin ja kansanedustuslaitoksiin. Nuoret muuttavat maailman syömällä.
- Helsingin Sanomat* 8.4.1998, Teuvo Arolainen: Aktivistien epäilyistä iskuista parisataa vielä selvittämättä.
- Helsingin Sanomat* 14.12.1998, A2. Pääkirjoitus: Eläinten puolesta ihmisiä vastaan.
- Helsingin Sanomat*, Viikkoliite Nyt 2/1998 (9.1.), 7. Mari Manninen: Vastustan!
- Keskisuomalainen* 15.11.1998, 13–14. Matti Peltokangas: Eläinten vallankumous.

